

**TC
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

**ULUSLARARASI POLİTİKADA
GÜÇ VE GÜCE İLİŞKİN ALTERNATİF STRATEJİLER**

**YELDA ERÇANDIRLI
050610002**

**TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ.DR. HALUK ÖZDEMİR**

KIRIKKALE, ŞUBAT 2009

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	x
KİŞİSEL KABUL.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİ BAĞLAMINDA GÜÇ KAVRAMI

I- ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE TEORİ.....	7
II- GÜÇ KAVRAMININ ULUSLARARASI İLİŞKİLER AÇISINDAN ÖNEMİ.....	10
III- GÜÇ KAVRAMININA İLİŞKİN SORUNSALLAR.....	13
A- KAVRAMSAL SORUNLAR.....	13
1- Kapasite ve Yetenekler Olarak Güç.....	13
2- Güç ve Güç Unsurları Arasındaki Farklılık.....	15
3- Güç ve Güvenlik.....	16
4- Güç ve Etki.....	21
B- DEĞİŞİM SORUNU: GÜÇ VE ULUSLARARASI SİSTEM.....	25
C- ÖLÇÜM SORUNU.....	31
IV- GÜCÜN BOYUTLARI.....	33
A- İLİŞKİSEL- YAPISAL (Sistemik) GÜÇ AYRIMI.....	33
B- SERT (Doğrudan) –YUMUŞAK (Dolaylı) GÜÇ AYRIMI.....	35
VI- ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE GÜÇ KAVRAMI.....	37
A- ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE REALİST GÜÇ TANIMLAMASI	37
1-Realist Yaklaşımın Temel Varsayımları.....	37

2- Realizmin Gücü Kavramsallaştırma Çabaları.....	41
3- Neorealizm ve Gücün Yapısalcı Tanımlanması	48
B- ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE LİBERAL GÜÇ TANIMLAMASI	52
1- Liberal (İdealist) Yaklaşımın Temel Varsayımları.....	52
2- Liberal Güç Perspektifi: Gücün Kavramsal Analizlerden Dışlanması mı?	56
3- Neoliberalizm ve Gücün Yeni Unsurları.....	60
C- KONSTRÜKTİVİZM VE İNŞACI GÜÇ TANIMLAMASI.....	64
1- Konstrüktivist (İnşacı) Yaklaşımın Temel Varsayımları.....	64
2- Konstrüktivizmde Gücün Unsurları: Maddi Kapasiteden Değerlere.....	66

İKİNCİ BÖLÜM
ULUSLARARASI POLİTİKADA GÜÇ ARAYIŞI STRATEJİLERİ:
ÇATIŞMA VE İŞBİRLİĞİ

I- ULUSLARARASI POLİTİKADA ÇATIŞMAYA DAYALI GÜÇ STRATEJİSİ	70
A- ULUSLARARASI POLİTİKADA ÇATIŞMA KAVRAMI.....	70
1- Uluslararası Politikada Çatışmanın İleri Boyutu: Savaş	71
2- Uluslararası Politikada Savaşa Varmayan Çatışma Çeşitleri	72
B- GÜÇ VE ÇATIŞMA KAVRAMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	74
C- DEVLETLERİ ÇATIŞMACI GÜÇ MÜCADELESİNE YÖNLENDİREN FAKTÖRLER	77
1- Sistemin Yapısı: Anarşi.....	77
2- İletişimsizlik ve Öteki Kimliği	80
3- Ulusal Çıkarların Niteliği ve Liderler	81

4- Revizyonizm Politikası	82
D- ÇATIŞMANIN RASYONALLIĞI, SINIRLARI VE SIFIR TOPLAMLI İLİŞKİ	85
1- Rasyonalitenin Mümkünlüğü	85
2- Sıfır Toplamlı İlişki	86
3- Çatışmanın Sınırlılıkları: Anarşi Altında İşbirliğinin Mümkünlüğü	88
II- ULUSLARARASI POLİTİKADA İŞBİRLİĞİNE DAYALI GÜÇ STRATEJİSİ	89
A- ULUSLARARASI POLİTİKADA İŞBİRLİĞİ KAVRAMI.....	90
1- Uluslararası Politikada İşbirliği Çeşitleri	91
2- İşbirliği'nin İleri Boyutu: Entegrasyon	92
B- GÜÇ VE İŞBİRLİĞİ KAVRAMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	94
C- DEVLETLERİ İŞBİRLİKÇİ GÜÇ MÜCADELELERİNE YÖNLENDİREN FAKTÖRLER.....	96
1- Uluslararası Sistemin Özelliği: Karmaşık Karşılıklı Bağımlılık.....	97
2- Kurumsallaşma, Uluslararası Rejimler ve Hegemonya	100
3- İletişim ve Biz Kimliği	103
4- Ulusal Çıkarın Niteliği ve Liderlerin Etkinliği	104
D- İŞBİRLİĞİNİN RASYONELLİĞİ, SINIRLARI VE SIFIR TOPLAMLI OLMAYAN İLİŞKİ	107
1- Uluslararası Politikanın Rasyonel Stratejisi Olarak İşbirliği	108
2- İşbirliğinin Sınırları: Güvensizlik ve Mutlak- Göreli Kazanımlar.....	109
3- Sıfır Toplamlı Olmayan İlişki	114

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ULUSLARARASI POLİTİKADA ÇATIŞMAYA DAYALI GÜÇ ARAYIŞLARI:
ABD ÖRNEĞİ

I- AMERİKAN GÜÇ UNSURLARI.....	111
A- AMERİKAN SERT (DOĞRUDAN) GÜCÜ	111
B- AMERİKAN YUMUŞAK (DOLAYLI) GÜCÜ	115
II- AMERİKAN GÜCÜNE İLİŞKİN TARTIŞMALAR.....	120
A- DÜŞEN HEGEMONYA TEZİ	120
B-AMERİKAN HEGEMONYASININ SÜREKLİLİĞİ TEZİ.....	122
III-ABD’NİN ÇATIŞMA YOLUYLA GÜÇ ARAYIŞI: AMERİKA’NIN KENDİ KENDİNE YETERLİLİĞİ	124
III- AMERİKAN GÜÇ POLİTİKALARININ AMAÇ, ARAÇ VE STRATEJİLERİ.....	127
A- AMERİKAN GÜCÜNÜN DEVAMLILIĞI ve PRESTİJ.....	127
1- Genel Olarak Dış Politika Çıktıları.....	127
2- Meşruluk Krizi.....	129
B- REALİST AMAÇLAR LİBERAL ARAÇLAR VE KÜRESELLEŞME	132
1- Amerikan Dış Politikasında Bir Araç Olarak Demokrasi ve İnsan Hakları	132
2- Bir Fonksiyon Olarak Küreselleşme	132
C- AMERİKAN GÜÇ POLİTİKASININ STRATEJİSİ: İTTİFAK ARAYIŞLARI.....	139
IV- AMERİKAN DIŞ POLİTİKASININ RASYONELLİĞİ ve GÜÇ ARAYIŞI	141

V-ABD’NİN GELECEKTEKİ GÜCÜNÜN NİTELİĞİ	144
--	-----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI POLİTİKADA İŞBİRLİĞİNE DAYALI GÜÇ ARAYIŞLARI: AB ÖRNEĞİ

I- AVRUPA BİRLİĞİ’NİN GÜÇ UNSURLARI.....	147
A- AVRUPA BİRLİĞİ’NİN SERT (DOĞRUDAN) GÜCÜ.....	148
B- AVRUPA BİRLİĞİ’NİN YUMUŞAK (DOLAYLI) GÜCÜ.....	152
II-AVRUPA’DA İŞBİRLİĞİ YOLUYLA GÜÇ ARAYIŞI: AVRUPA GÜCÜNÜN ZAYIFLAMASI VE GÜVENLİK	155
III-AVRUPA GÜÇ POLİTİKALARININ AMAÇ, ARAÇ VE STRATEJİLERİ.....	159
A- AVRUPA’YI ESKİ GÜCÜNE ULAŞTIRMAK.....	159
1-Avrupa Entegrasyonuna Yönelik Faaliyetler.....	160
2- Üçüncü Ülkelerle İlişkilerdeki Amaçlar	164
3- Avrupa Birleşik Devletleri Projesinin Karşısındaki Engeller.....	167
a-İç Dinamikler Karşısında Avrupa Birleşik Devletleri	167
b-Dışsal Dinamikler Karşısında Avrupa: Huzur İçerisinde Amerikan Gücüne Bağ(ım)lılık.....	171
B-AVRUPA GÜCÜ BAĞLAMINDA PRAGMATİK KAVRAMLAR: ULUSLARARASI KURUMLAR, DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI	173
C- İŞBİRLİKÇİ GÜÇ POLİTİKALARININ STRATEJİLERİ.....	177
1- Karşılıklı Bağımlılığın Artırılması	177

2- Bir Güç Unsuru Olarak Ortak Kimliğin İnşası	179
IV-AVRUPA'DA BÜTÜNLEŞMENİN RASYONELLİĞİ VE GÜÇ ARAYIŞI.....	181
V- AVRUPA'NIN GELECEKTEKİ GÜCÜNÜN NİTELİLİĞİ	183
SONUÇ.....	186
KAYNAKÇA.....	194

ÖZET

Dünya tarihinin hemen hemen her döneminde uluslararası sistemi yeniden şekillendirebilecek güçlü, sistemi etkileyen devletler olmuştur. Aynı şekilde, uluslararası ilişkiler literatürünün en önemli kavramlarından biri olan güç de tarihin her döneminde devletler tarafından arzu edilen, arzu edildiği kadar da ulaşılmaya çalışan bir kavram olarak tanımlanmıştır. En genel ifade ile uluslararası ilişkiler literatüründe bir devletin normal koşullarda yaptıramayacağı bir şeyi yaptırması anlamına gelen güç, uluslararası sistemin her değişim evresinde unsurları yeniden tanımlanan bir kavram olmuştur. Nitekim güç 17.yüzyıl uluslararası sisteminde daha çok askeri kapasite ve yetenekleri ifade etmekteyken, 18.yüzyıl ile birlikte ekonomik kapasite ve yetenekler de uluslararası ilişkiler literatürüne girmeye başlamıştır.

Güç, yalnızca sistemin değişimine bağlı olarak unsurlarının etki derecesi değişen bir kavram olmakla sınırlı kalmamış aynı zamanda tarih boyunca sistemin yapısını da etkileyen bir kavram da oluvermiştir. Bu varsayımdan hareketle, yalnızca büyük güçlerin sistemi etkileyeceğini ve sisteme yön vereceğini söyleyebiliriz.

Büyük güçler, sistem içerisinde daha fazla etkide bulunma istenciyle güç politikalarını oluştururlarken, bunu başlıca iki alternatif strateji ile yapmaktadırlar: Çatışma ve işbirliği. Çatışma, devletler arasında uyumsuzluğu, uzlaşmaya varamamayı ve kimi durumlarda şiddeti içerse de daha çok askeri ya da ekonomik zorlamayı ifade etmektedir. İşbirliği ise çatışma kavramının alternatifi olarak devletler arasındaki ilişkilerde uyum, birlikte hareket etmek olarak tanımlanır. Hem çatışma hem de işbirliği devletlerin amaçlarına ulaşırken kullandıkları dış politika enstrümanlarıdır. Amaç diğer aktörleri etkilemektir. Bu yöntemlerden hangisinin daha etkili olduğu güç kavramının unsurlarına, sisteme ve aktörlerin kendi aralarında farklılık taşıyan birçok özelliğine göre değişir, değişmeyen gerçek aktörlerin bu alternatif stratejileri, güç ve etki elde etmek için kullandıklarıdır.

Günümüz uluslararası sisteminde güce ilişkin stratejilerden çatışmacı politikalara verilecek en iyi örnekler Amerikan Dış Politikasında mevcutken, işbirliğine verilecek en iyi örnek Avrupalı devletlerin entegrasyon sürecidir. Amerikan Dış Politikası, çatışmacı stratejiye dayanır. Bu çatışmacı stratejilerin temelinde farklı birçok etmen olmasına rağmen, Amerikan yöneticileri çatışmacı güç politikalarına iten ana unsur, Amerika'nın görece kendi

kendine yeterliliği yani gücüdür. Azalan hegemonya tezine rağmen, dünyanın birçok yerinde ABD, tek yanlı politikalar uygulayabilir, aynı anda farklı bölgelerde savaşılabılır. Dünya ekonomisinin nabzını tutar teknolojide tüm dünyaya öncüllük eder. Muhteşem ekonomisi onun yumuşak gücünün artmasına katkı sağlarken, tek yanlı politikaları meşruluk krizinin doğmasına neden olur ve Amerika ilişkisel güç sürecinde havuç yerine sopayı ön plana çıkarırken uluslararası arenadaki cazibesini kısmen kaybetmiş olur.

Amerika diğer devletlerle karşılaştırıldığında sert güç unsurlarına diğer devletlerden daha fazla sahip olmasına rağmen yumuşak güce Avrupa devletleri kadar sahip değildir. Sert güç ile yumuşak güç arasında ters orantı yoktur ancak sert gücün uluslararası hukuk kurallarının çiğnenerek kullanılması kullanan günümüz uluslararası sisteminde devletin önemli bir güç unsuru olan meşruluğu kaybetmesine neden olmaktadır. Uluslararası sisteme meşruiyet kavramını bir güç unsuru olarak kazandıran AB, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, savaşın yaşattığı acı tecrübeleri tekrar yaşamamak üzere oluşturulan bir uluslar üstü (supranasyonel) örgüt olarak, güç politikasını devletler arasında işbirliği, güvenliği iletişim (bilgi) ve birliğin stratejisini karşılıklı bağımlılık olarak tanımlamaktadır.

ABD'nin karşısındaki en ciddi rakip olan AB, ekonomik olarak sisteme yön verse de askeri ve siyasi alanlarda etkisizliği onun uluslararası arenada başat güç olarak nitelendirilmesini engellemektir. Ekonomik olarak başarıyla tamamlanmış AB entegrasyon süreci, bundan sonra ortak bir Avrupa ordusunu ve ortak bir dış politikayı ifade eder. Ulus-devletlerin egemenlik paylaşımı konusundaki isteksizliği, Avrupalıların önünde bir engelken Avrupalılar bu engeli kademeli bir şekilde, kurumsallaşma, bilgi gücü ile aşmaya çalışmaktadır.

Avrupa'nın önümüzdeki yıllarda bir başat güç olarak çıkıp çıkmayacağı onu oluşturan devletlerin egemenlikleri aleyhine gösterdikleri fedakarlıklara bağlıdır. ABD de tek yönlü politikaların meşruiyet krizini aştığı ve kapasitesini diğer devletler oranında arttırdığı sürece başat güç olarak kalacaktır. Sonuçta her iki aktörün amacı güç yarışında var olmak, var olmanın ötesinde bu yarış lider tamamlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Güç, Çatışma, İşbirliği, AB, ABD.

ABSTRACT

Almost at every period of the world history, there have been states strong enough to reshape and to affect the international system. In the same manner, power, as one of the most prominent concepts within the international relations, has been defined as a concept that states have sought in all periods of history, and gain power as much as they have sought. In the most general expression, in the international relations literature power that means the ability of the state to make others do what the others would not do under normal conditions, has been a concept whose facts are redefined at all transformation periods of the international system. In fact, whereas power was conveying more the military capacity and accomplishments in the 17th century international system, by the 18th century economic capacity and accomplishments started to enter into the literature of international relations.

Power has not only remained limited to be a concept whose level of impact differs due to the changes in the system, but only has been a concept affecting the nature of the system throughout the history. Moving forward from this assumption, it can be argued that only great powers can affect and shape the system.

Great powers, while constructing their power policies with an attempt of greater influence within the system, realize this mainly through two alternative strategies: Conflict and cooperation. Conflict expresses disharmony between the states, not reaching a compromise and military and economic coercion that includes violence on specific occasions. Cooperation, as an alternative of conflict, is defined as harmony and acting together in inter-state relations. Both conflict and cooperation are foreign policy instruments states use to achieve their goals. The goal is to influence other actors. Which of these methods becomes more influential changes depending on the facts of the concept of power, system and various differences among the characteristics of the actors, but what does not change is that the real actors use these alternative strategies to gain power and influence.

In today's international system, whereas examples from strategies related to power to conflictual policies exist in American foreign policy, the best example of cooperation is the integration process of the European states. American foreign policy stands on the conflictual strategy. Although there are many different factors in the origin of these conflictual strategies, the main factor pushing the American administrators towards the conflictual power relations

is the relative self-sufficiency of America, namely its power. Despite the decreasing hegemony thesis, America can implement unilateral policies in many parts of the world and can make war at the same time in different regions. It holds the pulse of the world economy and leads the whole world in the field of technology. Whereas its gorgeous economy contributes to increase in its soft power, unilateral policies cause legitimacy crisis and America through setting forth the stick instead of the carrot in the relational power process loses its attraction partially in the international fora.

Although America, when compared with other states, owns more hard power elements than the other states, it does not own soft power as much as the European states. There is not a reverse proportion between the hard and soft power, but the use of hard power through the violation of the rules of international law causes the state lose the legitimacy that is an important power factor in the international system. The EU, as a supranational organization that was created following the World War II in order not to experience again the painful experiences of the war, has contributed to the gaining of legitimacy as a power factor in the international system, defines the power relations in terms of cooperation among the states, security in terms of communication and the strategy of the Union as mutual dependence.

Although EU, as the most serious competitor of the USA, guides the system economically, its inefficiency in political and military fields hinders the definition of the Union as dominant power in the international fora. Economically successfully completed EU integration process, following this, means a common European army and a common foreign policy. The unwillingness of the nation states towards the sharing of sovereignty stands as an obstacle for the Europeans, but Europeans try to overcome this obstacle gradually through institutionalization and the power of knowledge.

Whether EU will become a dominant power in the coming years depends on the sacrifices states will give in defiance of their sovereignties. The USA will remain a dominant power as far as it overcomes legitimacy crisis of its unilateral policies and increase its capacity as much as other states. Consequently the aim of both actors is to exist in power struggle, besides this existence finishing this struggle as the leaders.

Keywords: Power, Conflict, Cooperation, EU, USA.

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Uluslararası Politikada Güç ve Güce İlişkin Alternatif Stratejiler” adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

03.02.2009

Yelda Erçandırılı

GİRİŞ

Tüm disiplinlerde, alanla uğraşan kişilerin alana ilişkin temel soru(n)ları, merakları ve bunları gidermek üzere ortaya atılan soru ve bu bağlamda oluşan amaçları vardır. Bu çalışmanın ana amacı uluslararası ilişkiler disiplininde özel bir yeri olan güç kavramını uluslararası ilişkiler teorileri çerçevesinde açıklamak ve uluslararası arenada uygulanan güç politikası yöntemlerini (çatışma ve işbirliği) değerlendirmektir. Burada amaç güç kavramını bütün yönleriyle ele almak değildir. Konu güç kavramının tanımı, kavrama yönelik sorunlar ve diğer kavramlarla olan ilişkisi ve kavramın uluslararası politikadaki etkileri ile sınırlandırılmıştır.

Bu çalışmanın amaçları, çeşitli güç tanımlamalarını, bu tanımlamalardaki yetersizlikleri ve yetersizliklerin nedenlerini ortaya koymaya çalışmak, kavramın anlam çeşitliliğinin neden olduğu sorunları belirlemek, kavramlar arasındaki ilişkileri belirlemenin kavramların daha net anlaşılmasına katkı yapacağı düşüncesiyle uluslararası ilişkilerin temel kavramlarının güç kavramı ile ilişkilerini ortaya koymaktır. Yapılan teorik-soyut açıklamaları pratikteki somut örneklerle ilişkilendirmek de bu çalışmanın amaçlarından bir diğeri, “bir devlet ancak güç politikası uygularsa büyük bir güç olabilir” iddiasından yola çıkarak aktörlerin uyguladığı güç politika stratejilerini ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sonuçları ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada, temel soru(n)lar şunlardır:

- Uluslararası ilişkiler literatüründe güç kavramına ilişkin tartışmalar nelerdir?
- Güç arayışı ile devletlerin dış politikadaki çatışma ve işbirliği yöntemleri arasında nasıl bir bağlantı vardır?
- Devletleri çatışmacı ya da işbirlikçi güç mücadelelerine yönlendiren faktörler nelerdir?
- Dış politikada çatışma ya da işbirliği, güç ile ilişkili olarak günümüz dünyasında hangi aktörler tarafından ve nasıl uygulanmaktadır?

Sosyal bilimlerin diğer alanlarında olduğu gibi uluslararası ilişkiler çalışmalarında sınırlandırma bir zorunluluktur. Bu zorunluluk çerçevesinde bu çalışmada güç kavramının uluslararası arenada dış politikayı yönlendiren en önemli kavram olduğu ve devletlerin dış politikasında etkiye dönüştürebildikleri her şeyin güç kapsamında olduğu varsayılmıştır. Bir başka ifadeyle “devletlerin dış politikalarını ulusal çıkarları üzerine, ulusal çıkarların ise ulusal gücün artırımı üzerine kurulu olması” varsayımı dış politikada amacın çıkar olarak tanımlanması ve bu amaçlara ulaşmadaki her türlü aracın aynı zamanda gücün bir unsuru olarak kabul edilmesini gerektirir. Uluslararası ilişkiler teorisyenleri devletlerin dış politikalarını çıkar, kimlik ve iç politika kavramlarını da kullanarak açıklarlar. Birbirleriyle bağlantılı olan bu kavramların hepsi devletlerin dış politikasındaki davranışlarının sonuçlarını etkiler ancak bizim varsayımımızda güç, burada ifade edilen kavramların hepsinin üstünde belirleyici etkiye sahiptir.

20. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle uluslararası ilişkilerde ekonomik ilişkiler de ön plana çıkmış, devletlerin ekonomi alanındaki faaliyetleri tıpkı askeri faaliyetler gibi uluslararası siyasette etki yaratmaya başlamıştır. Bu çalışmada ele alınan güç kavramı sadece devletlerin sahip oldukları askeri, ekonomik, teknolojik güç unsurlarını içermemektedir. Aynı zamanda güç kavramı, devletlerin dış politikadaki diplomatik yetenekleri, güç dengesini ya da ortaklaşa güvenlik sistemi gibi sistemin özelliğini bir güç unsuru olarak dönüştürebilme yetenekleri gibi unsurları da içermektedir. Yani bu çalışma güç kavramını salt askeri kapasite çerçevesinde değil diğer güç unsurlarını da ele alarak incelemektedir. Ancak askeri kapasitenin dışındaki unsurların analize dahil edilmesi askeri kapasitenin öneminin göz ardı edildiği anlamına gelmemelidir.

Güç unsurları birbirleri ile etkileşim halindedir. Teknolojik yeterlilikler olmaksızın nüfus açısından bir ordunun yeterli sayıda olması askeri kapasite bağlamında bir anlam ifade etmezken, ekonomik kapasitesi yeterli olan bir devletin askeri kapasitesini geliştirmemesi de onun sadece ekonomik konularda etki doğurabilmesine, diğer alanlarda ise etkisinin sınırlanmasına neden olabilecektir. Güç unsurlarının birbirlerini destekler konumları çalışmanın diğer bir varsayımı olan “yalnızca güç unsurlarının çoğunluğuna sahip büyük devletler sistemi etkileme yeteneğine sahiptir” ifadesini destekler niteliktedir. Çünkü onlar

görelî üstün kapasitelerini kullanarak sistemi şekillendirir ve sistemin yapısını da etki doğurabilecekleri bir alana dönüştürme yeteneğine sahip olurlar.¹

Aktörlerin sahip oldukları güç unsurları onların dış politikadaki güç arayışlarında kullandıkları yöntemleri şekillendirebilir. Bir başka ifadeyle, bir devletin sahip olduğu kapasite ve yetenekler ile o devletin uluslararası politikada güce ilişkin kullandığı çatışma ve işbirliği stratejileri arasında doğrudan ilişki vardır. Nitekim sisteme egemen olan bir devlet askeri kapasitenin sıcak/soğuk çatışmalarda ona verebileceği üstünlüğe yönelik tahminleri, ekonomik-teknolojik ve bilgi gücü ekseninde kendisinin lehine olan asimetrik karşılıklı bağımlılıktan doğan üstünlüğü ve sistemi kendi ideolojisi ve değerleri doğrultusunda şekillendirmesi sonucunda diğer devletlerin kendisiyle birlikte hareket edeceğini tahmin edebilir. Böylelikle faaliyetlerini meşrulaştırma fırsatı doğrultusunda, çatışmanın kendisine uzlaşmadan daha az maliyet daha fazla fayda getireceği mantığıyla diğer bir devletle çatışmaya girmeyi uygun görebilir. Bu durum sisteme hakim olan gücün, gücünün devamlılığını sağlaması açısından gerekli olabilir. Tabii bu varsayım rasyonel liderlerin rasyonel politikalarının sonucu olacaktır. Aktör davranışlarının rasyonel olmadığı durumlarda görelî olarak daha zayıf bir ülkenin kendisinden güçlü bir ülkeyle çatışmaya girmesi de muhtemeldir.

Uluslararası sistemde aktörler ister çatışmacı ister işbirlikçi yöntemleri kullansınlar onların sisteme egemen olabilmeleri için diğerlerinden daha güçlü olmaları gerekmektedir. Devletleri dış politikada çatışma ya da işbirliğine yönlendiren faktörler güç ile ilişkili ancak güç ile sınırlı değildir. Sistemin yapısı, ulusal çıkarların niteliği, liderlerin kişilik özellikleri, devletin uluslararası politikada izlemiş olduğu revizyonist politikalar ve devletlerin dost-düşman algılamaları bağlamında ortak kimlik tanımlamaları da etkilidir. Nitekim anarşik yapı, yani ortak ve devletlerin üstünde bir otoritenin bulunmaması, nedeniyle devletlerin çatışmaya eğilimli oldukları varsayılırken günümüzde devletler arası ilişkilerin yoğunlaşması ve karşılıklı bağımlılığın artması ile devletlerin işbirliğine de yöneldikleri görülmektedir. Aynı şekilde liderlerin kişilik özellikleri de çatışma ve işbirliği stratejilerin ön plana çıkarılmasında etkilidir. Örneğin Amerikan dış politikasında Clinton döneminde işbirliği stratejisi ön plana

---

¹ Bu varsayım Waltz'un "uluslararası yapı içindeki tüm aktörler tarafından değil, sadece büyük olanlarca şekillenir, yapının şekillenmesinde aktörler arası güç dağılımı bağımsız değişkendir" varsayımıyla benzer niteliktedir. Daha geniş bilgi için bkz Kenneth. N. Waltz, *Theory of International Politics*, New York, Random House, 1979.

çıkılmışken her iki Bush döneminde çatışma ön plana çıkmıştır. Devletlerin dış politikalarına yön veren faktörlerin örnekleri artırılabilir ancak burada önemli olan nokta devletlerin bu stratejilerindeki nihai amaçlarının güç elde etmek olduğudur.

Bu çalışmada çatışmacı güç stratejilerine örnek olarak Amerika Birleşik Devletleri, işbirlikçi güç stratejilerine örnek olarak ise Avrupa Birliği ele alınmıştır. ABD'nin ve AB'nin ele alınmasının nedeni uluslararası ilişkiler teorilerine göre genellikle büyük güçlerin uluslararası sistemin yapısını etkilemesi veya belirlemesidir. Bir başka ifadeyle ABD ve AB gibi iki büyük küresel gücün dış politika davranışları sistem açısından etkiler doğuracaktır. Bu sebeple çalışmada Amerikan dış politikasında 1945 ve sonrasında, yani ABD'nin başat güç olduğu tarihten günümüze, güç arayışına ilişkin stratejiler analiz edilecektir. ABD Soğuk Savaş döneminin iki süper gücünden biridir, Soğuk Savaş'ın sona erdiği tarihten günümüze de dünya tarihinin bugüne kadar görmediği şekilde sisteme egemen olmuştur. Bir başka ifadeyle ABD sistemi etkileyebilecek hatta yeniden şekillendirebilecek nitelikte bir güçtür.

Geçmişten günümüze uluslararası sisteme çatışmacı güç politikalarıyla yön veren birçok devlet bulunabilir. Örneğin Sovyetler Birliği Soğuk Savaş döneminin iki süper gücünden biridir. Günümüzde de Rusya Federasyonu bölgesel düzeyde etkileri olan bir devlettir. Bu durumda çalışmada neden Rusya'nın çatışmaya örnek olarak alınmadığı düşünülebilir. Bu çalışmada Rusya'nın ya da eski Sovyetlerin çatışmacı güç politikalarına örnek alınmamasının nedeni, günümüzde Rusya'nın Soğuk Savaş dönemindeki küresel etki alanlarını bir başka ifadeyle eski gücünü kaybetmesidir.

Rusya, günümüzde uluslararası sistemi etkileyecek kapasiteye sahip olsa da daha büyük bir etkiye sahip olan ABD'nin ele alınması daha uygun olacaktır. Aynı mantık gelecek yüzyılda başat güç olacağı iddia edilen Çin için de ileri sürülebilir. Tüm bu ülkelerin çatışmayı açıklamak için incelenmesi uygun olabilir. Ancak bu girişim çalışmamızın amacını ve kapsamını aşacaktır. Dolayısıyla çatışma stratejilerini kullanan güç arayışı politikalarına örnek olarak ele alınabilecek ülkelerden en güçlüsü olan ABD'nin dış politikası ele alınmaktadır.

Burada akla gelebilecek sorulardan biri de ABD'nin güç arayışlarında çatışmanın yanı sıra işbirliğini de vurguluyor olmasıdır. Bu soru iki gerekçeyle açıklanabilir. Öncelikle bir devletin dış politikasında çatışmayı vurgulaması bu devletin dış politikasında işbirliğini de

kullanmadığı anlamına gelmez. Bütün devletler bu iki stratejiye zaman zaman başvururlar ama ağırlıklı olarak birini tercih ederler. Yani, devletler çatışma alanlarında daha başarılı olmak amacıyla diğer devletlerle işbirliğine gidebilirler. Bu durumda da işbirliği, çatışmanın aracına dönüşebilir. Nitekim ABD Ortadoğu’da Irak, Afganistan, İran gibi demokratik olmayan devletlerle çatışmayı vurgularken, bu devletlerle çatışma politikasında başarılı olmak için Türkiye ve İsrail gibi ülkelerle işbirliğini vurgulamaktadır. Devletler uluslararası sistemin işleyişinden memnun olduklarında işbirliğini, sistemin gidişatını değiştirmek istediklerinde ise çatışmacı güç arayışlarına yönelirler. Bunun temel nedeni gücünün devamlılığını sağlama isteğidir. Nitekim Buzan’a göre de sistemin anarşik yapısından dolayı çatışma ve işbirliği bir arada olabilir.²

Uluslararası politikada işbirliği yoluyla güç elde etme çabalarına verilebilecek en iyi örnek ise, Avrupa devletlerinin kendi aralarında oluşturdukları, ekonomik ve günümüzde siyasi iddiaları olan, ulus üstü nitelikler taşıyan Avrupa Birliğidir. Nitekim Avrupa devletleri kendi içlerinde işbirliğini vurgulayıp güçlerini maksimize etmekle beraber birçok üçüncü ülkeyle de işbirliğini vurgulamaktadırlar.

Bu çalışmanın bulguları geniş literatür taramasıyla elde edilmiş olup, çalışmada imkanlar elverdiği ölçüde birincil kaynaklar kullanılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma teorik ve betimsel bir çalışmadır. Bu çalışmada güç kavramı sık sık ele alınan unsurlarının yanında çok az ya da hiç ifade edilmeyen unsurlarıyla ele alınmaktadır. Bir başka ifadeyle “güç devletlerin dış politikada çıkar ya da etki sağlayacağı her şeydir” varsayımı ile gücün unsurları ve tanımı genişletilmekte güç askeri, ekonomik kapasite ve diplomatik yetenekler olarak tanımlanmakla beraber yapısal güç, yumuşak güç gibi kavramlarla da analiz alanı genişletilmektedir.

Kavram ve kavramın uluslararası ilişkilere verdiği yön özellikle Anglo-Sakson literatürde ayrıntılı olarak ele alınmasına rağmen Türkçe literatürde yeterince tartışılmamıştır. Bu tarz bir çalışmanın Türkçe literatüre ve uluslararası ilişkiler çalışmalarına katkı sağlaması en büyük beklentimizdir. Hiç kuşkusuz uluslararası ilişkilerin temel kavramını ve kavramın dış politikaya verdiği yönü açıklamak Türkiye’de yapılan uluslararası ilişkiler çalışmaları açısından da önemlidir. Nitekim ABD ve AB’ye ilişkin açıklamalar Türk Dış Politikası açısından önem taşımaktadır. ABD Türkiye’nin önemli bir stratejik ortağıyken, AB

---

² Barry Buzan, *People, States and Fear*, Boulder, CORiennner, 1991.

Türkiye'nin yaklaşık kırk beş yıldır üyelik perspektifi bulunan ulus-üstü bir yapılanmadır. Bu aktörlerin güç politikalarının analizi Türk Dış Politikası için de önemlidir. Ama yine de bu çalışmanın amacı ampirik bilgi yığınları oluşturmak değil, uluslararası ilişkilerin en temel kavramını, sistematik biçimde sunmak, genellemelere ulaşmak ve öngörüler elde etmektir.

Bu çalışma, giriş ve sonuç bölümleri hariç dört ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümü güç kavramının teorik analizine ayrılmıştır. Bu bölümde öncelikle güç kavramına ilişkin sorunlar ve kavramın disiplin içerisindeki önemi sunulacaktır. Güç kavramı uluslararası ilişkiler teorileri çerçevesinde analiz edilecek ve güç kavramı uluslararası ilişkilerin diğer önemli kavramlarıyla ilişkilendirilecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde, çatışma ve işbirliği kavramlarının ayrı ayrı güç kavramıyla ilişkisi kurulduktan sonra devletleri çatışmaya ya da işbirliğine yönlendiren faktörler ve bu politikaların dış politikadaki rasyonelliği ele alınacaktır.

Çalışmanın üçüncü ve dördüncü bölümleri sözü edilen güç politikalarının uygulama alanlarına ayrılmıştır. Bu bölümlerde aktörlerin güç politikaları analiz edilecektir. Üçüncü bölümde ABD'nin güç elde etmeye ve devamlılığını sağlamaya yönelik dış politikaları ve ABD'yi bu politikalara yönlendiren faktörler bir önceki bölümde yapılan teorik açıklamalar dahilinde ele alınacaktır. Ayrıca aynı bölümde Amerikan dış politikasının rasyonelliği güç kavramı çerçevesinde tartışılacaktır.

Son olarak çalışmanın dördüncü bölümünde işbirliği alanına iyi bir örnek oluşturması açısından AB ele alınacaktır. Üçüncü bölümde uygulanan analiz metodu bu bölümde de uygulanacaktır. Nitekim bu bölümde de Avrupa Birliği'nin kendi içindeki ve üçüncü ülkelere yönelik güç politikaları ve bu politikaları etkileyen faktörler ele alınacaktır. Avrupa'daki entegrasyon süreci ve üçüncü ülkelere yönelik yürüttüğü politikalar rasyonel güç arayışı açısından incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİ BAĞLAMINDA GÜÇ KAVRAMI

İnsanlık tarihi çatışma ve işbirliği mücadeleleri ile doludur. Bu mücadelenin şeklini belirleyen devletlerin sahip olduğu güçtür. Uluslararası ilişkilerde bazı anlaşmazlıklara rağmen aktör davranışlarını açıklamada, gücün en önemli kavramlardan biri olduğuna inanılır. Gücün disiplin içindeki önemine bağlı olarak, uluslararası ilişkiler tarihi boyunca güç kavramının incelenmesinde çok farklı yaklaşımlar sergilenmiştir. Ancak onunla ne anlatılmak istendiği konusunda ortak bir görüş (ya da tanımlama) ortaya atılamamıştır.

Kimi yaklaşımlar gücün unsurlarını, askeri ve ekonomik güç gibi maddi ve ölçümü nispeten daha kolay kaynaklara dayandırırken, kimi yaklaşımlar bu maddi unsurlara ek olarak soyut ve ölçümü nispeten daha zor kapasite ve yeteneklere dayandırmışlardır. Farklı teorilerin güç kavramını farklı unsurlarla açıklaması bu teorilerin farklı varsayımlara dayanmasından kaynaklanır. Bununla neyin kastedildiğini anlamak için öncelikle uluslararası ilişkiler disiplininde yapılan teorik çalışmaların niteliğini açıklamamızı gerektirir.

I- ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE TEORİ

Antik Yunanca'dan Türkçe'ye yerleşen "teori" kelimesine anlam olarak bakıldığında kelimenin "görüş açısı, düşünme, zihni bakış" anlamlarında kullanıldığı ve teori sözcüğü ile herhangi bir disiplinindeki düşünme, görüş açısı ve betimleme çabalarının ifade edildiği görülmektedir.³ Teori test edilebilen hipotezlerden oluşan, kendi içerisinde tutarlı düşüncelerin bütünleştirilmesidir. Waltz, teoriyi iki ya da daha fazla yasanın oluşturduğu bir bütün olarak görür. Waltz'un tanımlamasında teorinin işlevi yasaları açıklamaktır.⁴ Frankel'e göre, teori çalışılan alanla ilgili sistemik bir düşüncedir. Sistemik düşünce dahilinde soyutlama ve genelleme çabası olan teori verilerin toplanması, sınıflandırılması, biriktirilmesi ve bilginin ilerlemesi açısından önemlidir.⁵ Soyutlama ve genelleme olay, olgu ve parçalardan bağımsız hareket edilmesini sağlamakla beraber yapılan çalışmayı tek bir bireyin kendi

---

³ Nuri Yurdusev, "Uluslararası İlişkilere Teorik Bakmak", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 2, Sayı 6, Yaz 2005, s. 157.

⁴ Waltz yasaları değişkenler arasındaki ilişki olarak açıklar. Waltz'a göre "bir yasa a'nın bir ya da birden çok bağımsız değişkeni ve b'nin bağımsız bir bağımlı değişkeni ifade ettiği durumlarda eğer a olursa b olmasını" anlatır. A ile b arasındaki ilişkinin değişmez olduğu durumlarda yasa değişmezdir. Kenneth Waltz, *Uluslararası İlişkiler Kuramı*, Ersin Onulduran (çev), Ankara, 1982, ss. 4-6.

⁵ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004, s. 28.

kendine gerçekleştirdiği bir aktivite olmaktan çıkarmakta ve kullanılan vasıtaları toplumsal bir olgu durumuna getirmektedir.⁶

Genel bir tanımlamayla uluslararası ilişkiler teorileri ise, ulusların ilişkilerini olaylarla ilişkili ancak genellemelerde bulunarak sistematik bir biçimde açıklamayı, kimi durumlarda ise ortaya atılan hipotezlerden yola çıkarak, geleceğe yönelik tahminlerde bulunmayı ifade eder. Uluslararası ilişkiler disiplininde teori tanımı, teorisyenlerin uluslararası politikayı algılayış biçimlerine göre çeşitlenmektedir. Nitekim Waltz, uluslararası ilişkiler teorilerini, “uluslararası politika yasalarının ya da tekrarlanan ulusal davranış örneklerinin açıklanması olarak” açıklar.⁷ Hollis ve Smith’e göre teori girişimi “hem davranışları açıklamak hem de davranışları önceden bildirmek ya da aktörlerin akıllarındaki (inside the heads) dünyayı anlamaktır.”⁸ Wight’a göre teoriler “devletler arasındaki ilişkiler hakkında güç mücadelesi odaklanan ve uluslararası toplumun doğası ve dünya toplumu olasılığı üzerine üretilen spekülasyon gelenekleridir.” Liberalizmin önemli temsilcilerinden Doyle’a göre teoriler, liberal-demokratik devletler arasında savaşların olmaması gibi dünya üzerinde test edilebilen ampirik verilere dayanır.⁹ Eleştirel yaklaşımlar teoriyi, egemen oluşumların eleştirisi ve perspektifi olarak tanımlarlar.¹⁰ Normatif yaklaşımlara göre teoriler ise, “küresel sosyal adaletin inşa edilmesi ve korunması ya da insan hakları düşüncesinin analizi ile dünyada bunların nasıl organize edilmesi gerektiğini düşünmektir.”¹¹

Uluslararası ilişkilerde teori tanımlamalarının çeşitliliğine rağmen, uluslararası ilişkiler disiplini yirminci yüzyılda Carr ve Morgenthau gibi düşünürlerin çabaları sonucunda Birleşik Krallık ve Birleşik Devletlerde ortaya çıkmıştır. Bir başka ifadeyle, ilk defa yirminci yüzyılda uluslararası ilişkilere yönelik kuramsal açıklamalar yapılmıştır.¹² Kimi yazarlar

⁶ Yurdusev, “Uluslararası İlişkilere Teorik Bakmak”, ss. 157–158.

⁷ Kenneth N. Waltz, *Man, the State and War*, New York, 1959’den aktaran, Scott Burchill ve Andrew Linklater, “Frameworks of Analysis”, *Theories of International Relations*, Scott Burchill, Andrew Linklater, Richard Devetak, Jack Donnelly, Matthew Paterson, Christian Reus-Smit, Jacqui True (ed), Londra, Palgrave Macmillan, 2005, s. 11.

⁸ M. Hollis ve Steve Smith, *Explaining and Understanding International Relations*, Oxford, 1990’dan aktaran, Burchill ve Linklater, “Frameworks of Analysis”, s. 12.

⁹ M. Wight, *International Theory The Three Traditions*, G. Wight ve B. Porter, Leicester, 1991’den aktaran, Burchill ve Linklater, “Frameworks of Analysis”, s. 12.

¹⁰ M. Doyle, “Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs”, *Philosophy and Public Affairs*, 12, 1983’ten aktaran, aktaran, Burchill ve Linklater, “Frameworks of Analysis”, s. 12.

¹¹ Aktaran, Burchill ve Linklater, “Frameworks of Analysis”, s. 12.

¹² Bu çalışmaların yirminci yüzyılda başlamasının temel nedeni, I. Dünya Savaşı ve ardından uluslar arası ilişkilerin değişebileceğine dair inancın ortaya çıkmasıdır. Hans Morgenthau, *Uluslararası Politika*, Baskın Oran, Ünsal Oskay (çev), Ankara, Sevinç Matbaası, 1970. Ayrıca diğer bir neden, “modern dönemde artan kurumsallaşma ve uzmanlaşmanın getirdiği, önceleri doğa bilimlerinin on dokuzuncu yüzyıldan itibaren de

realist düşünce bağlamında uluslararası ilişkileri bir disiplin olarak Thucydides'e kadar götürse de o dönemde yapılan çalışmaların bilim niteliğinden ziyade felsefi nitelikte olduğu yani bu çalışmalarda kuramsal bir çabanın olmadığı söylenebilir. Nitekim Wight da bu dönemde yapılan çalışmaları bilimsel öngörü sağlamadığı gerekçesiyle eleştirmektedir.¹³

Hoffmann, “uluslararası ilişkiler teorilerinin hem çok eski hem de çok yeni olduğuna değinmiştir.¹⁴ Hoffmann'a göre uluslararası ilişkiler teorilerinin eski olması, ortaçağın sonundan günümüze devletin doğası ve Hıristiyan topluluğun rüyasına ilişkin birçok şey yazılmasını hatta dönem düşünürlerinin tarihin tuttuğu ışıkla devletlerarasındaki ilişkilerin geleceğini açıklamaya çalışmasıyla ilgilidir. Uluslararası ilişkiler teorilerinin yeni olması ise, görünür olayların sistematik çalışılması, dış politikadaki davranışların açıklanması, ulusal birimler arasındaki ilişkilerin türünün karakteristiğini ortaya çıkarmasıdır. Ayrıca, Hoffmann İkinci Dünya Savaşı öncesinde yapılan çalışmaların felsefi nitelikte olduğunu, ampirik çalışmaların ise dönem öncesinde gelişen ideolojilere (sosyalist ve liberal ideolojiler) bir tepki olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başladığını¹⁵ ve çok uzun yıllar uluslararası ilişkiler çalışmalarına tarih ve hukuk disiplinlerinin hakim olduğunu belirtir.¹⁶ Waltz'a göre, yapılan bu ampirik çalışmalar geleceği öngörme ve genellemelere ulaşma açısından hemen hemen hiç değeri olmayan veriler bolluğudur.¹⁷ Ancak uluslararası ilişkilerin yıllarca, tarih, felsefe, siyaset bilimi, hukuk, sosyoloji gibi disiplinlerle açıklanmaya çalışması onun bugünde “disiplinler arası bir disiplin” olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹⁸

Waltz, uluslararası ilişkiler teorisinin temel amacının, devletler arasındaki politik ilişkileri, anlamak ve bu ilişkilerden yola çıkarak geçmişteki olayları açıklarken, kimi durumlarda gelecekteki olayları öngörmeyi sağlayacak ilkeleri bir araya getirmek¹⁹ olduğunu ifade etmiştir. Frankel'e göre ise uluslararası ilişkiler teorisinden beklenen, olgular

---

toplum bilimlerinin tek tek sınıflandırılmasıdır”. Daha geniş bilgi için bkz Nuri Yurdusev, “Uluslararası İlişkiler Öncesi”, *Devlet, Sistem ve Kimlik*, Atilla Eralp(der), İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, ss. 15-55.

¹³ Aktaran, James Dougherty ve Robert Pfaltzgraff, *Contending Theories of International Relations*, New York, Harper & Row Publishers, 1990, s. 2.

¹⁴ Stanley Hoffmann, “Theory and International Relations”, James N. Rosenau (ed), *International Politics and Foreign Policy A Reader in Research and Theory*, New York, Free Press, 1981, s. 30.

¹⁵ Uluslararası ilişkilerin bağımsız bir alan olarak ortaya çıkmasında Birinci Dünya Savaşı'nın neden olduğu yıkımlar ve yıkımlardan ders çıkarma ihtiyacı ile gelecekte bu tür olayları önleme arzusu oldukça fonksiyoneldir. Daha geniş bilgi için bkz Haluk Özdemir, “Uluslararası İlişkilerin Disiplinler Arası Niteliği”, Haydar Çakmak (der), *Uluslararası İlişkiler Giriş, Kavram ve Teoriler*, Ankara, Platin Yayınları, 2007, s. 78.

¹⁶ Hoffmann, “Theory and International Relations”, ss. 30-31.

¹⁷ Waltz, *Uluslararası İlişkiler Kuramı*, s. 10.

¹⁸ Özdemir, “Uluslararası İlişkilerin Disiplinler Arası Niteliği”, ss.76-89.

¹⁹ Kenneth. N. Waltz, *Theory of International Politics*, New York, Random House, 1979, ss. 1-3.

arasındaki nedensel ilişkiyi ortaya koymaktır.²⁰ Ancak devlet davranışlarının, amaçlarının ve yöntemlerinin önceden bilinmesinin zorluğu ve benzer durumlarda farklı değişkenlerin etkisiyle, farklı sonuçlar doğurabilmesi, önceden tahminlerde bulunmayı ve varsayımların üzerine teorileri inşa etmeyi zorlaştırmaktadır. Bu zorluğa rağmen, bazı varsayımlar üzerinde fikir birliği mevcuttur.²¹

II- GÜÇ KAVRAMININ ULUSLARARASI İLİŞKİLER AÇISINDAN ÖNEMİ

Güç, uluslararası ilişkilerin en önemli kavramlarından birisidir. Kavramın disiplin içerisinde oldukça önemli bir yere sahip olmasının nedeni, geçmişten günümüze devletlerarası ilişkileri anlamamıza yardımcı olan en temel kavramlardan biri olmasıdır. Devletlerarası ilişkilerin felsefi nitelikte ele alındığı dönemlerde Thucydides, İbn-i Haldun, Eflatun ve Thyrasymakhos gibi düşünürler güç-değer ilişkisini anlamlandırmaya ve yorumlamaya çalışmıştır. Nitekim Eflatun ve Thyrasymakhos'un başlattığı güç-adalet tartışmalar siyaset felsefesinde önemli bir kilometre taşıdır. Thucydides Peloponez Savaşlarıyla, İbn-i Haldun asabiyet kavramıyla, Farabi el-Medinetül'1 Fadıla arayışı ile güç ve siyaset kavramını felsefi temellerde ele almışlardır.²²

Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde ise güç kavramına yönelik kapsamlı çalışmalar, Edward H. Carr ve Hans Morgenthau ile başlamıştır. Morgenthau, "uluslararası ilişkiler güç mücadelesidir" tanımlamasıyla, gücün uluslararası ilişkileri anlamada temel kavram olduğuna işaret etmiştir. Bir başka ifadeyle Morgenthau'ya göre, devletler arası ilişkilerin niteliğini anlamamanın temel şartı, onların sahip oldukları ya da olmak istedikleri güce bakmaktır. Bu bağlamda güç savaş ya da barışa, çatışma ya da işbirliğine yol açan nedensel bir kavramdır. Ancak Wolfers, neden-sonuç ilişkilerinin güç analizlerinde akılda tutulması gerektiği halde, gücün basit/salt bir neden-sonuç ilişkisi olmadığını güce yönelik daha kapsamlı çalışmalar yapılması gerektiğini ifade etmektedir.²³

²⁰ Joseph Frankel, *Contemporary International Theory and the Behaviour of States*, London, Oxford University Press, 1973, ss .8-9'dan aktaran Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, s. 28.

²¹ Deniz Ülke Arıboğan, *Globalleşme Senaryosunun Aktörleri*, İstanbul, Der Yayınları, 2001, s. 29.

²² Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik*, İstanbul, Küre Yayınları, 2000, s. 20. Bu dönem içerisinde yapılan güç tanımlamalarından özellikle Thucydides'in bir kavramlaştırma çabası olmadan güçle ilgili yaptığı değerlendirmeler dikkat çekicidir. Nitekim Thucydides'e göre, "savaşın görünen etik boyutu ne olursa olsun, güçlü olan yapma gücüne sahip olduğu şeyi yapar ve zayıf olanda kabul etmek istediği şeyi kabul eder". Tanşu Tosun, "Devlet Nereden Nereye", Zeynep Dağı (der), *Uluslararası Politikayı Anlamak Ulus Devletten Küreselleşmeye*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2007, s. 6.

²³ Arnold Wolfers, "The Pole of Power and Pole of Indifference", *International Politics and Foreign Policy*, James N Rosenau (ed), Free Press, 1969, s. 176.

Gücün her açıklamada kullanılan bir kavram olması, onun farklı teoriler çerçevesinde tekrar tekrar ele alınmasına neden olmaktadır. Nitekim uluslararası ilişkiler teorilerinde güce yönelik ortak bir tanımlama ya da gücün unsurlarından hangisinin en önemli olduğu konusunda uzlaşma yoktur. Başka bir anlatımla, güç kavramı farklı uluslararası ilişkiler teorilerinde farklı unsurlarıyla ön plana çıkarılır. Güç kavramının farklı unsurlarıyla ifade edilmesi teorilerin farklı sorulara yanıt araması ve farklı varsayımları kullanmasından kaynaklanır. Ayrıca, uluslararası sistem değiştikçe güç kavramı yeniden tanımlanır bu bağlamda da unsurlarının önemi değişebilir. Ancak güç unsurundaki farklılıklar gücün yere ve zamana göre önemi değişen bir kavram olarak algılanmasını ifade etmekten ziyade güç unsurlarının önemini değişimini ifade eder. Geçtiğimiz yüzyıllarda askeri güç ön plandayken bu yüzyılda diğer güç unsurları da askeri unsurlarla yarışır hale gelmiştir. Sonuçta kimi araştırmacıların anladığı şekilde güç kavramının uluslararası ilişkiler disiplini açısından önemini azalması söz konusu değildir.²⁴ Sadece unsurlarının önem derecesi değişmiş olabilir.

Ayrıca uluslararası ilişkilerde gücün net bir tanımı olmadığını iddia eden düşünürlere göre, güç kavramı uluslararası ilişkileri tüm boyutlarıyla açıklayamaz. Etnik ayrılıkçılık, çevresel sorunlar gibi sorunlar söz konusu olduğunda kavram, uluslararası ilişkilerdeki işlevini kaybedebilir. Bu görüşteki temel sorun, gücün yalnızca askeri ya da ekonomik (askeri teknolojiye hizmet eden teknoloji) güç gibi somut unsurlarla anlaşılmasından kaynaklanır. Aslında bu görüşü savunanlar, gücün ne kadar çok boyutlu olduğunu göremeyenlerdir. Bu yüzden kavramın gelişigüzel kullanılmasına da karşı çıkarlar. Güç, maddi kapasitenin dışında prestij, diplomasi, refah gibi diğer boyutlarıyla da ele alındığında uluslararası ilişkilerin güncel sorunlarıyla da ilişkili olduğu görülür. Örneğin etnik ayrılıkçı hareketlerin ortak özelliği bu hareketlerin temelinde ekonomik sorunlar bulunmasıdır. Hem ekonomik açıdan çevre ülkeden daha gelişmiş hem de daha az gelişmiş etnik gruplar ayrılıkçı hareketler başlatabilirler. Çevre ülke (etnik ayrılıkçı hareketlerle ayrılmak istenilen ülke) sorunun çözümünü, ayrılıkçı bölge ile ekonomik farklılıkları gidererek sağlayabilir.

Bir diğer tartışma, gücün dayanıklı (önemi değişmeyen) ve nitelikli bir kavram olup olmadığı ya da durumsal veya ilişkisel bir kavram olup olmadığı ile ilişkilidir. Kimi

---

²⁴ Peter Bachrach ve Morton S. Baratz, "Two Faces of Power", *The American Political Science Review*, Cilt 56, No 4, Aralık 1962, s. 948.

akademisyenler gücün diğer bilimlerden alınmış bir kavram olduğunu ve uluslararası ilişkiler çalışmalarıyla uyuşmadığını bu nedenle de güç kavramıyla ilgili mutlak tanımlamaların yapılamadığını düşünürler. Ancak güç kavramı, anlamsal özü nedeniyle birçok bilim dalında temel kavram olarak kullanılabilir.

Güç, tasarlamanın ötesinde uluslararası politikanın özüdür. Uluslararası ilişkiler sadece güç mücadelesi değildir ancak güç politikası uluslararası ilişkilerin gerçeğidir. Birçok devlet davranışını anlamamıza yardımcı olduğu için nitelikli, uluslararası ilişkiler mücadelesi hala güç mücadelesi olduğu için dayanıklı (önemi değişmeyen) bir kavramdır. Güç hem durumsal hem de ilişkisel bir kavramdır. Bir devletin dış politikasındaki davranışlarını olaylar düzeyinde anlatırken, o devletin gücüne vurgu yapabiliriz. Bu tarz bir açıklamada gücün durumsal özelliği ön plana çıkar. Ancak güç yalnızca bir olay için geçerli değil, savaş gibi olgusal düzeylerde de geçerlidir. Olgu ve olayların sebep ve sonuçlarını anlatabilir. Gücün nedensel bir kavram olmasına güç dengesi sisteminden örnek verebiliriz. Güç dengesi sisteminde bir devletin diğerlerinden fazla güçlü olması, diğer devletlerin o devlete karşı ittifak oluşturmaya neden olur. Bir başka ifadeyle, ittifakların oluşumuna bir devletin gücü neden olmuştur. Diğer taraftan bir devletin gücü dış politikasında amaçlarına ulaşırken önem kazanır. Devleti sonuca götüren en önemli faktör güçtür. Bu örnek ise gücün sonuçsal özelliğini gösterir.

Güç kavramı pratikte de devletler için hayati önem taşır. Bugün uluslararası ilişkiler teorilerine duyarsız dış politika yapımcıları dahi dış politikadan söz ederken, gücün ya da güç politikalarının öneminden söz ederler. Güç politikasını benimseyen aynı zamanda bu politikanın uygulayıcısı olarak karşımıza çıkan Winston Churchill gücü, devletler arası ilişkilerin temel belirleyicisi olarak görmüş ve gücü azaltmanın tek yolunun karşı güç kullanmak olduğunu belirtmiştir.²⁵

Güç ya da etki devletlerin dış politikalarında birincil amaç ya da araçlar olarak kabul edilir. Gücün dış politikada amaç olarak görülmesi, devletlerin dış politikada güç elde etme kaygısını ve isteğini içerir. Gücün ve etkinin araç olarak görülmesi ise, gücün nitel ya da nicelliğinden ziyade ulusal çıkarların gerçekleştirilmesinde araç olarak ele alınması ile ilgilidir. Ayrıca, günümüzün realist dış politika uygulayıcıları onu hayatta kalma

---

²⁵ Edward Mcnall Burns, *Çağdaş Siyasal Düşünceler, 1850-1950*, Ankara, Birey ve Toplum Yayınları, 1984, s. 488'den aktaran, Arıboğan, *Globalleşme Senaryosunun Aktörleri*, s. 93.

mücadelesinin anahtar ögesi olarak görmekteyken, işbirliğinin bile güç elde etme isteğinden oluştuğunu düşünürler.

Tabii ki gücün kontrolünü kaybetme kaygısı büyük uluslarda küçük uluslara oranla daha fazla, diktatörlüklerde demokratik ülkelere oranla daha fazla ve sıcak/soğuk savaşlarda barış dönemlerine oranla daha fazla bir önem arz eder. Zayıf devletler bazı tehlikelere karşı kendilerini korumamışsa yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir ya da uluslararası arenada etkilerini yitirebilirler.²⁶

III- GÜÇ KAVRAMININA İLİŞKİN SORUNSALLAR

A- KAVRAMSAL SORUNLAR

1- Kapasite ve Yetenekler Olarak Güç

Güç, birçok disiplinde özel bir anlam ifade eden kavramdır. Bu bağlamda gücün tanımı değişik şekillerde yapılabilir. Doğa bilimlerine baktığımızda genel olarak güç kavramından kuvvet ve enerji anlaşılmaktadır. Doğa bilimlerinde gücün ne olduğu tanımlamak ya da anlamak zor değildir. Örneğin bir cisme kuvvet uygulandığında, kuvvet uygulanan cisim uygulanan kuvvet oranında hareket edecektir. Bu tanımdan hareketle oluşturulan güç yasası doğa bilimleri açısından birçok kez test edilebilir ve benzer koşullarda benzer sonuçlar elde edilir.

Gücün sosyal bilimlerdeki anlamı ise doğa bilimlerindeki anlamından daha belirsiz olmasına rağmen güç ile ilgili genel tanımlamalar geliştirilebilir. Sosyal bilimlerde güç, genel olarak istenen sonucu gerçekleştirmek amacıyla kullanılan ya da var olan kabiliyet olarak tanımlanmaktadır. Sosyal bilimlerde güç, bir ilişki biçimi olarak ele alınmakta, birey, grup ve kurumlar üzerinde etki olarak düşünülmektedir.²⁷ Burada ortaya çıkan sorun güç ile neyin kastedildiğidir. Güç bireysel ya da toplumsal düzeyde bir liderin gücünü, kimi durumlarda bir ülkedeki iktidarını ve uluslararası ilişkilerde bir aktör hegemonyasını ifade etmektedir. Gücün belirsizliği ya da anlam çeşitliliği iç ve dış politikada yetenek ya da kapasite olarak adlandırılan her şeyin güç kapsamına girmesinden kaynaklanmaktadır. Ama güç sosyal

---

²⁶ Karl W. Deutsch, "On the Concepts of Politics and Power", *International Politics and Foreign Policy*, James N. Rosenau (ed), Free Press, 1969, s. 261.

²⁷ Andrew Heywood, *Political Theory*, London, Palgrave Macmillan, 2005, ss. 121-122.

bilimlerde çok genel bir ifade ile bir yarış içerisinde bulunmayı ya da rekabeti anlatır.²⁸ Gücün yarış içerisinde bulunmayı ifade etmesi bir mücadele durumunu ve diğerlerinden üstün olma ve hükmetme arzusunu ifade eder.

Güç kavramı, uluslararası ilişkilerin bağımsız değişkeni olarak uluslararası ilişkiler çalışmalarında özel ve göz ardı edilemeyecek cazibesine rağmen tanımlamalarda (kavramsallaştırılmada) birçok problem bulunmaktadır. Bu problemlerin çoğunluğu gücün farklı ve çok çeşitli unsurlarıyla ilişkilidir. Aslında gücün klasik tanımlaması 1957’de Robert Dahl tarafından yapılmıştır. Dahl’ın tanımlamasıyla güç “bir devletin diğer bir devlete normal koşullar altında yapmayacağı bir şeyi yaptırabilme yeteneğidir.”²⁹ Dahl’ın tanımlaması günümüzde dahi geçerli olan bir tanımlamadır ve gücün davranışları değiştirdiği yönünde fikir birliği vardır. Ancak uluslararası sistemde değişen davranışların kaynakları karışıktır. Bu da gücün önemli bir boyutuna ve sorunsalına işaret eder. Örneğin, güç etki olarak düşünüldüğünde gücün kapsamına dış politika alanında etki doğurabilecek her şey girebilir ve gücün unsurlarının belirlenmesi zorlaşır. Bir başka ifade ile uluslararası ilişkiler disiplininde aktör kapasitesi olarak ele alınan güce yönelik birçok tanımlama olmasına rağmen herkesin kabul edebileceği kapsamlı bir tanımlama yapmak daha doğrusu, gücün unsurlarının ne olduğunu belirlemek oldukça zordur. Ayrıca bu kavram, kimilerine göre etki, kimilerine göre karşılaştırıldığında bir anlam ifade eden göreceli bir kavram, kimilerine göre politikanın amacı, kimilerine göre ise amaca ulaşmada bir araçtır.³⁰

Güç ile uluslararası politika alanına giren birçok şey anlatılabilir. Bu nedenle kimi düşünürler gücün birden fazla boyutuyla ilgilenirler. Nitekim Steven Lukes gücün üç boyutu olduğunu ve bu boyutlar arasında önemli farklılıklar olduğunu düşünmektedir. Bu boyutlar: 1) Karar verme süreçlerinde etki için gerekli yetenekler 2) Politik gündem biçimlendirme ve verilecek kararları şekillendirmek veya önlemek 3) İnsanların düşüncelerini kontrol etme olarak özetlenebilir.³¹ Bu bakış açısıyla güç yeteneği, kapasiteyi hatta bir ülkedeki iktidarı ya da sisteme egemen olan aktörü niteleyebilir.

Gücün yeteneği ya da kapasiteyi ifade etmesi bir devletin dış politikadaki davranışları açısından önemliken gücün bir ülkedeki iktidarı anlatması egemenliği ülkedeki otoriter gücü

---

²⁸ Heywood, *Political Theory*, s. 123.

²⁹ Robert Dahl, “The Concept of Power”, *Behavioral Science*, Sayı 1, 1957, ss. 201-215.

³⁰ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004, s. 120.

³¹ Aktaran, Heywood, *Political Theory*, s. 122.

anlatmaktadır. Ayrıca uluslararası ilişkiler literatüründe aktörlerin güç olarak tanımlanması da kavramın tanımlanmasını zorlaştırır. Nitekim büyük güç, orta büyüklükte güç, süper güç, başat güç derken uluslararası aktörlere atıfta bulunuruz. Bu ifadelerle anlatılmak istenen şeyi niteleyebilecek en doğru kavram belli bir toprak üzerinde yaşayan topluluk tarafından egemenliği tanınmış yasama, yürütme, yargı erki ve onların bürokratik düzenlemelerine sahip idari mekanizması olan devlettir.³² Ancak devletin realizm içinde özel bir öneme sahip olması ve güç kavramı ile eş zamanlı kavramsallaştırılması, gücün devlet kavramı yerinde kullanılmasına neden olmuştur. Gücün bu yaygınlıkta kullanılması ve birçok anlama gelmesi, disiplin içerisinde kavramsal belirsizlikleri de beraberinde getirir.

Gücün tanımlanmasındaki bu sorunlara rağmen, herkes tarafından kabul edilen ve diğer kavramlarda ayrılan bir tanımlamanın belirlenmesi hiç kuşkusuz uluslararası ilişkiler ile ilgilenenler ve uygulayanlar için önemli bir kilometre taşı olacak; bu bağlamda devlet davranışları ve devlet davranışlarının sonuçları tahmin edilebilecektir. Ancak bu tarz bir analizin ortak kabul görmesi ya da her durumda geçerli olabilmesi oldukça zordur. Çünkü uluslararası ilişkilerde bir olay ya da durumun tek bir teori ile anlatılması neredeyse imkansızdır. Teorilerin açıklayabildiği ve açıklayamadığı binlerce olay vardır, bu nedenle uluslararası ilişkiler çalışmak zor, ancak cezbedicidir.

2- Güç ve Güç Unsurları Arasındaki Farklılık

Uluslararası politikada yapılan yaygın hatalardan biri güç kavramı ile güç unsurlarının kullanılmasıdır. Güç kavramı ve onu oluşturan unsurların kimi düşünürlerce özdeş kabul edilmesinin sonucu, güç unsurlarının öneminin değişimi, güç kavramının önemi değişiyormuş gibi görünmesine neden olmaktadır. Hâlbuki güç kavramı her dönemde önemi değişmeyen bir kavramdır. Unsurlarının değişimi onun öneminin değiştiğini göstermez. Çünkü güç unsurları dediğimiz zaman gücün kendisiyle ilişkili ancak güçten farklı bir şeyler anlatmak isteriz.

Güç ve unsurları arasındaki farklılık şu şekilde açıklanabilir: Ev sözcüğü tek başına bir yapıyı ifade etmekten, evin oluşumunu sağlayan odalar, bahçe, çatı gibi bölümleri, evin unsurlarını oluşturur. Bu tanımlamayı uluslararası politikaya uygularsak bütünü güç, bütünü meydana getiren yapıyı meydana getiren her bir unsurun ise güç unsuru olduğunu görürüz. Evin oluşumunu sağlaması açısından her bir bölümün ayrı işlevi ve önemi vardır

---

³² Arıboğan, *Globalleşme Senaryosunun Aktörleri*, s. 16.

ancak evin bir odasının eksik olmasının ya da mutfağının küçük olması onun ev olduğu gerçeğini değiştirmez. Küçük mutfak ya da az oda evin işlev ya da kapasitesine işaret eder. Bu durumda evde yaşayan kişilerin konforu bakımından daha az kişiyi barındırması gerekir. Ancak evin çatısının olmaması, hem güvenliği, konforu sağlaması hem de evin yapısını oluşturması bakımından oldukça önemlidir. Çatısı olmayan bir yapıya ev diyebilmemiz de mümkündür ancak güvenlik ve konfor için oldukça önemli olan iklim koşullarının değişmesi koşuluyla.

Bu bağlamda, ev örneğinde yer alan çatı unsuru günümüz sistemi açısından askeri ve ekonomik gücü nitelendirmektedir. İklimlerin değişimi ise uzun süreli ve evrimsel dönüşümleri, dolayısıyla güç unsurlarının önem derecesinin değişimine işaret etmektedir. Ancak iklimler ne kadar değişirse değişsin her dönemde evin kendisi yani güç önemli olacaktır. Çünkü insanların hayatlarını devam ettirebilmek için ev diye nitelenebilecek alana, devletlerin ise uluslararası sistemde etki doğuracak güce ihtiyaçları vardır.

Ancak, bu gücü meydana getiren unsurlar değişecektir. Çünkü güç ile güç unsurları farklı şeylerdir. Uluslararası politikada güç dediğimiz zaman sadece askeri güçten değil; güç unsurlarının toplamının meydana getirdiği yapıdan söz ederiz. Bu yapının içine bir devletin sahip olduğu tüm yetenek ve kapasiteler girer, bu yetenek ve kapasitelerin her biri birer güç unsurudur; gücün tek başına kendisi değildir. Bir devlet ister büyük güç, isterse zayıf olsun tek güç unsuruna sahip değildir. Zayıf devletlerin de bir orduları, ekonomi politikaları söz konusudur onları zayıf yapan büyük güçlerle karşılaştırıldıklarında görece konumlarıdır.

Sonuç olarak, bir devletin gücüyle askeri, siyasi, ekonomik, ulusal moral, coğrafya, nüfus, sistemik (sistemi etkileyebilme yeteneği) ve yumuşak güç unsurlarının hepsinin oluşturduğu bir bileşeni anlatırız. Ancak burada karıştırılmaması gereken gücün, onu oluşturan unsurlarından farklı bir şey olduğu, bu nedenle de unsurlarındaki önem değişiminin gücün öneminin azalmasına ya da artmasına yansımadağıdır.

3- Güç ve Güvenlik

Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramına yönelik yapılmış yeni tanımlamaların çoğunluğu, güvenlik kavramının kendisiyle ilgili olmaktan ziyade, ulus devletlerin politika gündemlerini yeniden tanımlaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle güvenlikle ilgili

yapılan yeni tanımlamalarda, dış askeri tehditlere karşı yöneltilmiş geleneksel kaygıların yanı sıra insan hakları, çevre sorunları, salgın hastalıklar, ekonomiye yöneltilmiş yeni kaygılarla karşılaşmak mümkündür.³³

Genel bir tanımlama ile güvenlik kavramı, “devletlerin, toplumların, grupların ve bireylerin varlıklarını koruma ve sürdürme yolundaki faaliyetleri ile bunları tehdit eden unsurların bertaraf edilmesine yönelik algıları, araçları, uygulamaları ve politikaları kapsamakta, konjonktürün dinamiklerine göre de yeniden şekillenmektedir.”³⁴ Güç ile güvenlik kavramı arasında bağlantı kurulduğunda, güvenliği tehdit eden unsurların bertaraf edilmesine yönelik algılar, gücün (genelde askeri gücün) karşılaştırmalı büyüklüğüne göre değişirken, araçlar büyük oranda gücü, uygulama ve politikalar ise güç politikaları ile oluşan yöntemleri çatışma, işbirliği, uzlaşmayı ifade eder.

Uluslararası ilişkiler disiplininin savaş olgusunu engellemek amacıyla inşa edilmesi güvenliğin disiplinin varlık nedenini meşrulaştıran bir kavram haline gelmesini sağlamıştır. Bu bağlamda güvenlik kavramı uluslararası ilişkilerin en önemli kavramlarından biridir. Nitekim güvenliğin uluslararası ilişkilerdeki önemini Fischer şu şekilde ifade etmektedir: “güvenlik tanımları ya da ilkeleri uluslararası politikanın iyi düzenlenmiş kurumlarıdır.”³⁵

Baldwin’e göre, uluslararası politikadaki önemine rağmen, güvenlik çoğu bilim insanı için önemli analitik bir kavram olamamıştır. Soğuk Savaş yılları boyunca güvenlik çalışmaları, askeri sorunlarla ilgilenen kişilerin dikkatini çeken bir kavram olmuş ancak bu dönem içerisinde de kavramın analizine yönelik herhangi bir çaba söz konusu olmamıştır.³⁶ Hatta kimi akademisyenler uluslararası ilişkilerde güvenliğe yönelik kuramsallaşmanın olmayışından ya da yetersiz kuramsallaşmalardan söz ederler.³⁷

---

³³ David A. Baldwin, “Güvenlik Kavramı”, *Avrasya Dosyası*, Güvenlik Bilimleri Özel, Yaz 2003, Cilt 9, Sayı 2, s. 5.

³⁴ Beril Dedeoğlu, “Yeniden Güvenlik Topluluğu Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1 Sayı 1, s. 2.

³⁵ Dietrich Fischer, *Non-Military Aspect of Security A System's Approach*, UNIDIR and Dartmouth Publishing Company, Dartmouth, 1993, s. 5’den aktaran, Rana İzci, “Uluslararası Güvenlik ve Çevre”, Faruk Sönmezoğlu(der), *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Yeni Bakışlar*, İstanbul, Der Yayınları, 1998, s. 404.

³⁶ Baldwin, “Güvenlik Kavramı”, s. 11.

³⁷ Tanrısever’e göre, “uluslararası ilişkilerle ilgilenenler güvenlik konusuna kuramsal bir yaklaşım getirmektense daha çok Birinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkabilecek güvenlik sorunlarına nasıl çözüm getirilebileceği üzerinde yoğunlaşmışlardır. Oktay Tanrısever, “Güvenlik”, *Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, Atilla Eralp (der), İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, ss. 107-110.

Güvenlik kavramının güç kavramı gibi ne olduğuna yönelik ortak bir algılamaya ya da tanımlama yoktur. Ortak bir tanımlamanın olmaması üç büyük teorinin güvenlik kavramını farklı kavramlarla ilişkilendirmesine neden olur. Liberaller güvenlik kavramını işbirliği, entegrasyon, rejim türleri ile ilişkilendirirlerken,³⁸ güvenlikle ilgili sorunların ancak hukuk ve hukuk normları altında çözüleceğine inanırlar. Konstrüktivistler, güvenliği kimlik ve değerler kavramlarıyla bağdaştırırlar ve “anarşi devletler ondan ne anlıyorsa odur” ilkesi gereğince güvenlik analizlerinde devletlerin “kimden” tehdit algıladıklarını ön plana çıkarırlar.³⁹

Realizmde güç kavramı ile güvenlik arasında mutlak ilişki kurulur. Nitekim realizmin oluşmasına önemli derecede katkıda bulunan Machiavelli’ye göre, “bir devletin varlığını koruması ve sürdürmesi ile güç olgusu arasında doğrudan ve simetrik bir ilişki vardır.”⁴⁰ Realistler tarafından güvenlik ile güç kavramlarına ilişkin analizlerde askeri güce büyük pay ayrılmaktadır. Nitekim realistlere göre “eğer bir konu askeri gücü ilgilendiriyorsa aynı zamanda bu konu güvenlik sorunu olarak da değerlendirilmelidir.”⁴¹ Realistlere göre devletlerin sistemdeki en öncelikli amacı güvenliklerini korumaktır ve self-help durumda devletler güvenliklerini yalnızca güçlerini arttırarak sağlarlar. Bu bağlamda özellikle klasik realistlere göre ulusal çıkarlara yönelik tehditlerin ortadan kaldırılmasında askeri kapasitenin arttırılmaya çalışılması en rasyonel devlet davranışıdır.⁴²

Güvenlik ve güç kavramı ekseninde askeri gücün güvenliği sağlamadaki işlevi savaşlarda galip gelme ve caydırıcılıktır. Realist perspektif içerisinde askeri gücü görece üstün olan ülkelerin diğer faktörler göz ardı edildiğinde galip gelecekleri ya da olası bir savaş durumunu engelleyerek caydırıcı etki yapacaklarını düşünülür. Ancak sadece güç ve kapasiteye dayalı olarak ülkelerin güvende olacaklarını söylemek mümkün değildir.

Nitekim Waltz, klasik realistlerden farklı olarak “gücün fazlası da azı da zarardır” mantığı ile askeri kapasitenin aşırı arttırılmasının (aşırı silahlanmanın) devletlerin güvenliğini sağlamayacağını belirtmektedir. Waltz’a göre, zayıf olmak güçlü devletlerin saldırısına davetiye çıkarırken, çok güçlü olmaya çalışmak da diğer devletleri silahlanmaya ya da ittifak

---

³⁸ Tanrısever, “Güvenlik”, s. 112.

³⁹ Alexander Wendt, “Anarchy is What State Make of it.

⁴⁰ Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, İstanbul, Derin Yayınları, 2003, s. 28.

⁴¹ Tanrısever, “Güç”, s. 110.

⁴² Christian Reus-Smit, “Realist and Resistance Utopias Community, Security and Political Action in the New Europe”, *Millennium Journal of International Studies*, Cilt 21, No 1, 1992, s. 17’den aktaran Tanrısever, “Güvenlik”, s. 109.

ilişkisi içerisinde bulunmaya itecektir.⁴³ Bu bağlamda devletlerin anarşik sistemde güven kaygısıyla benzer tedbirler almaları devletler arası ilişkilerde “güvenlik ikilemine” (“security dilemma”) yol açacaktır.

Güvenlik kavramı nihayetinde “tehdit” kavramıyla da ilişkilidir. Buzan’a göre bir tehdidin güvenlikle ilişkili olması üç durumun varlığıyla ilgilidir: Tehdidin türü, tehdide maruz kalan ülkelerin algılamaları, tehdidin derecesi.⁴⁴ Bu unsurlar devletin gücüyle de ilişkili olarak devletlerin dış politika tercihlerine yön verecektir. Örneğin bir devletin toprak bütünlüğüne ya da varlığının devamını sağlamaya yönelik yoğun askeri tehdit algılaması tehdidi algılayan devletin askeri kapasitesini artırma girişimleri (silahlanma vb.) ve/veya askeri ittifaklara katılma ya da ittifakı oluşturma süreci ile tamamlanacaktır. Bu durumda güvenlik-güç ilişkisinde askeri gücün önemi artacaktır. Devletin güvenliğine yönelik ekonomik ya da ekolojik tehdit algılaması ise askeri kapasiteden ziyade ekonomik, teknolojik kapasitelerin artırılmasına yönelik politikaların uygulanmasıyla sonuçlanacaktır.

Bir başka bakış açısıyla güvenlik anlayışları ve güç ilişkisi, sistemin yapısıyla da ilişkili olan güç unsurlarının değişmesine bağlı olarak değişebilir. Soğuk Savaş döneminde güvenlik, askeri saldırı, yabancı işgali, stratejik füze tehlikesi ve kitle imha silahlarının saçtığı dehşet biçiminde algılanıp askeri kapasite ile birlikte tanımlanmıştır. Ancak Soğuk Savaş süresince hakim realist güvenlik anlayışı, Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle uluslararası güvenlik açıklamalarında yetersiz kalmıştır. Çünkü güvenlik sadece askeri kapasiteye bağlı olmayan bir unsur olmakla birlikte sadece bu düzlemde açıklanması mümkün olan içeriğe de sahip değildir.⁴⁵ Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan ekonomiye, çevreye ve etnik gruplara yönelik tehdit algılamaları, realistlerin askeri güç- güvenlik ilişkisi içerisinde analiz yapmayı zorlaştırmıştır. Bu tarz tehdit algılamaları realizmin öngördüğünün tersine “hiçbir devlet kendi güvenliğini başka devletin güvenliğini sağlamadan sağlayamaz”⁴⁶ anlayışının doğmasına neden olmuştur. Bu sebeple değişen sistemde güvenlik-askeri güç ilişkisi yerini güvenlik- işbirliği ilişkisine ya da güvenlik-askeri olmayan güç ilişkilerine bırakmıştır. Günümüzdeki güvenlik anlayışının, varlığının devamı endişesi (tehdidi) ve bu endişenin unsurları açısından farklılaşırken güvenlik güç unsurları arasındaki ilişki sadece askeri güç

⁴³ Waltz, “Realist Thought and Neorealist Theory”, ss. 1532-33.

⁴⁴ Buzan, *People, States and Fear*, s. 134.

⁴⁵ Lawrence Freedman “Uluslararası Güvenlik Değişen Hedefler”, *Foreign Policy*, Bahar 1998, s. 35 ve Dedeoğlu, “Yeniden Güvenlik Topluluğu”, s. 15.

⁴⁶ İzci, “Uluslararası Güvenlik ve Çevre”, s. 405.

düzleminde değil diplomatik, kurumsal, siyasal, ekonomik kapasite düzlemlerinde de değerlendirilmesine neden olmuştur. Bu bağlamda Walt'ın belirttiği gibi, “askeri güç ulusal güvenliğin tek kaynağı değildir, ve askeri tehlikeler, (bu tehditler genellikle en ciddileri olsa da) devletlerin yüz yüze geldikleri tek tehlike değildir.”⁴⁷

Günümüzdeki sistemde ekonomiye, çevreye ve etnisiteye dayalı güvenlik tehdidi algılamaları salt askeri güç yerine ekonomik, teknolojik güç ya da bilgi gücünün ön plana çıkmasına neden olmuştur.⁴⁸ Ekonomik (siyasi pazarlık açısından) ve teknolojik (özellikle askeri teknoloji ve bilgi açısından) güç devletler arasında karşılıklı bağımlılık olgusunu ortaya çıkardığından ekonomik gücün yetersizliği bağımlı devletin siyasi arenada etkin bir güç olmasını engeller niteliğe büründürmüştür. Ayrıca birçok gelişmiş ülkenin dahi mücadele etmek zorunda kaldığı terör ya da ayrılıkçı etnik hareketlerin çıkış ve çözüm aşamasında ekonomik güç anahtar kavram olarak kabul edilmektedir. Günümüzde bu hareketlerin devletlerin ulusal bütünlüklerini düşman bir devletin varlığı kadar tehdit ettiği düşünüldüğünde güvenlik açısından ekonomik güce büyük pay ayrılması gerektiği söylenebilir.

Ayrıca ayrılıkçı etnik hareketler ve çevreye ilişkin sorunlar, güvenliği sağlamada işbirliğinin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Nitekim günümüzde küresel ısınma ve terör gibi devletlerin ortak güvenliğini tehdit eden unsurlar devletler arasında işbirliği ile çözüme kavuşabilecek konulardır. Bir devletin bu konulardaki çabalarının işlevsiz kalması⁴⁹ ve bu sorunlar çerçevesinde devletlerin ortak amaçlara sahip olmaları işbirliğini rasyonel devlet davranışı olarak ön plana çıkarmıştır. Ancak tüm bu açıklamaların altında “gücü oluşturan öğeler aynı zamanda güvenlik araçlarıdır”⁵⁰ mantığı yatar. Bir başka ifade ile askeri, ekonomik, coğrafi, yumuşak ve yapısal güç unsurları aynı zamanda bir devletin güvenliğini sağlamada (her zaman olmasa da) etkili olabilir.

Devletin sahip olduğu güç ve kapasite, bu bağlamda sistemdeki ağırlıkları, devletlerin güvenlik tehdidi algılamaları derecesine de işaret etmektedir. Nitekim A devletinin algıladığı tehdidin derecesi B devletinin aynı tehdidi askeri, ekonomik, teknolojik üstünlüğünden dolayı

---

⁴⁷ Stephen Walt, “Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı”, *Avrasya Dosyası*, Güvenlik Birimleri Özel, Yaz 2003, Cilt 9, Sayı 2, s. 73.

⁴⁸ Buzan, *People, States and Fear*, ss. 134-136.

⁴⁹ Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, s. 32.

⁵⁰ Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, s. 51.

aynı derece de algılamamasına neden olabilir. Bu durumda ise devlet gücünün büyüklüğü ile güvenlik arasında doğrudan bir ilişki bulunacaktır.

Karşıt bir görüş olarak, realistlerin askeri güç ile güvenlik arasında kurdukları mutlak bağlantıya konstrüktivizmin önemli temsilcilerinden Wendt, devlet güvenliğinin salt askeri güçle sağlanamayacağı ve kimlik unsurunun güvenliği sağlamada önemli bir yeri olduğu gerekçesiyle karşı çıkmaktadır. Bu bağlamda Wendt'e göre devletler arasındaki dost-düşman ya da biz-öteki ayrımı devletin askeri güç ile güvenlik tanımlaması arasında mutlak bir bağlantı yerine süreç ve ilişkilere dayanan bir bağlantı kurulmasını ifade eder. Nitekim Amerikan askeri gücü her ikisi için eşit kapasitede ve her iki ülke de ABD'ye yakın coğrafyada olmasına rağmen oluşturulmuş kimlik yapısı nedeniyle Küba ve Kanada aynı güvenlik tehdidini algılamamaktadır.⁵¹

Sonuç olarak, Baldwin'in ifadesiyle, "güvenlik, bir devletin sahip olduğu tüm değerlere yönelik tehditler bağlamında ele alındığında, kavram neredeyse ulusal refah veya ulusal çıkar ile eş anlamlı hale gelmektedir."⁵² Genellikle Realistler için uluslararası ilişkilerde güç ve güvenlik kavramlarının birbirinden ayrı kullanılamayan, mutlak ilişkili kavramlar olduğu söylenebilir. Gücün güvenlik kavramıyla ilişkili olarak iki yüzü vardır. Bunlardan biri gücün niceliğine diğeri niteliğine göre değişir. Nitelik açısından, günümüzde güvenlik-güç ilişkisinin sadece salt askeri güce bağlı olduğu söylenemez. Çünkü günümüzde devletlere yönelik geleneksel tehditler dışında güvenliği tehdit eden yeni gelişmeler yaşanmıştır. Bu bağlamda günümüz uluslararası sisteminin aktörleri güvenliklerini sağlamak için askeri, ekonomik, siyasi ve çevresel güç faktörlerini elde etme zorunluluğuyla karşı karşıya kalmışlardır.⁵³

4- Güç ve Etki

Güç unsurları sisteme ve ona yön veren aktörler tarafından değişse de hala etkiyi anlamada güç, gücü anlamada etki anahtar kavramlardır. Frankel'in ifadesiyle de güç ve etki aynı soydan gelmektedir ve aralarında açık bir sınır yoktur. Bu iki kavram arasındaki fark çok

---

⁵¹ Wendt, "Anarchy is What States Make Of It", ss. 615-628.

⁵² Baldwin, "Güvenlik Kavramı", s. 22.

⁵³ Ernst. B. Haas, "Words Can Hurt You", Stephan Krasner (ed), *International Regimes*, Cornell University Press, 1994, s.39'dan aktaran, İzci, "Uluslararası Güvenlik ve Çevre", s. 407.

açık olmamakla beraber kimi yazarlar gücün “zorlayıcılığı” üzerinde durmaktadırlar.⁵⁴ Bu çerçevede güç devletin maddi unsurlarına dayandırılırken etki, devletin dış politika faaliyetindeki tüm kazançları olarak görülür ve zorlayıcı nitelikteki maddi unsurlar dışındaki faktörler de sürece dahil edilir. Gücün maddi unsura dayandırılması sadece askeri kapasitenin var olması ya da kullanılması anlamında değildir. Bazı devletler diğer devletlerin davranışlarını etkilemek için askeri güç kullanımına daha eğilimlidirler. Ancak uluslararası politikada her etki girişimi askeri kapasite kapsamında ele alınamaz. En rutin yönetsel işlemler dahi güç unsuru olarak etki doğurabilir.⁵⁵

Holsti’ye göre etki, “bir amaca ulaşmak için araçtır.” Holsti etkiyi üç ayrı unsura dayandırır: Kapasite, faaliyetler ve tepkiler. Holsti’ye göre kapasiteler etki için kullanılan kaynaklardır. Faaliyetler etki süreçleri için tasarlanır. Tepki ise faaliyetlerin sonunda kapasiteyle ilişkili sonuçlardır. Bu nedenle bir devletin güçlü olarak adlandırılması için öncelikli olarak önemli oranda kaynaklara sahip olması gerekir. İkinci olarak, diğer aktörlere etki etmek için önemli faaliyetlerde bulunmalıdır. Üçüncü olarak etki girişimi yapan devlet istikrarlı biçimde yanıt vermelidir.⁵⁶

Devletlerin uluslararası arenada varlıklarını devam ettirebilmeleri için güce sahip olmaları ve gücün uygulanmasının sonucunda etki oluşturmaları gerekir. Bir başka ifadeyle uluslararası sistemde devletler içsel ve dışsal amaçlarına etki süreçlerinde bulunmadan ulaşamazlar. Burada güç kavramı araçsallaşarak, tüm devletlerin kendi çıkarlarını korumaları ve genişletmeleri için diğer devletlerin davranışlarını etkilemek amacıyla kullanılır.

Russet ve Starr ise “etkiyi bir güç biçimi ve çatışmalarda üstün gelmenin yollarından biri” olarak tanımlarlar.⁵⁷ Bu tanımlamalar uluslararası politikada bir güç ilişkisinde etkinin iki şekilde anlaşılmasına olanak sağlar: Bir amaca ulaşmak için araç olarak ve ilişkiel bağlamda ortaya çıkan sonuç olarak. Güç bir aktörün başka bir aktörün davranışlarını etkileme kabiliyet olarak görüldüğünde, gücün sonuçları açısından etki kavramı ön plana çıkacaktır. Bu çerçevede aktör kapasitesi olarak tanımlanan maddi güç ile etki arasında

---

⁵⁴ Frankel, *International Politics*, s. 118.

⁵⁵ Kal J. Holsti, *International Politics A Framework for Analysis*, Englewood Cliff, Prentice-Hall, NJ, 1983, ss. 192-194.

⁵⁶ Holsti, *International Politics*, ss. 153, 164-168.

⁵⁷ Bruce Russet ve Harvey Starr, *World Politics The Menu for Choice*, San Fransisco, W. H. Freeman, 1981, s. 128’den aktaran, Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, s.182.

doğrudan ilişki kurulur. Bu ilişki içerisinde devletin gücü büyüklüğü oranında etkide bulunması beklenir.

Etkinin bir amaca ulaşmak için araç olarak tanımlanması etkinin sadece güç unsurlarıyla değil uluslararası politikada devlet davranışlarına yön veren diğer faktörlerle de birlikte ele alınması anlamına gelebilir. Bir başka ifadeyle bir devletin teknolojisi, kaynakları ve çatışmayı kullanabilme yeteneği, sistemin kendi gücüne ettiği hizmet etki oluşturmada önemli faktörlerdir. Ancak A'nın davranışlarını B'nin nasıl karşılayacağı, A'nın duruma ilişkin beklentileri ile tercih ve tahminleri belirsiz olabilir. Devletler bunu istihbarat gücüyle (bilgi ve teknoloji gücüne dayanır) telafi etmeye çalışırlar ancak devletin davranışlarının diğer bir devleti nasıl etkileyeceği konusunda bir kesinlik yoktur.⁵⁸ Çünkü etkiyi, belirleyen güç unsurlarının mutlak ölçümü yapmak ve -varsa diğer faktörlerin etkisini belirlemek mümkün değildir.

Singer'e göre etkinin iki belirgin özelliği vardır: En belirgin özellik kavramın gelecek ile ilişkili olmasıdır. Yani tüm etki girişimleri bir devletin gelecekteki davranışını yönlendirmeye ve anlamaya yöneliktir. İkinci özellik ise, etki hedef aldığı devletin ya da devletler grubunun davranışlarını değiştirmeyi hedef alır. Bu bağlamda etkiyi Dahl, (etki ve gücü aynı kavramlar olarak görür), "bir devletin bir devlete normalde yaptıramayacağı bir şeyi yaptırması" olarak tanımlar.⁵⁹

Bu bağlamda devletler normalde etki ya da güç kullanmak için bir takım araçlar kullanmaktadırlar. Bu araçlara "etki araçları" adı verilir. Etki araçları gücün bazı unsurlarında olduğu gibi (coğrafya) kendiliğinden var olan araçlar değildir. Etki unsurlarının kullanan kurum tarafından aktif hale getirilmesi gerekir. Etki araçları genel olarak sert(hard) ve yumuşak (soft) etki araçları olmak üzere iki kategoride ele alınmaktadır. Sert etki araçları devletin doğrudan elde etmek istediği amaca tehdit, cezalandırma gibi araçları kullanarak yönelmesini ifade eder. Sert etki araçları genelde askeri güç gibi devletin somut gücüne dayanmaktadır.⁶⁰ Küreselleşme ve karşılıklı bağımlılığın arttığı dünyamızda devletlerin ekonomik alanda varlığını göstermesi ve kaynakların asimetrik dağılımı ekonomik gücün de

---

⁵⁸ David Singer, "Inter Nation Influence A Formal Model", James N. Rosenau (ed), *International Politics and Foreign Policy*, New York, Free Press, ss. 381-382.

⁵⁹ Aktaran, David Singer, "Inter Nation Influence A Formal Model", s. 380.

⁶⁰ Singer, "Inter Nation Influence A Formal Model", s. 380 ve Bozdağlıoğlu ve Özen, "Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık", s. 65.

sert etki araçları arasına girmesini sağlamıştır. Sert etki araçları başta askeri tehdit ya da müdahale olmak üzere, diplomatik ilişkilerin kesilmesi, ekonomik müdahaleler, etkide bulunulmak istenilen devleti yalnız bırakma politikalarını içerebilir.

Yumuşak etki araçları ise, etkilenen devletin istenen eylemi yerine getirirken zorlama ile değil de sistemin gereği olduğu inancıyla hareket etmesidir.⁶¹ Burada sorulacak sorulardan biri başat güç(ler) dışındaki güçlerin yumuşak etkide bulunup bulunamayacağıdır? Yukarıda sözü edildiği gibi uluslararası arenada aktörler diğerlerini etkilemek için bazı cazibelerini kullanırlar. Bu cazibeler kimilerine göre uluslararası sistemin yapısı sonucunda ortaya çıkmıştır kimilerine göre aktörün büyüklüğü nedeniyle cazibeler güç ya da etki unsurları haline gelmiştir. Yumuşak etki araçlarını kullanmak isteyen sisteme hakim güç dışında bir güç ise bu araçları uygulamadaki potansiyeli, kimliğinin mevcut sistemle uyuma derecesinden etkilenecektir. Bu durumda etkilenmeye çalışılan ülkenin ikna olma derecesi ve diğer ülkeye olan ihtiyacı önemli olacaktır.

Etki kavramı dahilinde ele alınması gereken bir diğer kavram “yapısal unsur”lardır. Yapısal etki asimetrik karşılıklı bağımlılık ilişkisinde sisteme egemen olan gücün diğerleriyle arasında yarattığı ilişki biçimidir. Yapısal etki araçlarının başında yumuşak etki araçları gelmektedir. Yapısal etki büyük güçler tarafından yaratılırken daha küçük olan, sistemi (sistemin ve ilişkilerin işleyişinde belirleyici olan kurumsal yapılar) belirleyemeyen güçlerin bundan etkilenmesi kaçınılmazdır. Başat güç, sistemi kendi çıkarlarına göre şekillendirdiğinden sistem bir güç unsuru olarak başat gücün önemli etki aracına dönüşmektedir.⁶² Bu bağlamda sistemi etkileyemeyecek niteliğe sahip olan devlet, sisteme hakim olan güçle çıkarlarının uyumundan dolayı işbirliği içerisinde, büyük gücün kendine olan bağımlılığını arttıramaz ise sistem onun aleyhine gelişebilecektir. Çünkü bu durumda sistemi belirleyen başat güç, bağımlılığını dış politikasında önemli bir etki aracına dönüştürebilecektir.

---

⁶¹ Bozdağlıoğlu ve Özen, Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistematik Bağımlılık” ss. 64-65.

⁶² Bozdağlıoğlu, Özen, “Liberalizm’den Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistematik Bağımlılık”, ss. 69-70.

B- DEĞİŞİM SORUNU: GÜÇ VE ULUSLARARASI SİSTEM

Uluslararası sistemin, uluslararası ilişkileri bir “bütün” olarak algılanmasını sağlayan bir kavram olması⁶³ onun uluslararası ilişkilerin diğer kavramlarını içeren merkezi bir konumda olmasını sağlamıştır. Güç ve uluslararası sistem arasındaki ilişkiye bakmadan önce disiplin içerisinde sistem kavramının nasıl tanımlandığına bakmak gerekir. Klasik realistler sistemin etkileşimsel boyutunu ön plana çıkararak, sistemi parçalar (aktörler- genellikle devletler) arasındaki etkileşimi yansıtan bir bütün olarak tanımlamışlardır.⁶⁴ Bu tanımlamada bütün, parçalar ve etkileşim olmak üzere üç unsur ön plandadır. Davranışsalcı akımın öncülerinden Kaplan, kavrama karşılıklı ilişki ve etkileşim boyutunu getirerek sistemi, “parçalarının birbiriyle ilişkide bulunduğu bir bütün ve bu parçaların etkileşiminin kendi içinde bir düzenliliği” olarak tanımlar.⁶⁵

Kaplan’ın tümevarımcı (indirgemeci) yaklaşımını eleştiren Waltz ise, sistemi “bir siyasi yapı ve etkileşim içinde bulunan unsurlardan oluşan bir bütün”⁶⁶ olarak tanımlayarak, sistemin ayrı bir yapı olarak ele alınması gerektiğinin üzerinde durmuştur. Waltz uluslararası sistemde parçaların sürekli değiştiğini, aktör davranışlarının sistemi etkilediğini ve sistemin yapısından da aktörlerin etkilendiği ifade eder. Bir başka ifadeyle Waltz’a göre uluslararası sistem anarşik yapıdadır, değişmeyen de sistemin anarşik özelliğidir. Ancak Waltz’un bu tanımlaması da değişimi açıklayamaması nedeniyle özellikle çoğulcu perspektifler tarafından eleştirilmektedir.⁶⁷

Bu bağlamda sistemi süreçlerle açıklayan teori neoliberalizmdir. Neoliberalizmin en önemli temsilcilerinden olan Keohane ve Nye sistemi, aktörler arasındaki ilişkilerin nasıl düzenlendiğini ifade eden süreç boyutu ile ele almışlardır. Keohane ve Nye tanımlamasında

---

⁶³ Atilla Eralp, “Sistem”, *Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, Atilla Eralp (der), İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 126.

⁶⁴ Eralp, “Sistem”, s.133.

⁶⁵ M.A. Kaplan, *System and Process in International Politics*, New York, John Wiley, 1969, M.A. Kaplan, “Systems Theory and Political Science”, *Social Research*, Cilt 35, Sayı 1, 1968, ss. 30-47’den aktaran, Eralp, “Sistem”, s. 134.

⁶⁶ Kenneth Waltz, “Political Structures” Robert Keohane (ed), *Neorealism and its Critics*, New York, Columbia University Press, 1986, s. 70.

⁶⁷ Eralp, “Sistem”, ss. 137-147.

süreç boyutu etkileşimi içerir özelliktedir ve karşılıklı bağımlılığa ve devlet dışı aktörlere de vurgu yapılır.⁶⁸

Her paradigma uluslararası sistemdeki değişiklikleri ve bu değişimler arasındaki ilişkiyi ele alarak kavramları, sorunlarını (yeniden) tanımlar. Bir başka ifadeyle paradigmalar üretildikleri dönemin yani sistemin izlerini taşırlar ve sistemin temel özellikleri paradigmaların temel varsayımlarını şekillendirir. Sistem kavramının uluslararası ilişkiler teorilerinde farklı ele alınmasının nedeni teorilerdeki metodolojik farklılıklar olabilir ancak güç kavramının anlamının ve unsurlarının değişimi ile sistemdeki değişiklikler arasında da sıkı bir ilişki vardır. Realistlerin belirttiği gibi güç mücadelesi evrensel bir olgudur. Ancak mücadelenin özünü oluşturan gücün, değişen sistem içerisinde hangi unsurları ön plana çıkardığına bakmak gerekir. Nitekim güç analizleri uluslararası sistemin değişen koşulları ve etkin olan yeni faktörleri içerek şekilde yapılmalıdır.

Bu bağlamda çalışmanın bu bölümünde çalışmanın temel tezlerinden biri olan “güç zamanın üstünde değişmeyen ve içinde bulunduğumuz sistemde önemi azalmayan bir kavram olarak sadece unsurlarının önemi ya da niteliği değişebilir”⁶⁹ ve “uluslararası sistemin değişimi ile güç unsurlarının değişimi arasında mutlak bir ilişki olduğu” varsayımı göz önünde bulundurularak güç dengesi ve ortak güvenlik sistemleri dahilinde gücün unsurlarının değişimi açıklanacaktır.

Gilpin, uluslararası sisteme ilişkin olarak değişim kavramını etkileşimsel değişim (interaction change), sistemik değişim (systemic change) ve sistem değişimi (systems change) olmak üzere üç başlık altında toplar.⁷⁰ Gilpin etkileşimsel değişim ile siyasal ekonomik alanlarda söz konusu olan süreç ve değişimleri ifade etmektedir. İkinci değişim biçimi olan sistemik değişim ise uluslararası sistem içerisindeki güç, prestij gibi kavramların dünya coğrafyası üzerinde dağılımını değiştiren olayları içerirken diğer bir değişim çeşidi olan sistem değişimi sistemin temel aktörünün doğasının değişimini ifade eder. Sistemin temel aktörünün yani devletin doğasının değişimi devletlerin yapıları ile ilişkilidir. Örneğin, 1648 Westphalia Barışı’ndan günümüze devletlerin egemen-eşit, 1789 Fransız İhtilali’nden itibaren ise ulus-devletler oldukları varsayılır.

⁶⁸ Keohane ve Nye, *Power and Interdependence*, ss. 260-264.

⁶⁹ Sullivan, *Power in Contemporary International Politics*, s. 94.

⁷⁰ Robert Gilpin, *War & Change in World Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1981, ss. 41-43.

Aslında sistemdeki her türlü değişim güç unsurlarının da değişimini içerebilir. Sistemi meydana getiren unsurun yani devletin doğasının değişimi hangi güç unsurlarının ön plana çıktığının ya da çıkacağıının göstergesi olabilir. Nitekim ulus-devlet öncesi imparatorluklar ve feodalite döneminde bir ülkenin gücü konusunda yüzölçümü olarak genişliği ve nüfusu oldukça önemliken, günümüz ulus-devlet yapılanmasında ulus-devleti ortaya çıkaran faktörlerin de etkisiyle bu unsurlar eski değerini kaybetmiştir. Gelecekte de aşınması ve ulus-ötesi birlikler ile etkileşim ve onun sonucu oluşan bilgi (iletişim bağlamında) gibi yeni güç unsurları daha etkili olabilir. Ama bunun ötesinde güç unsurlarının niteliğini yukarıda da belirtildiği üzere sistemdeki güvenliğe yönelik ittifak yapıları, güç dengesi ve ortak güvenlik sistemi gibi oluşumlar belirler.

TABLO 1- Çağlar Boyunca Lider Devletler ve Ana Güç Kaynakları⁷¹

DÖNEM	LİDER ÜLKE	ANA GÜÇ UNSURLARI
16. Yüzyıl	İspanya	Altın külçe, koloniye dayalı ticaret, paralı ordular, hanedan bağları
17. Yüzyıl	Hollanda	Ticaret, sermaye piyasaları, donanma
18. Yüzyıl	Fransa	Nüfus, kırsal sanayi, kamu yönetimi ordu
19. Yüzyıl	İngiltere	Sanayi, siyasi büyüklük, finans ve kredi, donanma, liberal kurallar, ada ülkesi olmanın sağladığı avantaj (coğrafya)
20. Yüzyıl	ABD	Ekonomik büyüklük, bilimsel ve teknik liderlik, evrensel kültür, askeri güç ve ittifaklar, liberal uluslararası rejimler, uluslararası haberleşmenin merkezi olmasının avantajı

Güç dengesi kavramının da uluslararası sistem kavramı gibi değişik anlamlarda kullanıldığı görülür. Nitekim Wight kavramın dokuz ayrı anlama geldiğini belirtirken, Waltz kavramın tarihsel hikayesinin eklenerek on ayrı anlama geleceğın ifade etmektedir.⁷² Genel bir ifadeyle Güç Dengesi Teorisi, devletlerin yaşamını sürdürebilmeleri için devletlerin temel güdülerde bulduklarını varsaymaktadır. Devletlerin hayatta kalma dışında bazı amaçları olabilir ve sistem izin verdiği ölçüde bunları gerçekleştirebilirler. Güç dengesinin olmadığı zamanlarda güvenliğe yönelik tehdit algılamaları, devletleri güç dengesini sağlamaya teşvik

⁷¹ Charles F. Doran, *The Politics of Assimilation Hegemony and Its Aftermath*, Baltimore, 1972, ss.19-20'den aktaran, Özcan, "21. Yüzyılda Uluslararası Politik Ekonomik İlişkiler", s. 32.

⁷² Kenneth Waltz, "International Structure, National Force and the Balance of World Power", *Journal International Affairs*, Cilt 21 Sayı 2, s. 304.

etmekte ve onları bu yöntemle askeri kapasitelerini arttırmaya yönlendirmektedir. Bu açıdan askeri güce güç dengesi sistemi dahilinde, diğer sistemlere oranla, daha fazla önem verilir.

Özetle, güç dengesi sistemi dahilinde ulus-devletler egemenliklerini yeni topraklar kazanarak, nüfuslarını nitel ve nicel olarak genişleterek ve ekonomik gelişme sağlayarak kapasitelerini diğerlerine karşı sürekli arttırma eğilimi içerisindedirler.⁷³ Güç dengesi sistemi içerisinde ittifaklar oluşturulmuş olmasına rağmen ittifaklar birbirine karşıt oluşturulduğu için askeri güç merkezi, diğer güç unsurları ikinci plandadır.

Günümüzdeki sistemin uluslararası örgütler ve ekonomik rekabet ekseninde şekilleneceği düşünülmektedir. Bu yeni sistemi güç dengesi sisteminden ayırıştırmak için “ortak güvenlik sistemi” adı verilmiştir. William Penn’in yazıları ile Kant’ın “Sonsuz Barış” planında ifade ettikleri ortak güvenlik sistemi,⁷⁴ uluslararası sistemde aktörlerin güvenliklerini sağlamak amacıyla, kurumsallaşmamış gevşek normların oluşturduğu bir yapıdır. Bu yapı, devletlerin saldırgan bir devlete karşı kurumsallaşarak gerektiğinde “uluslararası toplum” adıyla harekete geçmesini ifade eder.⁷⁵

Hiç kuşkusuz bölgesel güvenliğin uluslararası örgütler tarafından sağlandığı bir sistemde askeri kapasite yanında ekonomik kapasite de aktörler arasındaki ilişkileri şekillendiren bir unsur olacaktır. Ancak kimi düşünürlerin aksine, askeri kapasite göz ardı edilen ikincil bir unsur olmayacaktır. İki kutuplu Soğuk Savaş yıllarından sonra oluşan günümüzdeki sistemin temel özelliği, tek ve çok kutupluluğun bir aradalığıdır. Askeri açıdan tek kutupluluğun ekonomik açıdan çok kutupluluğun hakim olduğu dünyamızda sistemi belirleyen başat güç, bu sistemde her ikisine sahip olandır.

Ortak güvenlik sistemi dahilinde güvenlik girişimleri küresel değil bölgesel olduğu sürece ya da devletler uluslararası sistemin en önemli aktörleri oldukları sürece askeri gücün önemi devam ettirecektir. Ayrıca ortak güvenlik sisteminin geçerli olduğu dünyamızda bu otorite Arap-İsrail savaşlarını engellemiyor ya da Ortadoğu’da büyük kaoslar yaşanmasına

---

⁷³ Ali Soner, “Uluslararası Sistem Karmaşasının Uyumu”, Zeynep Dağı(der), *Uluslararası Politikayı Anlamak*, İstanbul, Alfa,2007, s .60.

⁷⁴ Aydın, “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, s.88.

⁷⁵ Chaerles A. Kupchan, Clifford A. Kupchan, “The Promise of Collective Security”, *International Security*, Cilt 20, No 1, 1994, ss. 52-61’den aktaran, Kardaş, “Güvenlik Kimin İkilemi” s. 139.

izin veriyorsa aktörler için askeri güç hala temel belirleyicidir, çünkü hem İsrail hem de Araplar varlığını devam ettirme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Bir sistemin başka bir sisteme dönüşümü eski sistemin temel kurallarının işlevini kısmen kaybetmesi anlamındadır. İki büyük savaş sonucunda dönüşen günümüz uluslararası sisteminde devletlerin amaçlara ulaşmasında askeri güç yetersiz kalmaktadır. Ekonomik refahın tüm devletler tarafından arttırılmaya çalışıldığı bir dünyada sadece askeri güvenlik politikaları irrasyonel görünmektedir.⁷⁶

Ancak ister güç dengesi isterse ortak güvenlik sistemi olsun devletlerin güvenliklerini tehlikede hissettikleri dönemlerde askeri güç onlar için oldukça önemlidir. Devletlerin güvenliklerini görece olarak daha az tehlikede hissettikleri zamanlar da ise uluslararası ticaret, zengin ve yoksul uluslar arasındaki fark, insan hakları hükümet dışı kuruluşların gücü, çevre gibi konular ön plana çıkmaya başlayacaktır.⁷⁷

Bu bağlamda günümüzdeki sistemin güç dengesi sisteminden önemli bir farkı sisteme yön veren öncül gücün askeri gücünü fiilen kullanırken bunu hukuken destekleme zorunluluğudur. Bir başka ifadeyle askeri güce başvurulurken uluslararası siyasi destek elde etme yeteneği ve meşruiyet arayışına yönelik çabalarda önemlidir. Dış politikayı meşru bir tabana yayma zorunluluğu, ortak güvenlik sisteminin sonucudur. Nitekim güç dengesi sisteminde savaş devletler için bir haktır ancak ortak güvenlik sistemine geçişle kuvvet kullanımı yasaklanmıştır.

Ortak güvenlik sisteminde güç dengesi sisteminin aksine askeri ittifaklar ikinci plana atılarak güçlendirilmiş işbirliğine dayalı ekonomik örgütler de etkin rol oynayacaktır. Bu bağlamda ekonomik örgütlere üyelik önemli bir güç unsuru haline gelirken, küreselleşmenin de etkisiyle bilgi ve teknoloji aktör kapasitenin tanımlanması açısından önemli unsurlar olacaktır. Bu dönemin teorisyenleri de uluslararası politikada ekonomik-politiğin öneminin artmasından etkilenerek, gücü bir ekonomistmiş gibi analiz etmeye çalışmışlardır.⁷⁸

---

⁷⁶ Sullivan, *Power in Contemporary International Politics*, ss. 11-12.

⁷⁷ Gürses, "Uluslararası İlişkilerde Paradigmalar" s. 51.

⁷⁸ Wolfers, "The Pole of Power and Pole of Indifference", s. 176.

Sistem açısından gücün anlamsal değişim sorununu şu şekilde özetleyebiliriz: Uluslararası sistemin evrimsel süreçlerden geçmesi güç kavramını etkilemektedir. Bir başka ifadeyle güç, uluslararası sistem değiştikçe değişmektedir. Ancak devlet merkezli sistem devam ettiği sürece, askeri güç önemini sürdürecektir. Modern uluslararası sistemde ulus-devletler en etkin aktörlerdir ancak sistem yapısındaki değişiklikler sisteme yön veren aktörlerin çeşitlenmesine neden olmuştur. Ancak uluslararası arenada ulus-devletlerle birlikte uluslararası siyasi-ekonomik-askeri örgütler de etkin olabilmektedir.⁷⁹ Bu nedenle uluslararası ilişkiler analistleri her iki durumu göz önünde bulundurarak güç analizlerini yapmalıdırlar.

Ancak değişim sorunun da kısaca değinmemiz gereken önemli bir konu daha vardır. Güç unsurlarının öneminin değişimi yalnızca sistemsel değişimlere bağlı değildir; farklı varsayımlar çerçevesinde düşüncelerini şekillendiren teorisyenlerin bakış açılarındaki farklılıktan da gücün unsurlarının önemin değiştiğini söyleyebiliriz. Uluslararası ilişkiler teorileri birçok konuda çatışırken onların ortak yönleri gücü, uluslararası politikanın özü olarak ele almalarıdır.⁸⁰ Bir başka ifadeyle gücün ne olduğunu belirleme çabası ve aktörlerin tutumları gücü uluslararası ilişkilerin merkezine oturtmakta ve bu çaba ve tutum uluslararası ilişkilerin – özellikle realizm tarafından- “güç mücadelesi” olarak tanımlanmasına neden olmaktadır. Ancak gücün hangi unsurlarının birincil önemde olduğu tartışmalı bir konudur. Morgenthau gibi klasikler gücü başta askeri güç olmak üzere bir ülkenin tüm kapasitesi olarak tanımlarken, liberaller ekonomik-politik ilişkileri ön plana çıkarmakta ve askeri güç istencini giderleri nedeniyle reddetmekte, Wendt gibi konstrüktivistler ise kimlik öğesinin güvenliği sağlamada askeri güçten daha etkili olduğunu savunmaktadır.

Bu bağlamda gücün farklı anlamlar içermesi, uluslararası ilişkiler kuramlarının farklı sorular sorması ve farklı metotlar kullanmasıyla da ilgilidir. Bir başka ifade ile uluslararası ilişkiler disiplini içerisine her bir kuramsal yaklaşım kendi metotlarıyla sorun alanlarına yönelik sorular sormakta ve bunlara kendi bakış açılarıyla yanıtlar aramakta ve varsayımlar üretmektedir. Bu yöntemsel ve varsayımsal farklılıklar, teorilerin ele aldıkları kavrama farklı misyon ve anlam yüklemesine neden olmaktadır.⁸¹ Bu teorik zenginlik içerisinde realistlerin, liberallerin, konstrüktivistlerin güç tanımlamaları ve güce yükledikleri misyon ve gücün unsurları da farklı olmaktadır. Örneğin realistler gibi sistemi anarşik, devleti self help

⁷⁹ Soner, “Uluslararası Sistem Karmaşanın Uyumunu” s. 50.

⁸⁰ Wolfers, “The Pole of Power and Pole of Indifference”, s. 175.

⁸¹ Bachrach ve Baratz, “Two Faces of Power”, s. 947.

durumunda varsaymak askeri gücü, kalıcı barışın en azından demokratik devletler kanalıyla sağlanacağını düşünmek, ortak güvenlik sisteminin işlerliğine inanmak ekonomik gücün, devletler arası ilişkileri rasyonel kabul etmeyip kimlik kavramının dış politikaya önemli oranda yön verdiğini düşünmek ise askeri, ekonomik gücün dışında yapısal gücün ön plana çıkmasını sağlayacaktır.

C- ÖLÇÜM SORUNU

Güç kavramının uluslararası ilişkiler teorileri ve uygulamalarında oldukça önemli bir kavram olması ve geleceği öngörme ve içinde yaşadığımız anı anlama, anlamlandırma ve açıklamadaki işlevi gücün ya da onunla birlikte kullanılan etkinin ölçümünün –özellikle davranışsal okul tarafından- gündeme gelmesine neden olmuştur. Ancak gücün anlamı konusundaki anlaşmazlıklar, unsurlarının belirsizliği kimi zamanlarda bazı unsurların görmezden gelinmesi gerçeğe uygun ve genel bir ölçümü de engellemektedir.⁸² Nye'in belirttiği gibi, biz gücün ne olduğunu tanımlayabilsek bile onun kaynaklarının neler olduğunu tanımlamak hala zordur. Bu nedenle bizler hangi devletin güçlü olduğu konusunda kesin açıklamalar yapamayız, gerçeği yansıtan ölçümler gerçekleştiremeyiz.⁸³

Gücün ölçümü ile ilgili olarak David Singer gibi klasikler askeri, endüstriyel ve demografik gücün ulusal gücü belirlemede temel unsur olduğunu düşünmektedir.⁸⁴ Küreselleşen ve karşılıklı bağımlılığın arttığı dünyada, gücün gittikçe daha da çok boyutlu hale gelmesi, yapıların daha karmaşıklaşması, devletlerin ise daha geçirgen duruma gelmesi geleneksel dünya düzeni yalnızca askeri güçle açıklanamamaktadır.⁸⁵ Bu nedenle, Organski, gayri safi milli hasılanın ve milli gelirin niteliğinin gücü ölçen en iyi unsur olduğunu düşünür. Organski'nin GSMH'yi gücü ölçmede en iyi unsur olarak tanımlaması onun devletlerarası ilişkileri askeri güç ve ittifaklardan oluşan bir yapı yerine ekonomik ve global ilişkiler ağı olarak görmesinin sonucudur.⁸⁶ Ancak bu açıklama askeri güç unsurunu içermemektedir. Eğer Organski'nin önerdiği tanımlama geçerli olsaydı, bugün Almanya, Japonya gibi ülkelerin sistemi yeniden biçimlendiren başat güç olmaları gerekirdi.

---

⁸² Richard J. Stoll ve Michael D. Ward, "Grist fort he Mill", *Power in World Politics*, Richard Stoll ve Michael D. Ward (ed), Londra, Lynne Rienner Publishers, 1989, ss. 1-2.

⁸³ Joseph Nye, "The Changing Nature of World Power", *The Global Agenda*, Charles W.Kegley, Eugene R. Wittkopf (ed), New York, McGraw-Hill, 1992, s. 118.

⁸⁴ Mehmet Kocadözü, *Uluslararası İlişkiler*, Ankara, 1993, s. 31.

⁸⁵ Joseph Nye, "What New World Order", *Foreign Affairs Spring*, 1992, s. 88.

⁸⁶ A.F.K. Organski, *World Politics*, New York, Alfred A. Knopf, 1968, s. 354'den aktaran, Arıboğan, *Globalleşme Senaryosunun Aktörleri*, s. 17.

Gücün ölçümüne yönelik hangi unsurun esas alınması gerektiği sorunundan başka ele alınan gücün niteliğindeki değişiklikler de gücün ölçümünü zorlaştırmaktadır. Ölçüm sorunu kapsamında kantitatif olmasından dolayı kolay ölçüldüğü düşünülen askeri güç, zaman içerisinde nükleer silahların artması, askeri yeteneklerin teknolojik yeterliliklere bağımlı olması, sahip olunan kapasiteyi verimli kullanabilme yeteneği gibi yeni değişkenlerle ölçülmesi daha da zorlamıştır.

Sönmezoğlu'na göre, “gücün temelini oluşturan maddi kapasite ve güç uygulamasının ardından bir sonuç olarak ortaya çıkan etki şeklinde bileşenlere ayrılması durumunda, ölçme konusunda somut adımlar atılabilir.⁸⁷ Ancak gücün ölçümü ile ilgili çabalar yeni ve nitel güç unsurlarının etki sürecine dahil olması nedeniyle sorunsallaşmıştır. Çünkü gücün ölçümü sorunu güç unsurlarının neler olduğunun belirlenmesi ile ilgilidir. Nicel güç unsurları ölçülebilirken günümüzde bilgi gibi nitel güç unsurları ölçülememekte en iyi olasılıkla değerlendirilmektedir.

Eğer güç mutlak olarak ölçülemiyorsa araştırmacılar hangi devletin daha güçlü olduğuna yönelik nasıl bir formül geliştiriyorlar? Burada gücün kıyaslanan ve ölçülmeyen soyut unsurlarının değerlendirilen özellikleri işlevsellik kazanmaktadır. Güç iki devletin kapasitelerinin değerlendirilmesiyle kıyaslanan bir kavramdır. Bu bakış açısıyla gücü ölçmek kolay gibi görünebilir ancak değerlendirme açısından da verilere ihtiyacımız olduğu için ölçüm sorunu aslında burada başlar. Ancak burada kabul edilmesi gereken önemli bir nokta, İki devletin değil de özellikle çok sayıda birbirine yakın güçlerin bulunduğu durumlarda değişkenlerin belirsiz olması nedeniyle hangisinin daha güçlü olduğunun belirlenmesinin daha zor olduğudur. Bu bağlamda kesin bir ölçüm yapılamadığı için belirleme çabaları tahminler ancak mutlak sonuçlar ortaya çıkaramaz.⁸⁸

Sonuç olarak, bir devletin gücünü mutlak olarak ölçmek yerine diğerlerinin kapasiteleriyle karşılaştırılması gerçeğe daha uygundur ancak karşılaştırmanın net yapılabilmesi için de ölçülmüş olması gerekir. Nitekim Aydın'a göre de, “gücün ölçülebilmesi

---

⁸⁷ Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, s. 184.

⁸⁸ , James A. Caporasa ve Stephan Haggard, “Power in the International Political Economy”, *Power in World Politics*, Richard Stoll, Michael D.Ward, Lynne, Londra, Rienner Publishers, 1989, ss. 101- 102.

için öncelikle gücün kullanılacağı hedeflerin belirlenmesi gerekir. Çünkü gücün miktarı ve tipi ulaşılmak istenilen hedefe bağlı olarak değişir”.⁸⁹

IV- GÜCÜN BOYUTLARI

Güçle ilgilenen uluslararası ilişkiler teorisyenleri, gücün boyutlarına ilişkin çeşitli ayrımlar yapmışlardır. Örneğin, Chris Brown ve Kirsten Ainley’ye göre gücün üç boyutu vardır: Vasıf, ilişki ve yapı özelliği. Brown ve Ainley’ye göre güç, insanlar, gruplar ya da devletlerin sahip olduğu ve/veya ulaşabildiği, dünya üzerinde kullanması için bir vasıftır. Güç, insanların, grupların ve devletlerin diğerleri üzerine nüfuz uygulayarak hayatta istediklerini elde etme yeteneğini ifade eden bir ilişkidir. Gücün bir yapının özelliği olarak görüldüğü üçüncü boyut ise, diğer ikisinden farklı olarak uluslararası sistem üyelerine onlara ne tarz faaliyetlerde bulunacaklarını söyleme gücüdür.⁹⁰ Bu çalışmada ise gücün boyutları temelde ilişkisel, yapısal (sistemik) ile doğrudan (sert) ve dolaylı (yumuşak) güç olmak üzere iki ana düzlemde ele alınmıştır. Bu ayrımı yapmamızın altında yatan neden, gücün kapasite ve yeteneklerle ilişkili olmasının yanı sıra yapı ile de ilişkili olduğuna inanmamız ve gücün sadece sert unsurlarla ilişkili olmadığını gösterme çabamızdır. Nitekim çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, ABD ve Avrupa örneklerinde, bu güç unsurlarının işlevselliği somutlaşacaktır.

A- İLİŞKİSEL- YAPISAL (SİSTEMİK) GÜÇ AYRIMI

Uluslararası ilişkilerde gücün ilişkisel ve yapısal ayrımı ile en çok ön plana çıkan teorisyen, Susan Strange’dır. Susan Strage hegemonya kavramı ile ilişkili olarak gücü ilişkisel ve yapısal güç olarak ikiye ayırır. Bu ayrımında ilişkisel güç, A’nın B’ye aksi takdirde yapmayacağı bir şeyi yaptırabilme yeteneğidir. Bir başka ifadeyle ilişkisel güç, uluslararası sistem içerisinde aktörlerin birebir ve gruplar halinde diğer aktörlerle ikna ya da zorlama gücüne sahip olmasıdır.⁹¹

Yapısal güç ise, “küresel ekonomi politiğin yapılarını şekillendirme ve tayin etme gücü ya da “işlerin nasıl yapılacağına karar verme ve devletlerin birbirleriyle ilişkide

---

⁸⁹ Aydın, “Uluslararası İlişkilerin Kapsamlı Teorisi”, ss. 52-53.

⁹⁰ Chris Brown, Kirsten Ainley, *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, Arzu Oyacıoğlu (çev), İstanbul, Yayın Odası, 2007, ss. 74-83.

⁹¹ Susan Strage, *States and Markets*, London, Pinter, 1994, ss. 24-25.

bulunduğu çerçeveleri şekillendirme” kapasitesidir.⁹² Tanımdan anlaşılacağı üzerine, Strange yapısal güç ile uluslararası sistem içerisinde devletlerin etkileme sürecindeki kurumsal yapıları ön plana çıkarmaktadır. Strange, uluslararası ekonomik-politik sistemde yapısal güç unsurlarına en fazla sahip olan devletin en güçlü olduğunu belirterek yapısal gücü, güvenlik, üretim, finans ve bilgi olmak üzere dört temel ögeye ayırır.⁹³ 1) Kendi güvenlikleriyle ilgili diğer ülkeleri etkileme yeteneğine sahip olmak. 2) Mal ve hizmet üretim mekanizmalarını kontrol etmek. 3) Teknik konulardan dinsel konulara kadar birçok alanda bilgi ve bilişimi sağlama, oluşturma ve kapasiteyi artırma konularında diğer ülkeleri etkileyecek imkanları elinde bulundurma. 4) Finans ve kredilerini belirleme konusunda dışarıya bağlı olmama, bu yetki ve olanağı elinde bulundurma.

Strange'nin tanımlamasında ilişkisel güç, oyun içerisinde avantaj elde etmeyi ifade ederken yapısal güçte oyunun kurallarını bizzat tanımlayarak avantaj sağlamayı tanımlar.⁹⁴ Yani yapısal güç ile devletler, sistem içerisindeki düzenlemeleri kendi lehine çevirme yeteneğini elde ederler.

Gücün devlet kapasitelerinin karşılaştırması ile belirleneceğini düşünen Guzzini'ye göre güç, bir ilişki sonucunda ortaya çıkacaktır. Guzzini'nin tanımlamasında “ilişkisel güç, uluslararası gelişmelerin sonuçları ya da diğerlerinin davranışlarını etkileyebilmektir”. Aynı şekilde Henderson da gücün bir ilişki sonucu ortaya çıkacağını düşünmektedir. Henderson “bir devletin gücü, bir başka devletle ilişkiye geçtiğinde bir anlam ifade etmekle birlikte gücün diğer unsurlarla desteklenmediği ve kullanılmadığı zaman önemi bulunmayacağını” ifade etmektedir. Henderson'a göre devletlerin ilişkide buldukları devletin gücüne bağlı olarak ilişkiye girilen devletin kim olduğu da oldukça önemlidir.⁹⁵ Eleştirel yaklaşım ise gücün yapısal yönüne vurgu yapmaktadır. Eleştirel yaklaşım mensuplarına göre yapısal güç, “maddi ve normatif yönleri ile belirli bir özendirme ve sınırlandırma sistemleri oluşturarak tarafların ilişkilerini koşullandırır.”⁹⁶

---

⁹² Strage, *States and Markets*, ss. 24-25.

⁹³ Susan Strange, “The Persistence Myth of Lost Hegemony”, *International Organization*, Autumn 1987, s. 565.

⁹⁴ Cohen, “International Finance and International Relations Theory”.

⁹⁵ Stefanı Guzzini, “Structural Power The Limits of Neo-Realist Power Analysis”, *International Politics*, Cilt 47, No 3, ss. 443-478 ve Conway Henderson, *International Relations Conflict and Cooperation at the Turn of the 21st Century*, New York, MacGraw-Hill, 1998, ss. 100-101'den aktaran, Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, ss. 173-175.

⁹⁶ Stephen Gill, David Law, *Global Political Economy, Perspectives, Problems and Politics*, Harvester-Wheasheaf-Hertfordshire, 1988, ss. 73-74'den aktaran, Yılmaz, *Güç ve Politika*, ss. 43-44.

B- SERT (Doğrudan) – YUMUŞAK (Dolaylı) GÜÇ AYRIMI

Gücün yumuşak ve sert güç olarak ayrımı ise Joseph Nye tarafından geliştirilmiş ve yumuşak güç tıpkı askeri, ekonomik güce dayanan sert güç gibi uluslararası ilişkiler literatüründe kabul görmüştür.⁹⁷ Doğal olarak Joseph Nye, yumuşak güç tanımlamasını yapmadan önce sert güç diye bir tanımlama da yoktur. Nye'a göre bir ülke diğer devletleri kendi peşinden sürükleyerek kendi isteklerini diğer devletlere yaptırabilir. Nye başkalarının sizin istediğiniz şeyi istemesini sağlamak olarak adlandırdığı gücün bu yönünü dolaylı (co-optive) güç ya da yumuşak güç olarak adlandırır.

Yumuşak güç, fikirlerin çekiciliğine, diğerleri üzerinde etki yaratacak şekilde siyasi gündem oluşturma yeteneğine ya da kültür, ideoloji ve kurumlar gibi unsurlara dayanabilir. Nye'a göre yumuşak güce sahip olan ülkenin üç temel özelliği vardır: 1) Liberalizm, çoğulculuk ve otonomi gibi küresel normlar üzerinde bir hakimiyeti, kültürü ve fikirleri vardır. 2) Global iletişim kanalları vardır. Bu kanallar ile etki ve gündem oluştururlar. 3) Yalnızca ülke dışında değil ülke içinde de uluslar arası davranışlarıyla sempati oluşturmak.⁹⁸

Sert/yumuşak güç arasındaki fark, elde tutulan kaynaklarla ilgilidir. Bu nedenle bu güç unsuruna sistemik güç gibi görünmeyen ancak etki açısından hissedilen güç unsurları da diyebiliriz. Emredici güç, diğerlerinin davranışını etkilemek için zorlama, teşvik, kandırmaya dayanır. Yumuşak güç, ise başkalarının isteklerini şekillendirmek için ülkenin kültür ve ideolojisinin cazibesine veya siyasi tercihler gündemini istediğini elde edebilecek şekilde manipüle edebilme yeteneğine dayanır. Bu güç ilişkisinde etkilenen aktör etkide bulunan aktörün istediği davranışları gerçekleştirdiğinin farkında değildir.

---

⁹⁷ Joseph S. Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Gürol Koca (Çev), İstanbul, Literatür Yayınları, 2003, Joseph Nye, *Yumuşak Güç*, Rayhan İnan Aydın (çev), Ankara, Elips Kitap, 2005.

⁹⁸ Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, s. 15.

Tablo 2: Sert ve Yumuşak Güç Kıyaslaması

SERT GÜÇ	YUMUŞAK GÜÇ
Zorlama	İkna, İdeoloji
Gözlemlenebilir Politikalar	İmaj, Sembollerin Kullanımı
Ekonomik, Askeri Unsurlar	Kültür, Değerler
Dışarıdan Kontrol	Kendi Kendini Kontrol
İstihbarat	Saygınlık, Prestij, İletişim
Temel Aktör Olarak Hükümet	Temel Aktör Olarak Toplum
Doğrudan Kullanım	Dolaylı Kullanım
Kasıtlı	Hem Kasıtlı Hem Kendiliğinden

Nye'a göre bilgi çağında uluslararası sisteme hakim olmak isteyen bir devletin mutlaka sahip olması gereken unsur, yumuşak güçtür. Yumuşak güç de diğer güç unsurları olan, teknolojik yenilik, askeri ve ekonomik büyüklük uluslar üstü iletişim ağlarını kontrol etmekle ilişkilidir. Nye yumuşak güç terimiyle hegemonyayı ilişkilendirerek, hegemonyanın, diğerlerinin hegemonun istediğini yapmaları değil, onun istediğini istemelerini sağlamak olduğunu ifade etmektedir.⁹⁹ Hegemonya kavramına önemli katkılar yapan Gramsci'ye göre ise, güç sadece zorlamayla ilgi değildir. Hegemonyayı, "uluslararası sistemdeki en güçlü devletin veya belirli bir bölgedeki hakim devletin konumu" olarak tanımlayan Gramsci'ye göre, hegemonya aynı zamanda bir sosyal ve siyasi denetim tarzının zor ve rızayı birleştirmesidir.¹⁰⁰ Snidal da hegemonyayı ikna ile uygulanan, lütufkar ancak zorla uygulanan ve zora dayanan hegemonya olarak üçe ayırarak iknanın hegemonik güç ilişkisindeki önemine dikkat çekmiştir.¹⁰¹ Nye dışında Machiavelli ve Gramsci'e göre de büyük bir güç sert güce, hakimiyete ve zorlamaya dayanmaz. Machiavelli'ye göre, büyük güce itaatin, nedeni saygı olmalıdır.¹⁰²

Cox'a göre, bir devlet gücünü meşrulaştırabilirse doğal olarak kendi isteklerine karşı daha az bir direnmeyle karşılaşacaktır. Devletin, kültür ve ideolojisini çekici hale getirmesi,

⁹⁹ Nye, *Yumuşak Güç*, Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*.

¹⁰⁰ Michele Barrett, *Ideology, Politics, Hegemony from Gramsci to Laciu and Moufrfe, Mapping Ideology*, Stavoj Zizek, Londra, Verso, 1997, s.239'dan aktaran, Yılmaz, *Güç ve Politika*, s. 25.

¹⁰¹ Duncan Snidal, *The Limits of Hegemonic Stability Theory, International Organization*, Cilt 39'dan aktaran, Yılmaz, *Güç ve Politika*, ss. 25-26.

¹⁰² Aktaran, Yılmaz, *Güç ve Politika*, s. 26.

diğerlerinin onun istediği şeyi isteyerek yapmasını sağlayacaktır. Cox, başat gücün, en önemli özelliklerinden birinin genel prensipler üzerinde geniş bir rıza elde etme derecesi ve güçsüz olanla bir tatmin hissi verebilme yeteneği olduğunu söyler. Bu prensipler başat gücün ve hakim sosyal sınıfların üstünlüğünü garanti altına alan prensiplerdir. Cox'a göre, 1845-1875 yılları arasında İngiltere ve 1945-1967 yılları arasında ABD bunu başarabilmiş ülkelerdir.¹⁰³

V- ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE GÜÇ KAVRAMI

Uluslararası ilişkiler çalışmaları daha çok realizm ve liberalizm (idealizm) tartışmaları çerçevesinde şekillenmiştir. Bununla birlikte son dönemde eleştirel paradigmanın içerisinde yer alan konstrüktivist yaklaşımın yaptıkları güç analizleri dikkat çekicidir. Tabii ki güç kavramı uluslararası ilişkiler literatüründe sadece bu üç yaklaşımda ele alınmamaktadır. Örneğin, Wallerstein gibi eleştirel teori mensuplarının güç açıklamaları literatür açısından oldukça önemlidir. Ancak bütün yaklaşımların güç kavramı kapsamında ele alınması bu çalışmanın amacını aşacaktır. Bu açıdan bu çalışmada gücün tanımlaması realizm, liberalizm ve konstrüktivizm teorileri ışığında yapılmıştır.

A- ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE REALİST GÜÇ TANIMLAMASI

1-Realist Yaklaşımın Temel Varsayımları

Realizm, Birinci Dünya Savaşı sonrası başarısız idealist düzenlemelere tepki olarak doğmuş bir paradigmadır. Niebuhr'a göre, "insanlar bir dayanak noktası bulamadıkları için idealist yaklaşımı terk etmişlerdir."¹⁰⁴ Vasquez'e göre ise, "idealist teorilerini laboratuvarlarında test edemediği zamandan beri teoriler gerçek dünyadadır."¹⁰⁵ Bir başka ifadeyle iki savaş arası dönemde ortaya çıkan iyimser hava, İkinci Dünya Savaşı'yla son bulmuş, idealist yaklaşım cazibesini yitirmiştir.

---

¹⁰³ Robert Cox, "Gramsci, Hegemony and International Relations An Essay in Method" Stephen Gill (ed), *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993, ss. 49-66.

¹⁰⁴ Tarbjon L. Knutsen, *Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi*, Mehmet Özay (çev), İstanbul, Açılım Kitap, 2006, s. 323.

¹⁰⁵ John A. Vasquez, *Power of Power Politics From Classical Realism to Neotraditionalism*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998, ss. 35-38.

Realizm'in uluslararası ilişkilerde ana akım olmasında özellikle iki faktör etkilidir. Öncelikle liberalizmden (idealizm) farklı olarak bir paradigma olarak realizm, uluslararası ilişkileri ayrı bir çalışma alanı olarak cesaretlendirmiştir. Bu cesaretlendirme ile uluslararası ilişkilerin alt bir çalışma alanından bağımsız bir disiplin haline gelmesi sağlanmıştır. İkinci olarak, realizm felsefi nitelikten ziyade bir paradigma olarak ortaya çıktığı dönemde, dönemin başat gücü ABD'nin dış politikası ile örtüşmüştür. Gerçekten de bu dönemde dış politikasında gündelik sorunlara yanıt vermede tarihsel birikimi olmayan ABD, uluslararası ilişkilerinde bilimsel kriterlere eğilme ihtiyacı hissetmiştir.¹⁰⁶

Ancak realist düşüncenin temelleri Amerikan tarihinden çok daha eskidir. Realizmin kökenleri düşünsel temelde Tucydides, Machiavelli ve Hobbes'a dayanır. Hobbes yirminci yüzyılda realizm tartışmalarına yaptığı etkiyle önemini kaybetmeyen¹⁰⁷ "Leviathan" (1651) adlı eserinde uluslararası ilişkileri "doğa hali," insan doğasını ise sürekli çıkarları peşinde koşan kötü ve bencil olarak tanımlamıştır. Hobbes'un tanımlamasında doğa hali, uluslararası alanda hiçbir merkezi egemen otoritenin olmadığı anarşik bir yapıyı ifade eder. Hobbes'a göre herkesin birbiriyle savaş halinde bulunduğu ortamda insanlar kendini koruma güdüsüyle hareket eden makineler gibidir.¹⁰⁸ Hobbes'un insan doğasına ve uluslararası ilişkilerin doğal haline yönelik yaptığı açıklamalar realizmin temel varsayımını oluşturmaktadır.

Vasquez de uluslararası ilişkiler teorilerinin kurucusu Morgenthau'nun düşüncelerinden yola çıkarak realizmin üç ana varsayımı olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda realistlere göre öncelikli olarak ulus-devlet¹⁰⁹ ya da yöneticileri uluslararası politikayı anlamada en önemli aktörlerdir. Bu varsayım realizmde devletler dışı aktörlerin tamamen göz ardı edildiğini göstermez. Ancak, sistemi etkileme ya da değiştirme gücüne sahip olanlar devletlerdir. Bu sebeple de uluslararası arenadaki olaylar devletler ekseninde ele alınır. Vasquez'in Morgenthau'dan esinlenerek öngördüğü ikinci varsayım ise, uluslararası politikayla iç politika arasında keskin bir ayrım yaptığını ileri sürmektedir. Diğer bir varsayım

---

¹⁰⁶ Steve Smith, "Paradigm Dominance in International Relations The Development of International Relations as a Social Science", *Millenium, Journal of International Studies*, Cilt 16, Sayı 12, 1987, ss. 194-195'den aktaran, Burcu Bostanoğlu, *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2008 ss .81-82.

¹⁰⁷ Yurdusev, "Uluslararası İlişkiler Öncesi", s. 44.

¹⁰⁸ Thomes Hobbes, "Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletlerinin İçeriği, Biçimleri, Kudreti", Howard Williams, Moorhead Wright, Tony Evans, *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1996, ss. 135-147.

¹⁰⁹ Realizm Westphalian sisteminin temel kuramı olarak birçok devlet ulus-devlet nitelendirmesinden uzak olmasına rağmen dünya devletlerinin ulus-devletlerden meydana geldiğini varsaymaktadır. Bu sebeple realizmi uluslararası ilişkilerin Westfalyan teorisi olarak adlandıranlar da vardır. Daha geniş bilgi için bkz Gökhan Bacık, *Modern Uluslararası Sistem Köken, Genişleme, Nedensellik*, İstanbul, Kaktüs Yayıncılık, 2007.

ise, uluslararası ilişkiler güç ve barış mücadelesidir. Güç ve barış mücadelesinin ne zaman ve nasıl meydana geldiğini anlamak bu disiplinin temel amacıdır.¹¹⁰

Realistler siyasi ve askeri konuların güvenlik ve güç bağlamında en önemli konular olduğunu düşünmektedirler. Realizmde devletin varlığına ilişkin ulusal güvenlikle ilgili konular yüksek politika (high politics) olarak adlandırılırken ulusun refah düzeyi ile ilgili konular alçak politika (low politics) olarak adlandırılmaktadır.

Realistlerin bir diğer varsayımı ise uluslararası sistemin anarşik yapısıdır. Devletlerin güvenliğini sağlayacak üstün bir mekanizmanın ya da ulus-üstü bir hükümetin olmaması anlamına gelen anarşi, devletleri self-help (kendi güvenliğini kendi sağlama) durumunda bırakmakta ve güç dengesi merkezli çıkar politikalarını tetiklemektedir.¹¹¹

Klasik Realistler, Soğuk Savaş yılları boyunca askeri gücün önemine işaret etmiştir. Uluslararası ortamın değişmesi ile askeri güce biçilen değerlerde azalmalar oluşmuş neorealizm ekonomik güce, idari formlara veya milli ideolojilere klasiklere oranla daha fazla yer vererek¹¹² uluslararası ilişkilerde kimilerine göre yeni kimilerine göre ise realist teorinin devamı olarak doğmuştur.

Neorealistlerin realistlere yönelik yaptığı eleştiri realizmin yeterince bilimsel olmadığı noktasında doruğa çıkmaktadır. Neorealizme göre realizmin ve Morgenthau'nun ortaya attığı kavramlar teoriye giden ilk adımlar olarak nitelendirilmektedir. Ancak Ashley gibi kimi teorisyenler bu kavramları belirsiz, kaypak ve işlevsiz görmektedir. Ayrıca, Morgenthau'nun ilkeleri "her genelleştirici formulasyonun yer ve zamana bağlı somut koşulların süzgecinden geçirilmesi ile bilimsel açıklamada gözlemcinin yorum ustalığına gereğinden fazla yer bıraktığı için" de yeterince bilimsel görülmemektedir. Neorealistlerin temel amacı, uluslararası ilişkileri, klasik realizmin öznel, sistematik olmayan ve ampirist anlayıştan

---

¹¹⁰Vasques, *Power of Power Politics*, ss.35-38.

¹¹¹Daha geniş bilgi için bkz John A.Vasques, *Power of Power Politics From Classical Realism to Neoraditioanalism*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998, Jill Steans- Lloyd Pettiford, *International Relations Perspectives and Themes*, Londra, Longman, 2001, Paul R. Viotti- Mark V. Kauppi, *International Relations Theory Realism, Pluralism and Beyond*, Londra, Pearson, 1998.

¹¹²Atilla Eralp, "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu İdealizm-Realizm Tartışması", *Devlet Sistem ve Kimlik*, Atilla Eralp (der), İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, ss .83-85 ve Waltz , "Realist Thought and Neo-Realist Theory", ss. 1529-1530.

sıyrarak, gerçek bilimsel ve nesnel bir kuramsal çerçeveye yerleştirmektir.¹¹³ Nitekim Waltz'un amacı, realizmin yetersizliklerini gideren bir uluslararası politika kuramı oluşturmaktır.¹¹⁴

Neorealist yapısalılık içerisindeki yapı, davranışı birebir etkilememesine rağmen belli davranış biçimlerinin oluşmasını desteklemesi ya da sınırlandırması açısından önemlidir. Bu tutumuyla bütünün parçaları üzerindeki üstünlüğünü ön plana çıkarır. Bir başka ifadeyle, “sistemik bir bütün olarak yapı, kendisini oluşturan parçasal öğeleri belirler ve sınırlandırır.” Öğelere ayrı ayrı özelliklerini kazandıran yine bu yapılardır. Çünkü bu parçalar bütünü ifade eden yapı olmaksızın anlamsızdır.¹¹⁵

Neorealizmin inşacı ve en önemli temsilcisi Waltz, “uluslararası siyasal yapının” üç boyutta ele alınması gerektiğini savunur. İlk olarak, Waltz uluslararası sistemi düzenleme ilkeleri açısından anarşik; iç politik sistemi ise hiyerarşik olarak tanımlar. İç politik sistemde anayasal ve hukuksal örgütlenmeler mevcutken, anarşik uluslararası sistemde bu tarz düzenleyiciler mevcut değildir. İkinci olarak Waltz parçaların işlevleri açısından devletleri benzer işlevleri yerine getiren ve farklılaşmamış aktörler olarak görür. Devletlerin birbirine benzemesi sistemin anarşik olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü Waltz'a göre anarşik sistem içerisinde işbölümü olmadığından devletlerin yerine getirdikleri fonksiyonlar birbirine benzeyecektir. Nitekim sistem içerisinde tüm devletlerin öncelikli amacı hayatta kalmaktır. Üçüncü ve son olarak Waltz devletleri kapasite dağılımı açısından birbirinden farklı bulur. Bir başka ifadeyle anarşik sistem içerisinde devletleri birbirinden ayırtıran ve bir düzenin oluşumunu sağlayan faktörlerin başında devletlerin sahip oldukları güç gelir.¹¹⁶

Bu bağlamda klasik realizm ile neorealizm arasındaki¹¹⁷ temel farklılık devlet davranışları-sistem etkileşimi, yöntem, insan doğası ve anarşi kavramının farklı değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. “Uluslararası politikanın kesin olarak tanımlanmış

---

¹¹³ Richard Ashley, “The Poverty of Neorealism”, Robert Keohane (ed), *Neorealism and It's Critics*, New York, Columbia University Press, 1986, s. 227.

¹¹⁴ Waltz, *Theory of International Politics*, s. 1.

¹¹⁵ Bostanoğlu, *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*, ss. 99-100.

¹¹⁶ Kenneth Waltz, “Political Structures” Robert Keohane (ed), *Neorealism and its Critics*, New York, Columbia University Press, 1986, ss.70-87.

¹¹⁷ Realizm içerisindeki bu ayrımı Pratik Realizm ve Teknik Realizm olarak ele alanlar da vardır. Bu ayrımın sahibi Ashley'e göre “Pratik Realizm esasta diplomatların ve devlet adamlarının güç mücadelelerini ve nasıl bir bakış içinde olduklarını anlamaya yönelirken; Teknik Realizm dış politikada anlama yerine pozitivizmin etkisiyle kontrol etmeyi hedefler. Aktaran, Eralp, “Uluslararası İlişkiler”, s. 82.

yapısı olan bir sistem olarak düşünülmesi neorealizmin klasik realizmden temel farkıdır”.¹¹⁸ Bir başka ifadeyle devlet davranışları sistemi değil, sistem devlet davranışlarını şekillendirmektedir. Klasikler, uluslararası sonuçları, birimlerin, uluslararası arenayı dolduran ve onun politikasını yönlendiren devletlerin hareketleri ve etkileşimlerini test ederek anlamaya ve açıklamaya çalışarak tümevarımcı yöntemi kullanırken neorealizm tümden gelimcidir.¹¹⁹ Ayrıca, klasik realizm insan doğasının kötü olduğu varsayımından hareketle uluslararası politikada güç mücadelesine yoğunlaşırken, neorealistler insan doğasından hareketle uluslararası politikanın açıklanmayacağını savunmaktadırlar.¹²⁰ Neorealistlere göre, devletleri güç mücadelesine iten temel faktör sistemin yapısı yani sistemin anarşik olmasıdır. Bir başka ifadeyle devletlerin kendilerini güvende hissetmemeleri (anarşi ortamı) onları güç mücadelesine itmektir.¹²¹ Güç mücadelesinin nedenini farklı açıklayan bu yaklaşımların - aynı temelde kurulmuş olmasına rağmen- gücü tanımlamaları ele aldıkları unsurlar açısından farklıdır. Aşağıdaki ayırmada klasik ve neorealistlerin güç tanımlamaları ve ele aldıkları güç unsurları üzerinde durulacaktır.

2- Klasik Realizm’in Gücü Kavramsallaştırma Çabaları

Realistler için güç ve güvenlik kavramları uluslararası ilişkileri anlamada en önemli kavramlardır. Bir başka ifadeyle uluslararası ilişkileri klasik realistlerin algıladıkları biçimlerde ele alabilmek için bu kavramların tasvirinin yapılması gerekir. Klasikler için güç, uluslararası ilişkileri anlama ve yorumlamada en önemli kavramlardan biri olmasına rağmen kavramın hangi unsurları içerdiği konusunda uzlaşma yoktur.

Realistlere göre uluslararası arenada istikrar ve anlaşmazlıkların çözümü gücün kullanımı ile sağlanır.¹²² Bir din adamı olan Reinhold Niebuhr’a göre, güçlünün güçsüzü yendiği çatışmalarda, barışın rasyonel çözümü kaybeden taraf açısından oldukça ağır olabilecektir. Bu sebeple devletlerin gücünü arttırma isteği ile devletin yaşama isteği arasında

---

¹¹⁸ Waltz’a göre, Neorealizm siyasal sistemin iç dinamikleri ile uluslararası yapıdaki dinamiklerin farklarını belirtir. Teori bu iki yapıyı gerçeğe ulaşmak için ayrı tutmak zorundadır. Bu bağlamda uluslararası sistem birbirine bağlı ve birbirinden ayrı birimlerden oluşan bir yapı olarak ele alındığında uluslararası politika bağımsız bir alan haline dönüşecektir. Waltz, “Realist Thought and Neo-Realist Theory”, s. 1528.

¹¹⁹ Waltz, “Realist Thought and Neo-Realist Theory”, ss. 1530-1531.

¹²⁰ Nitekim neorealizm yapısalcı bir teoridir. Yapısalcılık, soyut, determinist ve insan unsurunu ikinci plana atan bir düşünce akımıdır. Ancak neorealizm yapısalcılığın determinist unsuruna çeşitli eleştirilerde bulunmaktadır. Daha geniş bilgi için bkz Faruk Yalvaç, “Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Yapısalcı Yaklaşımlar”, Atilla Eralp (der), *Devlet, Sistem ve Kimlik*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000, ss. 133-184.

¹²¹ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, ss. 197-202.

¹²² Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, s. 164.

belirgin bir fark yoktur.¹²³ Niebuhr'a göre siyasi güç, sadece askeri ve ekonomik gücün bir bileşeni olan fiziksel güçten meydana gelir.¹²⁴ Kapasite ve fiziksel şiddeti (öldürme, zorlama ve yok etme) çalışmasının merkezine alan Inis L.Claude'ye göre ise güç, uluslararası ilişkilerde oldukça ağır yıkımlara neden olması açısından önemlidir. Claude'ye göre uluslararası ilişkilerde güç ve güç yönetimi rekabete dayanan, "hayatta kalabilme ve özgürlük" ile ilişkili bir mücadeledir. Claude güç kavramını şiddet kapasitesi olarak gördüğü için, güç kavramıyla askeri gücün ön plana çıktığını ifade eder.¹²⁵

Klasik realizmin kurucularından kabul edilen Edward H. Carr, gücü diğeri ahlak olmak üzere uluslararası politikanın iki unsurundan biri olarak görmektedir. Ancak Carr'a göre ahlaki ilişkiler ancak fiziki güçle ilişkilendirildikleri zaman anlam kazanır.¹²⁶ *Yirmi Yılın Krizi 1919–1939 (The Twenty Years' Crisis: 1919-1930)* adlı eserinde güç unsurunun savaş olgusu üzerindeki önemine değinen Carr'a göre, askeri gücün önemi savaşın uluslararası ilişkilerde "son çare" olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Uluslararası politikada savaşın egemen faktör olması, askeri gücü siyasi değerlerin bir standardı haline getirmektedir. Askeri güç bir devletin yaşamında sadece bir araç değil temel unsurdur. Bu bağlamda uluslararası arenada yapılan en yıkıcı savaşlar bir ülkeyi askeri alanda daha güçlü yapmak ya da başka bir ülkenin askeri gücünü engellemek amacıyla yapılır.¹²⁷

Uluslararası ilişkiler disiplinin ortaya çıktığı yıllarda, teorisyenler uluslararası ilişkilerin gücün özel biçimi olduğunun bu sebeple de disiplinin bağımsız bir çalışma alanı olması gerektiğinin üzerinde durmuşlardır.¹²⁸ Carr ve Niebuhr gibi düşünürler gücün uluslararası ilişkiler için önemini vurgulamalarına rağmen sadece Morgenthau gücün doğasını, kullanımlarını ve sınırlarını açıklamıştır.¹²⁹ Yaptığı analizde güç kavramını uluslararası politikanın merkezine oturtan Morgenthau, *Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi (Politics Among Nations: Struggle for Power and Peace)* adlı eserinde, gücü insanın, diğeri insanların düşünce ve eylemleri üzerindeki kontrolü ya da egemenliğini

---

¹²³ Reinhold Niebuhr, *The Nature and Destiny of Man*, New York, Charles Scribner's Sons, 1953, s. 261.

¹²⁴ Reinhold Niebuhr, *The Structure of Nations and Empires* New York, Scribner's Sons, 1959, ss. 8, 35-47'den aktaran, Knutsen, *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, s. 323.

¹²⁵ Inis L.Claude, *Power and International Politics*, New York, Random House, 1964, ss .5-6.

¹²⁶ Fox, "EH Carr and Political Realism Vision and Revision", *Review of International Relations*, No 11, 1985, ss. 1-16.

¹²⁷ Edward H. Carr, *The Twenty Years' Crisis 1919-1930*, New York Macmillan St Martins Press, 1956, ss. 107-113.

¹²⁸ Oktay F. Tanrısever, "Güç", *Devlet ve Ötesi*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004 ss. 54-55.

¹²⁹ Tanrısever, "Güç," s. 55.

sağlayacak her şey olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda güç kavramı uluslararası ilişkilerde her zaman ulaşılması gereken ilk ve temel amaçtır. Nitekim Morgenthau için “Uluslararası ilişkilerde geçerliliği olan tek gerçek unsur güçtür.”¹³⁰ Bir ulusun uluslararası politikadaki faaliyetlerinin sınırını ulusal gücü belirler. Zayıf bir ulus uluslararası politikada aktif taraflardan biri olamaz.¹³¹

Morgenthau’ya göre, uluslararası politikada siyasal gerçekliğe ulaşılmasını sağlayan en önemli kavram güç ile ifade edilen çıkar kavramıdır. Bu bağlamda rasyonel devlet adamı sürekli güç peşinde koşan ve güç elde etmeye çalışır. Morgenthau’ya göre, nasıl ki iktisatçılar fayda, hukukçular davranışların hukuka uygunluğu noktalarından hareket ediyorsa, realistlerde güç tarafından tanımlanan ulusal çıkar etrafında düşünmelidirler. Ancak güç şeklinde tanımlanan çıkar kavramı hiç değişmeyen ve sabit bir nitelikte değildir. Çıkar fikri politikanın özüdür, yer ve zamana göre değişmez. Nitekim devletler tarih boyunca güç yarışı yüzünden birbirleriyle çatışmışlardır.¹³² Morgenthau’ya göre bir ulus için amaç olan güç, meşru ya da gayri meşru biçimde ele alındığında ise, araçsal bir ilişkiyi ifade edecektir. Çünkü meşru güç kullanımları ahlaki ve hukuki meşrulaştırma içerecektir. O halde, Morgenthau’ya göre güç hem amaç hem de araçtır.¹³³

Morgenthau’nun uluslararası politikada gücü aynı zamanda hem araç hem de amaç olarak görmesi kimi yazarlar tarafından eleştirilmekte, Morgenthau’nun yeterince tutarlı ve inandırıcı bir teori geliştiremediği düşünülmektedir. Güç, devletlerin elde etmek istedikleri yegane amaç olarak düşünüldüğünde gücü elde etmenin ötesinde başka bir amaç söz konusu olmayacaktır. Bu bağlamda dış politika analizleri sadece devlet gücü çerçevesinde yapılacak diğer faktörler göz ardı edilecektir. Güç, dış politikada devletin istediği yönde sonuç elde etme aracı olarak görüldüğünde ise tüm faktörler analiz kapsamında değerlendirilmiş olacaktır.¹³⁴

---

¹³⁰ Hans Morgenthau, *Uluslararası Politika*, Baskın Oran ve Ünal Oskay (çev.), Ankara, Yirmibirinci Yayım, 1970, s. 1.

¹³¹ Morgenthau, *Uluslararası Politika*, ss. 1-31.

¹³² Morgenthau, *Uluslararası Politika*, ss. 5-38.

¹³³ Tanrısever, “Güç”, s. 56.

¹³⁴ Yücel Bozdağlıoğlu, Çınar Özen, “Liberalizm’den Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 4, Kış 2004, s. 61.

Klasik realizmin bir diğer temsilcisi Karl W.Deutsch'a göre güç, "çatışmalarda üstün gelme ve engelleri aşmadır."¹³⁵ Deutsch, uluslararası politikada bir aktör gücünün öneminin aktörün başarılı etki süreçleri sonunda anlaşılabilirliğini savunmaktadır. Deutsch'e göre bir aktör gücü eylem gücündeki durumlardan ya da kontrol ettiği şartlardan anlaşılabilir. Deutsch bu şekilde düşünülen gücün nedensellikten dolayı aynı şey olduğunu ifade eder.¹³⁶

Aron da gücü fiziksel kullanılabilirliğinden çok etki yönüne dikkat çekmektedir. Aron'a göre güç, bir diğer devletin davranışlarını değişikliğe uğratabilme ve isteklerini kabul ettirebilme açısından önemlidir.¹³⁷ Frankel ise gücün kapasite ögesine işaret ederek gücü bir devletin planlanmış sonuçlara ulaşması için gerekli olan kapasite toplamı olarak tanımlamıştır. Frankel'e göre bir ülkenin gücü diğer ülkelerin gücüyle karşılaştırıldığında bir anlam ifade edecektir.¹³⁸ Hartmann da gücü diğer klasikler gibi kapasite toplamı olarak ele almış, bir devletin ulusal çıkarlarını sağlamada en önemli unsur olarak görmüştür. Hartmann gücün etki, zorlama, savaşta kullanılan fiziksel güç olmak üzere üç ayrı niteliğinin olduğunu savunmaktadır.¹³⁹ Hedley Bull ise, gücü devletlerarasında eşitsizliği sağlayan en önemli faktör olarak değerlendirmiştir. Bull, devletlerin uluslararası arenada eşit olduğu tezine farklı güçte olan devletlerin eşit olamayacağı teziyle karşı çıkmaktadır.¹⁴⁰ Bir başka ifadeyle geleneksel uluslararası toplum anlayışı devletlerin eşitliği üzerine kurulmuştur ancak uluslararası toplum içerisinde devletler güçleri oranında var olurlar. Bu açıdan devletler sahip olduğu güçleri açısından eşit olmayacaklardır.

Sonuç olarak, uluslararası ilişkilerde güç kavramı, realizm ile özdeşleşmiş bir kavramdır. Bunun nedeni, realist teorisyenlerin geliştirdikleri teorinin merkezine güç kavramını yerleştirmeleridir. Klasik realistler için uluslararası politika devletler arasında bir güç mücadelesi alanıdır. Peki devlet gücü hangi unsurları içermektedir? Devlet hangi güç unsurunu geliştirirse klasiklerin sözünü ettiği gibi uluslararası politikada ulusal çıkarlarını gözetmiş olur. Bu sorulara yanıt oluşturması açısından klasiklerin vurguladığı bazı güç unsurları tartışılacaktır.

---

¹³⁵ Karl W.Deutsch, "On the Concepts of Politics and Power", *International Politics and Foreign Policy*, James N. Rosenau (ed), Free Press, 1969, s. 257.

¹³⁶ Deutsch, "On the Concepts of Politics and Power", ss. 257-260.

¹³⁷ Pierre de Senarclens, "The Realist Paradigm and International Conflict", *International Social Science Journal*, Cilt 54, Sayı 2, s.10'dan aktaran, Arı, "Uluslararası İlişkiler Teorileri", s. 171.

¹³⁸ Joseph Frankel, *International Politics Conflict and Harmony*, Londra, Penguin Books, 1976, s. 118.

¹³⁹ Frederick Hartmann, *The Relations of Nation*, New York, Macmillan Publishing Co, 1978, ss. 43-44.

¹⁴⁰ Hedley Bull, "Society and Anarchy in International Relations", Andrew Linklater (ed), *International Relations Critical Concepts in Political Science*, Volume II, New York, Routledge, 2000, ss .610-613.

Realistler gücü, “zorlama”, “yönlendirme”, “ikna etme” veya “otorite kullanma” olarak algıladılar.¹⁴¹ Carr “Yirmi Yılın Krizi” adlı klasik eserinde gücün unsurlarının askeri, ekonomik ve düşünsel güç olmak üzere üç unsurunun olduğunu belirtmektedir. Morgenthau ise, ulusal gücün öğelerini, “nispeten istikrarlı olanlar ve sürekli-kesintisiz etkileşim içinde olanlar olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Nispeten istikrarlı olanlar coğrafya, doğal kaynaklar iken sürekli-kesintisiz etkileşim içinde olanlar endüstriyel kapasite, askeri hazırlık derecesi, nüfus, ulusal karakter, ulusal moral ve diplomasinin niteliğidir.¹⁴²

Klasiklerin güç kavramına yüklediği en önemli misyon “savaşlarda galip gelme” ve/veya olası savaşlar üzerinde “caydırıcılık” yeteneğine sahip olmaktır. Bu bağlamda klasikler için en önemli güç unsuru askeri güçtür. Klasik realistlere göre, devlet öncelikle askeri gücüne güvenmek ve onu yeterli seviyede tutmak zorundadır. Nitekim Morgenthau’ya göre uluslararası politikada silahlı güç kullanma tehdidi ya da bu potansiyeli elinde bulundurma bir ulusun siyasal gücünü meydana getiren en önemli maddi faktördür¹⁴³. Devletlerin kendilerini güvende hissetmelerinin yegâne yolu güçlerini arttırmaktır. Bu sebeple ekonomik konular, klasikleri ulusal güvenliği sağlayan askeri konulara (high politics) göre daha az ilgilendirmektedir.

Diğer bir klasik Frankel’e göre, çağdaş uluslararası sistemde askeri gücün anlamı, geçen yüzyıldan farklıdır. Modern füzelerin gelişimi, devletlerin ülkelerini saldırılara karşı güvence altına alamamasına neden olmuştur. Devletler bu sebeple askeri güçlerini fiilen kullanmak yerine Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi modern silahların caydırıcılığını kullanmaya başlamışlardır. Ayrıca, Frankel’e göre askeri gücün önemi devletler arasındaki ilişki biçimine göre değişmektedir. Bir ilişki biçiminde askeri güç egemen olduğu sürece, özel bir rol üstlenecektir. Nitekim askeri gücün önemi Arap Devletleri- İsrail ya da Hindistan-Pakistan ilişkilerinde oldukça önemliyken, Birleşik Krallık, Birleşik Devletler, Kanada gibi ülkelerin birbirleriyle ilişkilerinde önemsizdir.¹⁴⁴ Frankel bu açıklamasıyla kavramsal analizde olmasa da kimlik kavramının güç politikasına verdiği yönü açıklamaktadır.

---

¹⁴¹ Arıboğan, *Globalleşme Senaryosunun Aktörleri*, s. 18.

¹⁴² Daha geniş bilgi için bkz Hans Morgenthau, *Uluslararası Politika*, Baskın Oran ve Ünal Oskay (çev.), Yirmibirinci Yayın, Ankara, 1970, özellikle ss. 140-194. ve Edward H. Carr, *The Twenty Years Crisis 1919-1930*, Macmillan St Martins Press, New York, 1956, ss. 102-145.

¹⁴³ Morgenthau, *Uluslararası Politika*, s. 32.

¹⁴⁴ Frankel, *International Politics*, ss. 120-122.

Realistler devletin kapasitesi ile askeri kapasiteyi özdeşleştirmelerine rağmen yukarıdaki ayırmadan da anlaşılacağı gibi- ulusal gücün askeri olmayan unsurları da kapsadığını kabul etmektedirler. Morgenthau gibi birçok klasik realist, gücü askeri ve ekonomik gibi fiziksel kaynaklar olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda güç bir devletin sahip olduğu başta askeri ve ekonomik güçten oluşan kapasite toplamıdır.¹⁴⁵

Ancak Morgenthau ekonomik gücü siyasi güce hizmet eden bir araç olarak görür. Carr'a göre de ekonomik güç bir devlet için sadece refah sağladığından ekonomik stratejiler, askeri güç ile birlikte düşünüldüğünde siyasal gücün önemli aracıdır. Bir başka ifadeyle gücünü arttırmak isteyen bir devlet askeri gücüyle ekonomik gücünü bir arada kullanmalıdır. Çünkü ülke içinde yalnızca refahı arttırmaya yönelik izlenen ekonomik politikalar o ülkeye dış politikasında çok da önemli olmayan başarılar kazandıracaktır.¹⁴⁶ Bu bağlamda siyasal güç ise, “kamusal otorite sahipleri arasındaki karşılıklı kontrol ilişkilerini ve bu kişilerle olan halk ilişkileridir”.¹⁴⁷ Bir başka ifadeyle klasik realistlere göre, “Güç uygulanırken araç olarak emir, tehdit, kişinin otorite ve karizması ayrı ayrı ya da birlikte kullanılmaktadır”.¹⁴⁸ Bu yönüyle de klasikler ulusal güç üzerinde ulus-devlet liderlerinin özelliklerinin önemli olduğuna işaret etmişlerdir. Bu güç, kontrol edilen üzerinde bir etki yaratarak onun eylemlerinde değişiklikler meydana getirmektedir.

Carr'ın uluslararası politikada tanımladığı diğer bir güç unsuru olan düşünsel güç ise, propaganda gibi uluslararası politikada düşünceleri yönlendirmeye dayanan yetenekleri içermektedir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında kullanılmaya başlayan propagandanın önemli bir politika aracı olduğu düşüncesine sahip olan Carr, propagandanın ekonomik güçle yakından ilişkili olduğuna değinmektedir. Çünkü propagandada kullanılan radyo, televizyon gibi araçlar ancak gelişmiş ülkelerde bulunan araçlardır.¹⁴⁹ Carr'ın kitabını yazdığı dönemde (ilk basım 1939) radyo, televizyon gibi iletişim araçlarına günümüzde internet, bilgisayar teknolojisi gibi araçlar eklenmiştir. Günümüzde –konstrüktivist ve neoliberalerin de belirttiği gibi- bilgi yani teknolojik güç en önemli güç unsurlarından biridir. Sonuç olarak, Carr, uluslararası ilişkiler teorilerinin klasiği olarak değerlendirilen eserinde bu güç unsuruna da değinmiştir.

---

¹⁴⁵ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, ss. 170-171.

¹⁴⁶ Carr, *The Twenty Years Crisis*, ss. 113-120.

¹⁴⁷ Morgenthau, *Uluslararası Politika*, ss. 32-33.

¹⁴⁸ Tanrısever, “Güç” ss. 55-56

¹⁴⁹ Carr, *The Twenty Years' Crisis*, ss. 135-138.

Realistlere göre uluslararası politikada bir diğer güç unsuru, prestijdir. Prestij kavramını uluslararası arenada güç sağlamanın önemli bir unsuru olarak gören Niebuhr'a göre, prestij uluslararası politikada kendi başına kaçınılmaz bir güç kaynağıdır. Niebuhr'a göre, "savaşta devletlerin dayanak noktası güç; barışta ise prestijdir". Bir başka ifadeyle bir devletin gücü, "sadece tek başına güce değil, ancak güç dolayısıyla sahip olunan üne de dayanır".¹⁵⁰

Bazı realistler, askeri güç dışında ancak askeri güç ile ilişkili olarak jeopolitiğe yani özel bir coğrafi alana sahip olmaya önem vermekte ve jeopolitiği güç kavramının önemli bir unsuru olarak görmektedirler. Sahip olunan coğrafya bir devletin ekonomik yeterliliği ve kendini savunma kabiliyeti açısından işlevsel görünebilir. Ancak bugün gelişen teknoloji ile askeri sınırların kolayca aşılabilmesi jeopolitiğe dayanan açıklamaların geçerliliklerini kaybettiğini gösterebilir. Ekonomik yeterlilik açısından ise bir devletin sahip olduğu petrol rezervleri ya da maden yatakları diğer devletlerin kendisine olan bağımlılığını artırabilir. Ancak bu devletlerin sahip olduğu rezervler, onları kullanma yeteneğini gösteren teknolojilerden daha az önem taşımaktadır. Nye'e göre "bugünün uluslararası gücü için teknoloji, eğitim ekonomik gelişmişlik düzeyleri, hammadde, coğrafya ve nüfus gibi unsurlardan daha önemli konuma gelmiştir".¹⁵¹

Sonuç olarak klasik realistlerin ön plana çıkardığı temel güç unsuru askeri güçtür. Bu bağlamda klasik realistler devletin etkinlik düzeyi ile askeri güç arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu ifade ederler. Ancak devlet gücüne hizmet edebilecek her unsurun gücün unsuru olabileceği klasikler tarafından belirtilmiştir. Morgan'a göre realizm, "Güç, adaletle dayanmadan güvenliği var etmeyi denemektir"¹⁵² düşüncesini barındırmaz, güç devleti dış politikasında sonuca ulaştırabilecek her şeydir. Ancak, ulusal güç öğelerinde en büyük vurgunun askeri güce yapılması hiç kuşkusuz ele aldıkları dönem koşullarından yani sistemin yapısından kaynaklanmıştır.

---

¹⁵⁰ Reinhold Niebuhr, *The Structure of Nations and Empires*, Scribner's Sons, 1959, ss. 8,35-47'den aktaran, Knutsen, *Uluslararası İlişkiler Teorileri Tarihi*, s. 323.

¹⁵¹ Nye, "The Changing Nature of World Power", s. 117.

¹⁵² Roger Morgan, "A European 'society of states' –But Only States Of Mint?" *International Affairs* Cilt 76, No 3, 2000, s. 563'den aktaran, Bacık, *Uluslararası Sistem*, s. 271.

3- Neorealizm ve Gücün Yapısalçı Tanımlanması

1960'lı yıllardan itibaren uluslararası sistemin yapısında ortaya çıkan değişim, realist teorinin giderek daha fazla eleştiri almasına neden olmuştur.¹⁵³ Neorealizm bu eleştirilerden dersler çıkararak, bu eleştirilere bir cevap, bir tepki olarak doğmuştur.¹⁵⁴ Neorealizm devletin dış politikadaki davranışlarında güç ve çıkar kadar uluslararası sistemin de etkili olduğunu düşünmektedirler.¹⁵⁵ Bu bakımdan neorealistler, kapasitelerin aktörler arasında dağılımına dayanan bir güç tanımı geliştirmeye çalışmışlardır.¹⁵⁶ Bir başka ifadeyle neorealistlere göre devletlerin güç kapasitesinin ölçümü diğer devletlerin askeri güçleriyle ya da diğer güç unsurlarıyla kıyaslandığında bir anlam ifade edecektir.¹⁵⁷

Neorealizmin en önemli temsilcisi ve inşacıları olan Waltz'a göre, güç "sürekli değişen ve dinamik bir anlama sahip bir kavram olduğu için devletleri bir güç skalasına yerleştirmek mümkün değildir".¹⁵⁸ Devletler uluslararası sistemde sadece sahip olduğu askeri ya da siyasi güç ile birbirinden ayrılmaktadır.¹⁵⁹ Güç, "başlı başına bir amaç olmaktan ziyade, mümkün olduğunda ve gerektiğinde başvurulacak bir araçtır".¹⁶⁰ Bu bakımdan devletleri birbirinden ayıran amaçları değil, bu amaçlara ulaşırken kullandıkları araçlardır. Ayrıca Waltz, klasiklerin insan doğasının kötü olduğu varsayımından hareketle oluşturulan "uluslararası ilişkiler güç mücadelesidir" hipotezine, "devletlerin güç elde etme isteği insanın doğasından değil sistemin anarşik yapısından kaynaklanmaktadır" hipoteziyle karşı çıkmaktadır. Bir başka ifadeyle devletler güç için güç peşinde koşmamakta, yaşamlarını devam ettirebilmek için güç istemektedirler. Nitekim gücün azı da fazlası da zarardır, asıl amaç devletin güvenliğini sağlamaktır. Zayıf olmak güçlü devletlerin saldırısına davetiye çıkarırken, çok güçlü olmaya

---

¹⁵³Devlet-dışı aktörlerin uluslararası ilişkilerde öneminin artması, iç ve dış politikada yapılan teorik ayrımın giderek ortadan kalkması ve uluslararası ilişkilerin ekonomi-politiğe dönüşmesi bu teorinin eleştiri almasının başlıca nedenleridir. Daha geniş bilgi için bkz. Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi Kökeni-Kapsamı-Kritiği", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 2004, s. 33.

¹⁵⁴Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, s. 108.

¹⁵⁵Neorealizmin kurucusu Waltz'a göre, uluslararası ilişkilerin birey, devlet ve sistem olmak üzere üçlü bir yapısı vardır. Waltz'a göre, karar alıcıların kişiliğine yani insan doğasına dayanan analiz düzeyi ile devletleri temel alan ve uluslararası ilişkileri belirlenmiş davranış kalıpları ile açıklayan yapılar uluslararası ilişkiler çalışmaları için faydasız girişimlerdir. Waltz, sistemin devlet davranışlarını etkilediği düşüncesiyle, uluslararası sistemin analiz düzeyi olarak alınarak genel teoriler elde edilebileceğini düşünür. Daha geniş bilgi için bkz. Kenneth Waltz, *Man, The State and War*, New York, Columbia University Press, 1959.

¹⁵⁶Tanrısever, "Güç", s. 64

¹⁵⁷Robert Art, "The Four Functions of Force", *International Politics Enduring Concepts Contemporary Issues*, Robert Art ve Robert Jervis (ed), Pearson Longman, London, 2007, ss. 141-142.

¹⁵⁸Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* s. 171.

¹⁵⁹Waltz, "Realist Thought and Neo-Realist Theory", s. 1531.

¹⁶⁰Waltz, "Realist Thought and Neo-Realist Theory", s. 1532.

çalışmak da diğer devletleri silahlanmaya ya da karşı dengeler oluşturmak amacıyla ittifak arayışına itecektir.¹⁶¹

Morgenthau'nun uluslararası politikada gücü, devletlerin amacı olarak değerlendirmesini eleştiren bir diğer neorealist Quester'e göre, gerçek dünyada hiçbir devlet sadece gücü arttırmaya yönelik politikalar izlememektedir. Ancak Quester'e göre sistemin yapısına bağlı olarak devletler sık sık güç ile uğraşmak zorundadırlar. Waltz gibi Quaster de gücün uluslararası politikada amaç olarak belirlenmesine karşı çıkmaktadır.¹⁶²

Ancak, gücün neorealizmde araç olarak tanımlanması, teorinin güç kavramını temel dayanak noktası olarak almadığı anlamına gelmemelidir. Neo-realistlerde klasikler gibi teorilerinin merkezine gücü yerleştirmişlerdir. Ancak klasiklerden farklı olarak neorealistler dış politikada gücün önemini vurgulamak yerine gücü, -devletlerin sahip olduğu kapasiteyi- devlet davranışlarını belirlediğine inandıkları sistem kavramıyla ilişkilendirmişlerdir.

Waltz'un sistem ve yapı kavramlaştırmasını yeniden ele alan Buzan, Ruggie gibi neorealistlere göre birimler arasındaki güç ve/veya kapasitenin dağılımı, sistemin bilinen derin yapısıyla birlikte, uluslararası sistemin kendisini oluşturmaktadır. Buzan'a göre "devletler birden fazla kapasite türüne sahiptirler, farklı alanlarda farklı türlerde kapasitelere sahiptirler ve bu kapasiteleri farklı alanlarda güç türlerine dönüştürmektedirler."¹⁶³ Uluslararası ilişkiler analizlerine "etkileşim kapasitesi" kavramsallaştırılması ile yeni bir boyut getiren Buzan, güç kavramını da klasiklerin aksine devlet düzeyinde değil de sistem düzeyinde açıklamıştır.

Gücün sistem üzerindeki dağılımını inceleyen bir diğer neorealist Robert Gilpin'dir. Gilpin, gücün sistem üzerindeki etkileriyle devletlerin güç elde etme istekleri arasındaki sonuçlara değinmiştir. Gilpin'e göre de -karşılıklı bir ilişki içinde- devletlerin güç elde etme isteği anarşik sistemden kaynaklanmakta ve sistemi etkilemektedir. Gilpin anarşik sistem içerisinde devlet gücünü askeri, ekonomik ve teknolojik yeteneklerin bileşeni olarak tanımlar. Ancak Gilpin güç unsurlarını, devlet gücünün saptanmasına yardımcı olan unsurlar ile gücün devamını sağlayan unsurlar olmak üzere ikiye ayırır. Gilpin'e göre, devlet gücünün

---

¹⁶¹ Waltz, "Realist Thought and Neo-Realist Theory", s. 1533.

¹⁶² George H. Quester, *Dünya Siyasal Sistemi*, Ersin Onulduran (çev), A.Ü. SBF Yayınları, Ankara, s. 103.

¹⁶³ Barry Buzan, "The Level of Analysis Problem in International Relations Reconsidered" K.Smith(ed), *International Theory Today*, Polity Press, Oxford, 1995, ss. 198-217'den aktaran Knutsen, s. 360.

saptanmasında ekonomik yeterlikler oldukça işlevsel olmasına rağmen bir devlet gücünün devamının sağlanmasında askeri ve politik yetenekler hayati öneme sahiptir.¹⁶⁴

Klasikler gibi neorealistler de gücün unsurlarının belirlenmesinde askeri güce büyük önem vermektedir. Robert Art'a göre, askeri kapasitenin artırılması tüm devletlerin amacıdır. Bir devletin askeri gücünün önemi olası saldırılarda savunma kabiliyeti ya da diğer devletlerin olası saldırılarının engellenmesi (caydırıcılık) açısından önemlidir. Savunmanın mümkün olmadığı durumlarda caydırıcılık ön plana çıkacaktır.¹⁶⁵ Bir başka ifadeyle devletler öncelikle savunma daha sonra caydırıcılık için askeri güç isterler. Askeri gücün önemine değinen bir diğer realist Mearsheimer'e göre ise, anarşik sistemde büyük güçlerin birbirlerini korkutmaları, birbirlerine güvenmemeleri ve bu endişelerin hiçbir zaman önemsiz bir seviyeye inmemesi devletleri askeri kapasitenin korunması ya da artırılması yönünde bir faaliyete yönlendirir. Anarşik yapı devletlerin çıkarlarına hizmet eder ve devletler çıkarlarını gerçekleştirmek için güçlerini artırır.¹⁶⁶

Bu bağlamda neo-realistlere göre, güç edinme isteği, insan doğasından değil, uluslararası sistemin anarşik yapısından kaynaklanmaktadır. Anarşinin hâkim olduğu uluslararası sistemde devletlerin güvenliklerini sağlamalarının iç ve dış dengeleme olmak üzere iki yola başvurduklarıdır. İç dengeleme devletin ekonomik kapasitesi ve askeri gücünü arttırmaya yönelik politikaları öngörürken; dış dengeleme ise devletlerin içinde buldukları ittifakları geliştirmek ya da karşıt ittifakları zayıflatmak ve diplomasinin geliştirilmesine yönelik çabaları içerir.¹⁶⁷

Neorealistler askeri güce önem vermenin ötesinde, ulusal askeri güç unsurunun nükleer silahlar neticesinde elverişsiz konuma geldiği görüşüne ya da modası geçen bir unsur olarak tanımlanmasına karşı çıkmaktadırlar. Çünkü onlar iki nükleer devin güçlerini kullanmaları durumunda ciddi zararlar doğuracağını farkındadırlar. Bu sebeple nükleer güçlerini kullanmaktansa geleneksel askeri yeteneklerini kullanmayı tercih edeceklerini belirtmektedirler.¹⁶⁸

---

¹⁶⁴Robert Gilpin, *War and Change in World Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1981.

¹⁶⁵ Art, "The Four Functions of Force", s. 142.

¹⁶⁶ John J. Mearsheimer, "Anarchy and the Struggle for Power", içinde, *International Politics Enduring Concepts and Contemporary Issues*, Robert J. Art, Rober Jervis(der), Longman, London, 2006, ss .50-51.

¹⁶⁷ Ayman, *Neo-Realist Perspektiften*, s. 3.

¹⁶⁸ Kenneth Waltz, "International Structure, National Force and the Balance of World Power", ss. 304-314.

Neorealistler uluslararası ilişkilerin ekonomi politiğe dönüştüğü bir ortamda askeri-politik gücün yanında ekonomik güce de büyük önem vermişlerdir. Başka bir ifadeyle neorealistler ekonomik gücün ve artan karşılıklı bağımlılığın aktörler arasındaki önemini kabul etmektedir¹⁶⁹. Nitekim Waltz, ABD için 3 yıllık süreçte %5’lik büyümenin İngiltere ile ittifaktan daha faydalı olacağını ifade etmiştir.¹⁷⁰

Buzan ve Ruggie’e göre de devletlerin kapasite oluşumunda –özellikle uygulamada- ulaşım, iletişim ve organizasyon kapasitesi gibi teknolojik unsurlar da oldukça önemlidir.¹⁷¹ Ancak, neorealizm ekonomik güce büyük bir önem vermekle birlikte neoliberaler gibi analizlerin merkezine ekonomik sorunları yerleştirmez. Bu bağlamda Robert Tucker’in üçüncü dünya ülkelerinin güçleriyle yaptığı analiz dikkat çekicidir. Tucker’e göre, üçüncü dünya ülkelerinin zayıf olmasının nedeni ekonomik sorunları değildir. Bu ülkelerin zayıf olmasının nedeni, sisteme yön veren güçlerin çıkarlarıyla çatışan çıkarları savunmaları ve uluslararası arenada karar verme süreçlerinde etkili olamamalarıdır.¹⁷²

Neorealistlerin ön plana çıkardığı güç unsurlarının başında ise askeri, siyasi ve ekonomik kapasite gelmektedir. Neorealistler klasikler gibi ekonomik kapasiteyi askeri kapasiteye hizmet eden bir unsur olarak görmemekte, ekonomik kapasitenin başlı başına bir güç unsuru olduğunu düşünmektedirler. Bu bağlamda neorealistlere göre bir ülkenin teknolojik gelişim düzeyi ülkenin gücünü yansıtan bir diğer unsurdur.

Güç bir devletin dış politikada etkiye dönüştürebileceği her şey olarak düşünüldüğünde güç unsurlarının kapasite ile sınırlandırılması gerektiği anlaşılır. Nitekim bir devletin sahip olduğu güç, onun her anlamda zenginliğine bağlı olmaksızın da ortaya çıkabilir. Bu bağlamda güç unsurları içsel veya dışsal ama toplam kapasiteye dayanan unsurlar ile uluslararası sistemin yapısından kaynaklanan unsurlar olarak ikiye ayrılabilir. İç kapasiteye dayanan güç unsurları içsel veri ve yeteneklere dayanırken (bu unsurların içine hem ölçülen hem de ölçülemeyen değerlendirilebilen unsurlar dahil edilebilir) uluslararası

---

¹⁶⁹ Aydın, “Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi”, ss. 47, 49.

¹⁷⁰ Waltz, *Theory of International Relations*, ss. 170-172.

¹⁷¹ Knutsen, *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, s. 361.

¹⁷² Robert Tucker, *The Inequality of Nations*, Martin Robertson, Londra, 1977’den aktaran, Aydın, “Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi”, ss. 47-48.

sistemden kaynaklanan güç, uluslararası hukuk ve dış politikada meşruluk gibi unsurlara dayanır.

2- Uluslararası İlişkilerde Liberal Güç Tanımlaması

a- Liberal (İdealist) Yaklaşımın Temel Varsayımları ¹⁷³

Uluslararası ilişkiler disiplininin oluşumunda realizm ile idealizm arasındaki tartışmalar oldukça önemli yer tutmaktadır. Bu iki akım arasındaki tartışmalar uluslararası ilişkiler çalışmalarında kullanılacak metodoloji ve içeriği şekillendirmiştir. Ancak disiplin içerisinde kendini idealist olarak tanımlayan kişiler mevcut değildir.¹⁷⁴ Uluslararası ilişkilerin ilk ideolojik çerçevesi olan idealizm ve onun normatif yapısı uluslararası sistemi incelemekten ziyade uluslararası sistemi şekillendirmeyi amaçlar. Bir başka ifadeyle liberalizm, felsefi temelde, güncel sorunlara ışık tutarak¹⁷⁵ savaşların neden olduğu yıkıcı etkileri azaltmak için gerekli düzenlemeler üzerinde duran bir düşünce sistemi olarak doğmuştur. Daha önceleri tarih, hukuk ve felsefe gibi başka bilim alanlarının altında çalışılan bir alan olan uluslararası ilişkilerin ayrı bir disipline dönüşmesinde etkin bir rol oynamıştır.¹⁷⁶

Norman Angell, Birinci Dünya Savaşı patlak vermeden önce karşılıklı bağımlılık ve sanayileşme arasında bağlantı kurarak, savaşın hem başlatanlar hem de diğerleri için ne kadar büyük felaketler getirdiğini dile getirmesiyle uluslararası ilişkilerin akademik bir disiplin olarak ortaya çıkmaya başlamıştı.¹⁷⁷ Bu yıllarda liberalizm uygulama alanını Amerikan liberal uluslararasılık geleneğini benimseyen ve bu grubun başını çeken Woodrow Wilson ve onun Milletler Cemiyeti fikriyle bulmuştur.¹⁷⁸ Lider gücün devlet başkanı, ilk kez liberal filozofların etkisiyle günün politik düzeni dahilinde, içerisinde liberal uyarılar bulunan yeni

---

¹⁷³ Bu çalışmada insan doğası yaklaşımları ve düşünürlerinin aynı kişiler olması nedeniyle idealizm ve liberalizm aynı teoriymiş gibi ele alınmıştır. Ancak burada liberalizmin idealizme yön veren bir düşünce olduğu belirtilmelidir. Aralarındaki fark, idealizm insan doğasının iyi olduğunu bu nedenle uluslararası ilişkilerin iyiye, doğruya ulaşacağını varsayarken, liberaller insan doğasının iyi ancak kurumsallaşmanın kötü olduğunu, bu kurumsallaşmaların giderilmesiyle uluslararası ilişkilerinde iyi olabileceğini varsaymaktadır. Ayrıca bu çalışmada adı geçen liberalizm, ekonomik liberalizmden ya da cumhuriyetçi liberalizmden ayrı olan uluslararası liberal teori olup aralarındaki etkileşimden dolayı yer yer liberalizmin diğer çeşitlerine de vurgu yapılmıştır.

¹⁷⁴ Eralp, "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu" ss. 57-60.

¹⁷⁵ İhsan D. Dağı, "Normatif Yaklaşımlar Adalet, Eşitlik ve İnsan Hakları", *Devlet, Sistem ve Kimlik*, Atilla Eralp (der), İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 186.

¹⁷⁶ Bostanoğlu, *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*, s. 77.

¹⁷⁷ Brown ve Ainley, *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, s. 8.

¹⁷⁸ Aydın, "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz", s. 91.

bir döneme girilmesini sağlamış, çıkarıcı güç politikalarını dünyanın başlangıç noktasındaymış gibi gerçekleştirmeye çalışmıştır.¹⁷⁹

Dönemin düşünürleri uluslararası hukuk ve uluslararası örgütler düşüncesinden etkilenmiştir ancak bu düşüncelerini herhangi bir teorik ifadeye dayandırmamışlardır. Bu nedenle liberalizm teorik temelden uzak kalmıştır. Liberalizmin doğuşunda kuramsal bir çaba olmamasına rağmen uluslararası ilişkiler teorileri içerisinde değerlendirilmesinin nedeni, realistlerin teorilerini idealist düşünürlerin tezlerine antitez olarak yerleştirmeleridir. Bir başka ifadeyle realizm, uluslararası ilişkiler eğitiminde normatif değerlerin, uluslararası arenada ise çatışmaların hâkim olduğu bir dönemde, liberalizmi kendisi için “öteki” olarak tanımlayarak doğmuştur.

Liberalizmin şekillenmesinde Locke, Bentham, Mill, Kant, Adam Smith, David Hume ve Voltaire gibi aydınlanma çağı düşünürlerinin etkisi olmuştur. Bu düşünürlerin insan doğasının iyi olduğu varsayımı liberalizmin temel ilkesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda uluslararası ilişkilerde, barışa ya da uluslararası ahengin egemen olduğu bir ortama ulaşmak insan doğasının aslında iyi olmasından dolayı mümkündür.¹⁸⁰ İnsan doğasının iyi, karşılıklı yardıma ve işbirliğine yatkın olduğu halde kötü davranış göstermelerinin nedeni kötü kurumsal yapısal düzenlemelerdir.¹⁸¹ Bir başka ifadeyle, liberallere göre savaşların bir nedeni devletlerin mutlakiyetçi ve otoriter biçimlerde örgütlenmeleridir. Devlet mutlakiyetçiliğinin zayıflatılmasıyla savaşlar önlenebilecektir.¹⁸² Ancak liberalizm savaşları “tamamen” ortadan kaldırmaya yönelik varsayımlar ortaya koymamaktadır. Nitekim Doyle’a göre de liberalizmin doğasında barışseverlik yoktur. Ne sürekli devlet mekanizmalarının serbestliğini kontrol eder ne de amaçlarında sadece barışçıldır.¹⁸³ Ayrıca, liberalizm ile ilgili olan demokratik barış teorisinde dahi liberal demokrasiler de –ABD örneğinde olduğu gibi- savaşı bir politika aracı olarak kullanıp saldırgan ve militarist olabilirler.¹⁸⁴ Çünkü onlar kalıcı barış için demokratik olmayan ülkelerle savaşmayı göze alabilirler.

---

¹⁷⁹ Arnold Wolfers, “The Pole of Power and the Pole of Indifference”, s. 175.

¹⁸⁰ Gürses, “Uluslararası İlişkilerde Paradigmalar” s. 54.

¹⁸¹ Dougherty, Pfaltzgraff, *Contending Theories of International Relations*, ss. 4-5.

¹⁸² Eralp, “Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu”, s. 62.

¹⁸³ Michael W. Doyle, “Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs”, *International Politics Enduring Concepts and Contemporary Issues*, Robert J. Art, Rober Jervis(der), Longman, London, 2006, s. 83.

¹⁸⁴ Michael Mann, “Authoritarian and Liberal Militarism A Contribution from Comparative and Historical Sociology” Steve Smith, Ken Booth and Marysia Zalewski(eds), *International Theory Positivism and Beyond*, Cambridge, Cambridge University Press, ss. 221-239’ dan aktaran, Kardaş, “Güvenlik Kimin İkilemi” s. 137.

Liberalizmin diğ er varsayımları Ő u Ő ekilde sıralanabilir: Liberaller uluslararası iliŐ kilerde klasik realist g r Ő un tersine, ekonomik ve sosyal fakt rlerin  nem kazanması neticesinde devlet-dış s akt rlerin de uluslararası arenada g z ardı edilemeyeceğ ini ve uluslararası iliŐ kiler analizlerinin bu akt rleri de kapsayacak Ő ekilde yapılması gerektiğ ini d Ő un rler. İkinci olarak liberaller, t m devletlerin uluslararası toplumun eş it temsilcileri olduğ unu d Ő un rler ancak onlara g re belirleyici olan toplum kurallarının hangi kesimin çıkarlarını yansıttığ ı ve temsil ettiğ idir. Diğ er bir varsayım ise, uluslararası arenada atıŐ manın ya da iş birliğ inin vurgulanması devlet davranış ve tercihlerinden kaynaklanmaktadır.¹⁸⁵

Liberalizm ile realizm arasındaki en temel fark insan doç alarına bakış larından kaynaklanmaktadır. Nitekim realizm Hobesyan  slupla herkesin herkesle savaş tığ ı d nyada insanı doç uŐ tan k t ve g nahkar g r rken, liberalizm insan doç asını iyi, kurumsal yapılaŐ mayı eksik g r r. Bu açıdan liberalizm, realist yaklaŐ ımı Ő ekillendiren g , atıŐ ma, hegemonya ulusal çıkar kavramları yerine barış , iş birliğ i uluslararası adalet ve insan hakları kavramlarını  n plana çıkarır.¹⁸⁶

Realizm liberalizmden farklı olarak devlet adamlarının davranış larından ve deneyimlerden hareketle çoğ u zaman geç miŐ e bakarak varsayımlarını  retmekteyken idealizm tarihin tekerr rden ibaret olduğ una inanmaz ve tarihte yaŐ anan k t deneyimlerin gelecekte tekrarlanmayacağ ına inanarak ulusların geleceklerini Ő ekillendirmeye, onlar i in ideal olanı ortaya koymaya alıŐ ır. Realistler, devletin uyması gereken normatif/ahlaki çerçevelerden çok uluslararası iliŐ kilerde neleri denetleyebileceklerine odaklanırlar. Realizmin ilgi konusu, insan doç ası ve onun oluŐ umu esnasındaki tarihsel s relerdir.¹⁸⁷

Uluslararası iliŐ kiler disiplini b y k oranda Ő ekillendiren bu iki temel teorinin en  nemli ortak  zelliklerinden birisi ise, devletlerin dış politikalarında rasyonel davrandıklarını varsaymasıdır. Ayrıca, liberalizm de realizm gibi devletlerin dış politikası ya da karar alıcıların davranış larını etkileme rolü n  stlenir. Ancak liberalizm devletin ya da karar alıcıların davranış larını etkilerken “ne yapmalı”, “olması gereken nedir” sorularına yanıt

---

¹⁸⁵ Alec Stone, “What is a Supranational Constitution? An Essay in International Relations Theory”, *The Review of Politics*, Cilt 56, No 3, s. 462dan aktaran, Arı, *Uluslararası İliŐ kiler Teorileri*, s. 367.

¹⁸⁶ İhsan D. Dağ ı, “Normatif YaklaŐ ımlar Adalet, EŞ itlik ve İnsan Hakları”, *Devlet, Sistem ve Kimlik*, Atilla Eralp (der), İstanbul, İletıŐ im Yayınları, 2003, ss. 185-187.

¹⁸⁷ Andrew Linklater, *Beyond Realism and Marxism Critical Theory and International Relations*, Londra, Macmillan, 1990, s. 11’den aktaran Bostanoğ lu, *T rkiye- ABD İliŐ kilerinin Politikası*, s.87.

ararken, realistler tercih ya da davranışların iyi ya da kötü olarak adlandırılmasını kabul etmezler. Realistler için önemli olan tek şey neyin dış politika amaçlarına hizmet ettiğidir.¹⁸⁸

İki teori arasındaki tartışma ve farklılıklara rağmen iki teorinin neo versiyonlarında ortak varsayımlar ve sorular söz konusudur. İnsan, devlet ve uluslararası sistem ile ilgili varsayımlar birbirine benzemektedir.¹⁸⁹ Bir başka ifadeyle, hem liberalizm hem de neorealizm analiz düzeyini sistem olarak ele almakta ve bilimsel metotlara, klasiklerine oranla daha fazla yer vermektedirler. Neoliberal kurumsalcılığın klasiklerinin normatif düzenlemelerinden hareketle oluştuğunu söyleyebiliriz. Neoliberalizmin evrimi 1970’lerdeki işbirliğine ve iktisadi verilere dayanarak oluşmuştur. 1970’li soğuk savaş yıllarında, detant (yumuşama) dönemine girilmesinin de etkisiyle uluslararası ilişkilerin odak noktası olan güvenlik ve askeri konulardan ekonomik konulara kaymaya başlamıştır.¹⁹⁰ Yine bu dönemde ülke içindeki ekonomik refahın dış politikaya yaptığı etkinin önemi fark edilmeye başlanmış; böylece neoliberalizm uluslararası ilişkiler teorilerindeki yerini almıştır.

Neoliberalizm, kurumların devlet faaliyetleri üzerindeki etkilerini ve kurumsal değişikliklerin nedenlerini sorgular.¹⁹¹ Karşılıklı bağımlılık kavramı ile diğer teorilerden daha fazla ilgilenir. Bu nedenle neolibealler, karşılıklı bağımlılık teorisyenleri olarak da adlandırılır. Devletlerin uluslararası aktör olduğunu reddetmezler ancak, devletin uluslararası politikada aktör otonomisinin modernleşme, karşılıklı bağımlılık, entegrasyon olguları ile azaldığını ifade ederler.¹⁹²

Neoliberalizm ve neorealizm arasındaki temel tartışmalar ise şu şekilde sıralanabilir:¹⁹³ Her ikisi de uluslararası sistemin anarşik olduğunu kabul eder. Neo-realistler, dış politikada anarşiye devletin varlığını devam ettirebilmesi açısından daha fazla anlam yüklerken, neo-liberaller minimum ölçüde vurgu yaparlar. Keohane, sistemin anarşik olduğunu ve anarşik bir sistemde devletleri işbirliğine sürükleyecek otomatik bir mekanizma olmadığını kabul eder.

---

¹⁸⁸ Charles Kegley, “Neoliberal Challenge to Realist Theories of World Politics An Introduction”, Charles Kegley(ed), *Controversies in International Relations Theory, Realism and the Neoliberal Challenge*, New York, St.Martin’s Press, s. 4’den aktaran, Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, s. 113.

¹⁸⁹ Stevan L.Lamy, “Contemporary Mainstream Approaches Neo-realism and Neo-liberalism”, John Baylis ve Steve Smith (ed), *The Globalization of World Politics*, Oxford, Oxford University Press, 2006, s. 215.

¹⁹⁰ Gürses, “Uluslararası İlişkilerde Paradigmalar” s. 49.

¹⁹¹ Robert Keohane, “Neoliberal Institutionalism A Perspective on World Politics”, *International Institutions and State Power Essays on International Relations Theory*, Robert Keohane (ed), Boulder Co., Westview Press, 1989, s. 2’den aktaran, Arıboğan, *Globalleşme Senaryosunun Aktörleri*, s. 38.

¹⁹² Arıboğan, *Globalleşme Senaryosunun Aktörleri*, ss. 49-50.

¹⁹³ Stevan L.Lamy, “Contemporary Mainstream Approaches”, s. 215.

Keohane'in amacı, anarşik sistemde kurumsallaşmanın nasıl gerçekleştiğini ve sürdürüldüğünü açıklamaktır.¹⁹⁴

Bu bağlamda neoliberaler, anarşiyi karşılıklı bağımlılık, kurumsalcılık küreselleşme ve etkileşim kavramları ile ilişkili ele alırlar. Neorealistler işbirliğini başarıya ulaştırmak için zor bir süreç olarak tanımlarlar ve onlara göre başarı devletlerin istekliliğine bağlıdır. Neoliberaler ise işbirliğine uluslararası alanda kolayca, devletlerin ortak çıkarlara sahip olmasıyla ulaşılabileceğini düşünürler. Neoliberalere göre aktörler ortak çıkarlarını maksimize etmek için çalışırlar. Neorealistler de neoliberalerin bu tezlerini kabul ederler. Ancak neoliberalere göre, aktörler faydayı maksimize etmek isterlerken, neorealistler işbirliği ilişkilerinde devletlerin esas amacının diğerlerinden daha fazla kazanmak (görelî kazanç) olduğuna inanırlar. Neo-realistler rekabetçi uluslararası sistemde bir devletin güç, güvenlik ve varlığının devamı gibi konularla meşgul olması gerektiğini vurgularken, neoliberaler ekonomik refah ya da uluslararası ekonomi-politik ve uluslararası çevresel sorunlar gibi realistlerin alçak politika (low politics) olarak tanımladıkları sorunlara da odaklanırlar. Neorealistler devletlerin tercih ve niyetlerini, onların kapasiteleri ile bağdaştırırlar. Neoliberaler için ise önemli olan devletlerin kapasiteleri değil niyet ve tercihleridir. Son olarak neoliberaler rejimleri ve kurumları önemli bir güç unsuru olarak görmekteyken, neorealistler devlet davranışlarının etkisinde kalan bu kurumları dikkate almazlar.¹⁹⁵

b- Liberal Güç Perspektifi: Gücün Kavramsal Analizlerden Dışlanması Mı?

Klasik liberal düşünürler gücün (özellikle askeri güç bağlamında) ne olduğunu anlama çabası içerisinde bulunmaktan ziyade güç arayışının maliyetleri ile ilgilenirler. Klasik liberal düşünürler tarafından yapılmış net bir güç tanımlaması yoktur. Ancak bu, liberal düşünürlerin güç ile hiç ilgilenmedikleri anlamına gelmez. Liberaler, gücün zorlama unsuruna vurgu yapmazlar ancak gücün uluslararası davranışın merkezinde olduğunu kabul eder.¹⁹⁶ Bachrach ve Baratz'a göre, her insancıl kurumda düzenli bir güç sistemi vardır. Eğer liberal araştırmacılar arasında güç konuşulmamış olsaydı hiçbir şekilde onlar uluslararası ilişkilerin

---

¹⁹⁴ Robert O. Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Politics*, Princeton, Princeton University Press, 2005, s. ix.

¹⁹⁵ Lamy, "Contemporary Mainstream Approaches", s. 215.

¹⁹⁶ Walt, "Uluslararası İlişkiler Bir Dünya Binbir Kuram" s. 26.

merkez teorilerinden biri olmazdı. Onlar gücün kaynaklarına odaklanmazlar ancak pratikte gücü düşünürler. Güç onlar için karar verme sürecine katılım anlamına gelir.¹⁹⁷

Bu çerçevede liberal düşüncenin oluşumunda önemli bir yer teşkil eden Jean-Jacques Rousseau, diğerleri kendilerinden daha güçlü olduğu sürece devletlerin kendilerini zayıf hissedeceğini bu bağlamda güvenlik ve korunma içgüdüleriyle komşularından daha güçlü hale gelmeye çalışacağını ve gücünü diğerlerinin zararına kullanacağını ve arttıracağını belirtmiştir.¹⁹⁸ Toplum Sözleşmesi kuramıyla da Rousseau, anarşi, güvenlik ve güç kavramları arasında kurduğu bağlantıda askeri gücün önemini kabul eder, ancak onun asıl amacı Avrupa’da barışın koşullarını ortaya koymaktır.¹⁹⁹

Uluslararası hukuk düşüncesinin inşacıları kabul edilen Hugo Grotius ise Rousseau’nun tersine uluslararası ilişkileri bir savaş hali olarak açıklamaz. Uluslararası arenada çoğul egemen devletlerin varlığı ve ortak üst bir otoritenin olmaması anlamına gelen anarşik sistemde toplumsallık durumu vardır. Grotius uluslararası toplum düşüncesinin güçten ziyade gelenekler içerdiğini ve bu toplumda bir de hukuk sisteminin mevcut olduğunu düşünür. Grotius uluslararası ilişkilerde uluslararası hukukun önemini şu şekilde tasvir eder: “Nasıl ki gününbirlik avantajlar için ülkelerin yasalarını ihlal eden bir yurttaş gelecekteki avantajlarını kaybederse, devletler hukukunu ve doğal hukuku hiçe sayan bir devlet de gelecekteki huzurunu koruyacak duvarları yıkar.”²⁰⁰ Grotius bu ifadeyle devletlerin varlıklarının devamını realistler gibi maddi kapasite ile değil uluslararası hukuk kurallarına uyma yetileri ile açıklar. Bu bağlamda Grotius’un devletlerin uluslararası hukuk kurallarına uyma yetilerini önemli bir güç unsuru haline getirdiği söylenebilir.

Liberallere göre devlet uluslararası hukuk kurallarına göre haklı olduğu sürece uluslararası toplum o devlet için harekete geçecektir. Ayrıca uluslararası hukuk kurallarının kurumsallaşması anlamına gelen uluslararası örgütler ve devletlerin bu örgütlere üyeliği de devletin askeri gücünü önemsemeyerek diğer güç unsurlarına ağırlık vermesine, dolayısıyla

---

¹⁹⁷ Bachrach ve Baratz, “Two Faces of Power” s. 948.

¹⁹⁸ A. Lijphart, “The Structures of the Theoretical Revolution in international Relations”, *International Studies Quarterly*, Cilt 18, 1974, s. 53’ten aktaran, Aydın, “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, s. 87.

¹⁹⁹ Jean-Jacques Rousseau, “Avrupa Federasyonu ile Daimi Barış,” Howard Williams, Moorhead Wright, Tony Evans, *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, ss. 149-163.

²⁰⁰ Hugo Grotius, *De Jure Belli ac Pacis*, F. W. Kelsey (çev), Wildy and Son Ltd., Londra, 1964, ss.11-16’dan aktaran, Yurdusev, “Uluslararası İlişkiler Öncesi”, ss. 47-49.

da ülkenin refahının ekonomi politikalarıyla artırılmasına neden olacaktır. Buradan hareketle uluslararası örgüt üyeliklerinin liberaller için önemli bir güç unsuru olduğu söylenebilir.

Ancak liberallerin dahi kabul ettiği gibi “doğru, gücünün kabul ettiği”²⁰¹ ya da Galli prensinin ifade ettiği gibi “hak, doğanın güçlü olana verdiği ayrıcalık”²⁰² ise uluslararası örgütler güçlü devletlerin şekillendirdiği topluluklar olacak dolayısıyla küçük devletlerin çıkarlarının korunmadığı sadece sisteme yön veren büyük güçlerin önemli dış politika araçları haline gelecektir.

Uluslararası toplum kuramcıları arasında önemli bir yer tutan Kant’a göre ise, devletlerin iç politikalarındaki sorunlar ancak uluslararası alanda bir dizi kurala dayalı barış ile çözümlenir.²⁰³ Bu bağlamda Kant, devletlerin varlıklarını devam ettirebilmesinin koşulunu realistlerin açıkladığı gibi salt maddi güçle değil, birbirleriyle ilişki içerisinde içte “demokrasi” ve “cumhuriyet” dışta ise “kurumsallaşma” ile açıklar.

Öncelikle Kant gibi uluslararası toplum düşüncesine mensup liberaller bir anlamda devletin gücünü ülkenin yönetim biçimi ile de değerlendirir. Bir başka ifadeyle, güç bir devlet için varlığını devam ettirmesinin temel gerekliliği ve dış politikasında etkiye dönüştürülebilecek her şey ise, ülkenin demokrasi ile yönetilmesi önemli bir güç unsuru sayılabilir. Çünkü onlar demokratik barış teorisi ile demokratik devletlerin birbirleriyle savaşmayacaklarını güçlerini işbirliği yoluyla maksimize edeceklerini düşünürler. Savaşların kendi çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla demokratik olmayan hükümetler tarafından yaratılması ülkenin refahını geriletmektedir ve sonuçta savaşın maliyeti faydasından daha fazla olmaktadır. Demokratik ülkelerde ise halk savaşa karşı olduğu ve benzer ilkelerle demokratik normları benimsediği için savaşlar engellenebilecektir.²⁰⁴ Demokratik ülkelerin sayılarının artması çatışma ihtimalini azaltacağından devletler askeri güç ile sağlayamadıkları güvenliği demokrasi ile en azından kendi aralarında sağlayabilecektir.

---

²⁰¹ Nitekim, Grotius “Savaş ve Barış Hukuku” adlı eserinde yukarıda ifade edilen gerçekliği kabul ettiğini belirtir. Daha geniş bilgi için bkz Williams, Wright, Evans, s. 122.

²⁰² Williams, Wright, Evans, “Savaş ve Barış Hukuku”, s. 174.

²⁰³ Immanuel Kant, “Ebedi Barış”, Howard Williams, Moorhead Wright, Tony Evans, *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, s. 165.

²⁰⁴ Scott Burchill, “Liberalism” *Theories of International Relations*, Scott Burchill, (ed), Palgrave Macmillan, New York, 2005, Burchill, Linklater, “Frameworks of Analysis”, s. 59, Knutsen, *Uluslararası İlişkiler Teorileri Tarihi*, s. 168.

Demokrasilerde uluslar çıkarları engellendiği durumlarda karşısındaki gücün ya da güçlerin niteliğine de bağlı olarak savaşmayı göze alabilirler. Kant'ın açıklamaları ışığında Demokratik Barış Teorisi'nin geçerli olması için ülkelerin salt askeri kapasite anlayışından uzaklaşmaları gerekir. O halde bir devletin demokrasi ile yönetilmesi, onun çatışmadan uzak kalarak gücünü işbirliği ile maksimize eder sonucuna ulaştırır mı? Yönetim biçimi demokrasi olan ülkeler arasında ortak kimliğe dayalı normlar bütününden söz edilebilir. Normlar bütünlüğü içerisinde ülkelerin işbirliğine açık olması ve güçlerini çatışma yerine işbirliği yöntemi kullanarak maksimize etmeleri ortak kimliğin yaratılmasının sonucudur ancak devlet yönetimleri demokratik olmaksızın da bu kimlikler –bilgi ve kurumsallaşmadaki eksiklikten kaynaklanan nispeten zorluklara rağmen- oluşturulabilir. Eğer çatışma ve askeri/ekonomik gücün kullanılması yerine uzlaşmaya dayalı çözümler sadece demokratik ülkeler arasında değil demokratik olmayan ülkeler arasında da yaygınlaşmaya başladıysa bu durum rasyonel devlet davranışı ve aşağıda daha ayrıntılı açıklanacak olan ortak kimlik ve değerler kavramları ile açıklanabilir.

Sonuç olarak, savaşın yıkıcı sonuçlarını ve uluslararası toplum düşüncesini ön plana çıkaran liberaller için askeri güç uluslararası güvenliğin garanti edilmesi için yeterli değildir.²⁰⁵ Liberaller geçmişte savaşların ekonomik amaçlar için yapıldığını ve savaşlar sonucunda tarafların gücünü maksimize edemediklerini aksine gerilettiklerini, bu durumun üçüncü bir ülkeye yaradığının üzerinde durarak, gücü maksimize etmenin en önemli yolunun serbest piyasa ekonomisi olduğunu düşünürler.²⁰⁶ Serbest ekonomik ilişkiler uzun dönemde ülke içerisinde istikrarı sağlayarak²⁰⁷ ülkenin dış politikasına etki edecektir. Ayrıca, serbest piyasa ile her ulus diğeri zarar görmeden kendi çıkarlarını sağlayabilecektir. Çıkarını sağlayan ulus ise çatışmanın olumsuz sonuçlarına maruz kalmadan gücünü maksimize etmiş olacaktır

Liberalizm temelinde yer alan serbest piyasa ekonomisi bu bağlamda ekonomilerin ulusal sınırlarla kısıtlamama gerektiği ilkesi, sistemi kontrol edebilen güçler için ekonomik gücü askeri güçten daha istenir duruma getirmiştir. Devletler arasında ekonomik karşılıklı

---

²⁰⁵ R. Maghroori and B. Ramberg (eds), "Globalism vs Realism International Relations" *Third Debate Westview*, Boulder, 1982, ss. 195-221'den aktaran Gürses "Uluslararası İlişkilerde Paradigmalar", s. 54.

²⁰⁶ Burchill, Linklater, "Frameworks of Analysis", s. 58.

²⁰⁷ Muhittin Ataman, "Uluslararası Ekonomi Politik Güç Siyasetinin Ötesi", *Uluslararası Politikayı Anlamak Ulus Devletten Küreselleşmeye*, Zeynep Dağı(der), Alfa Basım Yayım Evi, İstanbul, 2007, s. 453.

bağımlılık barış, refah ve adaleti sağlayarak aktörler arasında işbirliği ihtimalini arttırmaktadır.²⁰⁸

Liberaller arasında askeri gücün tecrit edilmesi gerekliliğine yönelik en önemli açıklama Kant tarafından yapılmıştır. Kant'a göre uluslararası ilişkiler düzeni normal koşullarda barışçıldır. Askeri gücün azaltılması ve sürekli orduların yok edilmesi, işbirliği ve oluşturulacak bir hukuksal düzenle bu barış kalıcı hale getirilebilir. Hem yasal olmayan hem de irrasyonel olan savaşların temel nedeni "sürekli ordular"dır. Bir başka ifadeyle, "sürekli olarak savaşa hazır olan daimi ordular diğer devletleri tehdit etmekte; bu ise savaşa gidişatı kolaylaştırmaktadır."²⁰⁹ Bu bağlamda Kant askeri gücü bütün devletlerin güvenliğine yönelik bir tehdit olarak görür.

Son olarak, günümüz uluslararası sisteminde uluslararası rejimlerin ve kurumların oynadığı büyük rol göz önünde tutulduğunda, bu kuruluşlarda etkin olma ve kararları kendi lehine değiştirebilme yeteneğinin de önemli bir güç unsuru olduğunu söyleyebiliriz. Bu kurumların kurulmasına öncülük eden ekol, liberalizmdir.

c- Neoliberalizm ve Gücün Yeni Unsurları

Güç kavramı realizmde olduğu gibi neoliberalizmde de merkezi bir kavramdır. Ancak neoliberalizm gücü karşılıklı bağımlılık ile iç içe kabul etmektedir.²¹⁰ Keohane ve Nye, realistler gibi gücü devlet adamları ve uluslararası ilişkiler analizleri açısından açıklanması zor bir konsept olarak ele almakla beraber günümüzde aktörler arasındaki karşılıklı bağımlılığın asimetrik olarak artması sonucunda gücün daha da belirsiz bir kavram olduğuna dikkat çekmişlerdir. Bir başka ifadeyle, Keohane ve Nye'e göre güç "kaynaklar üzerinde kontrol" ya da "sonuç üzerinde potansiyel etki" olarak görüldüğünde asimetrik karşılıklı bağımlılık gücün önemli bir unsurudur. Bu bakımdan aktör ilişkilerinde daha az bağımlılığın söz konusu olduğu durumlarda kontrol ya da etki ilişkisi içerisinde bulunan aktör ve onların rakipleri açısından daha az maliyete neden olacaktır.²¹¹

²⁰⁸ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, s. 362.

²⁰⁹ Immanuel Kant, *Perpetual Peace A Philosophical Essay*, Thoemmes Press, Bristol, 1992, s. 107'den aktaran Bacık, *Modern Uluslararası Sistem*, s. 356 ve Williams, Wright, Evans, "Ebedi Barış", ss. 167-168.

²¹⁰ Caporaso and Haggard, "Power in the International Political Economy", s. 99.

²¹¹ Robert O. Keohane, Joseph Nye, *Power and Interdependence*, Foresman and Company, Boston, 1989, ss. 11-19.

Keohane ve Nye'e göre, gücün işlevini anlamak duyarlılık (sensitivity) ve savunmasızlık (vulnerability) olmak üzere bağımlılığın iki boyutu arasında ayırım yapmayı gerektirir. Uluslararası sistem içerisindeki etkileşim sonucu oluşan duyarlı bağımlılık, sistem içerisinde devletlerin birbirlerine cevap verme derecesini içerir ve bir başka aktörün davranışlarının diğerine yüklediği maliyetin derecesine göre değişmektedir. Keohane ve Nye duyarlılığa örnek olarak, 1971, 1973-74, ve 1975 petrol krizlerini vermektedir. Bu örneğe göre, bu yıllarda petrol fiyatlarının yükselmesi hem ABD'yi hem de Japonya'yı etkilemişti. Ancak ABD'nin krize duyarlılığı Japonya'dan daha az olmuştur.

Duyarlılık (karşılıklı bağımlılık), belli bir konuya duyarlı olan taraflardan birinin bu duyarlılığı savunmasızlığa dönüşmeden değiştirebilme yeteneğini ifade eder. Savunmasızlık (bağımlılık) ise, bağımlı ilişkilerin siyasal yapısını anlamada önem kazanmaktadır. Burada aktörlerin oyunun kurallarını nasıl oluşturacağına odaklanılır ve bu boyut var olan güç alternatiflerinin elde edilebilme yeteneğine ve maliyetine bağlı olarak değişebilir. 1960'lı yıllarda Bretton Woods sisteminde Amerikan ve İngiliz merkez bankaları dolar ve sterlin dışındakilerin yükselmesine karşı duyarlıydılar. Ancak İngiltere'ye kıyasla ABD, sistemin kurallarını değiştirebilecek seçeneklere sahipti, bu nedenle İngiltere'den daha az savunmasızlıkla karşı karşıya kalmıştı. Duyarlılık, sistemin değişmeyeceğini varsaymakla beraber özellikle güç kaynaklarının sağlanmasında bağımlılığın savunmasızlık boyutundan daha az önemlidir.²¹²

Keohane ve Nye teknolojik gelişmeler ve artan siyasi- ekonomik karşılıklı bağımlılık sonucunda güç unsurunun sadece askeri güç olarak ele alınmaması gerektiğine ve bu gelişmeler sonucunda uluslararası politikada askeri güce geçmişe oranla daha az önem verilmesi gerektiğine odaklanmaktadırlar. Çünkü Keohane ve Nye'e göre sistem üzerindeki asimetrik ve/veya karmaşık karşılıklı bağımlılık olgusu devletlerin askeri güçlerini birbirlerine karşı kullanma isteğini engelleyebilecektir. Ancak, Keohane ve Nye askeri faaliyetlerin, ekonomik ya da siyasi faaliyetlere göre daima daha yüksek maliyetli olmasına rağmen, son çare aracı olması açısından, devletin güvenliğini ya da varlığını devam ettirebilmesi için ulus devlet tarafından merkezi öneme sahip olduğunu kabul etmektedirler. Yine de askeri gücün zorunlu olduğu durumlarda, ekonomik gücün etkisi zayıf olabilmesine rağmen her zaman askeri gücün, ekonomik güçten daha fazla etki doğurabileceğinin de garantisi yoktur.²¹³

---

²¹² Keohane ve Nye, *Power and Interdependence*, s. 19.

²¹³ Keohane ve Nye, *Power and Interdependence* s. 15.

Nye, çağdaş uluslararası ilişkilerdeki güç unsurunun askeri güç ve fetih kabiliyetinin ötesine geçtiğini belirtmektedir. Bu değişimleri nükleer silahların yaygınlaşmasına, milliyetçilik anlayışının değişimine ve büyük güçlerin içlerinde yaşanan toplumsal bir başka ifadeyle sosyo-ekonomik değişimlere bağlamaktadır.²¹⁴ Hiç kuşkusuz bu faktörler yeni yüzyılın yeni güç unsurlarıdır. Askeri güç ve bu gücün kullanımı ise uluslararası hukuk kuralları bir yana devletlerin sosyo-ekonomik yapısını zayıflatmaktadır.²¹⁵

Nye'a göre, güç ekonomik ya da askeri tehdit-zorlama yerine işbirliği de içerebilir. Gücün sağlanmasında işbirliğinin geçerli olduğu durumlarda aktörlerin gücünü dolaylı kullanması söz konusu olacaktır. Nitekim gücünü dolaylı kullanan ülke uluslararası arenadaki prestijini, diğer ülkelerin onun değerlerine ya da gelişmişliğine olan hayranlıkları aracılığıyla gücünü kullanacaktır. Nye aktörlerin uluslararası arenada askeri güç ya da ekonomik gücün kullanılması yerine cazibenin ya da değerlerin kullanılmasına “yumuşak güç” adını vermektedir. Bu bağlamda yumuşak güç “ayartma” ya da “cezbetme” kabiliyetidir. Gücün etkiye dönüşümünde varlığını dolaylı hissettirir. Ülke politikaları diğer ülkelere ne kadar meşru görünürse o ülkenin yumuşak gücü o oranda artar. Nye'e göre yumuşak güç, “tıpkı aşk gibi, kontrol edilmesi zordur ve herkeste aynı etkiyi yaratmaz ama yine de öneminden bir şey kaybetmez.”²¹⁶

Tablo 3: Joseph Nye ve Güç Unsurları²¹⁷

	Davranışlar	Temel Araçlar	Hükümet Politikaları
Askeri Güç	<ul style="list-style-type: none"> • Zorlama • Caydırma • Koruma 	<ul style="list-style-type: none"> • Tehdit • Kuvvet 	<ul style="list-style-type: none"> • Zorlayıcı Diplomasi • Savaş • İttifak
Ekonomik Güç	<ul style="list-style-type: none"> • Teşvik • Zorlama 	<ul style="list-style-type: none"> • Para verme • Yatırım 	<ul style="list-style-type: none"> • Yardım • Rüşvet
Yumuşak Güç	<ul style="list-style-type: none"> • Hayranlık • Uyandırma • Gündem Yaratma 	<ul style="list-style-type: none"> • Değerler, Kültür • Politikalar • Kurumlar 	<ul style="list-style-type: none"> • Kamu Diplomasisi • İki Taraflı ve Çok Taraflı Diplomasi

²¹⁴ Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, ss. 7-8.

²¹⁵ Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, s. 8.

²¹⁶ Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, ss. 10-11, Joseph Nye, *Yumuşak Güç*, Rayhan İnan Aydın (çev), Ankara, Elips Kitap, 2005, ss. 5-8.

²¹⁷ Nye, *Yumuşak Güç*, s. 37.

Ekonomik güç ile uluslararası ilişkiler literatüründe, bir ülke halkının refahı, mutluluğu, diğer güç unsurlarının gelişmesi için kullanılan bütün kaynakların toplamı ve güvenliği için ürettiği kapasite anlaşılmaktadır.²¹⁸ Yani bir ülke, askeri ya da ekonomik güvenliği açısından, huzuru ve refahı sağlanmak zorundadır ülkenin sahip olduğu ekonomik kapasitenin de önemi yoktur.

Ekonomik güç hem sert hem de yumuşak güç için özel anlamlar ifade eder. Ekonomik kapasiteye sahip olan bir aktör uluslararası arenada diğer aktörleri istediklerini yaptırabilmesi için hem zorlayabilir hem de o devletlere ekonomik ödüller vaat ederek istedikleri konusunda ikna edebilir. Bu bakımdan ekonomik güç, günümüz uluslararası politikasının vazgeçilmez unsurudur. Bir devlet hegemon güç olabilmek için ekonomik güce ihtiyaç duyar. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta bir devletin yumuşak güce sahip olabilmemesi için ekonomik kapasiteye sahip olması gerektiği halde yumuşak güç ile sadece ekonomik araçları değil; kültür ve değerleri de kastettiğimizdir. Bir başka ifadeyle yumuşak güçle sözü edilen kültür ve değerlerin oluşumunda ekonomik başarı oldukça önemlidir.

Yumuşak gücün en önemli unsurları “bir ülkenin kültürünün evrenselliği ve uluslararası faaliyet alanlarını yöneten uygun kural ve kurumların oluşturulma kabiliyetidir.”²¹⁹ Yumuşak güç bağlamında ele alınması gereken bir diğer önemli güç unsuru bilgidir. Nye’e göre “bilgi güç demektir ve modern bilgi teknolojisi, bilgiyi, tarihte hiç olmadığı kadar geniş alanlara yaymaktadır.”²²⁰ Bilgiyi diğer soyut güç unsurlarından ayıran önemli bir özelliği, bu unsurun yeni olmaması her yüzyılda var olmasıdır. Ancak teknolojik gelişmeler nedeniyle günümüzde bilginin daha hızlı yayılması ve ilerlemesinin sonucu olarak bilgiye bu yüzyılda daha çok önem verilmiştir.

Keohane ve Nye gibi Sullivan da zenginliğin doğasının değişimi sonucunda aktör gücünün askeri güvenlik konularından çevresel ve ekonomik refah sorunlarına kaydığını belirtmektedir. Sullivan’a göre, günümüzde birçok ulus savaşın yıkıcı etkileri, irrasyonel boyutu ve yüksek maliyet doğurması dolayısıyla askeri gücün işlevselsizliği üzerine

---

²¹⁸ Yılmaz Tezkan, *Jeopolitikten Milli Güvenliğe*, İstanbul, Ülke Kitapları, 2005, s.181.

²¹⁹ Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu* s.13, Nye, *Yumuşak Güç*, ss.5-8.

²²⁰ Nye, *Yumuşak Güç*, s.11.

odaklanmakta, yeni hükümetler askeri güçlerini ön plana çıkararak politikalar yerine ekonomik güçlerini arttırmaya yönelik dış politikalar izlemektedir.²²¹

Askeri gücün uluslararası politikada öneminin azaldığına dikkat çeken bir diğer neo-liberal Organski'ye göre, devletler arası ilişkiler sosyo-ekonomik ve politik değişkenlere bağlıdır. Organski'ye göre, sisteme egemen olan başat güç, küçük devletlerle ilişkisinin istikrar kazanması için yeni bir düzen oluşturur. Bu düzen içerisinde zamanla tüm devletler birbirlerinin davranışını bilir, alışkanlıklar ve modeller oluşur.²²² Yani hegemon güç kendi çıkarları doğrultusunda sistemi şekillendiren sonra sistemin kendisi bu gücün önemli bir güç unsuru haline gelir. Bu ise, yukarıda ifade edilen sistemik güçten başka bir şey değildir.

C- KONSTRÜKTİVİZM VE İNŞACI GÜÇ TANIMLAMASI

1- Konstrüktivist (İnşacı) Yaklaşımın Temel Varsayımları

Sosyal konstrüktivizm uluslararası ilişkilerde “somut materyal dünyanın ve uluslararası olguların açıklanmasında insan davranışlarını, karşılıklı etkileşimleri, bunlardan doğan değişken normları, kuralları ve yorumları ön plana çıkarır.²²³ Aktör davranışlarındaki değişimlerin nedenlerini sosyolojik analizle açıklayan Sosyal Konstrüktivizme göre, uluslararası aktörlerin davranışlarının anlaşılması için çıkarların temeli olan “kimlik” kavramının irdelenmesi gerekir.

Soğuk Savaş yılları sonrasında realizmin aktör davranışlarını açıklamakta yetersiz kalması ve uluslararası politikada etkisini kaybetmesi üzerine ortaya çıkan, Snyder'in ifadesiyle “11 Eylül sonrası dünyayı anlamada son derece kullanışlı bir teori”²²⁴ olan konstrüktivizmin, realizm ve liberalizm'den temel farkı güç, ticaret gibi maddi öğelerden ziyade fikirlerin etkisi üzerine yoğunlaşmasıdır. Konstrüktivizme göre milli çıkarlar soyut,

²²¹ Sullivan, *Power in Contemporary International Politics*, ss. 11-12.

²²² Organski, *World Politics*, s.354'den aktaran, Arıboğan, *Globalleşme Senaryosunun Aktörleri*, s. 17.

²²³ Emmanuel Adler, “Seizing The Middle Ground”, *European Journal of International Relations*, Cilt 3, No 3, 1997, s. 322'den aktaran Tuncay Kardaş, “Güvenlik Kimin İkilemi” Zeynep Dağı, *Uluslararası Politikayı Anlamak*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2007, s. 133.

²²⁴ Jack Snyder, “Bir Dünya, Rakip Teoriler”, *Foreign Policy*, Ocak-Şubat 2005, s. 48.

kategorik ya da hazır veriler olarak ele alınmaz, çıkar kavramı siyasi ve sosyokültürel inşa sürecinden sonra oluşur.²²⁵

Çalışmalarına neorealizm ve neoliberalizmin temel varsayımlarını eleştirerek başlayan Wendt'e göre her iki teorinin devletlerin dış politikalarında her zaman rasyonel davranış içinde bulunacağı varsayımını hatalıdır. Wendt'e göre rasyonel seçim aktörlerin kimliklerini ve çıkarlarının da incelenmesini gerektirir ve rasyonalitenin esasında bulunan süreç ve kurumların değişme ihtimaliyle davranışsal kavramsallaştırma onların davranışlarını değiştirebilir ama ulusal çıkar ve kimlikleri değiştirmez.²²⁶ Devletler, dış politika davranışlarını belirlemeden önce öncelikli olarak kimliklerini daha sonra çıkarlarını belirlemek zorundadırlar. Wendt kimlik ve çıkarların belirlediği bu sürece "sosyalleşme" adını vermektedir.²²⁷

Devletler çıkarları doğrultusunda hareket ederler ancak rasyonel bir çıkar tanımlaması yapmak mümkün değildir. Nitekim Wendt'e göre, "anarşi devletler ondan ne anlıyorlarsa odur," önemli olan anarşinin devletler tarafından nasıl algılandığıdır. Bu bağlamda self-help düşüncesinin süreçler içerisinde ayrıcalıklı bir yeri yoktur o da diğer kurumlar gibi sistemin bir parçasıdır. Eğer biz bugün kendimizi self-help'e dayalı bir dünyada buluyorsak bu süreçler sayesinde yapılar sayesinde değil.²²⁸ Bu açıklamalar ışığında Wendt'e göre, Waltz'un ortaya koyduğu üç parçalı yapı eksiktir. Bu yapıya dördüncü bir unsur olarak, karşılıklı oluşturulmuş kimlik ve çıkarların yerleştirilmesi gerekmektedir. Bu unsur ortak güvenlik sisteminin ortaya çıkmasını da sağlayacaktır.²²⁹ Wendt'e göre aktörlerin güvenliği de bu şekilde resimlenecektir. Güvenlik, aktör algılamalarına göre değişebildiği sürece anarşi ortamda gücün anlamı da değişecektir.

Konstrüktivizm neorealizm ve neoliberalizmi yukarıda ifade edilen varsayımlar dahilinde eleştirmesine rağmen her iki teoriyle uyduğu varsayımlar da vardır. Nitekim, konstrüktivizm neorealizm gibi sistemik-yapısalcı teorilere dahildir ve yine realizm gibi

---

²²⁵ Jutto Weldes, "Construction National Interests" *European Journal of International Relations*, Cilt 2, No 3, 1996.

²²⁶ Alaxander Wendt, "Anarchy is What State Make of it", *International Politics*, Robert J. Art, Robert Jervis, Londra, Pearson Longman, 2006, s. 615.

²²⁷ Alaxander Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999, ss. 170-172.

²²⁸ Wendt, "Anarcy is What State Make of it", ss. 616-617.

²²⁹ Wendt, "Anarcy isWhat State Make of it", s. 618.

devleti uluslararası ilişkiler analizlerinde temel aktör olarak ele alır. Her iki analiz düzeyi Wendt'in çalışmasında alışılmıştan farklı olarak bir aradadır.²³⁰

2- Gücün Konstrüktivist Unsurları: Maddi Kapasiteden Değerlere

Sosyal konstrüktivizm uluslararası politikada aktör davranışlarını güvenlik ve çıkar gibi somut materyaller yerine kimlik kavramı ile açıklaması nedeniyle salt silahlı kuvvetlere ya da askeri-maddi faktörlere dayanan güç tanımlamalarını reddetmektedir. Bu bağlamda konstrüktivistler askeri kapasiteye dayalı realist varsayımların yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Nitekim Wendt'e göre devlet güvenliğini sağlayan şey, sadece askeri kapasite ile değil, insanlar arasında kurulan karşılıklı etkileşim sonucu oluşan kültür ve kolektif kimliğin değerlendirilmesi ve bu değerlendirmelerin "değer, norm, beklenti ve ülkelerin birbirini tanımalarına yardımcı olan bilgi dağılımının bileşimidir."²³¹ Ancak konstrüktivistlerin kimlik kavramını ön plana çıkarmaları askeri kapasiteye hiç önem vermedikleri anlamına gelmemelidir. Konstrüktivistlere göre, ortak kimlik algılamayan devletler arasında güvenlik sorunları ve politikalarında askeri ya da maddi kapasitenin önemi göz ardı edilemez. Bu bağlamda konstrüktivistlerin realistler gibi askeri gücü önemli bir güç unsuru olarak tanımlamak yerine sadece güvenlik ile kimlik kavramları bağlamında ilişkilendirdikleri söylenebilir. Bir başka ifadeyle Wendt gibi konstrüktivistler maddi kapasitenin devlet davranışlarındaki etkisini kabul eder ancak yapıyı sosyal bir olgu olarak değerlendirir. Çünkü maddi kapasite, sahip olduğu öznel değerler ile birlikte ele alınmalıdır.²³²

Konstrüktivizm temelinde ele alınan örnekler, dış politika amaçları açısından askeri gücün tek başına yetersizliğini açıklayıcı niteliktedir. Nitekim nükleer dev ABD, İran'ın nükleer silahlara sahip olmasını Ortadoğu'daki çıkarları için tehdit olarak algılarken nükleer silahlara sahip İsrail'i tehdit olarak algılamamaktadır.²³³ Bu durumda ABD ve İsrail'in işbirliği içinde bulunmaları ve ortak kimlik yaratmaları ABD ve İsrail açısından önemli bir güç unsuru haline gelmektedir. ABD, Ortadoğu'nun bölgesel gücü İsrail'den tehdit

²³⁰ Ancak, Wendt'in çalışmalarına yönelik yapılan en büyük eleştirilerden biri devleti temel aktör olduğunu söylerken devletlerin tek tek dış politikalarına vurgu yapmaktansa uluslararası yapıya vurgu yapmasıdır. Birgül Demirtaş, "Kitap İncelemesi Alexander Wendt, *Social Theory of International Relations*", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt2, Sayı 7, Güz 2005, s. 194.

²³¹ Wendt, *Social Theory of International Politics*.

²³² Alexander Wendt, "Collective Identity Formation and the International State", *American Political Science Review*, Cilt 88, No 2, 1994, s. 389.

²³³ Kardaş, "Güvenlik Kimin İkilemi" s. 135.

algılamadığından askeri kapasitesini tehdit algıladığı ülkelere yöneltebilmekte, böylelikle askeri kapasitesi bölünmemekte hatta ortak kimlik ve çıkar ekseninde işbirliği ile taraflar dış politika amaçlarını gerçekleştirebilmektedir.

Konstrüktivistlere göre “fikirler” ile ilgili tartışmalar uluslararası ilişkilerin temel yapı taşıdır. Bireyler ve gruplar kendi fikir ve düşüncelerini diğer birey ve gruplara benimsettiği ve/veya onları ikna edebildikleri sürece güçlü olurlar.²³⁴ Kimi sosyal konstrüktivistler ise fikirlerin güçlü devletlerce desteklendiğinde, sürekli ve değişmeyen maddi güç unsurlarıyla beslendiğinde daha büyük etki yaratacağını kabul etmektedir.²³⁵ Özellikle son dönem Amerikan dış politikası olan Amerikan kültür ve değerlerinin dünyaya yayma isteği ve sonuçları göz önünde tutulduğunda bu varsayımın güç politikaları açısından işlevsel olduğu söylenebilir.

Nihayetinde konstrüktivistlerin ön plana çıkardıkları en önemli güç unsuru “bilgi” (“knowledge”) dir. Bilgi etkileşimin yarattığı bir üründür. Uluslararası sistemin sadece maddi güç unsurlarından değil aynı zamanda sosyal faktörlerden oluştuğunu kabul eden konstrüktivistlere göre, bilgiye sahip olma, devletler arasında etkileşimi artırarak devletlerin işbirliği ya da uzlaşma çerçevesinde güç unsurları yaratmasını sağlar. Konstrüktivizm temelinde bilgi, realistlerin öngördüğü gibi diğer devletlerin askeri-teknolojik yapılanmalarından haberdar olma ve bu çerçevede tedbir almanın ötesinde devletler arası ilişkilerde *intersubjective* bilgi ile oluşan biz/öteki dost/düşman ayrımlarıyla işbirliği, uzlaşma ya da çatışmalara işaret eder. Nitekim bir devletle iletişim ya da etkileşim süreçleri yaşanmadan o devletle ortak kimlik oluşturulamayacağı gibi ortak çıkarlar da bilinmez.

Son olarak, neoliberaler ve konstrüktivistler gibi postmodernler de bilginin gücüne önem verirler. Postmodernler, hem uluslararası ilişkileri hem de güç ilişkilerini bilgi ekseninde değerlendirirler. Postmodernler, yeniden tanımla ihtiyacı duyan bir yapı olarak görürler ve bu postmodern devlet yapılanmasına en belirgin örnek olarak AB’yi verirler.²³⁶ Foucault’a göre, güç bir bütün olarak bilgiye ihtiyaç duymakta ve iktidarların elde ettikleri bilginin tüm güç unsurlarına etki ettiğini savunmaktadır.

---

²³⁴ Snyder, “Bir Dünya, Rakip Teoriler, s. 48.

²³⁵ Walt, “Uluslararası İlişkiler Bir Dünya Binbir Kuram” s. 26.

²³⁶ Robert Cooper, *Ulus Devletin Çöküşü*, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 179.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI POLİTİKADA GÜÇ ARAYIŞI STRATEJİLERİ: ÇATIŞMA VE İŞBİRLİĞİ

Çatışma ve işbirliği geçmişten günümüze insan ilişkilerinde olduğu gibi devletler arası ilişkilerde de kendi gösteren olgulardır. Anlamsal bakımından birbirinin tam tersi görünmesine rağmen bu iki kavram, uluslararası politikada (doğası gereği) hem çatışmayı hem de işbirliğini aynı yer ve zamanlarda içerisinde bulundururken bu durum bir çelişkiyi ifade etmez.

Devletler arası ilişkiler güç mücadeleleri ve ticaret ilişkilerine sahne olmuştur. Ticaret ilişkileri devletler arasında genel olarak işbirliğini ifade ederken, güç mücadeleleri çatışmayı ifade eder. Sistemin yapısı devletleri hem çatışma hem de eş zamanlı olarak işbirliği stratejileri izlemeye iter. A devleti B devletiyle çatışırken, A'nın C devletiyle ittifaka girmesi ve ittifak sonucunda B'ye karşı güçlenmesi aynı anda hem çatışmayı hem de işbirliğini ifade eden bir durumdur. Bir başka ifadeyle, aralarında rekabet olan iki devlet için, sahip oldukları güç konumlarını korumak ve/veya daha iyi duruma getirmek için üç alternatif vardır: 1) Güvenlik tehdidi algıladıklarında kendi güçlerini, bireysel çabayla arttırabilirler, 2) diğer devletlerin güçlerini kendi güçlerine katabilir ya da 3) diğer devletlerin güçlerini rakip devletle işbirliği yapmasını engelleyebilir. Devletler birinci yolu izlediklerinde silahlanma yarışına girerler.²³⁷ Bu devletlerin işbirliği olmaksızın çatışma politikası izlediklerini gösterir. İkinci ya da üçüncü yolu izlediklerinde ise devletler, bir yandan rakip devletle çatışırken diğer yandan üçüncü ülkelerle işbirliğine giderler. Yani bu durumda çatışma ve işbirliği bir aradadır.

Soğuk Savaş boyunca, ABD ve SSCB birbirleriyle çatışırken ABD'nin Sovyet tehlikesi karşında NATO çerçevesinde Avrupa ülkeleriyle işbirliğine gitmesi ve buna karşılık SSCB'nin de Varşova Paktı çerçevesinde örgütlenmesi bu tezi örnekler niteliktedir. Sonuç

---

²³⁷ Mesut Hakkı Çaşın, Uğur Özgöker, Halil Çolak, *Avrupa Birliği Küreselleşmenin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi*, İstanbul, NoktaKitap, 2007, s. 100.

olarak, devletler dünya sahnesinde üstünlüğü ele geçirmek için bir yandan mücadele ederlerken öte yandan amaçlarına ulaşmak için birbirleriyle işbirliğine girerler.²³⁸

Ayrıca uluslararası arenada devletler arasında çatışmalar yalnızca dost olmayan devletler arasında yaşanmaz. Bir başka ifadeyle çatışma, sadece askeri yöntemlerin kullanıldığı bir strateji biçimi değildir. Çatışma, işbirliğinin istikrarlı biçimde yürütüldüğü ortak devletler arasında da yaşanabilir. Örneğin, Avrupa devletleri ABD'nin Irak müdahalesinde farklı çıkar odaklarından dolayı birbirlerinden farklı düşünmüşlerdir. Farklı bir durumda çatışma ortak amacı güden müttefik devletler arasında izlenecek yönetime ilişkin stratejik nedenlerle de yaşanabilir.

Bu varsayımın tersini söylemek de yanlış olmayacaktır. İşbirliği süreci içerisinde çatışma ögesi barındırıyorsa her çatışma sürecinde de işbirliğinin mümkün olduğu durumlar gözlenebilir. Örneğin, Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki Küba füze krizinde, iki süper gücün nükleer bir savaştan algıladıkları tehdit, sorunların işbirliği ile çözümlenmesine neden olmuştur.²³⁹

Çatışma ve işbirliğinin uluslararası politikada birçok durumda karmaşık olarak var olması, kavramlara yönelik faktörsel analizi zorunlu kılabilir. Eğer biz uluslararası politikada birbiriyle zıt anlamlı olduğunu düşündüğümüz bu kavramları birçok yerde eş zamanlı olarak kullanabiliyorsak, bu stratejilerin gerçekleşmesini sağlayacak birçok faktör söz konusu olmalıdır. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde çatışma ve işbirliği kavramsal olarak açıklanıp, çalışmanın temel kavramı olan güç ile ilişkilendirildikten sonra, devletleri bu stratejilere yönlendiren faktörler ortaya konulacak, her iki stratejinin sınırlılıkları ve rasyonelliği tartışılacaktır.

---

²³⁸ Numan Özcan, “21. Yüzyılda Uluslararası Politik Ekonomik İlişkiler: Hegomonsuz Bir Dünyada İşbirliği ve Çatışma İhtimalleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2002, s.73.

²³⁹ Numan Özcan, “21. yüzyılda Uluslararası Politik Ekonomik İlişkiler”, s. 74.

I- ULUSLARARASI POLİTİKADA ÇATIŞMAYA DAYALI GÜÇ STRATEJİSİ

A- ULUSLARARASI POLİTİKADA ÇATIŞMA KAVRAMI

Uluslararası politika çalışmalarının temel kavramlarından biri olan çatışma genel bir ifade ile insan, grup, devlet ya da aktör faaliyetlerinin önemli bir çeşididir. Uluslararası ilişkilerin diğer kavramları gibi çatışma da soyutluğu açısından anlaşılması zor, farklı durumlardaki olay ya da olguları niteleyebilme özelliği açısından karmaşıktır. Bu nedenle çatışma kavramına yönelik tanımlamalar da dikkatli yapılmalıdır.

Çatışma, aktörler arasında, aynı şeyi elde etmek istedikleri zaman, aynı şeyi ve/ veya aktör davranışları karşılıklı olarak birbiriyle bağdaşmadığı zaman varolur.²⁴⁰ Örneğin insan ilişkilerinde aktörlerin her ikisi de elma yemek isteyebilir ya da biri sinemaya diğeri ise tiyatroya gitmek isteyebilir. Elmanın bir tane olduğu durumlarda iki seçenek vardır: Elmanın paylaşılması ya da taraflardan birinin çatışma sonucunda galip gelerek elmayı tek başına yemesi. Bu durumda kıt kaynaklar ve kaynağa sahip olma istenci çatışmanın nedeni olabilir. İkinci örnek olayda ise tarafların ellerinde ya tiyatroya ya da sinemaya gitme seçeneklerinin bulunması durumunda taraflardan birinin diğeri ikna etmesi ya da diğeriyle çatışmada galip gelmesi sonucunda istediğine gitmeye zorlaması söz konusu olacaktır. Her iki durumda da bir şeyleri arzulama, tarafların amaçlarını gerçekleştirilmesine yönelik engeli, uzlaşmama ve sonuca ilişkin tercihler vardır. Öyleyse çatışma genel anlamda aktörlerin benzer ya da farklı şeyleri arzulaması sonucunda, çıkarların uzlaşmamasını, karşı taraftan gelecek bir engelden dolayı çıkarlarına yönelik bir tehdit algılamasını ve bu tehdide dayalı olarak zorlama unsurunu içerir.

Uluslararası ilişkilerde çatışma ise, bir devletin varlığını korumak istemesi ya da sistemi kendi çıkarlarına göre yeniden düzenleme amacının etkisiyle,²⁴¹ sistem içerisinde diğer devletlerin onun bu amaçlarını çıkarlarına aykırı bularak engellemek istemesi sonucunda ortaya çıkan bir ilişki türüdür. Çatışma, uluslararası politikada bir aktörün bir

---

²⁴⁰ Michael Nicholson, *Rationality and The Analysis of International Conflict*, Cambridge, Cambridge University Press, 1992, s. 11.

²⁴¹ Michael Haas, "Sources of International Conflict" James N. Rosenau (ed), *International Politics*, New York, The Free Press, 1972, s.252'den aktaran, Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004, s. 414.

başka aktöre yaptırmak istediği şeyi, yaptırabilmesi için kullandığı stratejilerden biridir. Bu nedenle çatışma devletlerin tercihlerini de yansıtır.

1- Uluslararası Politikada Çatışmanın İleri Boyutu: Savaş

İnsan ilişkilerinde olduğu gibi devletler arası ilişkilerde de çatışma genellikle şiddet, zorlama, baskı gibi unsurları içerir. Çatışma yoğunluğuna göre, düşük, orta ve yüksek yoğunluklu çatışma olmak üzere üçe ayrılır. Bu sınıflandırmada düşük yoğunluklu çatışmalar şiddet içermezken orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalar şiddet içermektedir.²⁴² Bu nedenle uluslararası politikada çatışma denince akla öncelikle savaşlar gelir. Savaş geleneksel bir tanımla, “birbirinden farklı ve örgütlü insan gruplarının, her türlü hile ve şiddet araçlarına başvurarak aralarındaki yaptıkları, karşı tarafın tümüyle imhası ya da etkisizleştirilip denetim altına alınarak yenen tarafın isteklerine uymasının sağlanılmaya çalışıldığı çatışmalardır.”²⁴³ Bir çatışmanın savaş olarak tanımlanabilmesi için şiddet unsuru ile birlikte tarafların güçlerini belli bir zaman sürekliliği içerisinde (sistemik olarak) kullanmaları ve organize olmaları gerekmektedir.²⁴⁴

Liberalizm ve realizm çatışmayı ve savaşı açıklamada farklı argümanlar kullanmaktadırlar. Liberaller savaşı, aktörlerin birbirlerini yanlış anlamaları ve bilgisizlik (etkileşim ve kurumsallığın yokluğu) ile açıklarken, realistler ise sistemin çatışmayı cesaretlendirdiğini savunmaktadırlar. Realistler dünya politikasının ahlaksızlığını insanın doğuştan kötü karakterine bağlamaktadır. Liberaller ise insanın doğuştan iyi olduğu ve rasyonel davranacağı düşüncesinden hareketle, insanların çatışmadan kaçınacaklarını savunmaktadırlar.

Kant savaşı en büyük kötülük olarak nitelendirmekte, çıkar savaşlarını ebedi barışın önünde en büyük engel olarak görmektedir.²⁴⁵ Kant’ın savaşı anormal olarak nitelemesine karşılık Hegel, savaşı işlevsel bulmaktadır. Hegel’e göre savaş bireylerin bireyselliklerini göstermelerine fırsat sağlamaktadır. Bireyselliğin kaynağı da adına savaştıkları devlettir.

²⁴² Haldun Yalçınkaya, *Savaş, Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı*, Ankara, İmge Yayınevi, 2008, s. 29.

²⁴³ Çetin Veysal, *Savaşın Felsefesi*, İstanbul, Etik Yayınları, 2006, s. 34.

²⁴⁴ Yalçınkaya, *Savaş*, s. 30.

²⁴⁵ Kant’s Political Writings H. Reis (der), Cambridge, Cambridge University Press, 1977, s. 93-96’den aktaran, İhsan D. Dağı, “Normatif Yaklaşımlar: Adalet, Eşitlik ve İnsan Hakları”, *Devlet, Sistem ve Kimlik*, Atilla Eralp (der), İstanbul, İletişim Yayınevi, 2003, ss. 209-211.

Walzer ise, Grotius'un 'meşru savaş' kavramından yola çıkarak bir yandan hangi koşullarda savaşa başvurmanın meşru olduğunu, diğer yandan da savaşta kullanılacak meşru araçların ne olduğunu irdelemektedir.²⁴⁶ Waltz'a göre savaşlar onları engelleyebilecek bir şey olmadığı için çıkarlar. Waltz, savaşı sistem düzeyinde analiz etmekte, savaşın nedenini çok kutuplu sistemin belirsiz yapısında görmektedir.²⁴⁷ Clausewitz de uluslararası düzeydeki güvensizlik sorununun ancak savaş ve çatışma için sürekli tetikte ve hazır olunarak çözümlenebileceğini savunmaktadır.²⁴⁸

2- Uluslararası Politikada Savaşa Varmayan Çatışma Çeşitleri

Ulusların birbirlerini etkileme yöntemlerinden biri olan çatışma savaşlardan ibaret değildir. Savaşlar, çatışmanın çoğu zaman ulaşılması istenilmeyen en son noktasıdır. Bir başka ifadeyle küreselleşme ve karşılıklı bağımlılık olguları ve savaş teknolojisinin gelişimi sonucunda savaşa varan çatışmalar her zamankinden daha fazla tahribat yarattığından devletler savaştan kaçınmaya özen göstermektedir.²⁴⁹

Savaş dışı çatışmanın örneklerini ekonomik, siyasi, askeri yaptırımlar, tehditler (savaş tehdidi ya da herhangi istenen bir davranışı gerçekleştirmemesi sonucunda cezalandırma) oluşturur. Dedeoğlu çatışmacı stratejileri, "diplomatik yöntemlerle ifade bulanlar", "ekonomik yöntemlere dayananlar", "savaşa varmayan sıcak yöntemler" ve "askeri yöntemler olmak" üzere dörde ayırmaktadır. Diplomatik yöntemlerde ifade bulanlar tek yanlı karar alma ile oldu bittiye getirme yöntemleridir. Her iki yöntemde de taraflar arasındaki sorunun daha önce müzakere edilmesi yani barışçıl diplomatik yöntemlerin kullanılmayacağını anlaşılması söz konusudur. Müzakerelerden çekilmek, karşı tarafların diplomatlarını istenmeyen kişi ilan etmek, anlaşma hükümlerini tek taraflı olarak iptal etmek, alınan kararları tanımamak tek yanlı karar alma yöntemine örnekken, müzakereler sırasında öngörülmemiş konuların pazarlıklara dahil edilmesi, öngörülmemiş arabulucuların devreye sokulması, öngörülmemiş taleplerin gündeme getirilmesi oldu bittiye getirme yöntemlerine verilecek örneklerden biridir.²⁵⁰

²⁴⁶ M. Walzer, *Just and Unjust Wars*, New York, Columbia University Press, 1986, ss. 61-62'den aktaran, Dağı, "Normatif Yaklaşımlar: Adalet, Eşitlik ve İnsan Hakları", ss. 209-211.

²⁴⁷ Kenneth Waltz, *Man, The State and War*, New York, Columbia University Press, 1959.

²⁴⁸ Aktaran, Dağı, "Normatif Yaklaşımlar: Adalet, Eşitlik ve İnsan Hakları", s. 207.

²⁴⁹ Benzer bir görüş için bkz: Mehmet Gönübol, *Uluslararası Politika*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2000, ss. 302-304.

²⁵⁰ Beri Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, İstanbul, Derin Yayınları, 2003, s. 121.

Çatışmacı güvenlik stratejilerinden ekonomik yöntemler ise, rakip için oldukça önemli olan malların satın alınmamasını ifade eden “boykot”, rakibin ürettiği malları dış piyasaya satamamasını ifade eden “ambargo” ve rakibin her türlü dış ekonomik faaliyetini kesmesini ifade eden gelen “abluka” olarak üçe ayrılabilir.²⁵¹ Hiç kuşkusuz özellikle devletlerin birbirine günümüzde bağımlılığın artması neticesinde ekonomik yaptırımlar karşı ülkelerde etki uyandırmak için en etkili çatışma yöntemlerinden biri haline gelmiştir.

Üçüncü savaşa varmayan çatışmacı sıcak yöntemler ise, tahrik etme, tedhiş, sabotaj, darbe yapmak ya da darbeyi desteklemek olarak adlandırılan stratejilerdir. Güvenliğini tehlikede hisseden bir aktörün, tehlikeyi hissettiği aktörü hata yapmaya itecek davranışlarda bulunması tahrik etme yöntemi olarak adlandırılır. Burada amaç karşı tarafı savaşı başlatmaya itmek ve silah kullanmaya yönelik meşru bir zemin yaratmaktır. Tedhiş yöntemi, rakip ülkede ulusal bütünlüğe ve karar alıcılara, istikrara, iktidara yönelik muhalefetleri destekleyerek ülkede karmaşa yaratmayı karmaşanın da kendi amaçlarına hizmet etmesini amaçlar. Sabotaj, bir ülkenin kapasite ve yeteneklerini yok etmeye yönelir. Rakip ülkeden belli bir grubun yardımını alma söz konusudur. Rakip ülkenin önemli kaynaklarını yok etmek, ülke içerisinde istihbarat toplamak, bilimsel çalışmaları engellemek ya da yok etme girişiminde bulunmak sabotaja verilebilecek örneklerdir. Darbe yapma veya darbe yapılmasını destekleme yöntemi rakip ülkenin muhalif partisinin iktidara gelmesini sağlayarak, ülkenin dost devlet olmasını sağlamayı ifade eder. Çoğu zaman rakip ülkede bir rejim değişikliğini ve beraber çalışabileceği uygun kişileri iktidara getirmeyi ifade eder.

Son olarak askeri yöntemler, aşamalı şiddet uygulamasına dayanır, diğer yöntemlerde sonuç alınmaması durumlarda, diplomatik yöntemleri zorlamak için ya da sadece bu yöntemle sonuç alacaklarına inandıkları için kullanılır. Daha çok caydırıcılık yaratmak amacıyla kullanılan bu yöntemde tatbikatlar başlar, ekonomik, siyasi, diplomatik ilişkiler kesilir. Hiç kuşkusuz bu yöntem şiddeti en çok barındıran ve savaşa en yakın olan durumu ifade eder.²⁵²

Savaşa varmayan çatışma yöntemlerinin savaştan en önemli farkı şiddet içermemesi, ve sonucun maliyetinin savaşa oranla daha az olmasıdır. Savaşa varmayan çatışmalara verilebilecek en iyi örneklerden biri Soğuk Savaş dönemidir. Soğuk Savaş döneminde taraflar

---

²⁵¹ Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, s. 122.

²⁵² Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, ss. 123-125.

birbirleriyle sıcak çatışmaya girmektense birbirlerini tehdit ederek çıkarlarını gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Günümüzde de birçok devlet maliyetinin daha az olması nedeniyle uluslararası arenada istediklerini almak amacıyla savaşa varmayan çatışma yöntemini kullanmaktadır. Örneğin dış politikasında sık sık işbirliğinin çıkarlarına hizmet ettiğini ifade eden Avrupalı devletler dahi kendi aralarında sorunun çözümü için karşı devletleri tehdit edebilmektedir. Nitekim özellikle 1980’lerde yükselen ETA krizi sonucunda İspanya Fransa’yı sınır ötesi operasyon yapmakla tehdit etmiş, Fransa’da İspanya’ya karşı sert tutumlarda bulunmuştur.²⁵³

Günümüzde şiddete varmayan çatışmaların doğası da değişmiştir. Nitekim çatışma, askeri kuvvet kullanımı ya da kuvvet kullanımı tehdidi olarak, geçmişte sık sık kullanılmaktayken günümüzde, özellikle küreselleşme, karşılıklı bağımlılık ve sisteme ABD gibi ekonomik kapasitesi yeterli bir gücün hakim olmasıyla ekonomik ilişkileri ve müdahaleleri ön plana çıkaran bir hale dönüşmüştür. ABD’nin sisteme hakim bir güç olmasıyla, uluslararası güç hiyerarşisinin gerisinde kalanlar ABD’yi dengeleyebilmek için silahlanmanın ve/veya ittifak oluşturmalarının bir anlamı olmadığı farkındadırlar.²⁵⁴ Bu nedenle karşılıklı-karmaşık ekonomik bağımlılık ilişkisi içerisinde devletler birbirine ekonomik yaptırımlar ya da tehditler yöneltmektedir. Bu durum, savaş teknolojilerinin ya da silahlanmanın caydırıcılık yaratmadığı anlamına gelmez. Özellikle asimetrik savaş yöntemleri karşısında devletlerin artık silahlanmasına ihtiyaç olmadığı söylenemez.

B- GÜÇ VE ÇATIŞMA KAVRAMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Güç, uluslararası politikada hem işbirliğinin hem de çatışmanın sınırlarını (boyutlarını) belirleyen bir kavramdır. Devletlerin uluslararası politikada kullandıkları çatışma ya da işbirliği yöntemleri devletlerin sahip olduğu güç ile açıklanır.²⁵⁵ Waltz’a göre, devletler çatışma stratejisini başarı ve fayda sağlamak için tercih edebilirler²⁵⁶ ve birçok realist için başarı ve fayda, varlığını devam ettirmek ve güç elde etmektir. Realistler savaşı, uluslararası politikada devletlerin güç ve çıkar mücadelesinde kullandıkları etkin yöntemlerden biri ve siyasetin bir aracı olarak görmektedirler.

²⁵³ Yelda Erçandırılı, “İspanyol-Fransız İlişkilerinde ETA Sorunu”, *USAK Stratejik Gündem*, <http://www.usakgundem.com/makale.php?id=302>, erişim tarihi: 28.10.2007.

²⁵⁴ Lawrence Freedman, “Savaş”, *Foreign Policy*, Aralık 2003 Özel Sayısı, s. 18.

²⁵⁵ John Vasquez, *The Power of Power Politics: From Classical Realism to Neotraditionalism*, Cambridge, Cambridge University Press, 1983, s. 58.

²⁵⁶ Kenneth N. Watz, *Man, the State and War*, New York, 1959, s. 159.

Güç elde etme isteği bağlamında devletler göreceli yetenekleri ve yeterlilikleri doğrultusunda çatışma ya da işbirliği politikası izlerler. Gücsüz bir devletin dış politika stratejisini çatışma üzerine kurması beklenemez. Ancak dış politikada gücsüz devletlerin de çatışmacı politikalar izlediği görülebilir. Genellikle belli bir kapasiteye sahip olan devletlerin dış politikada gerektiğinde çatışmadan kaçınmaması beklenir. Yetenek ve kapasiteleri aşan amaçlar rasyonel devlet adamının güdeceği amaçlar değildir.

Çatışmacı güç mücadelesinde ön plana çıkaran unsur, çatışmanın şiddet içermesi nedeniyle askeri güçtür. Askeri kapasiteyi artırma girişimleri, bir devleti çatışma politikasına ya da caydırıcılığa itebilir. Bunun nedeni açıktır: Devletler silahlanma yarışına girdiklerinde birbirlerine karşı hissettikleri tehdit ve güvensizlik boyutu artar. Uluslararası ilişkiler literatüründe “güvenlik ikilemi” olarak adlandırılan bu durumun iki dünya savaşı sonrası düzenlemeler ile etkisini kaybettiği düşünülür. Ancak Soğuk Savaş yılları askeri gücün çatışmaya verdiği yönü açıklamamız için oldukça işlevseldir. İki kutuplu dünya düzeninin yansıması olan Soğuk Savaş döneminde iki süper güç ABD ve SSCB’nin birbirlerine karşı hissettikleri tehditler diğer devletlerin desteğini alarak hem bloklaşma girişimlerine hem de askeri kapasitelerini arttırmalarına neden olmuştur. Bu çatışma türünün savaşa varmamasının temel nedeni, aktör kapasitelerinin birbirleri üzerinde yarattığı caydırıcılıktır.

Silahlanma girişimlerinin ekonomik-teknolojik unsurlarla desteklenmesi gerekmektedir. Çalışmanın birinci bölümünde güç unsurlarının bir bütün olarak birbirlerini desteklediğini ve askeri gücün teknoloji ve ekonomik kapasite var olmadan devam edemeyeceğini belirtmiştik. Öyleyse ekonomik güç ile çatışmanın sürekliliği ya da başarısı arasında da bağlantı vardır. Örneğin, SSCB ekonomisinin dar boğaza girmesi sonucunda Soğuk Savaş dönemi sona ermiştir.

Ancak ekonomik güç çatışma ve işbirliği stratejilerinde çift fonksiyonludur. Ekonomik gücü artırma girişimleri bazen çatışma ile bazen de (özellikle günümüzde artan maliyetler neticesinde) işbirliği ile sonuçlanabilir. Günümüzde devletlerin taşıdığı ekonomik kaygıların çatışmaya hiç neden olmadığını söylemek doğru olmayacaktır. Nitekim ABD Mart 2003’te sadece siyasi değil aynı zamanda ekonomik kaygılarla Irak’a müdahale etmiş ve petrolün kontrolünü sağlamıştır. Sonuç olarak, devletler arasında yaşanan işbirliği süreçlerinde ekonomik güç, ilişkilerin düzenlenmesi açısından büyük rol üstlenir. Ancak ilişki biçimi,

etkileşimden ve iletişimden uzak kaldığında ya da beklentilerin uyuşmaması sonucunda çatışma söz konusu olduğunda askeri gücün göreceli büyüklüğü ulusların geleceğini belirler.

İki kavram arasındaki ilişkiye sistem düzeyinde baktığımızda ise, güç dengesi sistemi içerisinde güç dengesizliği ile çatışma arasında mutlak bir ilişki olduğunu görürüz. Güç dengesi sistemi içerisinde devletler arasındaki güçten kaynaklanan çeşitli farklılıklar yine güç ile çözümlenir.²⁵⁷ Ancak gücün güç dengesi içerisindeki asıl işlevi “caydırıcılıktır”. Bu sistem dahilinde devletler dış politika hedeflerini ya da ulusal çıkarlarını gerçekleştirdiği sürece potansiyel kapasitesine bağlı olarak gücünün başka güç üzerinde caydırıcılığını kullanmış demektir. Dolayısıyla güç tek başına çatışmanın nedeni değildir aynı zamanda çatışmayı da engelleyebilir.

Uluslararası sistemde en önemli ilişki tarzının güç dengesi olduğundan hareketle, realistler güç dengesi değiştiğinde savaşların çıkacağını ve bu değişimin savaşla teyit edileceğini belirtirler. Realizmde büyük savaşlar güç dengelerinde önemli değişiklikler yaratır, önceki büyük gücün düşüşünü yansıtırken, yeni büyük gücün de yükselişini gösterir.²⁵⁸ Büyük savaşlar uluslararası sistemin değişimine yol açsa da, uluslararası sistem içerisinde yükselen ve düşen güçlerin varoluşunun daima savaşlara yol açıp açmayacağı bilinemez. Tarih, dünya liderliği uzun döngülerinin ve değişimin çatışma yaratmasına maruz kalmıştır.²⁵⁹

Tablo 3: Dünya Liderliği Uzun Döngüleri ²⁶⁰

Dönem	Hegemon Güç	Global Savaş
1494-1579	Portekiz	İtalya- Hindistan Okyanus Savaşları (1494-1516)
1580-1689	Hollanda	İspanya-Hollanda Savaşları (1580-1609)
1689-1792	Britanya	XIV. Louis Savaşları (1688-1713) (Büyük Müttefik Savaşları)
1792-1914	Britanya	Fransız İhtilal, ve Napolyon Savaşları
1914-	ABD	Dünya Savaşları (1914-1945)

²⁵⁷David Held, “The Development of The Modern State” Stuart Hall and Bram Gieben (eds), *Formation of Modernity*, The Open University, Cambridge, 1992, s. 86.

²⁵⁸Atilla Eralp, “Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: Realizm-İdealizm Tartışması”, *Devlet, Sistem ve Kimlik*, Atilla Eralp (der), İstanbul, İletişim Yayınevi, 2003, ss. 86-87.

²⁵⁹Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, Birtane Karanakçı (çev), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2005, s. 630.

²⁶⁰G. Modelski ve P. Morgan, “Understanding Global War”, *Journal of Conflict Resolution* Eylül 1985, s. 396.

Çalışmanın bu bölümünde sorulması gereken sorunlardan biri, bir devletin sahip olduğu kapasitenin kime karşı neler yaptırabileceğidir? Amerika Birleşik Devletleri dünyanın en büyük askeri ve ekonomik gücüdür ve bu gücüyle dünyanın birçok bölgesinde aynı anda çatışabilir.²⁶¹ Ancak ABD dünyanın her yerinde bütün ülkelere karşı çatışma stratejisi izlememektedir. Hatta nicel olarak bakıldığında ABD dünya genelinde işbirliği süreçlerine en çok katılan ülkelerin başında gelir. Öyleyse, güç tek başına çatışmanın açıklanmasında işlevsel olamaz. Devletleri güç dışında, çatışmaya yönlendiren bir takım faktörler söz konusudur.

C- DEVLETLERİ ÇATIŞMACI GÜÇ MÜCADELESİNE YÖNLENDİREN FAKTÖRLER

Uluslararası ilişkilerde çatışmaların nedeni tek bir faktör ya da tek bir bakış açısıyla açıklanamaz. Bu çerçevede genellikle çatışmalar tarafların hayati çıkarlarını yani güvenliğini tehlikede hissetmesi, sistemden memnun olmaması ve sisteme yeniden şekil verme istenci sonucu liderlerin, sistemin yapısının etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Aşağıda yapılan analizde her bir ayırım çatışmanın nedeni olarak farklı bir teorinin varsayımını yansıtmakta olup, günümüzde çatışmayı anlamamızda iç içe girmiş, ayrı düşünülemeyen faktörlerdir.

1-Sistemin Yapısı: Anarşi

Yunanca kökenli (anarkos) anarşi kavramının anlamına bakıldığında kavramın yönetici ve yönetim yokluğu anlamına geldiği görülür.²⁶² Anarşi politik dilde devlet içerisinde bir düzensizliği, egemen otorite yokluğunu ve kaosu ifade etmektedir. Ancak uluslararası ilişkiler literatüründe, ilişkilerde düzeni sağlayan üstün bir otoritenin olmaması ve devletlerin self-help durumunda olmasını ifade eder.

Realistlere göre, devletlerin dış politika hedeflerini gerçekleştirmeye çalıştığı ortamın anarşik niteliği, devletlerin sürekli kendilerini güvensiz hissetmelerine, güvensizlik silahlanma yarışına, bu durum da çatışmaya neden olmaktadır. Realistlere göre, uluslararası

---

²⁶¹ David Baldwin, "Neoliberalism, Neorealism and World Politics", Neorealism and Neoliberalism, New York, Colombia University Press, 1993, s. 16.

²⁶² Helen Milner, "The Assumption of Anarchy in International Relations Theory: A Critique" *Review of International Studies*, Cilt 17, Sayı 1, s. 69.

ilişkiler doğası gereği çatışmacıdır, anarşi kuraldır, düzen ve adalet istisnadır. Kenneth Oye, ulusların sürekli anarşik ortamda yaşadığını, hiçbir merkezi otoritenin, egemen çıkarların kovalanması üzerine sınırlar empoze edemediğini belirtmektedir.²⁶³

Waltz savaşların ortaya çıkmasında üç perspektifin mevcut olduğunu düşünür. Bunlardan birincisi klasik realistlerin öngördüğü insan doğasıdır. İnsanın doğası itibariyle kötü ve sürekli çıkarları peşinde koşması devletlerin savaşmalarına neden olur. İkincisi ise Liberal düşünürlerin ortaya attığı Demokratik Barış Teorisi ile ilgilidir. Bu perspektife göre devletin yönetim biçimi onun savaşa eğilimli olup olmadığını belirler. Waltz'un da katıldığı üçüncü perspektif ise savaşların nedenini uluslararası sistemin anarşik yapısı ile ilişkilendirir.²⁶⁴ Bir başka ifadeyle Waltz'a göre savaşların meydana gelmesinin nedeni onları savaşlardan koruyabilecek hiçbir mekanizmanın, bir dünya hükümetinin olmaması ile ilgilidir.

Waltz her devleti, uluslararası sistemde kendi yargıcı olarak tanımlar.²⁶⁵ Waltz savaşı anarşik yapı nedeniyle herhangi bir zamanda meydana gelebilen bir olgu olarak tanımlasa da anarşik sistem içerisinde devletlerin daima savaş halinde bulunmayacağını, sistemin bu özelliğinden dolayı devamlı savaş çıkma olasılığının düşük ancak çatışma olasılığının yüksek olduğunu belirtmektedir.²⁶⁶ Waltz'a göre, uluslararası arenada devletler arasında uygulanabilir ortak bir hukuk sisteminin olmaması, sistemde istikrarın sağlanamadığı, kaos ve düzensizliğin var olduğu anlamına gelmez. Nitekim anarşi, uluslararası sistemde, egemenlik mücadelesinin sürdürüleceği ve hegemonun sistemi denetim altına alacağı bir "doğal" durumu ifade etmektedir. Çünkü devletler uluslararası sistemde belirli kurallar ve sınırlar çerçevesinde hareket ederler.²⁶⁷ Anarşiyi derin yapı olarak adlandıran Ruggie'ye göre de, anarşi devlet gücünün oluşumuna katkı sağlar. Güç, bu bağlamda yapının görünen yüzüdür.²⁶⁸ Realistlere göre, anarşik sistemde önemli olan devletlerin kendilerini savunabilme kapasiteleri yani güçleridir. Nitekim Morgenthau'ya göre, "uluslararası ilişkilerde var olma ve üstünlük mücadelesinde güç güce karşıdır."²⁶⁹

---

²⁶³ Kenneth Oye, "Explaining Cooperation under Anarchy: Hypotheses and Strategies", *World Politics* Sayı 38, ss. 1-24.

²⁶⁴ Waltz, *Man The State and War*, ss. 234-235.

²⁶⁵ Waltz, *Man The State and War*, s. 159.

²⁶⁶ Kenneth Waltz, "Anarchic Orders and Balances of Power", Robert O. Keohane (ed), *Neorealism and Its Critics*, New York, Columbia University Press, 1986 s. 99.

²⁶⁷ Burcu Bostanoğlu, *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2008, s. 105.

²⁶⁸ John G. Ruggie, "Continuity and Transformation in the World Polity: Towards a Neo-realist Synthesis", Robert O. Keohane (der), *Neorealism and its Critics*, New York, Columbia University Press, 1986, s. 35.

²⁶⁹ Hans Morgenthau, *Scientific Man vs. Power Politics*, University Of Chicago Press, Chicago, s.1946, s. 71'den aktaran, Bostanoğlu, *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*, s. 90.

Sadece realistler değil, liberaller de anarşik yapıya devlet gücünün neden olduğunu düşünürler. Ancak güç, uluslararası sistem içerisinde anarşinin azalmasına; iç düzende de mevcut olan hiyerarşinin daha belirsiz olarak uluslararası sistemde kendini göstermesine neden olur. Spyrut da anarşinin uzun dönemde istikrarın temel güvencesi olduğunu ifade eder.²⁷⁰ Bu açıklamalarda gücün hem anarşinin görünen yüzü olması hem de anarşinin azalmasına neden olması bir çelişkiyi ifade etmez. Anarşik sistemde devletler güçlerini, çatışma ya da işbirliği stratejilerine dayalı arttırabilirler, artan güç anarşik düzende hiyerarşi yaratarak daha zayıf devletlerin büyük güce itaatlerini gerekli kılabilir.

Sistemin anarşik olması devletleri daima çatışma mücadelesi içerisinde bulunacağını ifade etmez. Sistemin anarşik özelliği devletleri çatışmaya iten faktörlerden birisidir. Nitekim Buzan'a göre, anarşinin olgunlaşması sistem içerisinde işbirliğine de olanak sağlar. Anarşinin olgunlaşması ise, Hobbesyan doğa durumundan uluslararası hukuk düzenine (Kantisyen düzen) geçişi ifade eder.²⁷¹

Bu bağlamda uluslararası toplum, devletler, ulus-üstü, uluslararası, hükümet dışı örgütler ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan bir sistemdir²⁷² ve uluslararası hukuk kurallarının etkinliğini gösterir. Bull'a göre uluslararası toplum ve anarşi bir arada olabilmektedir. Anarşi ve toplum aslında realistlerin savunduğu gibi birinin olduğu yerde diğerinin olmaması gibi bir durumu ifade etmekten çok, ikisinin de aynı anda olduğu bir durumu ifade etmektedir. Çünkü uluslararası ilişkilerin kendine özgü bir yapısı vardır. İki ya da daha fazla devlet aralarında işbirliği için ortak kurumlar oluştururken, kendi aralarındaki anarşiyi de yok ederler.²⁷³ Ayrıca, Bull'a göre, uluslararası sistemin anarşik olması çok kötü ortadan kaldırılması gereken bir şey değildir. Devletler bu anarşik ortamdan şikayetçi değillerdir.²⁷⁴

---

²⁷⁰ Hendryk Spryut, "Institutional Selection in International Relations: *State Anarchy as Order, International Organization*, Cilt 48, No 4, ss.527-557'den aktaran, Gökhan Bacık, *Modern Uluslararası Sistem: Köken, Genişleme, Nedensellik*, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2007, s. 100.

²⁷¹ Daha geniş bilgi için bkz: Barry Buzan, *People, States and Fear*, CO: Rienner, Boulder, 1991.

²⁷² İlhan Uzgel, "Uluslararası Toplum", Fikret Başkaya (ed), *Kavram Sözlüğü II Söylem ve Gerçek*, Ankara, Özgür Üniversite Yayınları, 2006, s. 563.

²⁷³ Hedley Bull, *The Anarchical Society A Study of Order in World Politics*, Londra, Macmilan Press, 1995, s. 13.

²⁷⁴ Hedley Bull, "Society and Anarchy in International Relations", Andrew Linklater(ed), *International Relations, Critical Concepts in Political Science Volume II*, Routledge, New York, ss. 601-615.

2- İletişimsizlik ve Öteki Kimliği

Konstrüktivist ve liberaller devletlerin çatışmaya girmelerinin temel nedenini, devletler arasında kurumsallaşma, etkileşim ve bunların sonucu olarak ortaya çıkan bilgi eksikliği ile açıklarlar. Neoliberalizmin önemli temsilcisi Keohane'e göre, uluslararası kurumlar, devletler arasında belirsizliği azaltıp güveni arttırarak, devletleri işbirliği sürecindeki müzakerelere teşvik eder, bilgi egemenliği nedeniyle devletlerin prestijlerini artırmanın ya da korumanın bir aracı olarak onları dürüst olmaya davet eder ve hükümetlerin vermiş olduğu sözlere ahde vefa edip etmediklerini sistemik olarak kontrol edebilmek için fırsatlar yaratır.²⁷⁵

Devletler diğer devletlerle ne kadar ilişki ve iletişim kurarlarsa, ilişki kurdukları devlete karşı kendilerini o kadar güvende hissederler. Devletler iletişim kurmadıkları ülkeleri tanımadıkları için yabancı dolayısıyla öteki olarak belirlerler. Bu devletlerin amaçlarının, araçlarının ve yöntemlerinin bilinmemesi onların bu devletlerle işbirliği kurmasını zorlaştırır.²⁷⁶ Etkileşimin olmadığı ya da olumsuz olduğu ilişki türünde ortak kimlik olmayacağı gibi ortak çıkarların nelerin olduğu ya da işbirliğinin sağlayacağı fayda bilinemez. Bu nedenle bu süreçte devletler arası çatışmalar daha kolay gerçekleşir. Sonuç olarak, etkileşim, iletişimin ve bilginin olmadığı bir düzlemde devletler birbirleri ile ilk kez karşılaştıklarında, karşılaştıkları devletleri öteki olarak tanımlarlar. Öteki algılamalarının yoğun olduğu devletler arasında çatışma daha mümkün hale gelebilir.²⁷⁷

Ötekileştirme anlamına gelen kimliğin negatif inşası anarşik uluslararası sistemde devletleri güç politikaları ile karşı karşıya bırakır. Her aktörün ötekisinden dehşet algıladığı ortamda devletler karşılıklı güçlerini arttırmaya çalışırlar, ortak faaliyetler imkansız hale geleceğinden çatışmaların doğması beklenebilir.²⁷⁸ Ancak devletler arasında iletişimin olmaması her durumda çatışmaya neden olmaz. Devletler arasında iletişim olmaması durumunda geri çekilmeye yönelik bir tercihin olması da muhtemeldir.²⁷⁹ Ortak faaliyetin

---

²⁷⁵ Robert Keohane, "International Institutions: Can Interdependence Work?", *Foreign Policy*, Spring 1998, s. 86.

²⁷⁶ Beril Dedeoğlu, "Yeniden Güvenlik Topluluğu Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine", *Uluslararası İlişkiler*, Sayı 1, s. 5.

²⁷⁷ Alexander Wendt, "Anarchy is What State Make of it", *International Politics*, Robert J. Art, Robert Jervis, London, Pearson Longman, 2006 s. 624.

²⁷⁸ Wendt, "Anarchy is What States Make of It", s. 621.

²⁷⁹ Stephen J. Majeski, Shane Fricks, "Conflict and Cooperation in International Relations", *Journal of Conflict Resolution*, Cilt 39, No 4, December 1995, s. 632.

olmamasına rağmen devletlerin karşılaşması sonucunda oluşan algılar ve ulusal çıkarlarla da ilişkilidir. Örneğin, iletişimin yetersiz olmasına rağmen Mozambik ile Türkiye'nin çatışmamasının temel nedeni ulusal çıkarların niteliği ve devletlerin birbirlerini algılayış biçimleri ile ilişkilidir.

3- Ulusal Çıkarların Niteliği ve Liderler

İşbirliğinin en temel özelliklerinden birisi, işbirliğine girecek devletlerin ortak çıkarlara sahip olmasıdır. Devletler arasında ortak çıkarlar söz konusu olduğunda işbirliği kolaylaşıyorsa, çatışan çıkarlar söz konusu olduğunda da devletlerin birbirleriyle çatışmaya girme ihtimalleri artar. Çatışmanın tanımında söz ettiğimiz elma örneğinden hareket edecek olursak, her iki devletin elmanın tamamını yemesi varlığının devamı için zorunlu olabilir ya da elmanın tamamını yemek isteyen devlet, bu durumu hayati çıkarları olarak tanımlayabilir.

Örnek verecek olursak, 1956 Süveyş Krizinde İngiltere, Süveyş Kanalı'nı millileştirdiğini açıklayan Nasır'ın ekonomik gelişmişlik ve arzulanan dünya düzeni açısından hayati çıkarlarını ihlal ettiğini bildirmiş ve Mısır'a karşı çatışmacı bir politika izlemekten çekinmemiştir. 1962 Küba Füze Krizi'nde de benzer çıkar tanımlamaları söz konusu olmuştur. Sovyetler Birliği'nin Küba topraklarına orta menzilli ve nükleer başlı taşıyan füzeler yerleştirdiğini öğrenen ABD, kendi topraklarına çok yakın bir nokta olması nedeniyle konuyu anavatan savunması açısından hayati çıkar, Sovyetler de Küba'nın ideolojik açıdan siyasi partneri olması nedeniyle, sorunu hayati çıkar olarak tanımlamıştır.²⁸⁰

Her iki örnek devletlerin konular zincirini, hayati çıkar olarak tanımlamasının çatışmaya etkisini yansıtır. Devletlerin hangi çıkarları hayati olarak tanımladıkları tartışmalı bir konudur. Genellikle, disiplin içerisinde çalışanlar, devletin egemenliğine ya da ulusal güvenliğine yönelik durumları hayati çıkar olarak tanımlanırken, ekonomik ve sosyo politik durumları hayati çıkar olarak nitelendirmemektedir. Bu bağlamda yukarıdaki örneklerde Amerikan, İngiliz ya da Sovyet tanımlamaları doğrudan bir toprak ihlalini ya da egemenliğin ihlalini içermediği için hayati çıkar olarak tanımlanmayabilir ancak burada neyin gerçekte ne olduğu kadar, liderlerin söz konusu gelişmeleri nasıl değerlendikleri de önemlidir.

---

²⁸⁰ Donald E. Nuechterlein, "The Concept of National Interest : A Time for New Approaches", *ORBIS*, Cilt 23, No 4, Spring 1979, ss. 73-81'den aktaran Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, İstanbul, DER Yayınları, 2000, ss. 242-246.

Uluslararası ilişkilerde devletlerin çatışmacı politikalar izlemesinde liderlerin de etkisinin büyük olduğu düşünülmektedir. Liderler anarşi ve karşılıklı bağımlılığın sistematik sınırlamaları dahilinde rasyonel davrandıkları varsayımı altında çok sınırlı seçenekler arasından tercihler yaparlar. Liderlerin algıları, yorumları, beklentileri, amaçları, tecrübeleri ve dünya görüşleri stratejilerin belirlenmesinde oldukça önemlidir. Örneğin, ABD eski dışişleri bakanı Henry Kissinger'a göre, huzur dünyanın doğal hali değildir. Barış ve güvenlik de dünyanın doğal parçası değildir. Kissinger'ın uluslararası sistemi anarşik algılaması, ABD'yi sürekli tehdit ve güvensizlik içerisinde görmesine, dış politikasında da güç dengesi politikalarını ön plana çıkarmasına neden olmuştur.²⁸¹

John Vasquez de, dünyayı sürekli güç ve güvenliklerine yönelik tehdit olarak algılayan liderlerin, savaş çıkması için çok önemli bir faktör olduklarını ileri sürmektedir. Bu görüş bağlamında, ABD'yi Kore'de ve Vietnam'da savaşa götüren nedenlerin, Roosevelt'in ulusçuluk anlayışını rafa kaldırması, George Kennan'ın çevreleme politikasının çöküşü ve Dean Acheson'un askeri çevreleme politikasının yükselişi olduğu gözlemlenmiştir.²⁸²

Sonuç olarak, hem ulusal çıkarların niteliği hem de liderler güç politikasında hangi stratejinin izleneceği konusunda etkili olmaktadır. Bir başka ifadeyle, karar alıcıların ülke çıkarlarını hayati çıkar olarak nitelendirmesi ve ulusal çıkarın nesnel ölçütü güç politikasında çatışmacı stratejiye neden olabilir. Ulusal çıkar tanımlaması yapılmasında karar alıcıların dünya görüşlerinin daha etkin olduğunu söyleyebiliriz: ABD'nin petrol rezervlerine sahip olmasına rağmen, Ortadoğu petrollerinin kendi topraklarına akışını hayati çıkar tanımlaması gibi.²⁸³

4- Revizyonizm Politikası

Revizyonizm, bir devletin belirli politik kalıplardan sıyrılarak sistem içerisinde değişiklikler yapmaya yönelik ekonomik, askeri, siyasi açılımlarda bulunmasıdır. Morgenthau'ya göre revizyonizm, "statükoyu alt-üst etmek, iki ya da daha çok ulusların

---

²⁸¹ Margaret G. Hermann ve Joe Hagan, "Uluslararası Karar Verme Mekanizması: Liderliğin Önemi", *Foreign Policy*, Bahar 1998, s. 101.

²⁸² Aktaran, Hermann ve Hagan, "Uluslararası Karar Verme Mekanizması: Liderliğin Önemi", s.101.

²⁸³ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, s.258.

arasındaki kuvvetler ilişkisini tersine ve yeniden kurmaktır.”²⁸⁴ Bir devletin revizyonist politika izleyebilmesi için ekonomik, sosyal, siyasi ve askeri anlamda kendisini güçlü hissetmesi gerekir. Bu bakımdan revizyonizm güç ile doğru orantılıdır. Kendi toprakları tehlikede olmasa bile askeri açıdan önemli bir gücü hazır bulundurmak, bu hazırlıkları yapan devletin başka ülkelere müdahalede bulunmada istekli olduğunu gösterir. Bu bakımdan revizyonist devletlere karşı sistem içerisinde güç dengesi geliştirilebilir.

Revizyonizm ile çatışma arasındaki ilişkide rol oynayan en önemli faktör güçtür. Çünkü güç, (yumuşak ya da sert) devletlerin statükodan vazgeçip revizyonist politika izlemeleri için cesaretlendirir. Morgenthau’ya göre bir devlet üç durumda revizyonist politikalar izleyebilir:²⁸⁵ Zaferle biten bir savaşın ardından, yenik düşülen bir savaşın ardından ve zayıf ve güçsüz devletlerin varlığı söz konusu olduğunda. Zaferle biten ve yenik düşülen bir savaşın ardından izlenen revizyonist politikalar çatışma ile revizyonizm arasındaki bağlantıyı kurmamızı, güçsüz devletlerin varlığı ise güç ile revizyonizm arasında bağlantı kurmamızı sağlayacaktır. Bu bağlamda zafer kazanacağı umuduyla bir ulusun bir başka ulusla savaşa girişmesinin amacı, yenik düşecek düşmanla olan güç ilişkilerini yeniden tanımlamaktır. Değişikliğin amacı iki aktör arasında statüko kurmaktır ancak öncesinde izlenen politika revizyonisttir.

Yenik düşülen bir savaşın ardından revizyonist politikalar izlemek ise, yenik düşen tarafın düştüğü yenik ve perişan durumdan kurtulma isteğinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda zafer umduğu için revizyonist politikalar izleyen devlet, düşmanı yenerek onun da revizyonist politikalar izlemesine neden olur.²⁸⁶ Birinci Dünya Savaşında mağlup olan Almanya’nın İkinci Dünya Savaşına sebep olan öncül güç olması bu şekilde açıklanabilir.

Revizyonist dış politikaların ortaya çıkmasını teşvik eden bir diğer unsur olan zayıf ve güçsüz devletlerin varlığı ise, devletleri doldurulabilecek boş mekanlara davet etmektedir. Bu durumda oldukça önemli güç unsurlarına sahip olan Afrika, Asya, Ortadoğu gibi coğrafi bölgelerdeki devletlerin zayıflığı karşı devletler gurubunun revizyonist politikalar izlemesine teşvik etmektedir. Revizyonist politikaların nedeni olan bu üç durum aynı zamanda çatışma

---

²⁸⁴ Hans Morgenthau, *Uluslararası Politika Cilt I*, Baskın Oran, Ünsal Oskay (çev), Ankara, Sevinç Matbaası, 1970, s. 54.

²⁸⁵ Morgenthau, *Uluslararası Politika*, ss. 66-68.

²⁸⁶ Morgenthau, *Uluslararası Politika*, s. 67.

ile revizyonizm arasındaki nedensel ilişkiyi açıklamamızda işlevsel olmuştur. Revizyonizm, çatışmacı güç politikasının ya nedeni ya da sonucudur.

Güç ile ilişkili olmasına rağmen sisteme hakim olan güçlerin revizyonist politikalar izlemesi beklenmez. Sisteme hakim olan güçler, statükonun devamından yanadırlar²⁸⁷ ve hegemonyalarını işbirliği ile güçlendirmek isterler. Ancak tarih hegemon güçlerin de revizyonist politikalar izlediği dönemlere sahne olmuştur. Bu dönemler hegemonik güçlerin kapasite ve yeteneklerinin görece zayıfladığı dönemlerdir. ABD'nin hegemon bir güç olmasına rağmen, Ortadoğu'da revizyonist davranması ya da çatışmayı ön plana çıkarması bu şekilde açıklanabilir.

Revizyonist politikalar örtüşen çıkarların değil, çatışan çıkarların eyleme dönüşmesidir. Bu bağlamda dış politikada revizyonist davranış biçimini öngören bir aktör genellikle bir başka aktörün yaşamsal alanına (egemenliğine) müdahale etmektedir. Revizyonist devlet, sistemin işleyişine ve kurallarına müdahale eder. Bu durum karşısında statükoyu koruma eylemi içerisinde olan diğer devletlerle çatışmak zorunda kalır. Öte yandan bu revizyonist güçler diğer (özellikle revizyonist) güçlerle işbirliği de yapabilirler.

Sonuç olarak, bir devletin dış politikasında revizyonist davranması, var olan durumu değiştirmeye yönelik politikalar izlediği bölgelere yönelik çatışmacı politikaları beraberinde getirir. Devletlerin revizyonist politikadaki başarı şansı aktörler arasındaki güç farklılıklarına bağlıdır. Revizyonist devletin, bu politikayı uyguladığı devletten kapasite ve yeteneklerinin yüksek olması başarıyı arttıracaktır. İstedikini alan devletin bundan sonraki süreçte statükocu politikalar izleyecektir.

---

²⁸⁷ Edward Hallet Carr, *The Twenty Years' Crisis 1919-1939*, Londra, Macmillan Colta, 1956, ss. 103-105.

D- ÇATIŞMANIN RASYONELLİĞİ

1- Rasyonelitenin Mümkünlüğü

Rasyonelite kelime anlamı itibariyle akla dayanan, mantıklı, duygulardan arındırılmış demektir. Uluslararası politikada da devletlerin dış politikalarını fayda- maliyet analizleri temelinde, hiçbir duygu ve baskı altında (din gibi) kalmaksızın faaliyetlerini gerçekleştirmesini ifade eder. Ancak diğer kavramlarda olduğu gibi rasyonelitenin de ne olduğunun belirlenmesi konusunda tartışmalar söz konusudur. Waltz'a göre uluslararası ilişkilerde rasyonel hesap için bir temel yoktur. Eğer biz çatışmayı irrasyonel, işbirliğini rasyonel olarak tanımlarsak, çatışmayı insanın irrasyonel düşünmesinin sonucu olarak görebiliriz. Ama eğer biz, rasyonel gereklilikleri sınırsak ve ulusal çıkarların hangi öncelikleri barındırdığını incelersek, hangi metodoloji olursa olsun "öncelikli çıkar politikaları"nın rasyoneliteye hizmet ettiğini görürüz.²⁸⁸

Devletler savaşları, zafer kazanmak ve fayda- maliyet düzleminde kayıplardan çok daha fazlasını kazanmayı ümit ederek başlatırlar. Savaşlar devletler için bazen akılcı bir seçim olabilir.²⁸⁹ Powel'a göre askeri gücün faydası yüksek olduğu zaman, göreceli kazançlar işbirliğinin yükselmesini engelleyerek çatışmanın doğmasına neden olacaktır.²⁹⁰ Bir başka ifadeyle, devletler ulaşmak istedikleri kazançlar için güç kullanırlar ve daha sonra başarılı sonuçlar için beklenti içerisine girerler. Bu kazançlar, çatışmaya giren devletler için işbirliğinden daha fayda getirmelidir.²⁹¹

Ulus devletler, anarşik ortamda çatışmayı rasyonel görebilirler. Güçteki farklılıklar devletlerarası ilişkilerde çatışmayı tetikleyebilir, maliyetler göz önünde bulundurulduğunda uzlaşmadan daha rasyonel olduğu da kabul edilebilir. Örneğin saldırgan devletin çatışma ilişkisinde bulunduğu devletten siyasi-askeri-ekonomik açılardan üstün olması durumunda ve çatışmada galip gelmesi onun ulusal çıkarlarını gerçekleştirme açısından hayati bir unsur taşıdığına çatışma rasyonel görünecektir.

---

²⁸⁸ Waltz, *Man, The State and War*, s. 169.

²⁸⁹ Chris Brown, ve Kirsten Ainley, *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, Arzu Oyacıoğlu (çev), İstanbul, Yayın Odası, 2007, s. 7.

²⁹⁰ Aktaran, Baldwin, "Neoliberalism, Neoliberalism and World Politics", s. 8.

²⁹¹ Waltz, *Man, The State and War*, s. 159.

Günümüzde askeri teknolojinin gelişmesi ile devletler arasındaki sıcak çatışmalar ekonomik maliyeti ve insan kaybını arttırdığından, sıcak çatışmalar rasyonel devletler tarafından tercih edilmemeye başlanmıştır. Bu sebeple rasyonel devlet sıcak çatışma yerine müzakereler ile dış politika hedeflerini gerçekleştirmeye çalışır. Ancak, gelişen teknolojinin çift yönlü işlevi de vardır. Savaşan devletin savaş teknolojisi konusunda yeterli olması durumunda, maliyet düşürebilir ve bu özellik sıcak çatışmaları daha cazip hale getirebilir. Örneğin, ABD sıcak çatışmalarda kayıplardan mümkün olduğunca kaçınma isteği ve bu bağlamda askeri teknolojilere daha fazla para harcama eğilimi ile Amerikan birliklerini tehlikeye atmadan uzak mesafelerden ölümcül isabetler elde edebilecek bir orduya sahip olmasını sağlamıştır.²⁹²

Askeri ve ekonomik kapasite ve yetenekler dışında, ortak güvenlik sisteminde çatışmanın maliyeti açısından oldukça önemli olan bir unsur “meşruluk”tur. Bu sistemi oluşturan ana yapı, BM antlaşması ile kuvvet kullanımı yasaklanmış, uluslararası uyuşmazlıkların çözümünün barışçıl yollarla gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Sistem içerisinde devletlerin münferiden kuvvet kullanmaları yasaklanınca, realist devletler yasağın bir istinası olması gerektiğini vurgulamışlar, antlaşmanın 51. maddesi ile bir devletin saldırıya uğraması durumunda meşru müdafaa hakkını kullanabileceği belirtilmiştir. Saldırı tanımının oldukça esnek bırakıldığı BM antlaşmasına göre, devletler yalnızca bu madde kapsamında meşru olarak sıcak çatışmalarda bulunabilmektedir.

2- Sıfır Toplamlı İlişki

Henderson, çatışma ve işbirliği derecesini gösteren varsayımsal bir çizgiden söz etmektedir. Henderson’a göre, bu çizgi uluslararası politikada tam çatışma durumundan tam işbirliğine geçişi ifade etmektedir.²⁹³ Tam çatışmadan tam işbirliğine gidildikçe ilişki biçimi, sıfır toplamlı ilişkiden sıfır toplamlı olmayan ilişki biçimine geçişi ifade eder. Tam çatışmanın olduğu durumlar, bir aktörün amacı diğer aktörü yok etmek ya da faaliyetin tamamının maliyetini karşı tarafa ödetmektir.

---

²⁹² Robert Kagan, *Cennet ve Güç Yeni Dünya Düzeninde Amerika ve Avrupa*, Selim Yeniçeri (çev), İstanbul, Koridor Yayıncılık, 2005 s. 33.

²⁹³ Conway Henderson, *International Relations: Conflict and Cooperation at the Turn of the 21st Century*, Boston, McGrawHill, 1998, s. 10.

Sıfır toplamlı (zero-sum) ilişki, oyun teorileri içerisinde ise etkileşim ve iletişimsizlik sonucu aktörler arasındaki ilişkinin nasıl sonuçlanacağını gösterir. Hem çatışma hem de işbirliği açısından en çok kullanılan oyunlardan biri “mahkumun ikilemi”dir. Mahkumun ikilemi, oyun teorisyenleri tarafından “hem işbirliğinin hem de çatışmanın yapısal statüsününün sınıflandırılmasının temsilcisi”²⁹⁴ olarak adlandırılır.

Mahkumun ikilemi oyununda iki ulus kendisini bir “statü” içerisinde bulur orada devletler çatışma ve işbirliği yapma seçeneklerine sahiptirler. Bu bağlamda devletler bu oyunun gereği olarak ticaret antlaşması yapabilir ya da yapmayabilirler, silahların kontrolünü arttırabilir ya da azaltabilirler, bir silahlı çatışmaya başlayabilir ya da başlamazlar. Oyunda, suç işledikleri iddiasıyla yargılanan iki oyuncu söz konusudur. Ayrı ayrı hücrelere alınan iki oyuncu tek tek sorgulanacak ve böylece suçu işleyen taraf tespit edilecektir. Oyunda birinin diğerinden bir gün önce arkadaşını ele vermesi, kişiyi hem hüküm yemekten kurtaracak hem de kişi bir miktar para ile ödüllendirilecektir. Her iki tarafın birbirini ele vermemesi ise ikisinin de on’ar yıl mahkum olması anlamına gelecektir. Oyunda, taraflardan birinin arkadaşını ele vermesi kendisinin para ödülü ile mahkumiyetten kurtulması, diğerinin ise mahkum olması anlamına geldiği için bu ilişki sıfır toplamlıdır. Bir başka ifadeyle taraflardan birinin zaferi diğerinin malubiyeti anlamına geldiğinden birinin oyunu kaybetmesi diğerinin oyunu kazanmasını kamufle edecek, ortaya sıfır toplamlı ilişki çıkacaktır.²⁹⁵

Mahkumun ikilemi “korku”, “açgözlülük” ve “güvensizlik” temelinde açıklanan bir teoridir. Korku ve açgözlülük genellikle neorealistler tarafından, ulus devlete fayda getirdiği düşünüldüğü için “motivasyon” unsuru olarak görülür. Neo-realistlere göre anarşik uluslararası sistemde devletler verilen taahhütlere uymak zorunlu değildir. Bu nedenle devletler bu anlaşmaları sık sık yap(a)mazlar. Eğer bir grup karşı gruptan saldırı bekliyor ya da umuyorsa o zaman saldırıyı gerçekleştiren devlet bunu korku motivasyonu ile yapacaktır. Saldırma korkusu karşıt bir gruptan, grubun kaybetme motivasyonunu düşürecektir. Eğer bir grup karşıt bir gruptan işbirliği umar ya da beklerse o grup çıkarlarını maksimize etmek isteyecektir. Karşıt taraftan işbirliği beklentisi, o tarafın görelî ya da mutlak çıkarlarını maksimize etmek istediğinin göstergesi olacaktır.²⁹⁶

---

²⁹⁴ Majenski, Fricks, “Conflict and Cooperation in International Relations”, s. 623.

²⁹⁵ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2002, ss. 259-264.

²⁹⁶ Majenski, Fricks, “Conflict and Cooperation in International Relations”, s. 623-628.

Devletlerin güvenlik politikaları, sıfır toplamlı oyun mantığı içinde ele alınmaktadır. Sıfır toplamlı olarak ele alındığı için bir başka ülkenin ya da ülkelerinkiyle çatışma halindedir. Örneğin, iki dünya savaşı arasında, Rhein'in batı yakasının askerden arındırılması, Almanya için bir güvenlik endişesi yaratmakta ancak Fransa'nın güvenliği açısından olumlu bir durum olarak algılanmaktaydı.²⁹⁷ Bu durumda Fransa'nın güvenliğini sağlaması Almanya'nın güvenlik endişesine neden olduğundan Ren'in batı yakasının askerden arındırılması iki ülke ilişkisi açısından sıfır toplamlıdır.

3-Çatışmanın Sınırlılıkları: Anarşi Altında İşbirliği'nin Mümkünlüğü

Sistemin anarşik, uluslararası toplumun ilkel (gelişmemiş) olması, uluslararası ilişkilerin bir gerçeğini yansıtmaktadır. Ancak uluslararası sistemin anarşik yapısından dolayı sistem içerisinde sürekli çatışma olacağını düşünürsek, ulusların arasındaki bir diğer gerçekliği göz ardı etmiş oluruz. Eğer biz analizlerimizde devletlerin iç yapılarını, ideolojilerini, uluslararası kurumsallaşmaları ve liderlerin kişilik ve tutumlarını göz ardı edersek anarşinin uluslararası sistemin tek gerçek unsuru olduğunu söyleyebiliriz. Ancak günümüzde anarşik uluslararası sistem içerisinde, kimi zaman sistemin anarşik yapısından korunmak amacıyla işbirliği süreçleri yaşanmaktadır.

Anarşik sistemin self-help yapılanması, uluslararası sistemin düzenleyici ilkesidir. Ancak anarşiyi çalışmalarının merkezine oturtan realistler bile uluslararası yapıdaki düzenleyici ilkelerin etkisiyle sistemin değişikliğe uğrayabileceğini bu yolla işbirliğinin mümkün olacağını ancak anarşinin mutlak kalacağını²⁹⁸ ifade etmektedirler. Waltz'a göre çatışmanın temel faktörü olan anarşi işbirliğini de mümkün kılabilir. İşbirliğinin nerede ve nasıl kullanılacağını anarşi belirlemekte bu haliyle de pazarı anımsatan sistem bir kez oluştuktan sonra devlet davranışlarını etkileyen yapıya dönüşmektedir.²⁹⁹

Waltz'a göre, işbirliği de çıkarların kovalanmasındaki araçlardan biridir. Waltz devletlerin savaşmaktansa, kimi durumlarda pazarlık etmeyi tercih edeceğini belirtir. Waltz'a göre devletlerin çatışma yerine işbirliğine gitmelerinin nedeni çatışmanın yüksek maliyetidir.

²⁹⁷ Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, s. 256.

²⁹⁸ Nitekim, Ashley'e göre, neorealistlerin hedefi uluslararası sistemde, anarşinin kalıcılığını betimlemek ve bu varsayımlarını tarih ile güçlendirmektir. Daha geniş bilgi için bkz: Ashley, Richard, "The Poverty of Neorealism", Robert Keohane (ed), *Neorealism and It's Critics*, New York, Columbia University Press, 1986, ss. 47-52.

²⁹⁹ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, New York, Random House, 1979, ss. 98-116.

Yüksek maliyetler ödemektense devletler barışı devam ettirerek ekonomik sorunları gündeme getirebilirler.³⁰⁰

Bull'a göre de, devletler realizmde olduğu gibi her zaman çatışma halinde değillerdir, bazen işbirliğine de gitmektedirler. Ancak burada işbirliğinden anlaşılan -liberallerin ortaya attığı gibi- "dünya hükümeti"ne giden bir yol değildir. Devletler hükümete bir toplumda işbirliği yapmaktadırlar. Hobbes'un devletleri sınırlayan hiçbir kuralı olmadığı görüşü Bull tarafından desteklenmemekle beraber, devletlerin belli hak ve sorumlulukları olduğu düşünülmektedir. Uluslararası ortam kuralsız değildir. Kurallar bütünü söz konusudur. Bu kurallar yalnız hukukun bağlayıcılığından kaynaklanan kurallarda değildir.³⁰¹

Stein'e göre, devlet davranışları serbest ve bağımsız kararlar temelinde şekillendiği sürece bir uluslararası rejimden söz edilemez. Ancak devletler arasında etkileşim rejim oluşumunu mümkün kılabilir. Anarşik uluslararası sistem devletler arasında işbirliğinin imkansız olduğu anlamına gelmez. Onlar uluslararası kurumlar aracılığı ile etkileşimde bulunurlar ve anarşi altında işbirliğini olanaklı kılarlar.³⁰²

II- ULUSLARARASI POLİTİKADA İŞBİRLİĞİNE DAYALI GÜÇ STRATEJİSİ

A- ULUSLARARASI POLİTİKADA İŞBİRLİĞİ KAVRAMI

Ortak güvenlik sisteminde çatışma, hala önemli bir dış politika stratejisi olmasına rağmen, çatışmayı uluslararası ilişkilerin tek motivasyonu olarak açıklamayız. Nitekim devletlerin uluslararası politikada, çatışmadan daha yaygın olarak kullandıkları diğer bir strateji işbirliğidir. İnsan ilişkilerinde ortaklaşa girişimleri ifade eden işbirliği, uluslararası politikada devletlerin ortak bir amaç etrafında bir araya gelmesini, pazarlık süreçlerini ve sonuçta anlaşma ya da anlaşma yoluyla bir kurumsallaşma sürecini ifade eder.

Keohane, *Hegemonya Sonrası (After Hegemony)* adlı kitabının giriş kısmında işbirliğini, kaynakları fazlasıyla çok yönlü, anlaşılması zor bir süreç olarak tanımlar. Keohane'e göre, işbirliği sadece bir mekanizma olarak değil aynı zamanda o ortak siyasal

³⁰⁰ Waltz, *Theory of International Politics*, ss. 104-111.

³⁰¹ Bull, "Society and Anarchy in International Relations", ss. 605-610.

³⁰² Arthur Stein, "Coordination and Collaboration: Regimes in an Anarchic World", *Neorealism and Neoliberalism*, David A. Baldwin (ed), New York, Columbia University Press, ss .30-35.

sürecin adaptasyonu (ortak siyasal süreçlere yönelme) olarak ortaya çıkar. Keohane'e göre işbirliği "açık veya kapalı müzakere yoluyla elde edilen, politika ve davranışların karşılıklı ayarlamasıdır."³⁰³

Uluslararası ilişkilerde devletler arasında işbirliği süreçlerinin yaşanması için ortak çıkarların ve uyumun söz konusu olması beklenir. Ancak işbirliği uyumla eşit değildir. Uyum için tamamen çıkarların benzerliği gerekmektedir, fakat işbirliğinde ise tamamlayıcı çıkarlar ve çatışmaların bileşimini içeren durumlar yer almaktadır. Tamamlayıcı çıkarlarla işbirliği olduğu zaman aktörler diğerlerinin gerçek ve merak edilen tercihlerine göre davranışlarını düzenlerler.

Uluslararası ilişkiler teorilerinde işbirliği kavramını ön plana çıkaran kuram liberalizmdir. Ancak işbirliği kavramı realizmde de önemli yer tutmaktadır. Nitekim Morgenthau devletlerin gelecekte süper maharetli etik diplomasi aracılığıyla işbirliğine gidebileceklerini öngörürken,³⁰⁴ Carr, daha yüksek düzeyde işbirliğinin siyasal biçimlerine doğru yeniden sosyalleşebileceklerini ifade etmiştir.³⁰⁵ Uluslararası ilişkilerin egemen iki teorisi de uluslararası işbirliğini mümkün görmesine rağmen, her iki teori işbirliğinin oluşumunu ve mümkünliğini farklı varsayımlarla açıklar. Neorealistler uluslararası işbirliğini başarıya ulaşılması ve sürekliliği zor bir süreç olarak tanımlarlar. Neorealistlere göre, işbirliğinde belirleyici olan devlet davranışlarıdır. Neoliberaler ise neorealistlerin bu varsayımlarını uluslararası kurumların işbirliğini göz önünde tutarak reddederler.³⁰⁶ Neorealistler uluslararası işbirliğinden görece kazançlara vurgu yaparken, neoliberaler mutlak kazançlara vurgu yaparlar.³⁰⁷

1- Uluslararası Politikada İşbirliği Çeşitleri

İşbirliği aktörler arasındaki ilişkilerde yoğunluk olarak değişiklik göstermektedir. İşbirliğinin basit bir danışmadan, tam işbirliğini ifade eden entegrasyona kadar dereceleri vardır. Ancak, uluslararası ilişkilerde işbirliği, genellikle bir kuruluşun çerçevesi içinde veya dışında yapılan bir ekonomik veya teknik yardım ya da bir anlaşmazlığın çözülmesi için ilgili

³⁰³ Keohane, *After Hegemony*, s. 10.

³⁰⁴ Morgenthau, *Uluslararası Politika*, ss. 295-302.

³⁰⁵ Carr, *Twenty Years' Crisis*, ss. 11-21.

³⁰⁶ David A. Baldwin, "Neoliberalism, Neorealism and World Politics".

³⁰⁷ David A. Baldwin, "Neoliberalism, Neorealism and World Politics".

tarafların iyi niyet kapsamında gösterdikleri çabaları ifade eder.³⁰⁸ Müzakereler olarak adlandırabileceğimiz bu işbirliği süreçlerinde, başta ekonomik sorunlar olmak üzere, çevre sorunları, uluslararası göç, uluslararası terörizm olguları, borç krizleri, açlık sorunları ve silahsızlanma konularının konuşulduğu bir dizi konferanslar, toplantılar yapılmaktadır.³⁰⁹

Bir diğer işbirliği türü ise daha çok caydırıcı askeri güç kapsamında ele alınan kriz yönetimleridir. Önleyici diplomasi (preventive diplomacy), barışı sağlama (peace making), barışı koruma (peace keeping) ve barışı kurma (peace building) girişimleri bu başlık altında ele alınabilir. Önleyici diplomaside, yakın tarihte çıkacağı tahmin edilen bir kriz ve krizin engellenmesine yönelik ortak faaliyetler söz konusudur. BM ve AGİT, AB ve NATO'nun insan hakları kapsamında yaptığı, bölgeye yardım faaliyetleri bölgeyi silahsızlandırma ve sorun yaşayan tarafları bir araya getirme çabaları bu kapsamda değerlendirilebilir.³¹⁰

Barışı sağlama, önleyici diplomatik girişimlerin sonuç vermemesi ve çatışma durumunda şiddeti durdurmaya yönelik faaliyetler olarak tanımlanırken, barışı koruma çatışan tarafların arasına girerek çatışmaların durdurulması sonrasındaki aşamadır. NATO'nun Kosova müdahalesi barışı sağlamaya örnekken, AGİT'in Bosna-Hersek, Kosova ve Tacikistan'daki uygulamaları ve Dayton Barış süreci barışı korumaya örnektir. Bu şekilde bölgede barış “de facto” olarak sağlanmıştır ancak barışın “de jure” olarak sağlanması için barışı kurma aşamasına geçmek gerekir. Bu faaliyetler çoğu zaman devletlerin kurumsallaşma çerçevesinde yaptığı işbirliğine örnek olmakla birlikte aynı zamanda kurumlar arası işbirliğine de örnek olur. Nitekim, Balkanlarda genel kurallar BM tarafından ortaya atılmış, askeri destekte NATO, siyasal işbirliğinde ise AGİT ön plana çıkmıştır.³¹¹

Uluslararası ilişkilerde gözlenen en yaygın işbirliği türlerinden bir tanesi de ittifaklardır. İttifaklar, devletlerin amaçları farklı ve bağdaşmaz olduğu zaman, çatışmayı daha güçlü kılmak amacıyla, çıkarları birbirine yakın ve bağdaşır nitelikte olan diğer devletler arasında oluşturulur.³¹²

---

³⁰⁸ Gönlübol, *Uluslararası Politika*, s. 369.

³⁰⁹ Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, s. 206.

³¹⁰ Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, ss. 219-220.

³¹¹ Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, ss. 220-221.

³¹² Gönlübol, *Uluslararası Politika*, s. 368.

İttifak sistemleri, geçici ittifaklar (ad hoc), kolektif güvenlik esaslı kuruluşlar ve ortak güvenlik anlayışı temelinde ittifaklar olmak üzere üç tür yapılanma esasına göre şekillenmektedir. Geçici ittifaklar, devletlerin belirli bir olgu, olay ya da aktör karşısında aktörlerin kendilerini korumak amacıyla oluşturdukları, tehlikenin kalkmasından sonra ortadan kalkabilen yapılanmalardır. Kutsal ittifak geçici ittifak türüne örnek oluşturmaktadır. Kolektif güvenlik esaslı kuruluşlar, üye devletlerin tüm güvenlik anlayışlarını ortaklarına göre değiştirmeyi öngörmeyen, belirli bir tehdit karşısında aynı görüşü paylaşan devletlerin, bu tehdit karşısında güç birliği oluşturmasını ifade eder. Bu ittifak türünün günümüzdeki en dikkat çeken örneği NATO'dur. Üçüncü tür ittifak türü olan, ortak güvenlik anlayışı temelindeki ittifaklar ise, başka alanlarda ortaklık kurmuş devletlerin belirli konularda tehdit algılamasına yönelik oluşturdukları, sadece askeri konuları içermeyen, sosyal ve ekonomik faaliyetleri de ön plana çıkaran ittifak türüdür.³¹³ Bu ittifak türünün daha çok entegrasyon kavramı çerçevesinde ele alınması gerekmektedir.

2- İşbirliği'nin İleri Boyutu: Entegrasyon

Entegrasyon (bütünleşme), ortaklık kurma, birleşme, birlik oluşturma, topluluk olma kavramları ile açıklanır. Entegrasyon, iki ya da daha çok devletin siyasi ve/veya ekonomik alanda birleşerek yeni ve daha büyük bir yapı oluşturmasını ifade eder.³¹⁴ Entegrasyon sürekli ilerleyen bir süreçtir. Ulusal sınırlar tarafından yaratılan ayrılık ve engellerin ortak politikalar yoluyla kurumsal olarak ortadan kaldırılmasını ifade eder.

Devree'a göre entegrasyonun üç anlamı vardır:³¹⁵ Öncelikle entegrasyon bir siyasi sistemin karar verme kapasitesindeki artıştır. Nitekim Avrupa'da entegrasyon, Kömür-Çelik Topluluğu ile başlamış ve diğer sektörlere yayıldıkça ortak karar verme kapasitesi artmıştır. İkinci olarak, bir grup devlet arasındaki siyasal sürecin kurumsallaşması anlamına gelmektedir. Son olarak, önceden otonom olan siyasal sistemleri zayıflatarak daha geniş bir sistem içinde yeni kapasiteler geliştirmesidir. Dedeoğlu'nun tanımlamasına göre entegrasyon

---

³¹³ Dedeoğlu, Uluslararası Güvenlik ve Strateji, ss.224-226.

³¹⁴ Michael Hodges, "Integration Theory", Trevor Taylor (ed), Approches and Theory in International Relations, Longman, 1978, s.327'den aktaran, Beril Dedeoğlu, *Adım Adım Avrupa Birliği*, İstanbul, Okumuş Adam Yayınları, 2006, s.27.

³¹⁵ Aktaran, Haluk Özdemir, "Nationalism and Supranationalism in Western Europe", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Southwest Texas State University, Texas, 1996, ss. 68-75.

“hem ortak çıkarları için işbirliği yapan ulus-devletlerin eylemlerini hem de bunu yaparken kullandıkları yöntemleri ve kurumları ifade eden bir kavramdır.”³¹⁶

Haas entegrasyonu, birimler arasındaki ilişkilerin yapısı ve uluslararası sistemi değiştiren evrimsel ve dinamik bir süreç olarak tanımlar.³¹⁷ Bir başka tanımlamaya göre entegrasyon, “kapsayıcı sistemin dağınık unsurlarının tutarlı bir yapılanma içerisinde bütünü uyumlaştırılmış bileşik biçimleri biçimine dönüştürülmeleridir.”³¹⁸ Entegrasyon, işbirliğinin en ileri safhasıdır.

İşbirliği, kurumsallaşması amaçlanan konu ve çıkarlarda ulus-devletlerin ortak hareket edeceklerini ifade eder ancak yapılanmanın niteliği, devletlerin egemenliklerine yönelik herhangi bir sınırlama ortaya çıkarmamaktadır. Entegrasyon ise, devletlerin egemenlik alanlarını bir yandan sınırlandırmakta diğer yandan onların egemenlik yetkilerini paylaşabilecekleri üst bir mekanizma öngörmektedir. Entegrasyon sürecinde ortaya çıkan supranasyonel (ulus-üstü) yapı, her işbirliği aşamasında ortaya çıkmamakta, entegrasyon diğer işbirliğine oranla diğer devletlere daha katı sorumluluklar yüklemektedir. Nitekim entegrasyonun oluşturduğu topluluk, bütünleştirici mekanizmalara sahiptir, sınırları ve iç yapısı korunur bu bağlamda siyasal ve ekonomik örgütlenmesini herhangi bir başka mekanizmaya bağlı kalmadan kendi kendini oluşturabilen bir bütündür.³¹⁹

Entegrasyon daha çok değişimle ilgili, ögeleri arasında çatışma ihtimalinin azaltıldığı yapılanmalardır.³²⁰ Bu bağlamda işbirliğinin yoğunluğu arttıkça devletler arasındaki çatışma ihtimalinin hem kendi ögeleri arasında hem de üçüncü ülkelere karşı azaldığını, hatta kendi ögeleri arasında belirli bir süreden sonra yok olduğunu söyleyebiliriz.

İşbirliği (entegrasyona varmayan) ile entegrasyon arasındaki belirgin ortak özellik, her ikisinin de “ortak çıkarlar” kapsamında oluşturulmasıdır. Tüm işbirliği süreçleri başlangıçta ortak fayda temelinde oluşturulur. İşbirliğinin devamı açısından tarafların beklentilerinin gerçekleşme düzeyi, ortak değerlerin varlığı ve sürekliliği oldukça önemlidir.

---

³¹⁶ Dedeoğlu, *Adım Adım Avrupa Birliği*, s. 27.

³¹⁷ Aktaran, Özdemir, “Nationalism and Supranationalism in Western Europe”, ss. 68-72.

³¹⁸ Yusuf Karakaş, *Avrupa Birliği'nde Siyasal Entegrasyon*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2002, s. 7.

³¹⁹ Dedeoğlu, *Adım Adım Avrupa Birliği*, s. 28.

³²⁰ Raymond Hopkins ve Richard Mansbach, *Structure and Process in International Politics*, New York, Harber and Row Publishers, 1973'den aktaran, Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, s. 446.

B-GÜÇ VE İŞBİRLİĞİ KAVRAMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Neoliberal düşünce, karşılıklı bağımlılığın ve ekonomik ilişkilerin arttığı dünyamızda gücü maksime etmenin en rasyonel yolunun işbirliği olduğunu vurgulamaktadır.³²¹ Bir başka ifadeyle refah ve güvenlik sağlamanın en rasyonel stratejisi işbirliğidir. Nitekim Keohane'e göre, devletler kendi insanların refahları ve güvenliği için işbirliğine giderler ve bunun sonuçtaki anlamı güce ve güç kaynaklarına ulaşmaktır.³²²

Uluslararası rejimlerin varlığı, rejim davranışları hatta rejimler üzerindeki kontrol gücü ile ilgilidir. Eğer Keohane ve Nye'in iddia ettiği gibi sistemin yapısı rejimleri büyük şekilde etkiliyorsa³²³ sistemin oluşturan büyük gücün gücü oranının da bu kurumların oluşumunda ve işleyişinde etkisi olacaktır. Hiç kuşkusuz bu varsayımda, rejimler aracılığı ile oluşan işbirliği süreçlerinde sisteme egemen olan gücün pastadan daha büyük bir dilim yemesine neden olacaktır. Başka bir ifadeyle, güçlü olan devlet işbirliğinden daha fazla fayda sağlayacağı için, işbirliği bir devletin sahip olduğu güç miktarına bağlı olarak elde ettiği kazançla orantılıdır.³²⁴

İşbirliğinde ön plana çıkarılan güç unsuru ekonomik güçtür. Devletler askeri alanlarda işbirliğine gitse de iki nedenden ötürü ekonomik işbirliklerini tercih ederler. Öncelikle devletler arasındaki karşılıklı ekonomik bağımlılık ekonomik işbirliği süreçlerinin başlaması ve yoğunlaşmasında çarpan etkisi görür. Devletler ekonomik kapasitelerini arttırmak istedikleri zaman işbirliğinin maliyetinden çok fayda getireceklerini düşünürler.

Uluslararası ilişkilerde ekonomik konularda uzlaşa sağlamak askeri konulara oranla daha kolaydır. Çünkü devletler genellikle ekonomik konuları güvenliklerine yönelik bir tehdit olarak algılamazlar. Bu durumda ekonomik gücün işbirliği stratejisi ile maksimize edilmesi sağlar. Mitrany'e göre, entegrasyon herkesin üzerinde rahatlıkla uzlaşa sağlayacağı teknik fonksiyonlarla (ticaret, refah gibi) başlamalıdır.³²⁵ Egemenlik, ideoloji, iktidar gibi siyasi fonksiyonlar söz konusu olduğunda tartışma çıkabilir. Teknik konularda entegrasyonun daha kolay olmasının başlıca dört nedeni vardır: Devletlerin işbirliğinden beklentileri birebir uyuşmasa da ihtiyaçları birbirine benzer. Getirdiği kazanımlar çok rahat gözlemlenebilir.

³²¹ Stein, "Coordination and Collaboration: Regimes in an Anarchic World", ss. 29-59.

³²² Keohane, *After Hegemony*, s.ix.

³²³ Robert Keohane, Joseph Nye, *Power and Interdependence*, Boston, Scott, Foresman and Company, 1989, s. 21.

³²⁴ Henderson, *International Relations*, s.15.

³²⁵ Aktaran, , Özdemir, "Nationalism and Supranationalism in Western Europe", ss. 72-75

Halkın desteğini sağladığı için geri dönüş kolay olmaz. Kimseye zarar vermeden, herkese fayda sağlar. Bu bağlamda teknik konularda işbirliği kolay yürüdüğü için, bu konular daha çok ortak hareketi öğrenme sürecidir. Aktörler davranışlarını ortak çıkarlar ekseninde şekillendirirken teknik konular çatışma yerine işbirliğini vurgular.

Ancak söz konusu askeri bir işbirliği olduğunda, devletler işbirliği sonucunda karşı gücün elde edeceği sonuçların kendisine karşı kullanılmasından çekinir. Yine de uluslararası ilişkiler askeri gücün maksimize edilmesine yönelik işbirliği süreçlerine de sahne olur. Bu bağlamda bir devlet, askeri gücünü yetersiz hissettiği ve güvenlik tehdidi algıladığı zamanlarda kendini bir güvenlik şemsiyesi altına almak için işbirliği süreçlerine katılacaktır. Tabii ki bu durum, işbirliği sonrasında elde edilecek mutlak ve göreceli kazançlar da ile ilgilidir.³²⁶ Devletler, işbirliği ile göreceli kazançlar elde edeceklerini düşünürler. Göreceli kazançlar, bir aktörün tek başına da yiyebileceği bir pastayı (mutlak kazanç) diğer aktörlerle paylaşması sonucunda, diğerinden daha az ya da çok kazanımlar elde etmesidir. Devletler (birbirlerine karşıt) kazanımlarını, ileriki bir zamanda diğerinin aleyhine kullanacağını düşünürler. Bu durum da (daha çok) realistlerin ifade ettiği gibi işbirliği süreçlerinin yaşanmasına engel olabilir.

Bir devletin işbirliği politikası izlemesinde devletin sahip olduğu değerler, liderlerin etkisi ya da kurumsallaşma diğer devletlerle ilişkilerindeki bilgi akışı önemlidir. Ancak bir devletin işbirliği politikaları izlemesi sadece devletlerin ideolojileri, kurumsallaşma ya da prensipleri ile ilgili değildir. İşbirliğinin devletler arasında gerçekleşmesi için koşullar da oldukça önemlidir. Özellikle güvenlik tehdidi algılamalarında, bir devlet kendisini yarımsız ve kendi gücüyle koruyacağına inanıyorsa veya işbirliğinin getireceği yükümlülüklerin beklenen faydaları aşacağına inanıyorsa bu devlet işbirliğinden kaçacaktır.³²⁷ Powel'a göre, gücün işlevselliği düşük olduğu zaman devletler işbirliğine yatkın olurlar.³²⁸ Bu bağlamda, devletler saptadıkları tehditlere karşı kendi güçlerini yeterli görmediklerinde ittifaka yöneleceklerdir. İkinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere, Fransa, Rusya ve ABD'nin Mihver devletlerine karşı kurdukları ittifak askeri kapasitenin artırılması yönünde devletlerin bir işbirliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca ittifaklar bir devletin aşırı güçlenerek, sisteme hakim

---

³²⁶ Keohane, Nye, *Power and Interdependence*, s. 10.

³²⁷ Çaşın, Özgöker, Çolak, *Avrupa Birliği*, s. 100.

³²⁸ Aktaran, David A. Baldwin, "Neoliberalism, Neorealism and World Politics", s. 10.

olmasını engellemek ve güç dengesini sağlamak amacıyla oluşturulmaktadır.³²⁹ Nitekim Soğuk Savaş döneminde ABD'nin NATO kanalıyla Sovyetlere karşı güçlenmesine karşı olarak Sovyetlerin Varşova Paktını oluşturması sistem içerisinde Amerikan hegemonyası engellemeye ve ABD ile gücünü dengelemeye yönelik geliştirilmişti.

Ayrıca, karşılıklı bağımlılığın arttığı dünyada güçlü ve kendine yeterli devletler dahi zaman zaman işbirliğine gitme ihtiyacı hissedebilirler. Günümüz dünyasında sisteme hakim olan güç dahi, küresel olayları etkilemek için bazı genel kurallara ihtiyaç duyar. Tek tek her ülke için harcanacak çabaların maiyeti oldukça yüksek olur. Bu nedenle ABD dahil tüm güçler küresel konularda uluslararası işbirliği rejimlerine ihtiyaç duyarlar.

C-DEVLETLERİ İŞBİRLİKÇİ GÜÇ MÜCADELELERİNE YÖNLENDİREN FAKTÖRLER

Deutsch'e göre işbirliği sürecinde işbirliğinin başarıyla tamamlanması, gelişmesi ve ortak kurumlar arasında kurulan işbirliklerinden daha uzun süreli ve daha yoğun işbirlikçi yapılanmaların meydana gelmesi için, bir araya gelecek aktörlerin üç temel özellik/koşul bulundurmaları gerekmektedir: Öncelikle aktörlerin kurulan karşılıklı ilişkiler neticesinde kolektif değer yaratma kapasitelerinin bulunması gerekmektedir. İkinci olarak, aktörlerin şiddet içeren araçlar yerine siyasal araçları kullanma yeteneklerinin varolması gerekir. Böylelikle aktörler arasında kurulan karşılıklı ilişkilerin sosyal süreçler, kurum ve yapılar üzerinde pozitif etki yapması beklenir. Üçüncü olarak, aktörlerin sürpriz bir çatışmayı engellemek amacıyla birbirlerinin siyasal, ekonomik ve sosyal davranışlarını önceden tahmin edebilecek kapasiteleri yani bilgi güçlerinin olması gerekir.³³⁰ Çalışmanın bu bölümünde benzer başlıklar altında devletleri işbirliği yapmaya zorlayan faktörler analiz edilecektir.

---

³²⁹ Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, s. 223.

³³⁰ Karl W. Deutsch, *Communication Theory and Political Integration*, Philadelphia, J.P. Lippencont and Co., 1964'ten aktaran Dedeoğlu, "Yeniden Güvenlik Topluluğu", ss. 11-12.

1- Uluslararası Sistemin Özelliği: Karmaşık Karşılıklı Bağımlılık

Anarşi uluslararası ilişkiler disiplininde birçok teori tarafından kabul edilen sistemin hakim özelliğidir ancak sistemin anarşi dışında bir takım özellikleri de mevcuttur. Anarşik yapı dışında günümüz sisteminin en temel özelliklerinden biri devletlerin sistem içerisinde birbirlerine karmaşık ancak karşılıklı bağımlıdır.

Bağlı olma (dependence), aktör faaliyetlerine dış güçlerin etki etmesi anlamına gelir. Bağımlılık (interdependence) ise, en temel ifade ile karşılıklı olarak bağlı olma durumudur.³³¹ Uluslararası ilişkilerde bağımlılık, farklı aktörler arasındaki karşılıklı etkileri karakterize etmek için kullanılır. Devletlerin uluslararası politikadaki davranışlarında diğer aktörleri göz önünde bulundurmaları, çoğu zaman dış bazı durumlarda iç politikalarında bağlı olma durumudur. İlk defa ekonomi disiplinine bağlı olarak ortaya atılan (karşılıklı) bağımlılık, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce tanımlanmış olup, 1970'lerde dolar ve petrol fiyatlarındaki hızlı artış ve Vietnam Savaşı'nın Amerikan kamuoyundaki siyasi etkisi ile güçlü bir teori haline gelmiştir.³³²

Keohane ve Nye karşılıklı bağımlılığın uluslararası ilişkilerde aynı zamanda karmaşık olduğunu da iddia etmektedirler.³³³ Buna göre karmaşık karşılıklı bağımlılık, çok sayıda devletin güvenlik ve şiddet kullanımının öneminin azalarak sosyal ve siyasi bağlarla birbirine bağlandığı durumdur. Aktörler karmaşık karşılıklı bağımlılığın söz konusu olduğu bir ortamda güç elde etmek için sorunlararası bağlantı kurma, gündem belirleme stratejileri, ulusötesi ve hükümetler ötesi bağlantıların kurulması, uluslararası örgütlerin devreye sokulması gibi yöntemlere başvururlar. Bu yöntemler kurumsallaşmayı ön plana çıkartarak, çatışma ihtimalini azaltır; güç arayışında işbirliğini daha cazip hale getirir.

Bağımlılık, dünya politikasına ve devlet davranışlarına etki eder. Ancak, karşılıklı olarak aktör davranışları da bağımlılığı etkiler. Nitekim karmaşık karşılıklı bağımlılık işbirliğinin hem nedeni olabilir hem de işbirliği sonucunda devletlerin birbirlerine olan bağımlılığı artabilir.³³⁴ Bir başka ifade ile karşılıklı bağımlılık ve işbirliği arasında ise,

---

³³¹ Keohane, Nye, *Power and Interdependence*, s. 8.

³³² Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 51, Ayrı Baskı, Sayı 1-4, Ocak-Aralık 1996. ss. 97-98.

³³³ Keohane ve Nye, *Power and Interdependence*, ss. 23-28.

³³⁴ Keohane ve Nye, *Power and Interdependence*, s. 5.

dönüşümlü bir fonksiyon söz konusudur. Öncelikle karşılıklı bağımlılık yoğunlaştırılmış işbirliğinin önkoşuludur.³³⁵ Devletler arasında var olan karşılıklı bağımlılık, işbirliğinin artmasına neden olmaktadır. Birbirine bağımlı olan uluslar birbirine yakın ekonomik ve/veya siyasal çıkarlara sahiptirler. Birbirine yakın olan bu çıkarların ortak bir çatı altında birleştirilmeleri zor olmayacaktır. Örneğin, petrol konusunda B'ye bağımlı olan bir A devleti ile sanayi konusunda C'ye bağımlı olan B devleti arasında işbirliği her üç tarafa da fayda sağlayacaktır. İşbirliği ilerledikçe devletlerin birbirine bağımlılığı artacak, bu durum da işbirliğinin sona ermesini irrasyonel hale getirebilecektir.

Karşılıklı bağımlılık temelde ekonomi politikayı ön plana çıkarır ve hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde askeri gücün öneminin azaldığına işaret eder. Ancak Keohane ve Nye göre devletlerin işbirliğine gitmesi için ne güvenlik tehdidi algılamaları ne de refah düzeyleriyle ilgilidir. İşbirliğinin artmasında en önemli unsur karşılıklı bağımlılıktır. Keohane ve Nye, *Ulus-ötesi İlişkiler ve Dünya Politikası (Transnational Relations and World Politics)* isimli kitaplarında³³⁶ karşılıklı bağımlılığı üç ana varsayıma dayandırmışlardır: 1) Devletler, uluslararası ilişkilerde temel aktör olma özelliğini devlet dışı aktörlere devretmektedir. 2) yüksek ve alçak politikalar arasında oluşturulan hiyerarşi artık geçerli değildir. Alçak politika olarak adlandırılan ekonomi ve refah konuları yüksek politika olarak adlandırılan askeri meselelerin önceliğini azaltmıştır. 3) Bu bağlamda askeri ve güvenlik içerikli konular uluslararası ilişkilerin merkezinde yer alma özelliğini kaybetmiştir. Keohane ve Nye'a göre, karmaşık karşılıklı bağımlılıkla birlikte konular arasındaki hiyerarşi de ortadan kalkmıştır. Bu bağlamda herhangi bir mesele herhangi bir anda uluslararası gündemin zirvesine oturabilir.³³⁷ Bu herhangi bir konu uluslararası alanda işbirliğinin kaynağı olabilir.

Karşılıklı bağımlılık devletlerin tek taraflı politikalarının maliyetlerini artırır. Bu nedenle devletler işbirliği süreçlerini daha rasyonel kabul edebilirler. Karşılıklı bağımlılığın asimetric artmasını sağlayan her bir unsur aynı zamanda önemli bir güç unsuru olarak ortaya çıkar. Bu bağlamda bağımlılık unsurunu pozitif yönde elinde tutan devlete karşı işbirliğine girişebilirler. Ama bağımlılık uluslararası sistemde gücün önemini azaltmaz sadece toplamda ve karşılaştırıldığında daha az bağımlı olan daha güçlüdür denebilir.

---

³³⁵Beril Dedeoğlu, "Avrupa'da Siyasal Bütünleşme: 'Birlik' Modelinin Yeniden Düzenlenmesi, Faruk Sönmezoğlu(der), *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar*, İstanbul, DER Yayınları, 1998, s. 356.

³³⁶ Robert Keohane and Joseph S. Nye, *Transnational Relations and World Politics*, Harvard University Press, Cambridge, 1971.

³³⁷ Brown, Ainley, *Uluslararası Politikayı Anlamak*, s. 30.

Karşılıklı bağımlılık devletler arasında artan ticaretin barışı da güçlendireceğini de ifade eder.³³⁸ Ticaretin artması devletler arasında etkileşim ve iletişimi artıracak, devletlerin bilgi eksikliği ya da yanlış bilgilendirmelerinden doğan çatışmaları engelleyecek böylece devletler arası ilişkilerde barış güçlenmiş olacaktır.

Ancak, işbirliği karşılıklı bağımlılığın olumlu görünen yüzüdür. Bir de karşılıklı bağımlılığın gelişmemiş devletlere yönelik olumsuz bir yüzü vardır ki bu bağımlılık türünü asimetrik karşılıklı bağımlılık olarak adlandırılması daha doğrudur. Bu tarz bir ilişkide bağımlılığı yaratan taraf bağımlılığı daha güçlü hisseden tarafa yönelik etki yaratmak amacıyla tek taraflı girişimlerde bulunmasına yol açabilir. Örneğin bu devlete yönelik askeri ekonomik yaptırımlar uygulayabilir bu da çatışmaya yol açar.

Karşılıklı bağımlılığın devletleri işbirliğine yöneltmediği aksine “giderek artan karşılıklı bağımlılık düşüncesinin” çatışmaya davetiye çıkardığını düşünenler de mevcuttur. Realistlere göre, sistemin karşılıklı bağımlılık ilkesince düzenlenmesi sistemin anarşik özelliğini azaltmaz. Örneğin Waltz, bu teorinin tarihsel perspektiften yoksun olduğunu karşılıklı bağımlılığın pratikte daha önceki yıllarda daha şiddetli yaşandığını, teoride anlatılanların devletleri çatışmaya itmekten başka bir işlevi olmadığını iddia etmiştir.³³⁹ Bağımlılık, uluslararası aktörleri artan iletişim ve etkileşim kanalıyla birbirlerine bağımlı hale getirirken, devletlerin klasik hareket yeteneklerini sınırlamaktadır. Ancak bazen bağımlılık çatışmalara da neden olur.³⁴⁰ Nitekim Keohane ve Nye’a göre, bağımlılık söz konusu olduğunda çatışmanın azaldığı iddia edilemez. Tersine bağımlılık, çatışmayı yükselten bir unsur da olabilir.³⁴¹ Bu bağlamda bağımlı olmakla karşılıklı bağımlılık arasında bir ayrım yapmak gerekir. Bağımlı olunan durumlar da güç ile de ilişkili olarak çatışmaya girilebilir. Örneğin, ABD Ortadoğu petrollerine bağımlı olduğundan Irak’a karşı çatışmacı politikalar izlemiştir. Ancak, ABD Suudi Arabistan gibi diğer petrol zengini Arap ülkelerle kurumsallaşma yoluyla karşılıklı bağımlılık yaratılarak işbirliği tercih edilmiştir Keohane’e göre de artan bağımlılık uluslararası ilişkilerde çatışmanın da nedeni de olabilir. Güçlü devletler zayıf bir devlete bağımlı oldukları zaman, işbirliğinin sağlayacağı fayda- maliyet

³³⁸ Aydın, “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım Teori ve Analiz”, s. 98.

³³⁹ Kenneth Waltz, “The Myth of National Interdependence”, C. Kindelberger (der), The International Cooperation, MIT Press, Cambridge, 1970’den aktaran, Aydın, “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, s. 98.

³⁴⁰ Dedeoğlu, “Yeniden Güvenlik Topluluğu”, s. 5.

³⁴¹ Keohane ve Nye, *Power and Interdependence*, s. 8.

dengesi çatışmanınkinden daha düşük olabilir. Ancak Keohane'nin belirttiği gibi “dünyanın bir yerinde çatışmalar olduğu için dünyanın geri kalanında işbirliği olmalıdır.”³⁴²

2- Kurumsallaşma, Uluslararası Rejimler ve Hegemonya

Keohane'in tanımlamasıyla rejimler, “dünya politikasının unsurlarını yöneten kurallar ve bu kuralların uygulanmasına yardımcı olan kuruluşlardır.”³⁴³ Avrupa Birliği, modern uluslararası kurumlar arasında en iddialı olanıdır. Bunun yanında BM, NATO, DTÖ gibi uluslararası örgütler günümüz dünya politikasında etkisi hissedilen yapılardır. Sistem içerisinde BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu) gibi daha küçük ölçekli örgütler etki açısından daha sınırlı kapasiteye sahip olsa da bu yapıların hepsi birden, karşılıklı bağımlılık, küreselleşme ve işbirliği kavramlarına işaret etmektedir.

Neoliberal teoriye göre kurumsallaşma devletler arasında işbirliğini arttırmaktadır. Uluslararası sistemdeki bilgi/iletişim eksikliği dünya politikasını belirsiz kılabilir. Ancak kurumsallaşma aktörlerin faaliyetleri hakkında bilgi sağlayabilir, devletlerin birbirine güvenini arttırabilir.³⁴⁴ Keohane'e göre, uluslararası kurumlar, anlaşma yapma ve uygulama maliyetlerini düşürerek devletler için işbirliğini karşılıklı faydalar sağlayabilecekleri stratejiler haline getirir.³⁴⁵ Haas, uluslararası kurumların olmadığı bir sistemde uluslararası sistemde yaşamın daha zor, sıkıntılı ve tehlikeli olacağını düşünür. Haas'a göre uluslararası kurumların devletlere sağladığı fayda nedeniyle sistem içerisinde önemleri önümüzdeki yüzyılda daha büyük olacaktır.³⁴⁶

Kurumlar, rekabet halindeki aktörlerin uzlaşmasında oldukça işlevseldir ancak yeni ortaya çıkmış sorunlar için sorunları işbirliği ile çözümleyebilen kurumlar yetersizdir. Sorunun niteliğine göre kurumlar oluşturulduğu için- örneğin BM uluslararası barış ve güvenliği sağlamak amacıyla oluşturulmuştur- kurumlar işbirliği sürecinin hızı ve kapsamı konusunda sorunlu hale gelebilmektedir.³⁴⁷

---

³⁴² Keohane, *After Hegemony*, s. 6.

³⁴³ Keohane, *After Hegemony*, s. 82.

³⁴⁴ Keohane, *After Hegemony*, ss. 75-78.

³⁴⁵ Keohane, “International Institutions: Can Interdependence Work”, s. 86

³⁴⁶ Ernst Haas, “When Knowledge is Power: Three Models Of Change in International Organisations”, Berkeley, University of California Pres, 1990, ss. 1-3'den aktaran, Henderson,, *International Relations Conflict and Cooperation at the Turn of the 21st Century*, s. 420.

³⁴⁷ Keohane, “International Institutions: Can Interdependence Work”, s. 89.

Realistler, uluslararası kuruluşların sistem üzerinde çok az etkiye sahip olduğunu, bu kurumların yalnızca kurumsallaşmanın içindeki devletleri etkilediğini düşünürler. Özellikle Avrupalı realistler, bu kurumların gücüyle orantılı olarak, ABD'nin kontrolünde olduğunu ve bu kurumların ABD'nin çıkarlarını gerçekleştirmesi için önemli araçlar olduğunu söylerler. Bu noktada neoliberaler kurumların büyük gücün hizmetinde olduğunu kabul ederler. Keohane'e göre bu kuruluşlar gerçekten güçlünün, güç ile ve güç için oluşturduğu kurumlardır. Bu kuruluşları oluşturan güçler bu kuruluşların yetkilerini kendi çıkarları için kullanabilirler ancak bu durum özellikle orta büyüklükteki demokratik ülkeler için olmamasından daha iyidir.³⁴⁸

Realistler, Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte uluslararası kurumların da çökeceğini ya da gerileyeceğini düşündüler. Çünkü onlar Soğuk Savaşın çatışma ortamında, çatışmadan daha az zarar görmek için işbirliğine gittiğini düşündüler. Keohane'a göre bu düşünce bir yere kadar doğrudur ancak uluslararası kurumların varlığı Soğuk Savaşı oluşturan hegemonyaya bağlı olsa da bu kurumsallaşmanın devamı, sözü edilen hegemonyanın varlığına bağımlı değildir. Nitekim 1990 sonrasındaki yıllar işbirliğinin arttığı yıllar olmuş, AB ve NATO hem üye sayısını hem de faaliyet alanlarını arttırmıştır. Keohane'e göre, eğer uluslararası ilişkiler yalnızca çatışma ekseninde şekillenseydi, kurumsallaşmış işbirliği örnekleri güç mücadelesinin önemli bir unsuru olarak görülmezdi.

Rejim teorileri hegenomik istikrar teorilerinden³⁴⁹ ve karmaşık karşılıklı bağımlılık modelinden³⁵⁰ hareketle 1970'lerin sonunda oluşturuldu. Uluslararası rejimler, uluslararası kurumsallaşmanın bir alt sistemini oluşturmaktadır. Uluslararası ilişkiler literatüründe kurumsallaşma, devletlerin yetki ve otoritesini kabul eden, sorunların çözümünde kolektif davranış sergileyen birimlerin meydana getirdiği yapıyı ifade ederken, uluslararası rejimler, sistemin kural ve işleyişini gösteren değerler bütününe ifade eder. Rejimler sistem içerisinde hangi davranışların yerinde ve doğru, hangilerinin ihlal edilmiş ve yanlış olduğuna yönelik tespitlerin yapılmasını kolaylaştırmaktadır.³⁵¹ Krasner'a göre rejimler, "belli bir konuda aktörlerin beklentilerinin etrafında bulunduğu prensipler, kurallar ve karar verme

---

³⁴⁸ Robert Keohane, "Governance in a Partially Globalized World", *American Science Review*, Cilt 95, No 1, March 2001, s. 7.

³⁴⁹ Keohane'a göre, "Dünya siyasetinde düzen tipik olarak tek bir dominant güç tarafından yaratılır. Rejimlerin oluşumunda normal olarak hegemonu dayanmaktadır." Daha geniş bilgi için bkz: Keohane, *After Hegemony*, s. 31.

³⁵⁰ Brown ve Ainley, *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, s. 118.

³⁵¹ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, s. 489.

prosedürlerdir.”³⁵² Keohane da uluslararası rejimlerin, uluslararası sistem içerisinde devletlerin “uymak zorunda olduğu” kuralları, nomları, prensipleri ve karar verme prosedürlerini içerdiğini belirtmiştir.³⁵³

Uluslararası rejim teorisi neoliberal teoriden doğmuştur. Uluslararası rejim teorisyenleri, uluslararası sistemin anarşik, uluslararası politikada temel aktörün devlet olduğunu kabul ederler.³⁵⁴ Neoliberal- rejim teorisyenlerinin amacı anarşi ve devlet merkezli yapılanmaya rağmen uluslararası rejimlerle devletler arasında işbirliğinin gelişebileceğini göstermektedir.

Bu bağlamda rejimler katılımcıların davranışlarını düzenler, bir anlamda oyunun kurallarının belirlenmesine yardımcı olur, çünkü onlar ülkeler arası pazarlık düzenleridir. Uluslararası rejimler, prensiplerin kümeleştirilmesinde norm ve kuralların oluşumunda devletler için maliyetleri azaltarak asimetrik iletişim problemlerini de azaltır. Böylelikle rejimler devletlerin birbirine olan güvenlerini arttırır.³⁵⁵

Sisteme hakim güçler, tarafları oldukları uluslararası rejimleri oluşturma ve devam ettirme yeteneğine sahiptirler. Bir başka ifadeyle sisteme hakim olan devlet işbirliği sürecinde kuralları düzenleyici otorite olarak yer alır. İşbirliği süreci tüm katılımcılar için karşılıklı faydalar doğurur ancak doğal olarak pastanın en büyük dilimini kendisi yer ve işbirliğinin getirdiği net fayda onda kalır.

Hegemon güç, sistemin kurallarına uymayan devletleri zorlayabilir ancak daha çok hegemon gücün tercihi karşı tarafı ikna etmek olacaktır.³⁵⁶ Kendiliğinden ya da ikna yoluyla sisteme ya da kurumsal düzenlemelere ayak uyduran devletin de gücü oranında pastadan pay almasına izin verilir. Aslında buradaki durum sistemik güçten başka bir şey değildir. Çünkü sisteme hakim olan güç dışındaki devletler, sistemi şekillendiren güce kurumlar aracılığı ile ayak uydururken ortak bir kimlik yaratmış da olur. Böylece yaratılan bu ortak kimlik, daha zayıf olan devlete işbirliği kanalıyla güç kazandırır.

---

³⁵²Stephen Krasner, “Structurel Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables”, *International Organization*, Cilt 36, 1982, s. 185.

³⁵³ Keohane *After Hegemony*, s. 8.

³⁵⁴ Brown ve Ainley, *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, s. 119.

³⁵⁵ Keohane, *After Hegemony*, ss. 85-110.

³⁵⁶ Keohane, *After Hegemony*, s. 247.

Hegemonya teorilerine göre, uluslararası sistemde işbirliği ve çatışma ihtimalleri üzerinde en önemli faktörlerden biri de, uluslararası sistem içerisinde liderlerin rejimlerin oluşumu sırasında oynadığı roldür. Hegemon gücün uluslararası kurumlardaki önemini belirtenlerden farklı olarak, Keohane bu kurumların bir kere oluşturulduktan sonra artık hegemonyaya ihtiyaç duymayacağını çünkü kurumlara oluşturan devletler sağlanan fayda dolayısıyla kurumlara korumakta istekli görüneceğini ifade etmektedir.³⁵⁷ Keohane'e göre yapılaşan işbirliği artık hegemonyaya ihtiyaç duymayacak, hegemonya sayesinde sistem işlemeye devam edecektir. Uluslararası kuruluşların ve bölgesel ittifakların artan etkisi nedeniyle, sisteme tek başına hakim olan güçlerin bile etki alanları sınırlanmış, dünya kamuoyunun desteğini almak oldukça önemli bir hale gelmiştir. Hiç kuşkusuz işbirliği salt rejim ve sisteme egemen olan gücün varlığına bağlı olarak yaşanmaz. Nitekim 1956-57'de işbirliği rejim olmaksızın, 1980'de ise hegemonsuz gerçekleşmiştir. Buna karşıt olarak iki savaş arası dönemde Amerikan hegemonyası işbirliğini getirmemiştir. Keohane'e göre, işbirliğinin gerçekleşmesi için, ne kurumlar ne sisteme hakim bir güç, ikisi de tek başına yeterli değildir. Ama yine de Keohane, 1973-74 petrol krizlerinin gösterdiği gibi, hem hegenomik bir lider hem de uluslararası rejim yoksa, işbirliği ihtimalinin düşük olacağını belirtmektedir. Bu nedenle hegemonlardan sonra hükümetlerin sürdürülebilir uluslararası rejimler oluşturmaya çalışması şaşırtıcı değildir.³⁵⁸

Keohane Amerikan hegemonyasındaki düşüşle 1960'lardan sonraki dönemde ekonomi politik içerikli işbirliği antlaşmalarında bir düşüş olduğunu kabul etmekle beraber bu düşüşü farklı nedenlere bağlamaktadır. Çünkü Keohane'e göre devletler arasında karşılıklı fayda sağlayan anlaşmalar hegemonun düşünden sonra da devam etmektedir.³⁵⁹ ABD gücünün düşüşü, uluslararası ekonomik düzensizliği arttırsa da, işbirliğinin önüne geçmemiş, onun yerine düzensizlik ve işbirliği bir arada var olmaya devam etmiştir.³⁶⁰

3-İletişim ve Biz Kimliği

İletişim genel bir tanımlama ile, aktörler arasındaki karşılıklı bilgi alışverişleridir. AB, BM, DTÖ gibi uluslararası ve ulus-üstü kurumlar devletler arasında iletişimin artmasını

³⁵⁷ Keohane, *After Hegemony*, s. 83.

³⁵⁸ Keohane, *After Hegemony*, s. 240.

³⁵⁹ Keohane, *After Hegemony*, s. 195.

³⁶⁰ Keohane, *After Hegemony*, s. 184.

sağlayarak, devletlere birbirlerinin davranışları hakkında bilgi sağlarlar. İletişimin ve bilgi akışının işbirliğine ulaşmada en büyük işlevi çatışmanın nedenlerinden sayılan korku ve açgözlülüğü (görelî olarak) azaltmasıdır.³⁶¹

Ancak, iletişimin varlığı devletlerarası ilişkilerde her zaman işbirliğini sağlamayabilir. Uluslararasıdaki iletişim kimi zamanlarda güvensizliği ifade edebilir, iletişimin hiç olmamasından daha kötü sonuçlar doğurabilir. Ancak, devletler arasında iletişim olmasına rağmen çatışmayı tercih etmelerinin nedeni devletlerin ilişkilerindeki farklı motivasyonlardır. Farklı motivasyonlar (çatışan çıkarlar ya da oluşturulmuş bir öteki kimliği) sonucu oluşan korku ve açgözlülük bu ilişki türünde daha kompleks yapıların ortaya çıkmasına neden olur. Bu durumda korku ve açgözlülüğün işlevi işbirliği süreçlerinden daha farklı olur. Ancak burada iletişim ve bilgi gücünden beklenen işlev, korku unsurunu azaltarak çatışmayı engellemesidir. Karşit gruplardan korkan gruplar çatışma yerine geri çekilmeyi tercih edecek böylece kendilerini daha güvende hissedeceklerdir. Devletleri bu davranışa iten mantık geri çekilme kaybedeceğinin çatışmada kaybedeceğinden daha az olmasıdır.³⁶²

Wendt'e göre, biz kimliği içerisinde çıkarlar şekillenir. Ortak çıkarlar korku ve kesinliğin minimize olması, ötekine karşı oluşturulan güvenlik politikaları işbirliğini mümkün kılar. Biz bilinci oluşmadan uzun dönemli işbirliklerinin kurulması zordur. Biz kimliği Hobesyan mantığın tersine devletler arasında güven oluşturur. Güvensizliğin dışardan algılanarak öteki yaratılması sonucunda işbirliği temel ortak çıkarlar çerçevesinde tanımlanmış olur.³⁶³ Bilginin, yani şeffaflığın olmadığı bir ortamda devletler, ortaklarının ve rakiplerinin belli bir anda ne yapacaklarını tahmin edemezler ve bu belirsizlik nedeniyle güvensizliğin de etkisiyle uluslararası anlaşmalar yapmaya daha az istekli olurlar ve böylelikle çatışmanın da önü açılmış olur.³⁶⁴

4- Ulusal Çıkarın Niteliği ve Liderlerin Etkinliği

Keohane ve Nye'a göre, karşılıklı bağımlılığın giderek arttığı dünyada, devletlere meydan okuyan, güç kullanarak çözülmeyecek ve devletlerin tek başlarına çözemeyeceği yeni

³⁶¹ Majeski ve Fricke, "Conflict and Cooperation in International Relations", s. 631.

³⁶² Majeski, Fricke, "Conflict and Cooperation in International Relations", ss. 629-630.

³⁶³ Wendt, "Anarchy is What States Make Of It", s. 629.

³⁶⁴ Keohane, "International Institutions: Can Interdependence Work?", s. 86.

sorunların ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Bu tarz ortak sorunlar/ortak amaç kurumsallaşma ile birlikte işbirliğinin önünü aşmaktadır.³⁶⁵ Devletler ortak fayda sağlayan çıkarları inşa edebilmek için işbirliğini, işbirliğini yükseltmek için uluslararası rejimleri inşa ederler. Bu açıdan Keohane'e göre, dünya politikasında işbirliği "ortak çıkarlar" var olduğu zaman söz konusu olur.³⁶⁶ Bir başka ifadeyle, uluslararası ilişkilerde işbirliğinin gerçekleşmesi ne kadar rasyonel, hükümetler işbirliğini yapmaya ne kadar istekli olursa olsun, ortak amaçlar bulunmadığı sürece işbirliğinin gerçekleşmesi imkansızdır.

Ancak Keohane'e göre, kavramsallaşmış "ortak çıkar" yerine "çıkartların uyumu"nu kullanmaktadır. Keohane göre, işbirliği için ulusal çıkartların birebir uyuşmasını beklemek yanlıştır. Çünkü devletler arasında tam bir uyum çoğu zaman söz konusu olmamaktadır. Ulusal çıkartlar, devletlerin işbirliğine gitmesi için önemli bir unsurdur ancak ulusal çıkartlara ulaşmada işbirliğinin her zaman etkili olması beklenemez. Bu bağlamda, devletlerin birebir uyuşan çıkartlar yerine, "çıkartların uyumu"nu gözetmeleri, onlar arasında işbirliğini artıracaktır. Keohane'e göre, devletlerin çıkartları tam uyumlu olsa, uluslararası ilişkilerde işbirliğine gerek kalmayacaktır. Bu nedenle işbirliğini, uyumsuzluğun olmadığı bir durum olarak algılamak doğru değildir. Bu bağlamda işbirliği, devletler arasında çatışan çıkartların söz konusu olduğu anda bu çatışmayı gidermek, uyumsallaştırmayı sağlamak amacıyla oluşturulur.³⁶⁷

İşbirliği genelde devletlerin kendi başlarına üstesinden gelemeyecekleri ortak sorunlar olduğunda meydana gelir. Bu bakımından gerçekleştirilecek çıkartın niteliği de işbirliği açısından oldukça önemlidir. Devletler sorunlarını tek başlarına çözmek yerine işbirliğine gidip işbirliğinin maliyetini ödemeyi rasyonel bir strateji olarak tanımlamaktadırlar. Churchill İkinci Dünya Savaşı'ndan barış dolu bir geleceğe ve dünya sahnesinde tekrar etkin bir güç olabilmek için "Bir tür Avrupa Birliğini inşa etmek zorunda olduklarını" vurguladı. Alman Konrad Adenauer, Almanların Nazi ve Hitler kurbanı olduğunu vurgulamak amacıyla, İkinci Dünya Savaşındaki düşmanları Fransızlarla işbirliğini dile getirdi.³⁶⁸ Schuman ise, diğer liderlerin bir adım ötesine giderek "savaş zamanı düşmanlarıyla ortak bir ekonomik sisteme ve birleşik politik kurumlara sahip bir Avrupa Federasyonu'nda beraberce yer alacakları çok

---

³⁶⁵ Keohane ve Nye, *Power and Interdependence*, s. 36.

³⁶⁶ Keohane, *After Hegemony*, ss. 85-110.

³⁶⁷ Keohane, *After Hegemony*, ss. 51-60.

³⁶⁸ T.R. Olli Reid, *Avrupa Birleşik Devletleri*, Nur Küçük (çev), İstanbul, Salyongaz Yayınları, 2007, ss. 55-58.

daha geniş bir bileşik kıta vizyonunu” gündeme getirdi.”³⁶⁹ Bu liderlerin hepsi, savaş sonrasında Avrupa’nın bireysel olarak yaralarını saramayacaklarının farkındaydı. Savaşın nedenlerinden olan ekonomik rekabet işbirliğinin de çok iyi bir zemin hazırlamaktaydı. Avrupa’nın ekonomik entegrasyona başlaması için liderlerin bazı kayıpların farkına varması gerekmektedir. Hiç kuşkusuz eş zamanlı olarak Avrupa’da liderlerin işbirliği konusunda uzlaşma sağlamaları hepsinin idealist-liberal değerlere olan bağlılığının ifadesi değildi. Ancak bu dönem öncesinde liberal değerlere inanan Wilson, ülkesinin sistem içerisindeki hegemonik yapısının kendisine verdiği güçle, Avrupa’da işbirliği sürecini, kurumsallaşmayı İkinci Dünya Savaşına rağmen başlatmıştı.

Siyasal liberalizmin en önemli uygulayıcısı olan Wilson idealizmin gerekliliğini vurgularken, çatışmadan tamamen uzak kalmamıştır. Wilson, Amerikan ve Avrupa tarihini göz önünde tutarak Avrupa’da kalıcı barış amacıyla ABD’yi savaşa sürükledi. Wilson’a göre, “ABD’nin savaşa girmesi için geçerli tek neden, ABD misyonunun kendi görüşüne göre daha yüksek bir etik düzlemde olacağı bir dünya yaratmaktır.” Nitekim Wilson, ABD’nin savaşa girmesinde üç ay kadar önce 22 Ocak 1917 tarihinde yaptığı açıklamada kabul edilebilir tek sonucu şu şekilde açıklamıştır. Şu andaki savaşın amacı “bir güç dengesi değil, bir güç topluluğu olmalıdır, örgütlenmiş rekabet değil, örgütlenmiş ortak barış olmalıdır.”³⁷⁰

Wilson, uluslararası ilişkilere iyimser bakan, uluslararası kurumsallaşmış işbirliğinin mümkün olduğunu düşünen liderlerin başında gelir. Kendisinden sonra gelen, sistemin anarşik, insan doğasını kötü tanımlayan liderlere oranla insan doğası hakkında daha iyimser düşünen ve sistemi işbirliği yapmaya elverişli gören demokratik liderler, kendilerine benzeyen liderlerin barışçıl niyetleri olduğunu, işbirliği normlarına bağlı olduklarını ve kuvvet kullanımı konusunda bir takım kısıtlamalara kendilerini tabi saydılar.³⁷¹ Nitekim Körfez Krizi’nden sonra Amerika’da iktidara gelen Clinton yönetimi bölgedeki çatışmaları azaltıcı etki yaratmaya çalışmıştır. Clinton Körfezdeki Krizin “onurlu uzlaşma” ile aşılmasını istemiş, sorunun BM çatısı altında çözüleceğine ikna olmuştur.

³⁶⁹ Reid, *Avrupa Birleşik Devletleri*, ss. 65.

³⁷⁰ Woodrow Wilson, ABD Senatasına Hitaben, 12 Ocak 1917, *Woodrow Wilson Yazıları*, Princeton, Princeton University Pres, Cilt 40, ss.536-537’den aktaran, Kissinger, *Amerika’nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, ss. 221-222.

³⁷¹ Hermann ve Hagan, “Uluslararası Karar Verme Mekanizması: Liderliğin Önemi”, s. 102

D- İŞBİRLİĞİNİN RASYONELLİĞİ, SINIRLARI VE SIFIR TOPLAMLI OLMAYAN İLİŞKİ

1- Uluslararası Politikanın Rasyonel Stratejisi Olarak İşbirliği

Uluslararası politikada işbirliği stratejileri rasyonel devlet davranışı olarak tanımlanmaktadır. Birçok liberale göre, işbirliğine yönelmesi uluslararası çıkarlarını maksimize etmesinin en iyi yoludur. Kegley, devletlerin tek başına çözemedikleri sorunlarını işbirliği ile çözmelerini çıkarlarına en uygun dış politika stratejisi olarak tanımlamaktadır. Kegley'e göre bir devletin dış politikasında işbirliğini ön plana çıkarmaması onun dar görüşlü dış politikasının sonucudur.³⁷²

Devletler dış politikalarını oluştururlarken fayda maliyet analizleri yaparlar. Faydanın maliyetten yüksek olması ilişkilere çatışmanın mı yoksa maliyetin mi yüksek olacağını belirlemesi açısından önemlidir. İşbirliğinin dış politikada rasyonel tanımlanmasının çeşitli nedenleri söz konusudur. Öncelikle günümüzde çatışmanın artan maliyeti, çoğu devleti askeri güç yerine iknayı, pazarlık yöntemlerini kullanmasına ya da çıkarların uyumlaştırıldığı oranda kurumsallaşmaya gitmelerine neden olmuştur. Uluslararası sistemde devletlerin yeni teknolojik gelişmelerle askeri kapasitelerinde meydana gelen niteliksel değişimler çatışmanın maliyetini attırırken, karşılıklı bağımlılık, kurumsallaşma ve uluslararası rejimler işbirliğinin maliyetini düşürmüştür.

Günümüzde bir devlet ne kadar güçlü olursa olsun diğer devletler üzerinde mutlak bir egemenlik sağlaması imkansız hale gelmiştir. Devletlerarası ilişki biçimi mutlak egemenlik yerine karşılıklı ancak karmaşık bağımlılığa dayanan bir yapı içerisinde devam etmektedir. Karşılıklı bağımlılık, çatışmanın maliyetini artıran bir fonksiyon gördüğünden ve etkileşimi artırdığından işbirliğini kolaylaştırmakta böylelikle işbirliği süreçleri çatışmalardan daha rasyonel hale gelmektedir. Eğer oluşturulmuş ya da var olan asimetrik karşılıklı bağımlılık onların çıkarlarını gözetiyorsa işbirliği maliyetten daha fazla fayda doğuracak bu şekilde yapılanmış işbirliği rasyonel olacaktır.

---

³⁷² Charles Kegley, "Neoliberal Moment in International Studies? Realist Myths and the New International Realities", *International Studies Quarterly*, Cilt 37, No 2, s. 142.

Uluslararası politikada rasyonalizm, fayda-maliyet optimasyonu açısından iyi hesap yapma olarak adlandırıldığına göre, işbirliğini rasyonel sayabilmemiz, her zaman için işbirliği sonucunda elde edilecek faydanın, işbirliğine bağlı olarak ortaya çıkan maliyetten yüksek olmasına bağlıdır. İşbirliği sonucunda elde edilecek kazanımlar, işbirliğini sağlamak için sarfedilen çabalara değmeyecek kadar küçük ya da çatışma sonucunda elde edeceği net faydadan az olabilir.³⁷³ Bu durumda ise işbirliği, uluslararası politikanın rasyonel dış politikası olarak görülmeyecektir.

2-İşbirliğinin Sınırları: Güvensizlik ve Mutlak- Göreli Kazanımlar

Günümüz dünyası henüz oldukça ilkel düzeyde olan uluslararası toplumsallaşma sürecindedir. Uluslararası toplum ulaşılmak istenen bir hedef gibi görünse de birçok devlet uluslararası sistemin anarşik yapısından hoşnuttur. Uluslararası ilişkilerde yukarıda açıklanan faktörler, devletler arasında işbirliğinin olanaklı olduğunu göstermesine rağmen devletler arası ilişkilerde işbirliğinin ön plana çıkarılması her zaman işbirliği süreçlerinin yaşanacağı anlamına gelmez. Bir başka ifadeyle, karşılıklı bağımlık, ulusal çıkarlar, liderlerin kişiliği ya da küreselleşme sonucunda kimlik tanımlamalarının daha kolay yapılması dönüşen uluslararası sistemde kolektif işbirliği zeminlerini daha rasyonel kılsa da bu düzenin Kant'ın ifade ettiği gibi ebedi sürekli barışı sağlayacağı sonucu çıkarılamaz. Dünyanın tamamında biz bilinci oluşmadığı sürece ötekiye yönelmiş güvenlik sorunları var olacaktır. Bu bağlamda uluslararası sisteme, anarşi egemen olduğu sürece çatışmalar sürecektir. Sonuçta devletler arasındaki güvensizlik uluslararası arenada işbirliğini sınırlayan bir işlev görecektir.

Realistlere göre, işbirliği sürecinde her iki tarafın eşit derecede fayda elde etmesi mümkün değildir. Walt'a göre, "işbirliği sürecinde bir devlet ortaklarından daha kazançlı çıkarsa, kendisi güçlenirken ortakları zayıflayacaktır."³⁷⁴ Waltz, self help durumunda devletlerin işbirliğinden kaçınmalarının temel nedenini işbirliği sonucunda devletlerin mutlak kazançlar yerine göreli kazançlar elde etmesi ile açıklar. Waltz devletlerin işbirliği ilişkisi içerisinde kendilerinin ne kadar kazanacağından ziyade karşı tarafın ne kadar kazanacağını ve gelecekte elde ettiği bu kapasiteyi kendine karşı kullanabilme olasılığı üzerinde duracağını belirtmektedir. Waltz'a göre, devletler ortak amaçlar için işbirliği yaptıklarında bile kendilerini güvensiz hissederler. Bu güvensizlik altında devletler birbirlerine ne kadar

³⁷³ Cohen, "International Finance and International Relations Theory".

³⁷⁴ Walt, "Uluslararası İlişkiler: Bir Dünya Binbir Kuram", s. 19.

kazanacaklarını sormak zorundadırlar. Diğer devlet daha fazla kazanç sağladığı zaman karşısındaki devlet bu gücü kendine karşı kullanacağını düşünür ve bu korkuyla hareket eden devletler arasında işbirliği yükselemeyecektir.³⁷⁵ Sonuçta, devletler yalnızca kendilerinin karşı taraftan daha çok kazanacaklarına emin oldukları durumlarda işbirliğine girişeceklerdir.³⁷⁶

Uluslararası ilişkiler disiplininde kimi teorisyenler devletlerin hangi kazanımlar peşinde koşacaklarını çıkarların niteliğine bağlamışlardır. Stein, uluslararası işbirliği çerçevesinde aktörlerin güç maksimizasyonu için çalışacağını ifade eder. Stein'e göre aktörler ortak çıkarlar söz konusu olduğunda görelî çıkarlar peşinde koşacaklarını ortak çıkarlar olmadığı zaman ise mutlak çıkarlar peşinde koşacaklarını ifade etmektedir.³⁷⁷ Snidal ise diğer düşünürlerden farklı olarak, devletler arası ilişkilerde kesin ve görelî kazanç arasındaki ayrımın belirgin olmadığını dolayısıyla neorealistlerin mutlak kazanç sınırlandırmalarının doğru bir tespit olmadığını vurgular.³⁷⁸

3-Sıfır Toplamlı Olmayan İlişki

Liberal teorisyenler, aktörler arasındaki iletişim, etkileşim ve kurumsallaşmanın işbirliğinin hem sonucunu etkileyeceğine hem de onun nedeni olabileceğine inanırlar. İletişim aktörlerin davranışlarına yönelik olarak, karşıt aktörlere daha fazla bilgi sağlar. Bilgi, işbirliğini kolaylaştıran bir unsur olarak devletler arasındaki ilişkilerin maliyelerini de düşürerek devletlerin elde etmiş olduğu faydayı maksimum kılar. Böylelikle işbirliğindeki tüm taraflar, işbirliği sonrasında birinin faydası diğerinin zararı olmaksızın, fayda elde etmiş olur. İşbirliği sonrasında tüm tarafların kazanacağını belirten bu ilişki türüne sıfır toplamlı olmayan (değişken toplamı) ilişki adı verilmektedir.

Geyik avı modelinde, mahkumun ikilemi oyunundan farklı olarak, ikiden fazla oyuncu söz konusudur. Oyunda tam acıkmış avcılar geyik avı peşindedir. Eğer avcılar bir araya gelerek, gördükleri geyiğin etrafını sarıp, işbirliği içerisinde geyiği yakalarlarsa yakaladıkları

---

³⁷⁵ Waltz, *Theory of International Relations*, s. 105.

³⁷⁶ Waltz, "Anarchic Orders and Balance of Power", s. 103.

³⁷⁷ Arthur Stein, "Coordination and Collaboration Regimes in An Anarchic World", *International Organization*, No 36, Spring, s. 318.

³⁷⁸ Aktaran, Baldwin, "Neoliberalism, Neorealism and World Politics", s. 6.

geyik hepsinin karnının doymasını sağlayacaktır. Ancak herhangi birinin bir tavşan görmesi durumunda geyik avlamaktan vazgeçmesi, diğer oyuncuların tek başlarına geyiği yakalanması zorlaştıracaktır.³⁷⁹

Bu modelde geyiğin tek başına avlanmasının zorluğu, uluslararasıda tek başına gerçekleştirilemeyecek ulusal çıkarları, geyiğin yakalanması amaçları ve geyiğin yakalanma ihtimalleri de işbirliğinin sonuçlarını aktarmaktadır. Bu durumda eğer geyik tarafların ortak çabası sonucu yakalanırsa işbirliği başarı ile gerçekleşmiş, tarafların hepsi fayda elde etmiş ve işbirliği sonucunda sıfır toplamlı olmayan ilişki ortaya çıkmış olacaktır. Ancak taraflardan birinin bireysel bir girişimde bulunması kolektif girişimin başarıya uğrama ihtimalini düşürebilecek, işbirliğinden ayrılan kişinin oyuna yöne verecek etkiye sahip olması ise oyunun başarılı bir sonuçla tamamlanmamasına neden olacaktır.

---

³⁷⁹ Karl Deutsch, *The Analysis of International Relations*, Englewood Cliff, Prentice-Hall International, Inc, 1988, s.150'den aktaran, Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, s.258.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI POLİTİKADA ÇATIŞMAYA DAYALI GÜÇ ARAYIŞLARI: ABD ÖRNEĞİ

I- AMERİKAN GÜÇ UNSURLARI

ABD'nin saygın gazetelerinden *The Economist*, Amerika Birleşik Devletleri'ni "dünyanın üzerine oturmuş dev bir heykel" olarak tanımlamaktadır.³⁸⁰ Nitekim Roma İmparatorluğu'ndan beri hiçbir ulus diğer devletlerin karşısında bu kadar güçlü çıkmamıştır. İş, ticaret ve iletişim dünyasındaki egemenliği, dünyanın her yerinde başarılı ekonomisi, rakipsiz askeri gücüyle bu ülke Roma imparatorluğundan sonra ilk kez *pax* ünvanı ile anılır olmuştur.³⁸¹

ABD'nin 19.yüzyılda hızla güçlü konuma yükselmesinin birçok nedeni vardı. Neredeyse boş olan verimli ve henüz hiç tarım yapılmamış topraklar üzerine genç ve girişimci nüfus akımı, sömürge rejimine maruz kalmama,³⁸² Amerikan gücünün yükselmesinde oldukça işlevseldi ancak ABD'nin gücünün yükselmesini sağlayan unsur, iki okyanusun sağladığı olağanüstü güvenli tampon bölgeyle, kuzey ve güney komşularının oldukça zayıf olması oldu. Bu durum Amerikalıların egemenliklerini hem bir hak olarak kabul etmelerini hem de eşsiz bir ulusal güvenliğin doğal sonucu olduğuna inanmalarına neden oldu. Coğrafya ABD'ye iki büyük dünya savaşında da büyük avantajlar sağladı. Brzezinski'nin belirttiği gibi "Amerikalılar savaşa gittiler, ama savaş Amerika'ya gelmedi."³⁸³

A- AMERİKAN SERT (DOĞRUDAN) GÜCÜ

Amerikan küresel güç unsurları hiyerarşisinin başında askeri güç gelmektedir. ABD için özel bir anlam ifade eden bu güç unsurunu, ABD diğer güç unsurları ile ekonomik ve teknolojik kapasite ile desteklemektedir. En modern, teknolojik ve bilimsel araçlarla üretilmiş silahların tamamına sahiptir.³⁸⁴ ABD benzersiz konvansiyonel gücüyle, stratejik çıkarları tehdit

---

³⁸⁰"America's World", *The Economist*, 23 Ekim 1999, s. 15'den aktaran, Joseph S. Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Gürol Koca (çev), İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2003, s. 1.

³⁸¹Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, s. 1.

³⁸²Yves Lacoste, *Büyük Oyunu Anlamak*, İsmet Akça (çev), İstanbul, NTV Yayınları, 2007, s. 30.

³⁸³Zbigniew Brzezinski, *Tercih: Küresel Hakimiyet mi Küresel Liderlik Mi?* Cem Küçük (çev), İstanbul, İnkılap Yayınları, 2005, s. 21.

³⁸⁴Lacoste, *Büyük Oyunu Anlamak*, s. 31.

edildiğinde dünyanın bir çok yerinde askeri üs ağını (üçte ikisi Almanya’da olmak üzere, 120.000 askeri üs Avrupa’da, 40.000’i Güney Kore ve Japonya’da olmak üzere, Asya’da 100.000 asker, Latin Amerika, Ortadoğu, Orta Asya ve Afrika’da çok sayıda askeri üs) seferber edebilir, sahip olduğu kapasite ile aynı anda iki savaş yürütebilir.³⁸⁵

Tablo 3: En çok askeri harcama yapan ülkeler- 2005³⁸⁶

Ülkeler	2005 Askeri Bütçeler (milyon dolar)
ABD (Irak ve Afganistan’a Aktarılan Fonları içermektedir)	522.0
Çin (2004 Harcamaları)	62.5
Rusya (2004 Harcamaları)	61.9
Birleşik Krallık	51.1
Japonya	44.7
Fransa	41.6
Almanya	30.2
Hindistan	22.0
Suudi Arabistan	21.3
Güney Kore	20.7

ABD’nin aynı anda birden fazla bölgede kendini gösterebilmesinin nedeni, Soğuk Savaş dönemi boyunca aynı anda kendini gösterecek bir askeri güç geliştirmek zorunda kalmasıydı. Müttefiki olan Avrupa’nın askeri konularda yetersiz olması, çoğu durumda kendini dahi savunamaması ABD açısından hem kendini hem de müttefiklerini koruyabilmek amacıyla daha fazla askeri güç ihtiyacı doğurmuştur.

ABD günümüz dünyasının en önemli askeri gücü olma özelliğinin yanı sıra en büyük ekonomik güçlerinden bir tanesidir. Amerikan ekonomisi, askeri güce hizmet eder konumdadır. Amerikan sert gücünün en önemli unsuru dünya askeri harcamalarının yaklaşık yarısını ve NATO’nun üçte ikiden fazlasını oluşturan askeri güçtür. ABD’nin askeri savunma bütçesi Soğuk Savaş’ın son yıllarında GSMH’sinin yüzde 6’sına, 90’lı yılların sonunda ise GSMH’sinin yüzde 3’e denk gelir. 11 Eylül saldırılarından sonra Amerikan askeri bütçesi bir tepki olarak 300 milyar dolardan 400 milyar dolara yükselmiştir.³⁸⁷

³⁸⁵ Maxime Lefebvre, *Amerika’nın Dış Politikası*, İsmail Yerguz (çev), İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s. 90.

³⁸⁶ Center for Arms Control and Non-Proliferation, "U.S Military Spending vs. the World," February 6, 2006, www.armscontrolcenter.org/archives/002244.php, erişim tarihi: 06.06.2008.

³⁸⁷ Lefebvre, *Amerika’nın Dış Politikası*, s. 87.

Amerikan ekonomisi, askeri güce hizmetinin yanı sıra askeri güç de ekonomiye hizmet eder konumdadır. ABD, dünya silah ihracatının yarısından fazlasını yapan bir ülke olarak dünya silah sanayisinde egemen konumdadır.³⁸⁸ ABD'nin askeri ve ekonomik gücüyle dünyada öncü konumda olmasının yanı sıra ABD doları da, Bretton Woods para sisteminin yıkılmasından sonra bile, dünyanın en önemli para sistemi olma konumunu sürdürmüş, Euro'daki yükselmeye rağmen uluslararası pazardaki etkinliğini devam ettirmiştir. Ancak ABD, değişen uluslararası sistemde AB'nin ortak parası olan Euro tehlikesiyle karşı karşıyadır.³⁸⁹

Nitekim askeri güç alanında görülen ezici üstünlüğü ekonomik güç alanında da devam ettiğini söyleyemeyiz. ABD, dünya GSMH'nin satın alma paritesi olarak %25'ini temsil etmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonunda %50'lere ulaşan bu oranın yeni ekonomik güçlerin yükselmesi nedeniyle gerilediği ifade edilir. Nitekim günümüzde Japonya ve Avrupa'nın ABD'ye yaklaştığı bunun yanı sıra Çin ve Hindistan gibi nüfusun fazla olduğu ülkelerin ise hızlı büyüme gösterdiği bilinmektedir.³⁹⁰

ABD devasa askeri, ekonomik, finansal gücünün yanı sıra bilgisayar, interneti kapsayan gelişmiş ve gelişmeye devam eden olağan üstü teknolojik güce sahiptir. Teknolojik eğitim sistemi ve bilgi gücü günümüzde bir toplumun gücünün canlılığının ana damarlarını oluşturmuş, bu güce sahip olmayan ülkelerin diğer güç unsurlarının da yok olmaya mahkum olduğu tarih içerisinde görülmüştür. Gelişmiş bir teknolojik eğitim sisteminin, güç hesaplarını uzun vadede yapan bir ülke için önkoşul haline geldiğini düşündüğümüzde, ABD'nin bu açıdan da yeterli olduğunu söyleyebiliriz. İstihbarat konusunda GPS şebekesi ile uydudan bilgi alma ve Echelon şebekesi ile düşman dinleme kapasitesi konusunda eşsizdir. Bu bilgi araçları sayesinde ABD, yalnızca düşmanlarını izlemez, ekonomik bilgiler de edinebilir.³⁹¹

Son olarak, ABD'nin nüfusla ilgili verilerine bakarsak, zaten şu an yeterli nicelikte olan Amerikan nüfusunda, hem doğum oranında bir düşüş olmadığından hem de topraklarına az gelişmiş ülkelerden göçe izin verdiğinden gelecek yıllarda mutlak bir azalma olmayacağı söylenebilir. ABD'nin güç mücadelesinde ekonomik açıdan yakın rakipleri olan AB ve

---

³⁸⁸ Lefebvre, *Amerika'nın Dış Politikası*, s. 88.

³⁸⁹ Gülten Kazgan, *Küreselleşme ve Ulus-Devlet: Yeni Ekonomik Düzen*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002, s. 50.

³⁹⁰ Lefebvre, *Amerika'nın Dış Politikası*, s. 94.

³⁹¹ Lefebvre, *Amerika'nın Dış Politikası*, ss. 92-93.

Japonya ile kıyasladığımızda her iki aktöründe nüfusunda mutlak azalma olduğundan bu güç unsurunda da önde olduğunu söyleyebiliriz.³⁹²

Sonuç olarak, günümüzde Amerika'nın askeri, ekonomik, demografik ve teknolojik toplamdaki güç unsurlarındaki eziciliği, onu dünya liderliğine oturtmuştur. Kimi düşünürler uluslararası ekonomik sistemde yaşanan gelişmelerin etkisiyle Amerikan'ın eski gücünün kalmadığını iddia etmektedirler. Özellikle son çeyrek yüzyılda, ekonomik alanda yeni aktörlerin yükseldiği, zaman zaman kimi devletlerin askeri konularda yeni açılımlarda buldukları ifade edilmektedir.³⁹³ Bu varsayımların her biri birer gerçeklik unsuru taşısa da biz güç unsurlarını ayrı ayrı değerlendirerek bir sonuca varamayız.

Nitekim küreselleşen ve karşılıklı ekonomik bağımlılığın arttığı dünyada ekonomik güç tek başına güç mücadelesinin sonucunu belirleyebilen bir unsur olabilir mi? Bir başka ifadeyle eğer biz tüm güç unsurlarını birbirlerini tamamlayan bir bütün olarak görüyorsak bir ülkenin ekonomik güce sahip olması ona refahtan başka ne sağlayabilir? Bir ülkenin ekonomik olarak gelişmesi ve finansal bağlamda yeni bir güç haline gelmesi o gücün süper güç haline geldiğini ya da geleceğinin belirtisi olmaz. Gerçekten de bugün uluslararası sistemi ekonomik açıdan çok kutupludur ancak bu ülkeler birbirleriyle rekabet ederken onların faaliyetlerini etkileyen bir de süper güç vardır. Sistemin yapısı açısından aynı zamanda tek kutupluluğun ifadesi olan bu süper güç, ekonomik alanda olduğu kadar askeri ve diğer güç rekabetlerinde de benzersizdir. Bu durumda rakip olabileceği düşünülen ekonomik güçlerin, diğer güç unsurlarıyla da ABD'yi yakalaması gerekir. Aksi halde sistem sadece ekonomik açıdan çok kutupluluğu ifade edecek ve bu güçlerin sistemi etkileyebilme ihtimali de ekonomik kapasitelerle sınırlı kalacaktır.

Bir sonraki süper güç olarak görülen Japonya ise, 1980'lerin süper devlet ironisine rağmen, elinde ekonomik güç tekelinden başka koz bulundurmadığı için yakın dönemde ABD'ye siyasi anlamda rakip olabileceği düşünülemez. Çin de hızlı ekonomik büyümesine rağmen en az iki nesil ekonomik yarışta zayıf kalacak gibi görünmekte ve onun da gerek ulusal gerekse uluslararası sorunlarından dolayı yakın tarihte ABD'ye rakip olabilecek siyasi bir etki yaratamayacağı bilinmektedir. Son olarak günümüzde emperyalist çırpınılar içerisinde bulunan Rusya, Soğuk Savaş dönemindeki askeri kapasitesine günümüzde de

³⁹² Kazgan, *Küreselleşme ve Ulus-Devlet*, s. 52.

³⁹³ Immanuel Wallerstein, *Liberalizmden Sonra*, Erol Öz (çev), İstanbul, Metis Yayınları, 2003.

ulaşmak istese de gerek ekonomik, teknolojik yetersizlikleri gerekse de komşu devletlerle (özellikle AB-Çin) yaşadığı siyasi sorunlar nedeniyle yakın tarihte ABD'ye rakip olabilecek kapasitede değildir.³⁹⁴ Bu nedenle ABD'nin yakın tarihte (yaklaşık 20 yıl) de başat güç olması beklenmektedir. Amerikan gücünün sürekliliği gücünün tutarlılığına ve onu nasıl kullandığına bağlı olacaktır. Brzezinski'nin ifade ettiği gibi, ABD gücünü kötüye kullanırsa bu güç başkaları tarafından baltalanabilir ya da gayri meşru hale getirilebilir. Amerika'nın dünya çapında keyfi görülen davranışları ABD'nin izolasyonunu hızlandırabilecektir. Bu durumda ABD'nin güvenli bir uluslararası çevre oluşturma kabiliyetini düşürecek, uluslararası alandaki güvensizlik ulusal güvenliğe de yansıtacaktır. Çünkü ulusal güvenlikle ulusal egemenliğin neredeyse eş anlamlı olduğu çağda, ABD için artan ya da azalan küresel güvenlik ulusal güvenliğin ve gücün önemli parçasıdır.³⁹⁵

Bu okuma tabii ki tersinden de yapılabilir. Günümüz uluslararası sisteminde bir devletin sadece askeri güç unsurlarına sahip olması da o devletin başat güç ya da hegemon güç tanımı içerisinde yer almasını engelleyecektir. Ekonomik ve teknolojik güce sahip olmayan bir gücün başat güç olamayacağı, ötekiler için sadece geçici tehditler sağlayacağı şüphesizdir. Bu tanımlama ABD ile bir zamanlar gücü eş görülen ve sistemin çift kutuplu sistem olarak adlandırılmasını sağlayan Sovyetler gücünün analizini gerektirebilir ve bu bağlamda Sovyetler Birliği aslında hiçbir zaman başat güç olmayan bir aktör olarak adlandırılabilir. Soğuk Savaş sona ererken ABD, ekonomik ve teknolojik güç kapsamında SSCB'den çok daha dinamik olduğunu kanıtladı.³⁹⁶ Ancak, Sovyetler Birliği ABD'ye hem askeri gücünün hem nitel hem de nicel unsurlarıyla meydan okumuştur ve nitekim Yıldız Savaşları, uzay konusunda yapılan araştırmalar bunun en iyi göstergeleridir. Teknolojik gücüyle de var olan Sovyetler, kendi ekonomik sisteminin içinde çatlaklar meydana gelmesinden sonra yok olmuştur.

B- AMERİKAN YUMUŞAK (DOLAYLI) GÜCÜ

ABD'nin sert gücünden belki de daha çok konuşulması gereken yumuşak güçüdür. Yumuşak güç, Harvard Üniversitesi profesörlerinden Joseph Nye'nin ABD'nin doğrudan ve

---

³⁹⁴ Brzezinski, *Tercih*, ss. 7-8.

³⁹⁵ Brzezinski, *Tercih*, ss. 17-19.

³⁹⁶ Zbigniew Brzezinski, *Büyük Satranç Tahtası*, Yelda Türedi (çev), İstanbul, İnkılap Yayınevi, 2005, s. 23.

sistemde etki gösteren gücünü tanımlamak için kullandığı bir kavramdır. Nye, Amerikan gücünün yumuşak unsurlarının da olduğunu vurgulamıştır.³⁹⁷

Nye, Amerikan gücünü, “sadece siyasal ve askeri bir güç değil bütün dünyanın kabul ettiği bir etki merkezi” olarak tanımlamaktadır. Hegemon gücün kaynaklarını teknolojik yenilik, askeri ve ekonomik büyüklük, yumuşak gücün kaynaklarını ise, uluslar-üstü iletişim ağlarını kontrol etmek olarak sıralayan Nye,³⁹⁸ ABD’nin yumuşak güç kaynaklarını Amerikan kültürü ile açıklamaya başlamaktadır. Nye’ a göre, Amerikan yumuşak gücünün en önemli unsuru sahip olduğu kültürüdür. Yumuşak güç, büyüleme ve çekme gücü olarak büyük ölçüde Amerikan kültürünün, iç politika tarzının ve uluslararası ilişkilerdeki tutumunun bir sonucudur. Bir başka ifadeyle Amerikan tarzı yumuşak güç, ötekileri, ABD’nin istediği şeyleri isteme noktasına getirmektir. Dar görüşlü değerler ve sınırlı kültürlerin yumuşak güç yaratamadığını belirten Nye, ABD’nin popüler kültürü ile birçok aktörün ilgi odağı haline geldiğini belirtmektedir. ABD basit ama temel bir ifadeyle, birçok ülke için demokrasi ve özgürlükler ülkesidir. ABD bu değerler idealizminin (düşünce ve girişim özgürlüğü, demokrasi, insan hakları) ev sahipliğini yaparak, kendisini özel ve model bir ülke gibi görmektedir. Birçok ülke vatandaşı için Amerikan rüyası olarak adlandırılan, her şeyin mümkün olduğu, insanların şanslarını deneyebilecekleri ve sıfırdan başlayarak başarılı olabilecekleri bir “cennet”i ifade eder.³⁹⁹

Çok uluslu şirketlerin amaçları görünüşte ekonomik olmasına rağmen bu şirketler uluslararası sisteme ve sistem içerisindeki güç mücadelesine göz ardı edilemeyecek oranda etki ederler. Bu bağlamda çok uluslu şirketlerin ekonomik amacın ötesinde bir güce sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.⁴⁰⁰ Bu şirketler faaliyet gösterdikleri ülkelerde doğdukları ülkenin kültürünü yansıtır. Dünyadaki 500 çok uluslu şirketin 185’inin Amerikan temelli olduğunu düşündüğümüzde ABD’nin kültürel hegemonyasını yaymasında çok uluslu şirketlerin oldukça aktif olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu şirketlerin zenginliğinin özellikle az gelişmiş ülkelere verdiği rahatsızlık da gözden kaçırılmamalıdır. Nitekim dünya kamuoyunun önemli bir kısmına göre, ABD şirketlerinin zenginliğinin nedeni, dünyanın birçok yerinde faaliyet göstermesinden kaynaklanmakta ve bu şirketler, özellikle

---

³⁹⁷ Daha geniş bilgi için bkz: Joseph Nye, *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, New York, Basic Books, 1990.

³⁹⁸ Joseph Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, s. 15.

³⁹⁹ Joseph Nye, *Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, Rayhan İnan Aydın (çev), İstanbul, Elips Kitap, 2005, ss. 20-23, Lefebvre, *Amerika’nın Dış Politikası*, ss.71-72, 100.

⁴⁰⁰ Sait Yılmaz, *Güç ve Politika*, İstanbul, ALFA Yayınları, 2008, s. 189.

dünyanın geri kalan bölgelerinde sömürdükleri gerçeğiyle ABD'ye yönelik tepkiler başlamış durumdadır.⁴⁰¹

ABD'nin kullandığı dil İngilizce dünya dili olmasının yanı sıra bir zamanlar ortak dil olması düşünülen “Esperanto”nun işlevini üstlenmiştir. Bugün küreselleşmeyi, bilgi gücünü ifade eden internetin %70 oranında dili İngilizcedir. İngilizce'nin başat konumuna teknoloji devriminin getirdiği haberleşme ve iletişim olanakları, Amerikan temelli çok uluslu şirketlerin elde ettiği başarılar ile TV filmlerindeki Amerikan üstünlüğü eklendiğinde, ABD'nin dünya kültürünü etkilemede ne kadar aktif rol oynadığı görülecektir.⁴⁰²

ABD eğitim sistemi, ders kitapları, yaşam kalitesi, müzik ve dans gibi konularda da kendine özgü kalıplarla dünyanın dikkatini çekmektedir. Özellikle ABD'nin ulusal düzeydeki kalıpları aşma çabaları ve hızlı değişimi dünya kamuoyu tarafından takip edilmekte ABD bu alanda da “en güçlü olma” psikolojisini dünya kamuoyu üzerinde hissettirmektedir.⁴⁰³

Yumuşak güç daha çok sivil toplum kanalıyla oluşmaktadır. Tekelci mülkiyet anlayışı da medyayı hem denetlemekte hem de medyanın bir propaganda aracı olarak kullanılmasına olanak tanımaktadır. ABD'de 1,700 günlük gazetenin %98'i toplam gelirin %40'nı elde eden 15 kurumdan daha azına aittir ve üç büyük televizyon ağı olan ABC, CBS, NBC hala televizyon izleyici kitlesinin büyük bir kısmına sahiptir.⁴⁰⁴ Bu medya kuruluşları faaliyet gösterdikleri alanlarda ABD propagandası yaparak ulusal ve uluslararası düzeyde ABD yumuşak gücüne katkıda bulunurlar.

Ancak ABD giderek tek yanlılığı artan politikalarının sonucu olarak yumuşak gücünde ciddi azalmalar meydana gelmiştir. ABD BM gibi uluslararası kurumlarla çalışmak, ortak amaçlar peşinde koşmak için diğer uluslarla işbirliği yapmak konusunda daha az istekli, uluslararası kanunlara giderek daha çok şüpheyle yaklaşmakta, ulusal çıkarları söz konusu olduğunda uluslararası hukuk kurallarını görmezden gelerek hareket etmektedir.⁴⁰⁵ Amerikan ordusunun Mart 2003'te başlattığı haksız savaş uluslararası toplumun genelinde büyük

---

⁴⁰¹ Lacoste, *Büyük Oyunu Anlamak*, s. 31.

⁴⁰² Kazgan, *Küreselleşme ve Ulus-Devlet*, s. 50.

⁴⁰³ Kazgan, *Küreselleşme ve Ulus-Devlet*, s. 50.

⁴⁰⁴ Ben Bagdikian, *The 50 26, 20...Corporations That Own Our Media*, Extra, Haziran 1987, s.44'den aktaran, Yılmaz, *Güç ve Politika*, s. 191.

⁴⁰⁵ Robert Kagan, *Cennet ve Güç Yeni Dünya Düzeninde Amerika ve Avrupa*, Selim Yeniçeri (çev), İstanbul, Koridor Yayıncılık, 2005, s. 13.

tepkiler aldı. Bu savaş, ABD'nin sahip olduğu müthiş imkanları kullanarak deniz ötesindeki birçok zayıf ülkeyi ezmeye hazır olduğu fikrini vermiştir.⁴⁰⁶

Tablo 4: Dünya üzerinde ABD'nin olumlu imajı (yüzde)⁴⁰⁷

	2000	2002	3/2003	5/2003	3/2004
Kanada	71	72	-	63	-
İngiltere	82	75	48	70	58
İtalya	76	70	34	60	-
Fransa	62	63	31	43	37
Almanya	78	61	25	45	38
İspanya	-	-	14	36	-
Polonya	86	79	50	-	-
Rusya	37	61	28	36	-
Fas	77	-	-	27	27
Lübnan	35	-	-	27	-
Türkiye	52	30	12	15	30
Ürdün	25	-	-	1	5
Pakistan	23	10	-	13	21
Mısır	-	6	-	13	-
Brezilya	-	52	-	34	-
Endonezya	75	61	-	15	-
Güney Kore	58	53	-	46	-
Filistin	-	14	-	1	-
Nijerya	-	77	-	61	-

Pew Araştırma Merkezi uzmanı Andrew Kohut, ABD ile ilgili olarak dünya çapında yükselen tek şeyin, ABD'ye karşı duyulan korku ve tiksintinin düzeyi olduğunu iddia etmektedir. Kohut, ABD'nin en güvendiği Avrupalı müttefiki İngiltere'de bile, halkın %55'inin ABD'yi global barışa bir tehdit olarak gördüğünü ve Yunanistan, İspanya, Finlandiya ve İsveç ABD'yi dünya barışına en büyük tehdit olarak, İran ya da Kuzey Kore'den daha büyük bir baş belası olarak tanımlamadığını ifade etmektedir.⁴⁰⁸

Yumuşak güç bağlamında, ABD'nin en ciddi rakibi Avrupa Devletleridir. ABD'nin dış politika faaliyetlerinde, dünyanın birçok ülkesi Avrupa ile birlikte hareket etmektedir. Dünyanın birçok ülkesi Avrupa temelli uluslararası sözleşme ve anlaşmalara büyük bir hevesle imza koymakta, çoğu kez ABD'nin büyük oy farkıyla kaybetmesine neden olmaktadır. Dünya 2001 yılında küresel ısınma ile ilgili Kyoto Sözleşmesine "evet" ederken,

⁴⁰⁶ Lacoste, *Büyük Oyunu Anlamak*, s. 31.

⁴⁰⁷ "What the World Thinks in 2002," December 4, 2002'den aktaran, Stephen Walt, *Taming Amerikan Power*, New York, Cornell University Press, s. 65.

⁴⁰⁸ T.R. Reid, *Avrupa Birleşik Devletleri*, Nur Küçük(çev), İstanbul, Salyongaz Yayınları, 2007, s. 41.

ABD 180 ülke içerisinde tek “hayır” oyunu kullanmıştır. Benzer şekilde yeni uluslararası suç mahkemesinin oylamasında nihai sonuç 120’ye 21 idi. Avrupa Devletleri bu platformda da yumuşak gücünü kullanarak çoğunluğu sağlamışlardı.

Tablo 5: Dünyadaki Amerikan etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?⁴⁰⁹

	Kesinlikle Pozitif	Kesinlikle Negatif	Bilmiyor
Arjantin	19 yüzde	55 yüzde	26 yüzde
Almanya	27	54	19
Rusya	16	63	21
Kanada	34	60	6
Meksika	11	57	32
Fransa	38	54	8
Avustralya	40	52	8
Endonezya	38	51	11
Brezilya	42	51	7
Şili	29	50	21
Büyük Britanya	44	50	6
Lübnan	33	49	18
Güney Kore	52	45	3
Çin	40	42	18
İtalya	49	40	11
Güney Afrika	56	35	9
Japonya	24	31	45
Hindistan	54	30	16
Polonya	52	21	27
Filipinler	88	9	3

Sonuç olarak, ABD sert güç bağlamında olmasa bile günümüzde yumuşak güç bağlamında gerileme sürecine girmiştir. ABD, Irak müdahalesinde Almanya ve Fransa’nın desteğini al(a)madığı için bir bedel ödemiştir. ABD, Alman ve Fransa üzerindeki cazibesini, çekiciliği üzerinde ciddi kayıplar gözlemlenmiştir. ABD’nin önümüzdeki yıllardaki faaliyetleri yumuşak gücünü tekrar yükseltmesini ön plana çıkartabilir ya da daha büyük bir gerileme içine itebilir. Sonuçta, yumuşak güç bir ülkenin sadece ekonomik, refah düzeyine göre değil aynı zamanda dış politika açımlarına göre de değişir.

⁴⁰⁹ “BBC World Service and Global Poll Research Partners”, January 19, 2005’den aktaran, Stephen Walt, *Taming Amerikan Power*, New York, Cornell University Press, 2005, s. 65.

II- AMERİKAN GÜCÜNE İLİŞKİN TARTIŞMALAR

Günümüzde ABD, uluslararası ilişkilerciler tarafından baskın güç, hegemon güç, süper güç hatta imparatorluk gibi farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Amerika'ya yönelik farklı tanımlamalar Amerikan gücüne yönelik farklı algılamalardan kaynaklanmaktadır.⁴¹⁰ Nitekim kimine göre ABD, geçmişte hegemonik güçtür ancak hegemonyası 1970'li yıllardan sonra uluslararası sistemde meydana gelen gelişmeler sonucunda zayıflamaya başlamıştır. Kimilerine göre ise, ABD 1945'ten bu yana hegemonyasını sürdürmektedir.

A- DÜŞEN HEGEMONYA TEZİ

Wallerstein'a göre hegemonya, "toplumsal iktidar dağılımının kalıcı bir eklenmesini empoze etme konusunda jeopolitik konuma sahip bir gücün varlığı" demektir.⁴¹¹ Uluslararası ilişkiler literatüründe hegemon gücün taşıdığı özellikler şu şekilde tespit edilmiştir: Hegemon güç uluslararası alanda geçerli para birimine sahiptir, dünyanın birçok yerinde üsler ve müttefikler bulundurur, bölgesel ve küresel kriz ve çatışmalara liderlik eder, nükleer silahlara sahip olduğu kadar ikna yeteneği vardır. Sert güç unsurları yanında hegemon güç, kendi yaşam biçimini ve değerlerini tüm dünyaya yayarak konumunu meşrulaştırır, cazibesini (yumuşak gücünü) arttırır.⁴¹² Brzezinski'ye göre de, hegemonik gücün üç temel unsuru vardır: para, üretim kapasitesi ve askeri güç.⁴¹³ Düşen hegemonya tezini savunan akademisyenlere göre ABD bu özelliklerini kaybetmeye başlamıştır.

ABD, İkinci Dünya Savaşından tarihin o güne kadar görmediği bir üstünlükle çıkmıştır. Bu tarihten itibaren, askeri ve ekonomik gücünün yanı sıra, teknoloji ve üretimde de üstünlüğü ele geçirmiş, dünya altın arzının desteğini arkasına alan dolar dünyanın en güçlü para birimi haline gelmiştir. ABD sert (doğrudan) güç unsurlarında zirveye tırmanırken, Marshall yardımları gibi ekonomik yardımlar ile dünyanın geri kalanının (en azından Batı Bloğunun) gözünde de yıldızlaşmış, hem askeri, ekonomik hem de yumuşak gücüyle uluslararası arenada hegemonyasını hissettirmiştir. Ancak, 1970'lerin sonuna doğru sistem içerisinde ABD gücünde azalmalar olduğuna yönelik ciddi tartışmalar başladı. Bu dönemde

---

⁴¹⁰ Chris Brown, Kirsten Ainley, *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, Arzu Oyacıoğlu (çev), İstanbul, Yayınodası, 2007, s. 220.

⁴¹¹ Immanuel Wallerstein, *Liberalizmden Sonra*, Erol Öz (çev), İstanbul, Metis Yayınları, 2003, s. 33.

⁴¹² İlhan Uzgel, "Hegemonik Güç Kutusu", Baskın Oran (ed), *Türk Dış Politikası*, Cilt 1, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 31.

⁴¹³ Brzezinski, *Büyük Satranç Tahtası*, s. 44.

yaşanan iç karışıklılıklar, Vietnam Savaşı'ndaki başarısızlık, mali piyasalardaki krizler, ABD'nin Bretton Woods Sistemini terk etmesi, analistlerin Amerikan gücünü yeniden değerlendirmesine neden oldu ve böylelikle ABD için düşen hegemonya tezi ortaya atıldı. Bununla birlikte ABD'nin Sovyetler ile detant arayışları içine girmesi ve son olarak Amerikan Başkanı Carter'in vatandaşları daha zayıf ülke vatandaşları olarak yaşamaya çağırması, ABD'nin gücünde ciddi azalmalar olduğu gerçeğini yansıtmıştır.⁴¹⁴

Düşen Hegemonya Tezini savunanların başında Immanuel Wallerstein gelmektedir. Wallerstein'a göre, ABD gerileyen hegemonik bir güçtür, 11 Eylül ABD'nin gerilediğinin bir kanıtıdır. 11 Eylül ABD ile ilgili beş gerçeği ortaya koymuştur: ABD'nin askeri gücünün sınırlarını dünyanın geri kalanındaki Amerikan karşıtlığını, 1990'lardan kalan ekonomik sorunları, Amerikan milliyetçiliğinin çelişkili baskılarını ve sivil özgürlükler geleneğinin zayıflığını.⁴¹⁵ Wallerstein, ABD'nin 11 Eylül'den çok daha önceki dönemde gerilemeye başladığını iddia ederken, bu gerilemenin nedenini, ABD'yi *Pax Americana* yapan etmenlerle örtüşen nedenler olarak görür. Wallerstein'a göre "ABD hegemonyasına katkıda bulunmuş olan ekonomik, siyasi ve askeri etkenler, karşı konmaz biçimde gelecekte ABD'nin gerilemesine yol açacak aynı etkenlerdir." Nitekim ABD'nin yükselerek küresel hegemonyayı ele geçirmesi 1873 ile başlayan II. Dünya Savaşı ile doruk noktasına ulaşan dünya gerilemesinin sonucuydu. Bu dönem içerisinde ABD ve Almanya küresel piyasalarda günden güne artan miktarda pay almaya başlamış, bunun zararını ise dönemin başat gücü Britanya görmüş, Almanya'nın da II. Dünya Savaşı'nda ekonomik olarak çökmesi ile ABD hegemonyası kendini iyiden iyiye göstermeye başlamıştır.⁴¹⁶ Benzer şekilde Amerikan hegemonyasının düşüşü uluslararası arenada diğer aktörlerin yükselmesi ve ABD'nin yanlış dış politika tercihleri ile olacaktır.

Wallerstein'a göre hegemonik bir güç olarak ABD hegemonyasının gerileyişi dört simgeyle özetlenebilir: Vietnam Savaşı, 1968 devrimleri, 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 11 Eylül 2001 terör saldırıları. Wallerstein'a göre, tüm bu olaylar birbirinin ardılı olarak meydana geldi. Öncelikle ABD'nin emperyalist Vietnam Savaşı ve savaş sonrasında aldığı yenilgi ABD'nin prestijini büyük oranda sarstı. Ancak Vietnam ABD'nin yalnızca askeri güç ya da prestij kaybettiği bir savaş değildi. Aynı zamanda savaş, ABD'nin dünyanın başat

---

⁴¹⁴ Burcu Bostanoğlu, *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2008, s. 223.

⁴¹⁵ Immanuel Wallerstein, *Amerikan Gücünün Gerileyişi*, Tuncay Birkan (çev), İstanbul, Metis Yayınevi, 2004, s. 10.

⁴¹⁶ Wallerstein, *Amerikan Gücünün Gerileyişi*, s. 19

ekonomik gücü olarak yeteneğine büyük darbe indirdi. Savaş, ABD için oldukça pahalıya mal olmuştu; ABD'nin altın stokunu neredeyse tüketmiş, üstelik ABD tüm bunları Japonya ve Batı Avrupa'nın güç kaybettiği bir dönemde yaşamıştı. Dünyanın birçok bölgesinde 1968 devrimleri, hem ABD'yi hem de onunla danışıklı dövüş yaptığı için Sovyetleri dünyanın geri kalanının huzursuzluğundan sorumlu tutar. 1983'te ABD başkanı Reagan düzeni yeniden kurmak amacıyla yeni söylemler ile Lübnan'a birlikler gönderdi. Bu tarihten itibaren ABD az gelişmiş bölgelere insani gerekçeler altında birçok müdahalede bulundu. Bu politika Vietnam'dan çekilme kararından 11 Eylül 2001'e kadar egemen durumdaydı. 11 Eylül saldırıları, saldırıyı yapan kişilerin ciddi bir askeri gücü temsil etmemesi nedeniyle ABD iktidarına çok ciddi bir meydan okuma olarak tanımlandı. Sonuç olarak, bu dört simge Wallerstein'a göre, "ABD'yi gerçek güçten yoksun, yalnız bir süper güç, kimsenin takip etmediği ve çok az kişinin saygı duyduğu bir dünya lideri ve kontrol edemediği kaos küresel bir kaos içinde tehlikeli biçimde sürüklenen bir ülke biçimine getirdi."⁴¹⁷

Hegemonik güç, dış politika amaçlarını diğer devletleri ikna etme yoluyla gerçekleştirir, büyük gücün sert güç yerine yumuşak güç kullanması o gücün hegemonik güç olup olmadığının en büyük belirtisidir.⁴¹⁸ Çünkü herhangi bir alanda baskı ve zor kullanan bir devletin, diğer alanlarda ikna ve ideolojiyi kullanarak etki uyandırması zordur.⁴¹⁹ Bu bağlamda bazı yazarlar, Bush yönetiminin yumuşak güçten ziyade zorlamaya dayalı sert güç kullandığı, uluslararası hukuk ve kuruluşları göz ardı ederek tek taraflı politikalarda ısrar etmesi gerekçesiyle konumunun hegemonya değil de hâkimiyet olarak tanımlanması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

B- AMERİKAN HEGEMONYASININ SÜREKLİLİĞİ TEZİ

ABD hegemonyasının gerilediği tezine karşı çıkanların başında Susan Strange gelmektedir.⁴²⁰ Uluslararası istikrarsızlığın nedeni olarak ABD gücünün gerilediği ifade edilmektedir. Ancak Strange'e göre bu tezlerin hepsi birer hayalden ibarettir. Çünkü devletler arasındaki mücadelenin niteliği ekonomik nedenlerle değişmiştir. Bu yeni düzende tüm sonuçları devletlerin ilişkisel güçleri değil "yapısal güç" belirlemektedir. Strange'e göre

---

⁴¹⁷ Wallerstein, *Amerikan Gücünün Gerileyişi*, s. 22.

⁴¹⁸ Robert O. Keohane, *After Hegemony Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Oxford, Princeton University Press, 2005, s. 45.

⁴¹⁹ Yılmaz, *Güç ve Politika*, s. 57.

⁴²⁰ Susan Strange, "The Persistence Myth of Lost Hegemony", *International Organization*, Autumn 1987, s. 551.

ABD'nin son dönemdeki yapısal güç bilançosunda artışlar meydana gelmiştir. Daha açık bir ifade ile ABD ekonomik boyutta dünyadaki toplam mal ve hizmet üretiminin büyük çoğunluğunu ABD'de gerçekleştiren, uluslararası ve ulusal işletme yöneticiliğinin merkezi olan, dünya finansal sistemindeki kredilerin kontrolünü ve uluslararası geçerliliği olan bir para birimine sahip, dünya bilgi sisteminin üretim ve iletişim metotlarını elinde bulunduran tek ülkedir.⁴²¹ Susan Strange'e göre Amerikan hegemonik gücü, uluslararası ekonomi politikle ilişkili olarak, güvenlik, üretim, finans ve bilgi yapısındaki üstünlüğe dayanır.⁴²²

Nye ise, ABD'nin ekonomik gücünde azalmanın olduğunu kabul ederek, bu azalmanın mutlak olmadığını göreliliğini ifade etmektedir. Nye'a göre, ABD'nin şu anda kendi ekonomik gücünün biraz azaldığı buna karşılık Japonya ve Avrupa'nın gücünün arttığının gerçekçi bir ifade olduğunun ancak analizlerde devlet dışı aktörlerin önemindeki artışta dikkat çekilmelidir. Bir güç dağılımı içerisinde Amerikan ekonomik gücü değerlendirildiğinde ABD'nin hegemonyasının devam ettiği görülecektir. Nye'a göre, ABD ekonomik gücündeki göreliliğe rağmen, 21. yüzyılda da liderlik konumunu sürdürebilir çünkü hiçbir potansiyel büyük güç şu anda ABD'nin yerini alabilecek güçte değildir.⁴²³ Üstelik Amerikan kültürel (özellikle dil ve demokrasi anlamında) hegemonyası günümüzde küresel kabul görmeye devam etmektedir. Nye, ABD'nin oluşturduğu kurumlar, fikirler ve kültürün birer yumuşak güç unsuru olarak Amerikan gücüne hizmet vermeye devam ettiğini vurgulamaktadır.⁴²⁴

Amerikan gücündeki azalmanın, Amerikan politikalarının bir sonucu değil de dünyanın geri kalanının uyanışından kaynaklandığını düşünenler de vardır. Bu görüşe göre, Amerikan hegemonyası zaten iki büyük dünya savaşı sonrasında oldukça büyük ekonomik buhranların yaşandığı dönemde ortaya çıktı.⁴²⁵ Doğal olarak bu devletler kendilerini toparlama süreçlerine girince, Amerika'ya rakip olmuşlardır. Hatta birçokları Amerikan pazarlarını ele geçirerek ekonomik açıdan dünyanın tek kutuplu olmadığını gösterdi. Aslında Amerikan hegemonyasının hüküm sürdüğü dönemde Amerikan ekonomik gücü bugünkünden çok da farklı değildir sadece dünyanın geri kalanın ekonomik gücü geçmişe oranla daha iyidir. Aradaki uçurum ekonomik anlamda kısmen de olsa azalmıştır.

⁴²¹ Strange, "The Persistence Myth of Lost Hegemony", s. 551.

⁴²² Strange, "The Persistence Myth of Lost Hegemony", s. 565.

⁴²³ Joseph Nye, *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, New York, Basic Books Inc, 1990.

⁴²⁴ Nye, *Yumuşak Güç*, ss. 20-23.

⁴²⁵ David Calleo, *Beyond American Hegemony: The Future of Western Alliance*, New York, Basic Books, 1987, ss. 142-143.

Bu iki tartışmaya alternatif olmasa da ek olarak şu fikirler de üretilebilir: Bir ülkenin herhangi büyük bir savaştan sonra hegemonik güç olarak ortaya çıkma süreci, ironik bir şekilde o ülkenin hegemonik gerileyişinin başladığı zamanı ifade eder. Çünkü o ülke için, hegemonyasını sürdürmek hegemonyasını ilan etmesinden çok daha zor bir süreçtir. Sistem içerisinde aşırı güçlenen devleti dengelemek için başlayan yeni ittifaklar, işlevsellik kazandığı andan itibaren hegemonik güç bir takım engellerle karşılaşacaktır. Bu durumda hegemon olan gücün en önemli güç unsurlarından olan yumuşak gücü kullanması ve bu güç unsurunun sürekliliğini devamlılığını sağlaması gerekir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hegemonik bir güç olarak ABD'nin ortaya çıkmasından çeyrek asır dahi geçmemişken yeni dünya düzeni olarak iki süper gücün liderliğinde dünyanın ikiye ayrılması zirvede kalmanın zirveye çıkmaktan daha zor bir süreç olduğunu gösteren en iyi örneklerden birisidir. Amerikan hegemonyası açısından burada önemli olan, dünyanın iki ayrı kutba ayrılmasıyla ABD'nin yumuşak gücünü ne kadar etkin sergileyebildiği ve ne kadar sürdürebildiğidir. Birbirine her ne kadar zıt kavramlar olarak görünse de askeri gücün yumuşak gücü desteklediğini söylemiştik. Ancak her ikisini etkin bir biçimde göstermek ve kullanmak isteyen ülkenin, askeri gücünü kullandığı bölgede başarısız olma gibi bir şansı yoktur. Bu bağlamda ABD'nin yumuşak gücü ve hegemonik istikrarı Afganistan ve Irak'ta ne kadar başarılı olabileceğine bağlıdır.

III- ABD'NİN ÇATIŞMA YOLUYLA GÜÇ ARAYIŞI: AMERİKA'NIN KENDİ KENDİNE YETERLİLİĞİ

ABD tarihin bugüne kadar görmediği bir güçle uluslararası sistemde egemenliğini sürdürmektedir. ABD tarihte görülen diğer başat güçlerden farklı olarak, sadece iki yüzyıllık tarihe sahiptir. Coğrafi olarak da farklı olan ABD, Asya-Avrupa güç odaklarının uzağında bir ada konumundadır. ABD bağımsızlığının ilanından sonraki süreçte özellikle on sekizinci yüzyılın sonlarında, tıpkı günümüzdeki Avrupalılar gibi, gelişmişliği uluslararası ticaret olarak tanımlamış, uluslararası kanunları ve uluslararası kurumları kaba güce tercih etmiştir. Bu dönem içerisinde Amerikan liderler, Kuzey Amerika kıtasında yaşayan daha zayıf halklara karşı gücü elinde tutuyordu ancak söz konusu olan Avrupa ile ilişkiler olduğunda kaba güç yerine diplomasiyi ön plana çıkarıyor hatta dönem içerisindeki Avrupa güç politikalarına karşı bir duruş sergiliyordu. Bu durum ABD'nin kurucu kuşağının ütopyik görüşlü olmasından

kaynaklanmamaktaydı. Dönemin başkanları, George Washington, Alexander Hamilton, John Adams ve Thomas Jefferson ütöpik kişiler olduklarından değil henüz şartlar oluşmadığı için bir başka ifadeyle Amerikan gücü bu tarz bir politikaya yettiği için, güç politikalarını aşağılamış, savaştan ve askeri güçten hoşlanmadıklarını ifade etmişlerdir. Nitekim ABD'nin dünya sahnesinde daha fazla güce ve etkiye sahip olmasından sonra gelen başkanlar uluslararası kanunlara ve eşitliğe bu denli önem vermemiştir.⁴²⁶

Amerikan çatışma politikaları dönemsel politikalarla açıklanamaz. Bu politikalar, kendi hegemon gücünün ve yeterliliğinin sonucudur. Nitekim ulusal öncelikleri belirlemek, tehditleri tanımlamak, sorunları incelemek ve dış politika ve savunma politikalarını biçimlendirmek söz konusu olduğu zaman ABD, diğer ülkelerden -özellikle ekonomik olarak en yakın rakipleri olan Avrupa ve Japonya'dan- çok farklı düşünmekte tek taraflılığı ve işbirliği yerine çatışmayı tercih edebilmektedir.

Soğuk Savaş'tan galip çıkan ABD'nin karşısında da Soğuk Savaş sonrasında yeni bir güç dengesi oluşmamıştır. Yeni güç dengesinin çıkmamasının başlıca iki nedeni vardır: Öncelikle Amerikan askeri gücü karşı konulamayacak kadar büyümüştür. Soğuk Savaş sonrasında dünya ABD'nin karşısına yeni bir aktör çıkmasını beklerken, ABD askeri kapasitesini arttırmıştır. ABD'nin askeri güç harcamaları, özellikle askeri teknolojinin üretilmesine yönelik harcadığı bütçe, konvansiyonel askeri güç bağlamında herkesin çok ötesine geçmesini sağlamıştır. Karada savaşan Amerikan askerlerinin silahla öldürülebilme ihtimali olsa da, ABD askeri hava uçaklarını neredeyse kurşun geçirmez bir hale getirmiştir.

427

Ayrıca, ABD girdiği savaşlarda, “askeri meselelerde devrim ya da dönüşüm” jargonuyla günden güne daha fazla biçimde araç gereç kullanmakta, doğal olarak daha az asker seferber etmektedir. Nitekim ABD, saldırı amaçlı nükleer denizaltıları, radara yakalanmadan havada kalabilen bombardıman uçakları, pilotsuz uçaklar, gitgide daha da etkinleştirilen ve hedefleri şaşırmayan Tomahawk füzeleri, uzaktan kumandalı bombalar ile güçlendirilen askeri-teknolojik alt yapısının sonucu olarak, 1991'de Irak'a karşı 700.000

---

⁴²⁶ Kagan *Cennet ve Güç*, ss. 17-18.

⁴²⁷ Brown, Ainley, *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, s. 224.

asker, 2003'te ise 250.000 asker (müttefikler dahil) seferber etmiştir.⁴²⁸ ABD'nin savaşlarda günden güne insan yerine araç kullanarak psikolojik maliyetleri azaltmıştır.

Gücünün diğer uluslararası toplum üyelerinden fazlalığının ve yeterliliğinin bir sonucu olarak ABD, güç kullanımı konusunda diğer devletlere oranla daha hevesli ve diplomasi konusunda daha sabırsız davranmaktadır. Amerikan çıkarları açısından gerçek ya da potansiyel bir zorluk söz konusu olduğu zaman, Amerikalılar genellikle ikna becerisinden ziyade zor kullanmayı tercih etmekte, devletleri çıkarlarına ters düşen davranışlardan caydırmak için cezalandırma yöntemini ön plana çıkarmaktadır.⁴²⁹

Uluslararası ilişkilerin anarşik ortamında, sisteme egemen olan başat güçler, güçleri ile anarşiyi dizginleyip uluslararası toplumun efendisi olurlar. Güçlü devletler siyasi ilişkilerinde dünyayı kendilerinden zayıf olanlardan farklı bir gözle görürler. Doğal olarak riskleri ve tehditleri farklı değerlendirip farklı hesaplarlar, onların güvenlik tanımları bile diğerlerinden farklıdır, güvensizliğe diğerlerine oranla daha az tolerans gösterirler, Bush Doktrininde görüldüğü üzere henüz vuku bulmamış tehditleri önleyici meşru müdafaa örneğinde olduğu gibi engellemek isteyebilirler. Bu nedenledir ki büyük askeri güce sahip olan devletler, askeri güce sahip olmayan güce kıyasla askeri gücü ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla daha faydalı görürler. Kagan'ın belirttiği gibi "elinizde bir çekiç olduğunda, bütün sorunları bir çivi gibi görürsünüz."⁴³⁰

Amerikan gücünün sonucu olarak, ABD diğer devletlere karşı çoğu zaman tek yanlı güç kullanabilir ve önleyici müdahalelerde bulunabilir. Örneğin, ABD 1818 Florida'nın işgalinden beri Latin Amerika'ya yönelik düzenli biçimde müdahale hakkından yararlanır. Kuvvet kullanma konusunda BM Güvenlik Konseyi kararının gerekliliğine rağmen, kendisine karşı yakın bir tehlike gördüğü zaman müdahalede bulunmaktan çekinmez.⁴³¹

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra önemli sayılabilecek savaşları, ya ABD tek taraflı güç kullanarak ya da BM veya NATO çerçevesinde çok taraflılığı ön plana çıkararak yapmıştır. Ancak bu savaşlardan en çok etki uyandıranları ABD tek yanlı gücünü sergileyerek ya da diğer müttefiklere çok küçük roller biçerek yapılmıştır.

---

⁴²⁸ Lefebvre, *Amerika Dış Politikası*, ss. 90-91.

⁴²⁹ Kagan, *Cennet ve Güç*, s. 13.

⁴³⁰ Kagan, *Cennet ve Güç*, ss. 39-40.

⁴³¹ Lefebvre, *Amerika'nın Dış Politikası*, s. 76.

III- AMERİKAN GÜÇ POLİTİKALARININ AMAÇ, ARAÇ VE STRATEJİLERİ

Amerikan dış politikasındaki güç arayışları günümüz uluslararası sisteminin yapısına, niteliğine ve karmaşıklığına ilişkin için birçok soruya ışık tutmaktadır: Herhangi bir büyük gücün dış politikalarının anahtar belirleyicileri değerler mi yoksa güç müdür?

A- AMERİKAN GÜCÜNÜN DEVAMLILIĞI ve PRESTİJ

1- Genel Dış Politika Çıktıları

Uluslararası politikada devletlerin birincil amaçları varlığını devam ettirmektir. Güçlü olan devletler bu birincil amacın ötesine geçerek, gücünün devamı sağlamaya çalışırlar. Gücün devamı çoğu zaman işbirliği stratejileri ile gerçekleşir. Ancak kimi uluslar baskın güçlerini kullanarak çatışma politikası da izleyebilirler. Stratejisi çatışma ya da işbirliği olsun güçlü bir devletin dış politikadaki temel hedefi prestij sağlamaktır. Prestij siyasetinin amacı ise, Morgenthau'nun ifadesiyle, "bir ulusun gerçekten sahip olduğu veya başkalarının öyle sanmalarını istediği gücüyle diğer unsurları etki altında bırakmaktır."⁴³²

Morgenthau'ya göre prestij sağlama politikaları temelde iki kanaldan gerçekleşir: Diplomatik törenler ve askeri güç gösterileri. Diplomatik törenler ve diplomatlar nezdinde gerçekleştirilen faaliyetler maliyetinin azlığına bağlı olarak dış politikada birçok devlet tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak, güç gösterileri -özellikle günümüzde- devletin sahip olduğu kapasite ile doğru orantılıdır.⁴³³

Geçmişte güç gösterileri devletlerin savaş olmadığı zamanlarda bir araya gelerek boş alanlarda askeri yeteneklerini göstermesi ile yapılırdı. Ancak günümüzde bu güç gösterileri, devletlerin ulusal çıkarları açısından birincil önemde olmadığı, çatışmalarda, kimi zaman çatışan taraflar arasında arabuluculuk yaparak kimi zaman ise, çatışmaya müdahil olup çatışmayı bitirerek gerçekleşir. Günümüzde başat güç ABD'nin prestij politikaları açısından ön plana çıkardığı çatışma stratejisi insani müdahalelerdir.

---

⁴³² Hans Morgenthau, *Uluslararası Politika*, Baskın Oran, Ünal Oskay (çev), Ankara, Sevinç Matbaası, 1970, s. 93.

⁴³³ Morgenthau, *Uluslararası Politika*, ss. 97-100.

ABD sahip olduğu güçle sadece kendisini değil tüm batı dünyasını diğerlerine karşı koruma görevi üstlenmektedir. Üstelik yalnızca Amerikalılar değil Avrupalılar da dünyanın herhangi bir uluslararası krizin öncelikle ABD'nin sorumluluğunda olduğunu kabul etmektedir.⁴³⁴ ABD, uluslararası arenadaki aktör tercihlerinin kurallara (kendi kurallarına) uygunluğu konusunda kendisini hakem olarak belirleyen, birçok durumda kendi ölçütleri (çıkarları) sağlanamadığında ekonomik, siyasi ve askeri yaptırımlar uygulayabilen bir güçtür.⁴³⁵ 1990'larda Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından ABD, Somali, Haiti, Bosna ve Kosova'da olmak üzere dört tane insani askeri müdahalelerde bulunmuştur. Bu hareketlerden Doğu Timör hareketine Avustralya, Sierra Leone harekâtına ise İngiltere öncülük etmiş olup, Kosova harekatı da BM onayı ile gerçekleşmiştir. Başkalarının gözünde diğer müdahalelere oranla daha kolay haklı bir nedene dayandırılabilen insani müdahaleler, ulusal çıkarlarla güçlendirildiği zaman Amerikan dış politikasının önemli bir unsuru haline gelmiştir.

ABD'nin insani müdahalelerdeki ulusal çıkarı, 2003 Irak Müdahalesinde olduğu gibi petrol gibi maddi unsurları ülkesine aktarımını sağlamak değildir. İnsani müdahalelerle öncelikli olarak prestij sağlamayı daha sonra da stratejik konuları ABD gücünün devamlılığını sağlamak açısından (az-çok) önemli olan bu bölgeleri kontrol altına almaktır. Nitekim ABD, 1999'da Kosova'da askeri güç kullandığında tüm dünya kamuoyunda prestiji arttı ve müttefiki Avrupa için stratejik bir nokta olan bölgenin güvenliğini sağladı.

ABD bu savaşta kuvvet kullanmasına ve kuvvet kullanımının BM Antlaşmasınca yasaklanmasına rağmen prestij kaybetmemiştir. Üstelik Amerikan üstünlüğü uluslararası platformda sadece askeri açıdan algılanmakta, Amerikan üstünlüğü gücün yumuşak boyutlarında, bilimsel yeniliklerde, teknolojik uygulamalarda, ekonomik dinamizmde ve sosyo kültürel alan gibi gücün görünmez boyutlarında da kendini göstermektedir.⁴³⁶

Benzer şekilde, Bush yönetimi, 1992'de Güvenlik Konseyi kararı ile Somali'ye asker gönderdiğinde görünürde bir ulusal çıkar yok idi hatta Amerikan kuvvetlerini bu olaya iten güç Wilsoncu nitelendirildi ancak burada analistlerin göz ardı ettiği şey Amerika'nın prestij

---

⁴³⁴ Kagan, *Güç ve Cennet*, ss. 46-47.

⁴³⁵ Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?* s. 9.

⁴³⁶ Brzezinski, *Tercih*, s. 24.

politikaları idi. ABD ulusal çıkarına hizmet etmeyen bir bölgeye yardımda bulunurken, uluslararası toplumun güvenini sağlamaya çalıştı.⁴³⁷

2- Meşruiyet Krizi

Uluslararası ilişkilerciiler Amerikan hegemonyasında 1970 ve 1980'ler sonrasında bir azalma olduğu konusunda hem fikirlerdir. (Hemfikir olmadıkları nokta, Amerikan hegemonyasının hala devam edip etmediği ile ilgilidir.) Bu tespit kimileri tarafından bu uluslararası sistemde yeni güçlü aktörlerin ortaya çıkmasına kimileri tarafından ise, ikna yeteneğini artık işlevsel olarak kullanamayan ABD'nin zor ve şiddete başvurmasına dayandırıldı. Nitekim Wallerstein'a göre, hegemonya, "başlıca siyasi aktörlerin toplumsal düzenin uygun gördüğü bir dünya düzenini içeren meşruluk" gerektirir.⁴³⁸ Bu bağlamda hegemonik güç dünyanın her yerinde varlığı ve dış politikadaki hareketleri ile meşruluğunu sağlamak zorundadır.

Nye, hegemonyanın en önemli unsuru olan yumuşak gücün, gerçek güç gibi inandırıcılık ve meşruiyete sahip olmak zorunda olduğunu belirtmektedir.⁴³⁹ Uluslararası ilişkilerde meşruluğun ne olduğu tartışmalı bir konudur. Genel olarak uluslararası hukuk kurallarına aykırı olmayan politikalar meşru politika olarak adlandırılır. Bu tanımlama meşruluğun sadece hukuki yönünü ortaya çıkarmaktadır. Ancak uluslararası sistemin yapısından dolayı hukuksal temelden yoksun politikaların da meşru olabileceğini söyleyebiliriz. Nitekim reel politik bir bakış açısıyla meşruluğun, sistemi şekillendiren ve sistemi şekillendirmeye aday olan ülkeler tarafından onaylanan politikalar olarak adlandırılabilir. Bir başka ifadeyle bir devlet dış politika faaliyetlerini gerçekleştirirken sistemi oluşturan büyük güçler tarafından müdahale görmüyorsa o politika meşru görünür.

Günümüz uluslararası sisteminde de meşruluk oldukça önemlidir. Ortak güvenlik sistemi içerisinde meşruluk tıpkı askeri, ekonomik güç unsurları gibi güç politikasında etki yaratan önemli güç unsuru olmuştur. Ortak güvenlik sistemi dahilinde uluslararası toplumu oluşturan hukuk normlarına ve değerlere aykırı davranan devletler, yine uluslararası toplumu

---

⁴³⁷ Kissenger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, s. 168.

⁴³⁸ Wallerstein, *Liberalizmden Sonra*, s. 33.

⁴³⁹ Joseph Nye, "Yumuşak Hegemonya", *Foreign Policy*, Aralık 2003 Özel Sayısı, s. 182.

oluşturan hukuk kurallarınca belirli yaptırımlara maruz kalacaklardır. Eğer bu devlet sahip olduğu üstün kapasitesinden dolayı herhangi bir askeri müdahaleye maruz kalmasa bile en azından uluslararası toplum üyelerinin kınaması, siyasi tepkisiyle karşılaşır ki bu durum sisteme egemen olan hegemon gücün yumuşak gücünün önemli oranda azalmasına neden olur. Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı Strobe Talbott'un belirttiği üzere, ABD, gücünü başkaları üzerinde hegemonya baskı aracı olarak değil, diğer devletlerle işbirliği ilişkileri kurarak uluslararası toplumun yararına kullandığı ölçüde güçlüdür.⁴⁴⁰ Bu nedenle, uluslararası toplum üyeleri kuvvet kullanımı yasağını ihlal ettikleri durumlarda dahi bunu meşru müdafaaya ve BM Antlaşması'nın getirdiği diğer istisnalara dayandırmaya çalışırlar.

ABD demokrasinin yaygınlaştırılması düşüncesini kullanarak, son derece akıllı bir strateji uygulamaktadır. İlerleyen bölümlerde görüleceği üzere ABD demokrasiyi araç edinerek kendisine dış politikada meşru bir zemin yaratma niyetindedir. ABD'yi Ortadoğu'da harekete geçiren şey, Ortadoğu'nun jeopolitik konumu, kaynakları ve görece zayıflığıdır. Bölgenin anti-demokratik bir yapı içerisinde bulunması ABD'nin bölgeye uyguladığı dış politikayı yumuşatmamakta ancak meşruluğunu onların demokratik olmamasına dayandırmaktadır.

Amerikan liderleri bu strateji ile dış politikaların meşrulaştırmak için ulusal çıkarlarına hizmet etmeyen bölgelerle de ilgilendiklerini de iddia ettiler. Örneğin, Lyndon Johnson, Güney Vietnam'da Komünistlerin yönetimi ele geçirmesini engellemeye çalışırken, bunun bir ulusal çıkar olmadığını, bu bölgede imrendikleri herhangi bir şey olmadığını, toprak ya da askeri güç aramadıklarını belirterek, burayla ilgilenmelerinin ahlaki bir görev olduğunu vurgulamıştır.⁴⁴¹

Soğuk Savaş döneminde meşruluk krizi bugün ki kadar büyük bir sorun değildi. Nitekim ABD bir savaş girmeden ya da bir savaş başlatmadan önce Güvenlik Konseyi'nin onayını almak zorunda değildi ve Avrupalılar bunun olmasını da talep etmiyordu. Bu faaliyetlerinde ABD, saldırgan komünizme karşı özgür dünyanın bir kolektif savunma hareketi olarak tanımlanmasını öngörüyordu. Kagan'ın belirttiği gibi, “o dönemde Birleşik

---

⁴⁴⁰Sammanuel Huntington “The Lonely Superpower” Foreign Affairs, Mart-Nisan 1999, Cilt:78, Sayı:2'den aktaran, Ayşe Özkan, “Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler ve Afganistan Operasyonu”, *Avrasya Dosyası BM Özel*, İlkbahar 2002, ss.255-256.

⁴⁴¹Lyndon B. Johnson, 13 Mart 1965 tarihli haber konferansından aktaran, Kissenger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, s.225.

Devletler'e en azından Batı içinde yasallık kazandıran şey, kurallar ya da kurumlar değil, Soğuk Savaş'ın şartları ve Birleşik Devletler'in bu çatışmadaki özel rolüydü.”⁴⁴² Çünkü ABD ve Avrupa için, ortak stratejik tehdidin tamamlayıcısı olarak, bir ortak ideolojik tehditten de söz etmek mümkündür. ABD kendini totaliter dünyaya karşı lider olarak ilan etmiş, güçsüz Avrupa'nın ise böyle bir talebi bulunmamakta idi.

ABD'nin Soğuk Savaş dönemi boyunca en önemli müttefiki olan Avrupa, Soğuk Savaş dönemi sonrasında ABD ile dış politikada uyuşmazlık içine düşmüş, bu uyuşmazlık ABD'nin Mart 2003 Irak Müdahalesi ile doruğa ulaşmıştır. Amerikan dış politikasında en büyük vurguyu, Bush tarafından kötülük eksenini olarak tanımlanan haydut devletler üzerine yöneltmişken, Avrupalılar (İngiltere/ İspanya hariç) bu rejimler tehdit olarak algılanmadı. Avrupalılara göre, Amerikalılar bu rejimlerin tehdidini fazlasıyla abartıyordu. Diplomasi ve teşvik ile bu rejimler Batıya yaklaştırılabilirdi.⁴⁴³ Herhangi bir askeri müdahale gayrimeşruydü.

Bu bağlamda, Irak Savaşı'nda ABD'nin meşruiyet krizi bağlamında karşılaştığı sorun Rusya ve Çin'in onayını alamaması değil, Fransa ve Almanya'nın onayını alamamasıdır. Onlar için uluslararası toplum Avrupa ve Amerikan değerlerini yansıtır.⁴⁴⁴ Çünkü uluslararası toplum düşüncesi ilk kez bu topraklarda var olmuştur. Amerikalıların çok yanlılıktan kastettiği şey müttefiklerin desteğini sağlayan aktif bir politikadır. Ancak Avrupalılar çok yanlılıktan söz ettiklerinde bu terim herhangi bir eyleme girişmeden önce uluslararası organların yani kendilerinin resmi onayını almak anlamı taşır. Çok yanlılık oldukça esnek bir kavramdır. İlerleyen bölümlerde görüleceği üzere Avrupa'da birçok durumda kavramı uluslararası hukuk boyutuna çıkartıp kavramı esnetebilmektedir. Nitekim eğer Avrupalıların sözünü ettiği gibi BM Güvenlik Konseyinin onayını almak ise 1999 Kosova Müdahalesi de tek yanlı bir girişimdi.⁴⁴⁵

---

⁴⁴² Kagan, *Cennet ve Güç*, s. 136.

⁴⁴³ Kagan, *Cennet ve Güç*, ss. 41-42.

⁴⁴⁴ Cosnard'a göre, “bir devlet, uluslararası bir yükümlülükle bağlanmadığında, uluslararası hukukun üstünde değil, yanında olmayı seçer. Bu durum her zaman olanaklı olmuştur çünkü hiçbir kural tam da egemen eşitlik ilkesi sebebiyle tamamen evrensel değildir, bu ilkeyi ileri sürmek daima güçlü devletlerin imtiyazı olmuştur. Birleşik devletlerin hukukun bağlı olduğunda uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmemeyi serbestçe seçebileceği anlamına gelecek şekilde, hukukun üstünde olabileceğini düşünmek başka bir şeydir. Bu önerme uluslararası hukuku tamamen ve basitçe reddeder.” Michael Cosnard, “Egemen Eşitlik: Wimbledon yoluna devam ediyor” Michael Byers ve Georg Nolte (ed), ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri, Erdem Denk (çev.ed.), Ankara, Phoenix, 2007, ss. 133-152.

⁴⁴⁵ Kagan, *Cennet ve Güç*, s. 176.

Burada önemli olan nokta ABD'nin küresel tehdit olarak tanımladığı bu konularda Avrupa'nın desteğinden yoksun kalması ve bunun kendi gücü açısından doğurduğu sorunlardır. Eğer ABD, Fransa ve Almanya'nın desteği olmadan Irak'ta başarılı olabilirse, bu durum ABD'nin sadece Avrupa gözünde yumuşak gücünün azalmasına neden olacaktır. Eğer ABD Irak'ta başarılı olamazsa uluslararası politikanın çok daha acımasız sonuçlarına katlanmak zorunda kalacak, ABD bölgeye hem müdahale etmiş hem de başarısız bir devlet olarak hem yumuşak gücüyle birlikte prestij kaybedecektir.

Günümüzde meşruiyet krizi sadece kanun prensipleri veya BM'nin mutlak otoritesi değildir. Meşruiyet krizi, ABD ve Avrupalıların etki mücadelesidir. Bugün dünyada küresel düzeyde gücü elinde bulunduran, dünyanın ihtiyaç duyduğu düzeyde kolektif liderliğin özelliklerini taşıyan ABD, uluslararası toplum düşüncesini göz ardı etmesi daha zayıf güçlerin tepkisini çekmesine neden olabilir.

Sonuç olarak, ABD gücünün yeterliliğine güvenerek giriştiği tek yönlü çatışmalarla gücünün devamını sağlayamaz. Brzezinski'nin belirttiği gibi, Amerikan gücünün devamlılığı, dünyanın çeşitli bölgelerinde kendini ne kadar hissettireceğine ve güvenilir olduğuna bağlıdır. ABD ne kadar uzakta olursa olsun bu misyonla yerel savaşlara hızlı ve kararlı bir şekilde müdahale etmeli ve stratejik ABD şemsiyesi altında kuvvetlerini korumalıdır.⁴⁴⁶

B- REALİST AMAÇLAR LİBERAL ARAÇLAR VE KÜRESELLEŞME

1- Amerikan Dış Politikasında Bir Araç Olarak Demokrasi ve İnsan Hakları

Amerikan gücü küresel güç unsurlarına dayanmaktadır. Bu güç bileşeninde ABD'nin sahip olduğu idealler, uyguladığı diplomasi, askeri ve ekonomik gücü kadar önem arz etmektedir. Bir ülke askeri gücünü kullanma eğilimi içerisinde olursa yumuşak güç olarak tanımladığımız kapasitesini yeterli düzeyde aktif hale getiremez. Aynı şekilde yumuşak gücün potansiyel ve etkin olarak kullanımı askeri gücün geri planda tutulmasını sağlar. Askeri

---

⁴⁴⁶ Brzezinski, *Tercih*, s. 35.

gücün idealler için kullanıldığı imajını verir. Amerikalılara göre, Amerikan iktidarı bir bütün olarak dünyanın geri kalanının ihtiyaçlarına hizmet ettiği için meşrudur.⁴⁴⁷

ABD dış politikasında demokrasi ve onun bir uzantısı olan insan haklarını yaygınlaştırmaya çalıştığını ifade eder ve bu amacını gerçekleştirirken de kaba kuvvet kullanmaktan çekinmez. Bir başka ifadeyle Amerikan kuvvet kullanımının demokrasiyi yaymaya dayanması tamamen hegemonik bir vizyon taşımaktadır. Bu istek ABD'de hem Wilsoncuları hem de yeni muhafazakarları (neo-conlar) cezp etmekte, bir yandan post modern bir yaklaşımla ülkenin nasıl etki alanına alınacağı ifade edilmekte diğer yandan gerektiğinde askeri güç kullanan bir anlayış içinde küresel güç ABD'yi demokrasi için güvenli kılma amacıyla birleştirmektedir.⁴⁴⁸

Amerikan Ulusal Güvenlik Konseyi üyesi G. John Ikenberry'e göre, "Amerikan tek kutuplu dünya düzeni demokrasi düşüncesi ve hükümetler arası kuruluşların karmaşık ağı etrafında organize edilmiştir ve Amerikan sisteminin bu özellikleri hegemonik gücünü değiştirmek ve susturmak için manifestosudur."⁴⁴⁹ Ikenberry, ABD'nin tüm devletlerin neden demokratik olmasını istediğini şu şekilde açıklamaktadır:⁴⁵⁰

- 1- Açık demokrasiyle yönetilen ülkeler güç kullanmaya daha az isteklidir.
- 2- Demokratik bir hegemon olan Amerikan gücünün kurumsallığı, onun gücünü daha meşru, yayılmacı, kalıcı ve kabul edilebilir yapmaktadır.
- 3- Açık ve merkezi olmayan anti-demokratik yapılar kurumsal ağ ile temsil edilen asimetrik güç dengesi içerisinde Amerikan gücü hakkında endişe duymayacaktır.

Böylelikle Amerikan liderler birçok durumda benzer sloganlarla misyonlarının "barışın, serbestinin, bireysel özgürlüğün, temel insan haklarının peşinde olan milletler için yol gösterici bir ışık olduğunu" belirterek kendilerini dünya üzerinde demokrasi, insan hakları düşüncesinin polisi olarak tayin etmişlerdir. Nitekim Soğuk Savaş döneminin en önemli Amerikan propagandası demokrasi ve özgürlük idi.⁴⁵¹ Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD,

⁴⁴⁷ Wallerstein, *Amerika'nın Gücünün Gerileyişi*, s. 11.

⁴⁴⁸ Robert Cooper, *Ulus-Devletin Çöküşü*, İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2005, s. 57.

⁴⁴⁹ G. John Ikenberry, "Strategic Reactions To American Preeminence: Great Power Politics In The Age of Unipolarity", Washington DC, Georgetown University Press, 2004'ten aktaran, Yılmaz, *Güç ve Politika*, s. 297.

⁴⁵⁰ Ikenberry, *Strategic Reactions To American Preeminence: Great Power Politics In The Age of Unipolarity*'den aktaran, Yılmaz, *Güç ve Politika*, ss. 297-298

⁴⁵¹ Brzezinski, *Büyük Satranç Tahtası*, s. 147.

başarılı olarak attığı bu iki tanım üzerinden politik refleksler geliştirmeye devam etti.⁴⁵² Yeni Dünya düzeni içerisinde tutarlı ve yapıcı olan bu kavram, liberal ekonomik düzen ve kapitalist perspektif ile de uyumluydu. ABD, Soğuk Savaş sonrası boşalan jeostratejik havzalara nüfuz edebilmek adına demokrasi kavramını yeniden yapılandırarak dış siyasi perspektifinde kullandığı araçlara entegre etti. ABD'nin buradaki amacı gerçek anlamda demokratik değerleri ön plana çıkarmak değil, bir rejim ihracı ile nüfuz edeceği bölgelerde mümkünse iktidar değişikliği mümkün olmadığı yerlerde de rejim değişikliği ile “satranç tahtası”ndaki boşlukları doldurmaktı.

ABD nüfuz ettiği alanda geliştirdiği sistemi dünya kamuoyuna demokrasi adı altında açıklamaktadır. Bu sistem bir Truva At'ına benzetilebilir. İhraç ettiği sistem işlerlik kazandığı bölgede ABD lehine çıktılar sağlayabilecek iç dinamikler oluşturur. Bunlar siyasi partiler, sivil toplum örgütleri ve bireylerdir. Bu bağlamda ABD, nüfuz ettiği ülkenin veya bölgenin dış veya iç politika oluşumunda karar verme sürecinde etkili olan mikro düzeydeki aktörleri kontrol edebilmektedir. ABD'nin Kafkasya ve Ortadoğu'da 1991-2008 arasında uyguladığı strateji, aktarmaya çalıştığımız bu durumla örtüşmektedir. Sonuç olarak ABD yayılımcılığının en önemli silahı, demokrasi ihracıdır denilebilir.

1980'li yıllardan itibaren dış politikada etkin bir araç haline getirilen demokratikleşme, aynı zamanda küreselleşmenin de önemli bir unsuru haline getirildi. Demokratik olmayan devletlerin demokratikleştirilmesi projesi, uluslararası sistemde, yeni bir müdahalecilik miladıdır. Bu tarihten itibaren ABD, uluslararası sistemin siyasi, sosyal ve ekonomik değişimi için, sistemi oluşturan aktörlere karşı bir baskı aracı olarak kullanacaktır demokrasiyi. Bir başka ifadeyle demokrasi, bir yönetim biçimi olmasına rağmen, özellikle ABD'nin hedef ülkelerdeki siyasi sistemlere müdahale etmeleri için gerekli ideolojik boyutu ve müdahaleciliğin teorik içeriğini oluşturmaktaydı. Demokrasi, ABD'nin ihraç ettiği ülkelerde bir tutunum ideolojisi haline gelmiştir. Burada tutunum ideolojisinden kastettiğimiz, Benedict Anderson'un ulus-inşasının merkezinde kabul ettiği ve ulusun bu temel üzerine

---

⁴⁵²Soğuk Savaşın sona ermesiyle Neo-con'lar neorealistler ve demokrat küreselciler olmak üzere iki ideolojik kampa bölünmüştür. Jean Kirkpatrick ve Irving Kristol'un liderliğini yaptığı Neorealistler sınırları belli ve Amerikan ulusal çıkarlarını daha fazla ön plana çıkaran dış politika anlayışını savunurken, demokrat küreselciler, Amerikan güç ve etkisinin, demokrasi, serbest ticaret ve Amerikan değerlerini tüm dünyaya yaymayı hedeflemekteydi Charles Krauthammer, “Democratic Realism: An American Foreign Policy For AUnipolar World”, Amerikan Enterprise Institute, www.aei.org/doct_ib/20040227_book755text.pdf, 2004'den aktaran, Yılmaz, *Güç ve Politika*, s. 13.

inşa edildiği temel kavramdır.⁴⁵³ Bu bağlamda yayılcı politika izlenen bölgede oluşturulan yeni sistem anayasasıyla ve devlet kurumlarıyla demokrasi merkezli inşa edilmektedir. ABD'nin bu planı, etkide bulunduğu aktör için kaçınılmaz bir son gibi görünmektedir.

Demokrasi projesi, iki temel müdahale biçimini benimsemektedir: Ulus-inşası (nation-building) ve rejimin onarılması (regime restoration) . Ulus-inşasına verilecek en iyi örnekler, Panama ve Irak iken rejim onarılmasına verilecek en iyi örnekler Gürcistan ve Ukrayna'dır.⁴⁵⁴ ABD ulus inşa ederken askeri güç kullanımına gitmiş, rejim onarılmasında ise ikna kabiliyetini ön plana çıkartarak yumuşak güç kullanımı sergilemiştir.

ABD, Asya merkezli stratejisi gereği, Afganistan'ı işgal etmiştir. İşgalin hemen ardından Afganistan'da rejim değişikliği olmuş tüm devlet kurumları demokratik değerlere göre yeniden şekillenmiştir. Bu şekilde ABD, jeopolitik teorilerde dünyanın kalpgahı (heartland) olarak tanımlanan son derece stratejik bölgeye nüfuz edebilme imkanı bulmuştur. Bu şekilde kendisine meydan okuma potansiyeli olan Rusya Federasyonu ve Çin'in arasında son derece kritik tampon bölge oluşturmuştur. Bu bölge aynı zamanda Orta Asya ekonomi havzasına, Ortadoğu'ya ve Avrasya'ya etki edebilecek bir konumdadır. ABD'nin buraya askeri, ekonomik ve siyasi olarak konuşlanmış olması tüm bu bölgeleri etkisi altına alabileceğinin ve bu amaçla bu bölgeye yerleştiğinin bir göstergesidir.

ABD yalnızca demokrasiyi değil insan haklarını kullanarak da stratejik bölgelerde etkin olmaya çalışmaktadır. İnsan haklarının evrenselleşmesi, Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra NATO'ya yeni bir konsept kazandırma çabaları neticesinde uluslararası toplum tarafından gerçekleştirilen insani müdahaleler de ABD'nin çıkarlarına hizmet eder konuma gelmiştir.⁴⁵⁵

---

⁴⁵³Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, İskender Savaşır (çev), İstanbul, Metis Yayınları, 2007.

⁴⁵⁴Yılmaz, *Güç ve Politika*, s. 342.

⁴⁵⁵ İnsan haklarının evrenselliğine inanarak yapılan insani müdahaleler, demokrasi ile içerdik. Nitekim demokratik kurumların zaten etnik azınlıklara haklar tanıyacağı ve bu ülkelerde insan haklarına yönelik bir ihmal ya da kasıt olmayacağı düşünülmektedir. Önemli uluslararası hukuk teorisyenlerinden Henkin'e göre, hiçbir uluslararası hukuk ilkesi, bir devletin bir başka devletin iç demokratik düzenine müdahale etmek için askeri güç kullanıma ya da bir başka devletin yardımıyla bu gücün kullanılmasına izin vermemektedir. Henkin'in düşüncesi açısından önemli olan husus müdahalede bulunulacak devletin hangi rejimle yönetildiğidir. Devletin iç düzenin bir sonucu olarak demokratik rejimlerde insan hakları ihlalleri daha az gözleneceğinden ya da sistemin içerisinde kendiliğinden ortadan kalkacağından Henkin demokratik rejimlere yönelik insani müdahalelerde bulunulmaması gerektiğini düşünmektedir. Nitekim Henkin, sınırlı olmak üzere insani amaçlı müdahalelere

Klasik uluslararası hukukçular ve realist uluslararası ilişkilerciler, insani müdahalelerin ulusal çıkarlara hizmet ettiğinin en büyük delili olarak bu müdahalelerde ahlak-çıkâr dengesinin maksimize edilerek seçici davranılması, insan hakları ihlalden kriterinden ziyade müdahale eden gücün çıkarlarını yansıtır olması gösterilmektedir.⁴⁵⁶ Clinton'ın barış koruma görevlerinde ABD'nin seçici davranması konusundaki kararlılığı Ruanda'daki soykırımın görmezden gelinmesine neden olmuştur. Ancak ABD, farklı bölgelere, yoğun insan hakları ihlalleri olmamasına rağmen, insani gerekçelerle müdahale etmeye devam etmiştir.

Aslında ABD de, dünyanın bir yerinde insani müdahalelerde bulunurken bunu salt insani gerekçelerle yapmadığını kabul etmektedir. Nitekim Kosova müdahalesi sırasında Amerikan gazeteleri bölgedeki etnik temizliği durdurmak ve bölgeye istikrar sağlamak için bu hareketin zorunlu olduğunu söylerken, Clinton, bu müdahale ile “değerlerini savunduklarını, çıkarlarını koruduklarını ve barış davasını ilerlettiklerini” dile getirdi.⁴⁵⁷ Amerikan dış işleri bakanlığının en önemli isimlerinden Kissinger da geleneksel egemenlik kavramının ve içişlerine karışmamam ilkesini, evrensel barış ve adalet önündeki en büyük engel olarak tanımlamaktadır.⁴⁵⁸ Yine de ABD, meşruluk ve askeri güç kullanımı konusunda bir çelişkiyi ifade etmektedir. 2000 seçimleri sırasında “birçok ülkenin-veya daha iyisi, BM gibi kurumların desteğini almak güç kullanımının yasallığı için esastır”⁴⁵⁹ diyen Rice, aynı seçimlerde “hayali bir uluslararası topluluğun çıkarları doğrultusunda hareket etmekten ziyade sağlam olan ulusal çıkar zemininde ilerlenmesi gerektiğini de belirtmektedir.”⁴⁶⁰

Sonuç olarak, şüphesiz Amerikan askeri gücü ezici üstünlüktedir. Ancak askeri güç farklı bir şey, askeri gücün hukuk kuralları çerçevesinde kullanımı farklı bir şeydir. Rousseau iki yüzyıl önce, “en güçlü olan, gücünü hakka ve itaati göreve dönüştürmedikçe, daima efendi

---

müdahalede bulunulan devletin diktatörlük vb. yönetimlerle yönetilmesine ve hükümetlerin bireyleri korumada başarısız ve isteksiz kalması durumunda sıcak bakmaktadır. Daha geniş bilgi için bkz: Louis Henkin, “Use of Force: Law and US Policy”, *Right versus Might*, Louis Henkin, Stanley Hoffmann, Jeane Kirkpatrick, Alan Gerson, William D. Rogers, David J. Scheffer (der), Council on Foreign Relation Press, New York, 1991. s. 39.

⁴⁵⁶ Füsün Türkmen, *İnsan Haklarının Yeni Boyutu İnsancıl Müdahale*, Okumuş Adam, İstanbul, 2006, s. 38.

⁴⁵⁷ Noam Chomsky, *Amerikan Müdahaleciliği*, Taylan Doğan, Barış Zeren(çev), Aram Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 48.

⁴⁵⁸ Aktaran, Türkmen, *İnsani Müdahale*, s. 236.

⁴⁵⁹ Aktaran, Kagan, *Cennet ve Güç*, s. 181.

⁴⁶⁰ Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, s. 169.

olmaya devam edecek kadar güçlü değildir” ifadesini kullanmıştı.⁴⁶¹ Zaman içerisinde uluslararası sistemde insan haklarının evrenselleşerek yeri ve öneminin arttığını düşündüğümüzde kavramın uluslararası sistem içerisinde meşru hak taleplerinin gerçekleşmesi için yeni bir araç olduğu söylenebilir. ABD gücün etkisi ve arzulanırlığı kadar ahlakı da olduğunun farkındadır. ABD, askeri güç kullanması gerektiği zaman meşruluk arayışında ABD (ve kimi zaman onu destekleyen Avrupalılar) insan haklarını, demokrasiyi araç olarak kullanmaktadırlar. ABD kitle imha silahlarını ya da diktatör rejimleri ön plana çıkararak müdahalelerinin haklılık oranını artırmaya çalışmaktadır. Kimi durumlarda ABD’ye destek veren Avrupalıların benzer durumlarda ABD’ye destek vermemesi uluslararası politikada bir gerçeği yansıtmaktadır. İster insani isterse demokratik kaygılarla olsun müdahalelerin temel amacı ulusal çıkarları gerçekleştirmektir. Sistem ortaklaşa güvenlik olunca meşrulukta askeri, ekonomik güç gibi önemli, dikkate alınması gereken bir güç unsuru olmaktadır. Çünkü sistemin gerektirdiği davranışları sergilemeyen güçler sistemin diğer güçleri tarafından yaptırımlara maruz kalacaktır ve bu yaptırımların sadece askeri yaptırımlar olarak algılanması günümüz uluslararası sisteminin tek güç unsurunun askeri güç olarak algılanmasından öteye gidemez.

2- Bir Fonksiyon Olarak Küreselleşme

Küreselleşme, insan hayatında kendinden uzakta alınan kararların, kompleks karşılıklı bağlantılar ağıyla kendisini etkilemesidir. Bu bağlamda küreselleşmenin temel özelliği coğrafi mesafelerin önemini azatlaması ve bir anlamda devletler arası sınırları daha az anlamlı hale getirmesidir. Küreselleşme herkesin aynı televizyon programlarını izlediği, aynı malları satın aldığı, aynı yiyecekleri yedikleri, aynı spor yıldızlarını destekledikleri ve aynı ünlülerin garip davranışlarını takip ettiği bir dünyada kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasal çeşitliliğin birbirine yaklaştığı homojenleşmedir.⁴⁶²

Küreselleşme, ABD siyasi ve iş çevrelerinin resmi olmayan ideolojisidir. Clinton’a göre, tarihsel ve siyasi nedenlerden ötürü Amerikan halkı için küreselleşme kaçınılmaz bir olgudur. Çünkü küreselleşme, doğru zaman, seçkinlere hitap tarzı ve doğu blokuna bir cevap

---

⁴⁶¹ Aktaran, Marcelo G. Kohen, “ABD’nin Soğuk Savaş Sonrasında Kuvvet Kullanması ve Bunun Uluslararası Hukuka Etkisi”, Michael Byers ve Georg Nolte (der), *ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri*, Erdem Denk (çev.ed), Ankara, Phoenix, 2007, ss. 221-258.

⁴⁶² Andrew Heywood, *Siyaset*, Buğra Kalkan (çev), Ankara, Liberte Yayınları, 2006, s. 200.

olma özelliği ile küresel hegemonyanın öğretisi olarak ABD'yi dünyanın tek süper gücü olma konumundaki kavramsal bir boşluğu doldurmasına yardımcı olmuştur.⁴⁶³ Küreselleşen dünyada ekonominin ulusal gücün lokomotifini olarak ortaya çıktığı için çok uluslu şirketler, IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası ekonomik aktörler güvenliğin bir parametresi olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir.⁴⁶⁴ Bu bağlamda küreselleşmenin Amerikan güç politikalarına yönelik en büyük etkisi ekonomik ve siyasi yönleridir.

ABD'yi bir ulusal güvenlik devleti olarak tanımlayan yazarlara göre ABD dış ve güvenlik politikalarının ana hedefi, barış içerisinde küresel boyutta sermaye, mal ve hizmet dolaşımına imkan sağlayan serbest ticaret sistemini uygulamak ve kendisi için kritik olan bölgeleri istikrara kavuşturmadır. Bu nedenle bu düşünürler ABD'nin uluslararası politikada misyonunun, serbest ticaret uygulamaları ve demokratik gelişmelerin tüm dünyada uygulanması olması gerektiğini vurgularlar.⁴⁶⁵

Küreselleşme, Amerikan gücüne iktisadi ve siyasi alanlarda hizmet etmesinin yanı sıra, kültürel alanda da hizmet eder. Kimi durumlarda McDonald'slaştırma⁴⁶⁶ süreci olarak resmedilen kültürel küreselleşme, dünyanın bir yerinde üretilen bilgi, mal ve imajların milletler, bölgeler, bireyler arasındaki kültürel farklılaşmayı azaltan bir süreçtir. ABD, kültürel küreselleşme ile ATM, basketbol, hamburger, kaykay, cep telefonu, bilgisayar, kamera, mikrodalga fırın, çağdaş yolcu uçağı, blucin, enerji veren sporcu içeceği, kredi kartı, gökdelen gibi Amerikan kültürünün parçası olan nesnelere küreselleşme sayesinde dünyanın her yerine yayılmıştır.⁴⁶⁷ Bu anlamda küreselleşmenin Amerikan güç unsurlarından yumuşak gücüne önemli oranda katkı sağladığı söylenebilir. Küreselleşme sayesinde ABD, dünyanın geri kalanına yönelik etki politikaları uygularken, ABD küreselleşmeyi için bir ideoloji haline getirir.

Küreselleşme ile Amerikalı yazarlar, tarihin sonunun geldiğini iddia ederek tarihsel döngüyü göz ardı etmekte, sermayenin mülkiyet biçiminin değiştiğini ifade etmekte ve bireycilik ve sivil toplum örgütlerinin ön plana çıkararak ulus-devlet yapısını zayıflatmaya

---

⁴⁶³ Brzezinski, *Tercih*, s. 178.

⁴⁶⁴ Yılmaz, *Güç ve Politika*, s. 21.

⁴⁶⁵ Yılmaz, *Güç ve Politika*, s. 204.

⁴⁶⁶ "Küresel malların ve fast-food sanayiiyle ilişkilendiren ticaret ve pazarlama pratiklerinin gittikçe daha fazla sektörü ele geçirmesi süreci." Heywood, *Siyaset*, s. 201.

⁴⁶⁷ James Davison Hunter ve Joshua Yates, "Küreselleşmeye Öncülük", Peter L. Berger, Samuel P. Huntington (ed), *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, Ayla Ortaç (çev), İstanbul, Kitapyayinevi, 2003, s. 328.

çalışmaktadır.⁴⁶⁸ Ancak, küreselleşmenin Amerikan dış politikası amaç, araç ve ideoloji ekseninde olumsuz yanları da mevcuttur. Nitekim gelişmiş ülkeler de kültürel değişimin etkisinden kaçamamaktadır. Öncelikle, zayıf ülkelerde, homojenleşme emperyalizm olarak algılandığında, kültürel ve siyasal direniş artabilir. Bu ülkelerde kapitalizme ve serbest piyasaya karşı tepkiler başlayabilir.⁴⁶⁹ Ayrıca, küreselleşme ile birlikte ulus ötesi, sosyal ve dini hareketler ulusal güvenliğe meydan okumaktadır. Bilgi akışına bağlı olarak mikro düzeydeki oluşumları “asimetrik savaşlar”⁴⁷⁰ için cesaretlendirmektedir. Bu durumda hem ABD hem de diğer aktörler için asıl endişe verici olan, sivil-savaşan ayrımı yapmaması, hiçbir savaş hukuku kuralı tanımaması, en büyük askeri güçlerin bile, bu aktörler karşısında savunmasız kalabilmesidir.⁴⁷¹

Küreselleşmenin Amerikan görünümünde olması, uluslararası arenada küreselleşmeye karşı olan tepkilerin de ABD’de birleşmesine neden olmaktadır. Ayrıca, küreselleşme devletlerin bir yandan eksiksiz güvenlik, eksiksiz savunma anlayışını yok etmekteyken, diğer yandan ABD’nin güç uygulamalarındaki hataların tüm dünyaya ulaşmasını sağlamaktadır. Örneğin, Amerikan askerlerinin Irak’ta, Irak halkına ve direnişçilerine yönelik insanlık dışı uygulamaları, tüm dünya kamuoyunun gözler önüne serilmesine neden olmuş böylelikle ABD küresel çapta tepki toplamıştır.

C- AMERİKAN GÜÇ POLİTİKASININ STRATEJİSİ: İTTİFAK ARAYIŞLARI

ABD, modern uluslararası sistem ve jeopolitik kapsamında, bir yandan askeri üstünlüğü ile hegemonya kurgusunu sürdürürken diğer yandan ideolojik açıdan uyumlu olduğu partnerleri ile işbirliği yapmaktadır.⁴⁷² ABD’nin işbirliği stratejisi bağlamında ittifak arayışlarına gitmesi iki nedenden ötürü fonksiyoneldir. Birincisi, daha önce ifade ettiğimiz gibi, askeri güç kadar bu gücün nasıl kullanıldığı da günümüz uluslararası sistemi açısından

---

⁴⁶⁸ Veysel Bozkurt, *Küreselleşme Kavramı, Gelişimi ve Yaklaşımlar, Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, AlfaYayıncılık, İstanbul, 2000, s. 28.

⁴⁶⁹ Heywood, *Siyaset*, s.201.

⁴⁷⁰ Asimetrik savaş, 11 Eylül’den sonra kullanılmaya başlayan bir kavram olarak, uluslararası ilişkilerde düzensiz militan gruplar tarafından devletlere yöneltilmiş saldırıları ifade etmek için kullanılan bir kavram. Aktörler arasındaki güç farkı oldukça fazla olduğu için bu çatışma türü asimetrik savaş olarak adlandırılmaktadır. Daha genik bilgi için bkz: Haluk Özdemir, “11 Eylül: Post-Modern Savaşın Miladı Ya da Dış Politika”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:7, Sayı:1, 2002, ss.153–173.

⁴⁷¹ Özdemir, “11 Eylül”, s.162.

⁴⁷² Yılmaz, *Güç ve Politika*, s. 451.

önemlidir. Günümüz sisteminde bir devlet güç kullandığı zaman bu gücünü ya sürekliliği olan uluslararası kurumlarla ya da ad hoc ittifaklarla meşrulaştırmak zorundadır. Aksi takdirde, bu devletin sahip olduğu askeri güç bir yandan onun maddi kapasitesini artırırken diğer yandan yumuşak hegemonyasını kaybetmesine neden olabilecektir. Sonuçta askeri güç, kendisinden beklenen toplam etkiyi gerçekleştiremeyecektir. İttifakların, Amerikan güç politikasındaki ikinci işlevi ise, işbirliği teorilerinde açıkça belirtildiği üzere, çatışmanın maliyetlerini azaltıcı etki yapmasıdır. Tabi ki Amerikan askeri kapasitesinin ne Alman askerine ne de Fransız uçaklarına ihtiyacı vardır. Ancak bu ülkeler çatışmalarda psikolojik ve jeostratejik açılardan Amerikan yükünü hafifletebilir, çatışmanın ABD'ye çok yüksek maliyetlerde olmasını engeller.

ABD'nin uluslararası kurumlarla birlikte hareket etmemesi bir gerçeği yansıtmaktadır. Nitekim ABD, uluslararası ilişkilerde kurumsallaşmanın lokomotifi olan BM'ye karşı isteksizdir. ABD, BM'yi yaratmasına rağmen asla BM'yi uluslararası toplum üzerinde bir otorite olarak tanımlamaz. BM gerekli olduğunu düşündüğü her yerde ve her durumda müdahale etme hakkını kendinde görür.⁴⁷³ ABD de kendilerini realist olarak adlandıran Cumhuriyetçiler hatta kimi Demokratlar ABD'nin ancak kendi çıkarı söz konusu olduğunda BM'de etkin rol alması gerektiğini ifade etmekte, kendi gücünü, liderlik pozisyonunu ve egemenliğini BM gibi bir örgüt etrafında yıpratmaması gerektiğini vurgulamaktadır.⁴⁷⁴

ABD, ezici gücüne rağmen başka güçlerle işbirliği yapmak zorundadır. Çatışma Amerikan gücünün bir sonucu iken, işbirliği politikaları Amerikan gücünün gerekliliğidir. Bir başka ifadeyle, ABD dünya üzerindeki ezici askeri gücüne güvenerek çatışmaya giderken, işbirliğine mevcut olan yumuşak gücünü sarsmamak, dünya kamuoyundan tepki çekmemek amacıyla gider. Hiç kuşkusuz karşılıklı bağımlılık olgusu da ABD'yi işbirliğine yani ittifak arayışlarına zorlamaktadır. Nitekim Kwakka'ya göre, küreselleşme ve karşılıklı bağımlılık trendleri göz önüne alındığında tek taraflılıktan ziyade çok taraflılığın ABD'nin ulusal çıkarlarına daha fazla hizmet edecektir. ABD şu anda uluslararası hukuk kurallarının bazı özelliklerini değiştirebilmek için eşsiz bir güce sahiptir ancak hiçbir uluslararası hukuk kuralı kolektif bir çaba olmaksızın değiştirilemez.⁴⁷⁵

---

⁴⁷³ Kagan, *Cennet ve Güç*, s. 167.

⁴⁷⁴ Akşin, "ABD-BM İlişkileri: Çok Taraflılık ile Tek Taraflılığın Bir Sentezi", s. 205.

⁴⁷⁵ Kwakka, "Uluslararası Topluluk, Uluslararası hukuk ve ABD", s. 30.

Günümüzde küresel destek olmaksızın tek başına ulusal güvenlik sağlanamaz. Bu nedenle ABD küresel desteğini artırarak Amerikan halkının güvenliğini sağlayabilir. Karşıt bir durumda, Amerikan hegemonyasına duyulan uluslararası hoşnutsuzluk ve kıskançlık, giderek büyüyen bir güvenlik tehdidine dönüşebilir.⁴⁷⁶ Wallerstein kısa sürede yükselen Amerikan hegemonyasının özellikle üç ana sütünde oluşturulduğunu düşünür: bunlardan biri dünyanın önemli hali hazırda sanayileşmiş ülkeleriyle kurulmuş ittifaklar sistemidir.⁴⁷⁷

Sonuç olarak, ABD tek başına bir dünya imparatorluğu olamayacağını farkındadır. Her şeyden önce meşruluk güç politikasında kolektif hareket etmeyi zorunlu kılabilir. İttifak arayışları ya da uluslararası bir örgüt içerisinde çatışma politikalarının gerçekleştirilmeye çalışılması ABD'yi askeri operasyonlarda ya meşru bir davranış içerisinde göstermekte ya da uluslararası toplumun desteğini almasını doğurmaktadır. ABD'nin ne BM gücüne ne de birkaç müttefikinin desteğini almaya günümüzdeki kapasitesini göz önünde bulundurduğumuzda ihtiyacı olmadığını söyleyebiliriz. ABD'nin ittifak arayışlarıyla tek amacı gelenekselleşmiş ideolojisini, cazibesini yani yumuşak gücünü kaybetmemektir.

IV- AMERİKAN DIŞ POLİTİKASININ RASYONELLİĞİ ve GÜÇ ARAYIŞI

Rasyonalite her zaman işbirliği demek değildir. Gücü oranında çatışma politikası izleyen bir devlet de dış politikada rasyonel hareket etmiş olabilir. Hegemonik bir güç, askeri güç açısından zaten dünyanın geri kalanından üstün olduğu için çatışma ilk başta rasyonel görünebilir. Ancak, rasyonel dış politikanın tek unsuru askeri güç değildir, güç devletin ittifaklarla ya da uluslararası kurumlarla gücünü ve güç kullanımını meşrulaştırması gerekir.

Amerikan liderleri arasındaki temel farklılık güç kullanmayı meşru gösterebilme yeteneğinde somutlaşır. Her birinin yöntemi farklıdır ancak bazıları uluslararası kurumların onayını almak yerine ittifak arayışlarında çözümü bulur. Örneğin, son dönem Amerikan başkanları içerisinde insancıl politikaları, uluslararası hukuk kurallarına bağlılığı en çok gözeten bu nedenle ABD'nin idealist başkanı olarak adlandırılan, Clinton dahi, Aralık 1998'de askeri güç kullanmaya karar verip Irak'ı bombaladığında, bunu BM Güvenlik Konseyinin iznini almadan yaptı. Son aylarında dahi Saddam Hüseyin yönetiminin hala tehlikeli olduğuna inanırken, diğer yandan Kuzey Kore gibi nükleer güç sahibi haydut

---

⁴⁷⁶ Brzezinski, *Tercih*, s. 258.

⁴⁷⁷ Wallerstein, *Liberalizmden Sonra*, s.20.

devletlerden koruyacak yeni bir füze savunma sistemi kurulmasına yönelik stratejik adımlar atmaya başlamıştı. Ayrıca benzer bir mantıkla yine Clinton hükümeti Avrupa için eşitlik anlamına gelen Uluslararası Suç Mahkemesi karşısında ABD'yi üstün kılmak amacıyla dokunulmaz kılmak için bir takım faaliyetlere girişmiştir.⁴⁷⁸

ABD Soğuk Savaş döneminde Avrupa'ya ekonomik ve askeri yardımlarda bulunurken aslında son derece akılcı davranmıştır. Çünkü ABD'nin komünizm tehdidi altında bulunan devletlere güçlendirmek amacıyla yardım etmesi, ABD'nin güvenliğini hatta özgürlüğünü korumak demektir. Bu dönemde Amerikalılar kendi refahlarının ve güvenliklerinin, küresel refah olmadığı takdirde Amerikalıların da refaha ulaşamayacağına, güvenliğin uluslararası düzeyde sağlanmadığı sürece ulusal düzeyde de sağlanamayacağına farkındaydı. Tabii ki bu durum Amerikan hegemonyasının sonucuydu. Sistemin unsurlarını belirleyen güç olarak sistemin güvenliğini sağlamak zorundaydı aksi takdirde uluslararası uyuşmazlıklarda en büyük zararı kendisi görecekti. Bu nedenle ABD'nin Avrupa'yı korumaya yönelik girişimleri aslında kendi çıkarlarını koruma doktrininden başka bir şey değildir. Ancak Avrupa ile ittifak ve Avrupa'ya yardım ABD'ye sadece stratejik destek sağlamadı aynı zamanda Avrupa'nın gözünde çatışmacı politikalarını da meşrulaştırdı.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerikan dış politikasında çok büyük değişiklikler olmamıştır. Ancak Soğuk Savaş'ın çatışmacı doğasından kaynaklanan meşruluk artık yoktur. Bununla birlikte, Soğuk Savaş sonrası düşmanın yenilgiye uğraması ABD'yi kendini beğenmişliğe sürüklemiş, bu memnuniyet ABD'nin şu anda sahip olduğu gücün devamlılığını dönemde sağlaması için ABD'nin Soğuk Savaş dönemi boyunca nadiren uyguladığı politikaların Soğuk Savaş sonrası meşru temel olmadan uygulamasına neden olmuştur.

Soğuk Savaş dönemi sonrasında ise, Baba Bush döneminden başlayarak Clinton yıllarına kadar, Amerikan stratejisi ve güç planlaması, ABD'nin aynı anda farklı bölgelerde savaşabileceği olasılığı göz önünde bulundurularak geliştirildi.⁴⁷⁹ Bu dönemde insancıl nedenler, demokrasi gibi söylemlerle kimi çatışmalar meşrulaştırıldı hatta Kosova örneğinde olduğu gibi ABD prestij bile kazandı. Bun nedenle bu çatışma politikaları son derece rasyoneldi. 11 Eylül olayları meydana geldiğinde ABD gücünün doruğuna ulaşmıştı, haklı bir

---

⁴⁷⁸ Kagan, *Cennet ve Güç*, ss. 58-59.

⁴⁷⁹ Kagan, *Cennet ve Güç*, ss. 34-37.

nedene dayanmaksızın çıkarları açısından özel anlam ifade eden Ortadoğu'da çatışmalara girişmesi meşruluk tabanından uzak, irrasyonel tanımlanabilirdi.

ABD'nin haklı bir nedene ihtiyacı olduğu bu dönemde 11 Eylül olaylarının gerçekleşmesi, Afganistan operasyonunun –bazı sakıncalara rağmen- Avrupa'da meşru görülmesini sağladı. Brzezinski'ye göre de, ABD'nin 11 Eylül'e verdiği tepki, ABD'nin Soğuk Savaş döneminden beri üstlendiği yegane küresel güvenlik rolü nedeniyle değil, aynı zamanda ABD'nin küresel sosyo kültürel ünvanının onu dünyanın merkez odağı haline getirmesi nedeniyle haklı görülmelidir. Bu nedenle ABD diğer ulusların duyduğundan daha fazla güvenlik arayışlarına girmesi için nedenleri vardır.⁴⁸⁰ Ancak bu dönem içerisinde de Amerikan politikaları rasyonel olarak adlandırılmadı, ABD'nin Afganistan'daki tutumu ve son dönemde istikrarsızlığı, (özellikle) Irak Müdahalesi ve benzer şekilde Irak'ta da istikrarsızlığı, ileri sürdüğü haklı nedenlerle birleşince Amerikan dış politikası ve Bush irrasyonel olarak nitelendirildi. Üstelik Irak'a müdahaleye Avrupa'nın önemli devletleri destek vermemiş her fırsatta meşruluğun yalnızca çatışmanın BM onayı alması ile sağlanabileceğini dile getirmişlerdi.

ABD'nin çatışmacı politikalarının dünyanın geri kalanı ile ilişkilerini nasıl düzenlediğini şu şekilde özetleyebiliriz: Avrupa'nın ABD'ye bağımlı olmaması gerektiği düşüncesinin en ateşli savunucusu Fransa, Amerikan hegemonyasını en çok eleştiren ve ABD'ye en çok kafa tutan Avrupa devletidir. Almanya ise zaman zaman Paris ve Washington arasında tercih yapmakta duraksamasına rağmen Schröder ile birlikte daha milliyetçi (bu milliyetçilik birleşik Avrupa'ya yöneliktir) bir politika izlemeye başlamıştır. Almanya Balkan Krizinde ve Afganistan'a müdahalede Amerikan politikaları desteklemişken, Irak müdahalesinde ABD'ye ciddi eleştiriler yöneltmiştir. Almanya'nın amacı, Atlantik çok taraflığını ortaya çıkararak kendisini ve Avrupalı ortaklarını rahatlatmaktır.⁴⁸¹

Avrupa'nın orta büyüklükteki İtalya ve İspanya ile Avrupa'ya yeni katılan zayıf güçleri, Paris- Berlin'den ziyade bu güçlerin, egemenliklerinden çekindikleri için Washington'a yakındırlar. Avrupa'nın yeni demokrasileri Doğu Avrupa ülkeleri, AB üyesi olmalarına rağmen tarihsel ve stratejik nedenlerden ötürü güvenliklerine yönelik tehdit

---

⁴⁸⁰ Brzezinski, *Tercih*, s.31.

⁴⁸¹ Lefebvre, *Amerika'nın Dış Politikası*, s.118.

algılamaya devam etmektedir. Bu nedenle dış politikada ABD ile hareket etmeyi önemli bir stratejik gereklilik olarak görmeye devam etmektedirler.

Arap dünyası ile ilişkilere baktığımızda ise Soğuk Savaş süresi boyunca dostluk hatta müttefik ilişkilerin varlığından söz edebiliriz. 1945 yılından günümüze Suudi Arabistan ile ittifak ilişkileri, 1978 Camp David Antlaşmasından günümüze Mısır ile müttefik ilişkileri söz konusu olmuştur. Ancak Irak'ın işgali ile Arap dünyasında da ABD yönelik ciddi tepkiler oluşmuştur.

Brzezinski'ye göre, ABD Soğuk Savaş'tan tam bir "artı süpergüç" olarak, zaferle çıkmışken 10 yıl sonra "eksi süpergüç" olma riskini taşımaya başlamıştır. 11 Eylül'den günümüze gelen süreçte, ABD başlangıçta görülen, uluslararası dayanışma ve desteği kaybetmiş, günden güne Amerikan gücünün uygulaması, gücü uygulama nedenlerinin uluslararası alanda şüphecilğe dönüşmesi ile var olan durum, Amerikan yalnızlığına dönüşmüştür. Amerikan uluslararası ilişkilerinde başarısız ancak askeri güç uygulaması açısından oldukça başarılı olan Irak işgali, ABD'nin küresel siyasi inandırıcılığını yok etmiştir. Bu savaşla dünya, ABD'nin dünyanın herhangi bir yerinde başlattığı askeri hareketlerin başarılı ile tamamlayabilecek tek güç olduğuna ikna olmuştur. Ancak Irak'a karşı kullanılan savaş nedenlerinin gerçeklik temelinden yoksun olması, uluslararası platformda Amerikan karşıtı görüşlerin artmasına neden oldu.⁴⁸²

V-ABD'NİN GELECEKTEKİ GÜCÜNÜN NİTELİĞİ

Paul Kennedy, büyük askeri güçlerin yükselişinin, ekonomik gelişmeyi takip ettiğini, büyük askeri güçlerin düşüşünün de ekonomik gerilemelerin sonunda meydana geldiğini ifade eder.⁴⁸³ Bu bağlamda ABD'nin gelecekteki tahmini güç unsurlarının nicelikleri ve nitelikleri şu şekilde açıklanabilir:

ABD'nin önümüzdeki yıllarda finansal sorunlarla karşılaşabilecektir. Çok yakın olmamakla beraber gelecek yıllarda Doların dünya üzerindeki etkisinin düşmesi beklenmektedir. Doların uluslararası pazarda önem kaybederek giderek daha fazla yerini

---

⁴⁸² Brzezinski, *Tercih*, s.259.

⁴⁸³ Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, Birtane Karanakçı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2005.

Euro'ya bırakması ABD için uluslararası ticareti kontrol etmek açısından ciddi sorunlar oluşturabilecektir. Bir paranın dünya parası olması, başta paranın değerinin korunması, yeterli miktarının arz edilebilmesi, ekonominin her alanında gücünü sürdürmesi ve bunu kullananların bu güce inanması gibi paranın sahibi olan ülkeye ciddi sorumluluklar yükler. İngiltere örneğinde olduğu gibi güç ve güven sarsıldığında ülkenin parası da güven kaybedecektir. Küreselleşen ve karşılıklı bağımlılığın arttığı dünyamızda finans gücü, uluslararası bankalar ve dünya finans pazarlarıyla bütünleşmiş para ve sermaye her geçen gün değişirken, ABD yeni fırsatları değerlendirebildiği oranda gücünün devamını sağlayabilecektir.⁴⁸⁴

Waltz'a göre Amerikan gücü iki nedenden ötürü gelecekte üstünlüğünü kaybedecektir. Öncelikle Waltz'a göre, ABD 6 milyarlık bir dünyada sadece 276 milyonluk nüfusa sahip bir ülke olarak, fiziksel yetenekleri ve siyasi iradesiyle birlikte dünyanın yükünü sonsuza kadar taşıması mümkün değildir. İkinci olarak ise Waltz, fazla güçlü olmak diğerlerinin saldırısına yol açar varsayımının devamı olarak diğer devletlerin ABD'nin gücünden rahatsız olacağını ve dost ile düşmanın bir araya gelerek dengeyi sağlamaya çalışacağını ifade eder.⁴⁸⁵ Günümüzde Amerikalılar tek yanlı politikaları giderek daha fazla kullanmaktadır. Çıkarları söz konusu olduğunda uluslararası hukuk kurallarını hiçe sayan ABD, "uluslararası sorunlarda işbirliğini ve barışçıl politikaları tehlikeye atmak pahasına askeri, teknik ve tek yanlı çözüm arayışlarını tercih etmektedir."⁴⁸⁶

Özellikle Soğuk Savaş dönemi boyunca çok yanlılığı arayarak, dış politikalarını meşrulaştıran ABD'nin tek yanlı politikaları uluslararası toplumun diğer güçleri tarafından tepki ile karşılanmakta, ABD bu devletlere karşı bir yandan güven kaybederken diğer yandan dünya kamuoyunda kazanmış olduğu cazibeyi yani yumuşak gücünü kaybetmektedir. Gücünün devamlılığı açısından ABD Irak ve Afganistan politikalarında başarılı olmak zorundadır. Bu zorunluluk liberal gelenekle beslenen Amerikan gücünün bölgede mutlak istikrar sağlaması anlamına gelir.

---

⁴⁸⁴ Kazgan, *Ulus-Devlet ve Küreselleşme*, ss. 64-67.

⁴⁸⁵ Kenneth N. Waltz, "Globalization and Governance" *Political Science and Politics*, Cilt 32, No 4, Aralık, 1999, ss. 693-700

⁴⁸⁶ Gilles Andreani, "The Dissarray of U.S. Non Proliferation Policy" *Survival*, Kış 1999-2000, ss. 42-61'den aktaran; Kagan, *Cennet ve Güç*, Dipnot. 1, s. 13.

Irak ya da Vietnam gibi sorunlarda yaşanabilecek sorunlar ABD'nin gücünün çöküşüne neden olmayacaktır. ABD'nin sisteme hakimiyeti ancak çok büyük askeri ya da ekonomik felaketler sonucunda tamamen çökebilir. Bugün ABD'nin en yakın takipçisi Avrupa'nın nüfusu giderek azalmakta ve yaşlanmaktayken, Amerikan nüfusu giderek artmakta ve gençleşmektedir.⁴⁸⁷

Brzezinski'ye göre ise, "Yakın zamanda değilse bile, zamanla ABD'nin küresel hakimiyeti düşecektir. Bu nedenle ABD'nin gelecekte hegemonyasını miras bırakacağı gücü, kararlaştırmak için yollar aramaya başlaması pek de erken olmaz. Bu bağlamda ABD'nin hegemonyasını nasıl devam ettirmesi gerekliliği ve kiminle ve nasıl bu hakimiyeti paylaşacağına ve bunun hangi yüksek hedeflere adanması gerektiğine bağlıdır."⁴⁸⁸

Brzezinski'ye göre, uzlaşmaya dayalı liderlik başat güç olarak ABD'nin konumunu arttıracığı gibi, egemenlik ise ABD'yi ulaşılmaz bir güce sahip olan fakat gücünü daha büyük bir şekilde genişletmesini gerektirecektir. Yani uzlaşmaya dayalı liderlik, ABD'yi artı süper güç egemenlik ise, eksi süper güç yapacaktır. Artı süper güç, uzlaşmaya dayalı pozitif siyaset Amerikan gücünün sürekliliğini ya da hegemonyasını başka bir güçle paylaşmasını sağlayacak, eksi süper güç ise, tek yanlı politikaların daha da yaygınlaşması ve çatışmaya dayalı negatif siyaset ABD gücünün gerilemesini ifade edecektir.⁴⁸⁹

Çin, ABD kıyaslamadan hoşnut kalır nitelikte zaman zaman ABD'ye küçük meydan okumalarda bulunur:2005'te insan hakları raporunda ABD'yi listenin başına alması gibi. ABD'ye ABD'nin karşısına Çin'i rakip olarak, halefi olarak tanımlayanlar bugün ABD'nin sahip olduğu birçok güç unsurunun Çin Halk Cumhuriyetinde mevcut olmadığını gözden geçirir. Çin, büyüyen ekonomisi, silah üretimi, dünyaya kendi teknolojisini pazarlaması ile günümüz uluslararası sisteminin göz ardı edilemez bir aktörü olabilir. Ancak, Çin tüm bu potansiyeli ile bugün ABD'nin oldukça gerisindedir. Eğer ki Çin, şu aşamada Uzakdoğu'da herhangi bir maceraya girişirse ABD Çin'in bu politikasına dur diyecek ve karşılaştırmalı güç analizinde ABD üstünlüğünü devam ettirecektir.⁴⁹⁰

---

⁴⁸⁷ "Half a Billion Americans, The Economist, 22 Ağustos 2002,'den aktaran, Kagan, *Cennet ve Güç*, s. 113.

⁴⁸⁸ Brzezinski, *Tercih*, ss. 257-258.

⁴⁸⁹ Brzezinski, *Tercih*, ss. 258.

⁴⁹⁰ Kazgan, *Küreselleşme ve Ulus-Devlet*, s. s51.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI POLİTİKADA İŞBİRLİĞİNE DAYALI GÜÇ ARAYIŞLARI: AB ÖRNEĞİ

I- AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÜÇ UNSURLARI

21. yüzyılın uluslararası ilişkiler açısından en önemli gelişmelerinden biri, Atlantik'te tarihsel jeopolitik devrimler taşıyan, 27 ülkenin ortak bir ekonomi, yönetim ve kültür oluşturmak amacıyla bir araya geldiği Avrupa entegrasyonudur. Avrupa kıtası bugün Roma İmparatorluğu'ndan bu yana hiç olmadığı kadar bütünleşmiştir.⁴⁹¹ Bu bütünleşmenin felsefi temellerini 12. yüzyıla kadar götüren düşünürler mevcut olsa da AB, 23 Temmuz 1952 tarihinde yürürlüğe giren Paris Antlaşması Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ve 01 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren Roma Antlaşması ile kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) temelinde oluşan bir birliktir.⁴⁹² Avrupa örgütlenmesi, anlaşmalara getirilen değişiklikler, sürecin dikey olarak derinleşmesi, yatay olarak genişlemesi ve siyasi entegrasyonun sağlanması açısından henüz sonuçlanmamış bir süreçtir.

Çalışmanın bu bölümünün dayandığı temel varsayım Avrupa'nın, ekonomik gücün yığıldığı beş odak noktasından biri⁴⁹³ ve bizzat Avrupa entegrasyonunun tamamlanmasının, Avrupa güç mücadelesinin önemli bir unsuru olduğudur. Bu bağlamda bu bölümde Avrupa entegrasyonunu sağlayan devletleri ve birliğin güç unsurlarının analizi yapılacaktır. Amerikan gücünü analiz ederken belirttiğimiz gibi, gücün ölçümünde herhangi bir formül söz konusu değildir. Bu nedenle bu bölümde de bir bütün olarak Avrupa'ya ait nicel ve nitel veriler diğer ülkelerle kıyaslanacak, Avrupa'nın dünya güç hiyerarşisindeki (günümüzdeki) yeri tespit edilecektir. Ayrıca Avrupa'nın güç politikası stratejilerinden işbirliğini seçmesinin güç ile ilişkili nedenleri tartışılacaktır.

---

⁴⁹¹ T.R. Reid, *Avrupa Birleşik Devletleri*, Nur Küçük(çev), İstanbul, Salyongaz Yayınları, 2007.

⁴⁹² Avrupa entegrasyon süreci 1952 yılında resmen başlamış olmasına rağmen Avrupa'da Birlik düşüncesi çok eskilere dayanır. 16. yüzyıldaki Reformasyondan önce Papalık Avrupa üzerinde bir otorite oluşturmuş, Rousseau, Simon ve Mazini gibi düşünürler Avrupa'nın çıkarları açısından en azından gevşek bir konfederasyon oluşturulması gerektiğinin üzerinde durmuşlardır. Daha geniş bilgi için bkz: Andrew Heywood, *Siyaset*, Buğra Kalkan(çev)Liberte Yayınları, Ankara, 2006,s.211. Howard Williams, Moorhead Wright, Tony Evans, "Rousseau", *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, ss. 149-163.

⁴⁹³ Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükselişleri ve Çöküşleri*, Birtane Karanakçı (çev), İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2005, s. 554.

A- AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SERT (DOĞRUDAN) GÜCÜ

Avrupa Birliği, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, savaştan yara alan idealist Avrupalıların, önce ekonomik daha sonra siyasi alanda işbirliğine gitmesiyle oluşan, tarihte benzeri bulunması güç olan supranasyonel (ulus-üstü) bir yapılanmadır. Supranasyonel örgütler, üye devletlerin çatışmayı geçmişte bıraktığı, yetkilerini ortak havuzda paylaştığı ve sorunların işbirliği ile çözüldüğü yapılanmaları ifade eder. Avrupa devletlerinin, çatışmacı güç mücadelesinden işbirlikçi güç mücadelesine yönelmelerindeki temel neden, iki dünya savaşından aldıkları askeri, ekonomik ve psikolojik yaralardır. Bir başka ifadeyle Avrupa Birliği, Avrupalıların güçlerini askeri kapasite ile maksimize edemeyeceklerini anladıkları bir dönemde ekonomik refahlarını eski seviyesine getirmek ve paylaşılabilen bölgelerden ortak fayda sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Bu kapsamda Avrupa Birliği'nin oluşumunda bir savaş gerçeği vardır. Bu nedenle AB, ekonomik ve sosyal politikaları ön plana çıkaran bir felsefede doğmuştur. Doğal olarak askeri kapasite yerine ekonomik gelişmişliği ve refahı ön plana çıkarır.

Avrupa, askeri gücü, insanlık ve barışın kalıcılığı için bir tehlike olarak algılamaktadır. Bu bağlamda AB için askeri güç, genellikle terör örgütleriyle mücadeleyi ifade eder.⁴⁹⁴ Avrupa devletleri yalnızca bir tehdit algıladığında askeri kapasiteye yönelmektedir. Nitekim ulusal Avrupa orduları, yardım ve kurtarma görevlerine, barışı koruma görevleri ile kriz yönetimine alışıktır ancak söz konusu bir saldırı fiili ya da başka bir coğrafyada tek başına çıkarlarını korumak olduğunda, hiç de alışık olmadığı bir durumla karşı karşıya kalırlar.⁴⁹⁵ Bu bağlamda askeri yetenekler bakımından kendilerinden çok daha güçlü olan müttefikleri ABD'nin korumasına ihtiyaç duyarlar.

Askeri toplam harcama, araştırma- geliştirme ve gemi, uçak sayıları açısından ABD'nin ezici üstünlüğü vardır. 11 Eylül saldırılarından önce dahi ABD'nin yıllık askeri bütçesi Avrupa Birliği üyelerinin tamamının toplam savunma harcamasından daha büyüktü.⁴⁹⁶

---

⁴⁹⁴ Rein, *Avrupa Birleşik Devletleri*, s. 254.

⁴⁹⁵ Robert Kagan, *Cennet ve Güç Yeni Dünya Düzeninde Amerika ve Avrupa*, Selim Yeniçeri (çev), İstanbul, Koridor Yayıncılık, 2005.

⁴⁹⁶ Rein, *Avrupa Birleşik Devletleri*, ss.252-253.

Tablo 7:
Ekipman ve Askeri Harcamalar için Milyon dolarlarla Araştırma ve Geliştirme
(R&D)⁴⁹⁷

Ülke	R&D	Ekipman	Toplam
İrlanda	0	50	50
Danimarka	1	224	225
Belçika	1	233	234
Avusturya	10	323	333
Portekiz	4	366	370
Finlandiya	8	618	626
İspanya	174	1.062	1.236
Yunanistan	26	1.378	1.404
Hollanda	65	1.341	1.406
İsveç	103	2.214	2.217
İtalya	291	2.291	2.582
Almanya	1.286	3.389	4.677
Fransa	3.145	5.450	8.595
İngiltere	3.986	8.597	12.586
ABD	39.340	59.878	99.218

ABD askeri harcamalara fazlasıyla önem vermekteyken, Avrupalılar ne Birlik düzeyinde ne de devlet temelinde ABD'ye rakip olabilmektedir. Nitekim Avrupa'nın yaptığı tüm askeri harcamalar devlet düzeyinde kalmakta, Birlik düzeyinde harcama yapmamaktadırlar. Nadiren birbiri ile uyumlu çalışan ekipmanlara ayrı harcamalar yapsalar da çoğu zaman askeri oluşumlar ve operasyonel uyumsuzluklar söz konusu olmaktadır. Örneğin, İngiliz savaş uçakları, Fransız uçak gemilerinden kalkış yapamamaktadır. Sonuçta askeri konularda, ne teknolojik ne de stratejik süper güç kapasitesini taşıyabilmektedirler.⁴⁹⁸

Avrupa orduları, teknolojik yenilik ve stratejik kabiliyet açısından Amerikan ordusundan yetersiz kalsa da, diğer ülkelerle kıyaslandığında kapasite olarak diğerlerinden daha büyük ve daha iyi donatılmış olduğu görülür. Nitekim AB üyesi ülkelerin askeri personel sayısı Rusya'ninkinin iki katı ve Çin'inkiyle neredeyse eşittir ve toplam savunma bütçeleri bu iki küresel güç potansiyeline sahip ülkeden çok daha fazladır.⁴⁹⁹

Avrupa'nın silahlı asker sayısı, Pentagon'unkinden de büyüktür. Yirmi yedi ülkenin toplam kara ve deniz eri ile pilot sayısı yaklaşık 2 milyon kadarken, ABD'nin hali hazırda 1,6

⁴⁹⁷ Robert Cooper, *Ulus Devletin Çöküşü*, Berrin Karahan (çev), İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2005, s. 153.

⁴⁹⁸ Robert Cooper, *Ulus Devletin Çöküşü*, Berrin Karahan (çev), İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2005, ss. 152-153.

⁴⁹⁹ Rein, *Avrupa Birleşik Devletleri*, s. 257.

milyon askeri personeli vardır. Ancak ABD'nin, yaptığı askeri harcamalar sayesinde askersiz savaş uçakları ürettiğini düşündüğümüzde askeri açıdan bütünleşmemiş Avrupa'nın sahip olduğu asker ve pilot sayısının askeri güç açısından çok büyük etkiler yaratamayacağını söyleyebiliriz.

Avrupa askeri konularda ABD'ye göre daha az harcama yapması ekonomik kapasitesinin yetersiz olduğunun göstergesi değildir. Nitekim ekonomik, ticari ve refah düzeyi bakımından dünyanın en gelişmiş ülkelerini içerisinde barındırmaktadır. Toplamda dünya nüfusunun yalnızca yüzde yedisini oluşturmalarına rağmen küresel ihracat ve ithalattın beşte birinden fazlasını yapmaktadır.⁵⁰⁰ Ancak birliğin genel bütçesine baktığımızda AB bütçesinin oldukça düşük olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim AB'nin 2007 yılı için kararlaştırılmış bütçesi 120.7 milyar Euro'dur. Bu rakamın 2007-2013 yılları arasında 864.3 milyar Euro olması planlanmaktadır. 1960'lı yıllara oranla bu rakam çok büyük bir artışı ifade etse de İngiltere'nin 2004 bütçesinin 759 milyar Euro, Fransa'nın ise 801 milyar⁵⁰¹ olduğunu düşündüğümüzde ortak bütçe ayarlamalarının hala yetersiz olduğunu söyleyebiliriz.

Avrupa'nın, ekonomik anlamda en büyük atılımı, parasal birliğin sağlanması ile yaşanmıştır. Avrupa'da ekonomik birlik büyüdükçe para birliği konusundaki baskılar da artmıştır. Jacques Rueff, 1949'da Avrupa'nın ya parası ile birleşeceğini ya da asla birleşemeyeceğini ifade etmiştir. Bu bağlamda 1969 yılından beri gerçekleştirilmeye çalışılan, 1999 yılında yürürlüğe giren parasal Birlik, hem Avrupa ekonomisi açısından hem de siyasi entegrasyon açısından oldukça önemlidir. Avrupa ulusları yüzyıllardır kullandıkları ulusal simgelerden vazgeçerek kıtasal birliği inşa etmek için, bu alanda egemenliklerinden feragat etmeye razı olmuşlardır.⁵⁰²

Avrupa, ekonomik yeterliliklere ve parasal birliğe rağmen sanayi ve teknoloji konularında birçok gelişmiş ülkenin gerisindedir.⁵⁰³ Nitekim Avrupa Komisyonun hazırlamış olduğu bir rapora göre AB, imalat sanayi sektöründe ve enformasyon- komünikasyon teknolojisi alanlarında ABD ve Japonya'nın gerisinde kalmakta, rekabet gücü teknolojinin yoğun olduğu ürünlerde gerilemektedir. Japonya ve Güney Asya ülkeleri bileşim üretiminde önemli yer tutmakta ve ABD bilgisayar yazılımı alanında egemenliğini korumakta iken

⁵⁰⁰ Olli Rehn, *Avrupa'nın Gelecek Sınırları*, Onur Şen, Hasan Kaya (çev), İstanbul, 1001 Kitap, 2007, s. 181.

⁵⁰¹ http://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupa_Birli%C4%9Fi, erişim tarihi: 15.05.2008.

⁵⁰² Rein, *Avrupa Birleşik Devletleri*, ss. 95-97.

⁵⁰³ Beril Dedeoğlu, *Adım Adım Avrupa Birliği*, İstanbul, Okumuş Adam, 2006, s. 112.

Avrupa, güç mücadelesinin bu kanadında uluslararası rekabete dahil olamamaktadır. Ayrıca, AB'nin bu alandaki girişimleri de sonuçsuz kalmaktadır. Nitekim ABD ve Japonya'yı enformasyon teknolojilerinde yakalamayı amaçlayan Esprit1 programı ile de AB, enformasyon ve teknolojileri sektöründe amaçladığı değerlere ulaşamamıştır. Bu dönem içerisinde AB'nin Japonya'dan gerçekleştirdiği teknoloji ithalatı bu ülkelere olan ihracatının üç katına erişmiştir. Doğu Asya ve ABD ile olan ihracat-ithalat ilişkilerinde benzer tablolar ortaya çıkmakta, ABD ve Japonya enformasyon teknolojilerinde ilerlerken Avrupalılar bu alanda gerilemektedirler.⁵⁰⁴

Tablo 8:
Avrupa Birliği'nin Teknoloji Yoğun Sektörlerdeki Performansı⁵⁰⁵

Sektörler	AB'nin üçlü sıralamadaki yeri *	Ticaret dengesi trendi
Uzay-havacılık	2	İstikrarlı
Kimya	1	Artmakta
Farmasötik	1	Artmakta
Elektrik Malzemeleri	3	İstikrarlı
Veri İşleme- Ofis Malz.	3	Gerilemekte
Elektronik	3	Gerilemekte
Motorlu Araçlar	2	İstikrarlı
Bilimsel Gereçler	2	Gerilemekte

*üçlü sıralama ABD, Japonya ve AB'yi kapsamaktadır.

Temel bilimlerde ise dünyanın lideri olan Avrupa, bu bilimlere ekonomik avantajlara dönüştürme konusunda da diğer büyük güçlere oranla yetersiz kalmaktadır. Avrupa, güçlü bir bilimsel teknolojik kapasite ve bilimsel insan gücü potansiyeline karşın, bu gücü sınaî ve ticari başarı getirerek, invansyonlara (teknolojik öğrenme) dönüştürebilecek kapasiteye sahip değildir. Bu başarısızlık durumu Avrupa paradoksu biçiminde tanımlanmaktadır. Avrupa paradoksu, sistem aksaklıklarının giderilmesini temel alan yaklaşımları ön plana çıkarmakta

⁵⁰⁴ Saadet İyidoğan, “Avrupa Birliği'nin Sanayi ve Teknoloji Politikaları Paradoksu”, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, Beril Dedeoğlu (der), İstanbul, Boyut Kitapları, 2003, ss. 260-261.

⁵⁰⁵ European Comission, 1994'den aktaran, Saadet İyidoğan, “Avrupa Birliği Snayi ve Teknoloji Politikalarının Paradoksu”, Beril Dedeoğlu(der), *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, İstanbul, Boyut Kitapları, 2003, s. 261.

ve üye ülkelerin farklı olan teknoloji politikalarının uyumunu ve eşgüdümünü gerektirmektedir.⁵⁰⁶

Tüm bu olumsuzluklara rağmen, Avrupa'daki entegrasyon süreci, Avrupalı devletlerinin güç mücadelesinden kopmamasını sağlamaktadır. 1952'den günümüze Avrupa'da birçok şey değiştiren Avrupa entegrasyonu, doğası gereği, sahip olduğu en önemli güç unsuru yumuşak güçtür.

B- AVRUPA BİRLİĞİ'NİN YUMUŞAK (DOLAYLI) GÜCÜ

Yumuşak güç kavramı Nye tarafından Amerikan gücünü betimlemek için kullanılmış bir kavramdır ancak sadece ABD'ye ait bir güç unsuru değildir. Nitekim Avrupa'nın da kendisine özgü bir cazibesi bulunmakta ve cazibesiyle dünyanın çeşitli yerlerini etkileyebilmektedir. Avrupa bu cazibesi sayesinde askeri ve teknolojik yetersizliklerine rağmen büyük güç hiyerarşisine dahil edilmektedir.

Günümüz uluslararası sisteminde Avrupa devletleri, askeri gücü ifade eden sert güçteki küresel egemenliği ABD'ye bırakmışlardır. Askeri güç, Avrupalılara göre, yüksek maliyetlere ve dünyanın geri kalanındaki küçük ulusların nefretine neden olmaktadır. Zorlama etkisine karşın diğer ulusların nefretini kazanan bir Birlik olmak yerine Avrupalılar, sert gücü bir yana bırakarak yumuşak güçleriyle etki doğurmaya çalışan bir yapı olmayı tercih ederler. Bu bağlamda Avrupalı uluslar, entegrasyon süreci dahilinde sürekli arttırdıkları yumuşak güçleri sayesinde, dünyanın gelecekteki (tek) süper gücü olabilecekleri iddiasındadırlar. Onlara göre yumuşak güç, büyük güç demektir.⁵⁰⁷

Avrupalıların yumuşak yöntemlerle büyük güç olma iddiası, onun askeri güç kullanımına karşı olmasına neden olmuştur. Nitekim 2003 Irak Saldırısı'nın hemen öncesinde, ABD'de en çok satan kitaplar arasında yer alan Kagan'ın *Cennet ve Güç (Of Paradise and Power)* kitabı, ilk bakışta ABD'yi güçlü Avrupa'yı güçsüz gösterdiği için Avrupa'da daha az rağbet görmüş, Avrupalılar, Kagan'ın güce fazlasıyla dar bir anlam getirdiği, güçten sadece askeri gücü kastettiğini ileri sürerek reddetmişlerdir. Rein'a göre, savaşın maliyetinin ve bunun farkındalığının arttığı dünyada ulusların etki süreci incelenirken siyasi, ekonomik,

⁵⁰⁶ İyidoğan, "Avrupa Birliği Sanayi ve Teknoloji Politikalarının Paradoksu", ss. 264, 275.

⁵⁰⁷ Rein, *Avrupa Birleşik Devletleri*, s. 274.

kültürel, ahlaki ve özellikle etkileyici bir düşüncenin ikna kabiliyeti gibi oldukça önemli güç unsurları Kagan'ın kitabında ikinci plana atılmıştır.⁵⁰⁸

Ancak Kagan'nın da belirttiği gibi, bugün Avrupa'nın askeri güç konusundaki isteksizliği ve yumuşak güce daha fazla önem vermesinin ve bu bağlamda uluslararası arenada yumuşak güç unsurlarını ön plana çıkarmaya çalışmasının temelinde Avrupa'nın sert güç (daha çok askeri kapasite) konusunda yetersizliği yatmaktadır. Askeri güç konusunda yetersizlikler gösteren Avrupa'da ulusal askeri güç yerine uluslararası hukuk kuralları ve uluslararası kurumlar ön plana çıkartılmakta, hukuksal olarak bir devletin tek yanlı güç kullanma yasağı desteklenmektedir.⁵⁰⁹

Nitekim post modern Avrupa'nın iki büyük dünya savaşı sonrası benimsediği süper güç anlayışında askeri güç, aktör kapasitesi bileşeninin başat unsuru değildir. Onlar savaşmayan süpergüç planı ile istediğini savaş alanında kazanmak yerine, Birleşmiş Milletler'de, Dünya Ticaret Örgütü'nde, Uluslararası Para Fonu'nda ve diğer uluslararası organizasyonlarında ABD'den daha fazla oy toplayarak, sopa kullanmaktan ziyade havuç kullanmayı ön plana çıkararak elde ederler. Bu nedenle uluslararası güç mücadelesinde askeri güçten ziyade ekonomik, kültürel güç gibi diğer yumuşak güç bileşenlerini ön plana çıkarma mücadelesi içindedirler. Bu mücadele alanı, yeni bir güç unsuru olarak onun gücünün oldukça önemli bir unsuru olmuştur.

Bu nedenle ekonomik anlamda bütünleşen Avrupa, askeri güç konusunda ABD ile boy ölçüşmemesine rağmen uluslararası organizasyonlarda ABD'den daha fazla desteğe sahiptir, görece zayıf devletlerin kalkındırılması söz konusu olduğunda bu devletlere ABD'den daha fazla yardım yapmakta bu politikasıyla dünya çapına iktisadi ve siyasi nüfuz kazanmaktadır. Nitekim uluslararası sistemde herhangi bir devletin dış politika çıktısı ile karşılaştırıldığında Avrupa Birliği'nin kendi adına yaptığı güç ve etkinin müthiş bir çarpan etkisi vardır. Çünkü uluslararası toplumda Avrupa gücü, demokratik meşruiyeti temsil eder. Savaşın olduğu gibi

---

⁵⁰⁸ Rein, *Avrupa Birleşik Devletleri*, s. 263.

⁵⁰⁹ Amerikalılar, uluslararası hukukun güç dengesini yansıttığı varsayımdan yola çıkarak, güç dengesinin değiştiğini bu nedenle uluslararası hukuk kurallarının Amerika lehine düzenlemesi gerekliliğinin üzerinde durmaktadırlar. Daha geniş bilgi için bkz: Jeane J. Kirkpatrick, Allan Dersoon, "The Reagen Doctrine, Human Rights and International Law", *Right versus Might International Law and Use of Force*, Louis Henkin (ed), New York, Council on Foreign Relations, 1991, ss. 19-36.

uluslararası barış fikrinin de doğduğu yerdir. Bu nedenle devletler için, uluslararası alanda hem desteği hem de onayı alınması gereken bir yapı olarak görülebilir.⁵¹⁰

Avrupa askeri harcamalarında sağladığı muazzam tasarruf sayesinde, sağlık, eğitim ve sosyal hizmet alanlarında dünyanın en cömert devlet ağını finanse edebilmekte ve bu refah ve konforu birliğin her vatandaşına sunabilmektedir. Avrupa sosyal modeli, onun yumuşak gücüne de hizmet etmektedir.

Benzer şekilde Avrupa ticaret politikası, Avrupa yumuşak gücünün kilit noktasıdır. Avrupalıların yarattıkları şirket imparatorlukları ve bankacılıkla ilgili başarıları, Avrupalılara başka bir ülkenin en temel perakende ve sanayi varlıklarının ciddi bir kısmını satın alacak zenginliği sağlamıştır. Serbest piyasa koşullarında ticaretin gelişebileceği koşulları yaratmak, dünyanın sayılı ticaret güçlerinden biri olan AB için hayati öneme sahiptir.⁵¹¹

AB üçüncü ülkelere yönelik en büyük etki alanını “Avrupa Mali Yardımları” ile sağlamaktadır. Avrupa mali yardımları içerisinde en fazla etki uyandıran “Katılım öncesi mali yardımlar”, aday ülkenin sosyal, ekonomik gelişimini sağlamaya yöneliktir. Aday ülkelerin sanayiden insan haklarına kadar birçok konuda Avrupa müktesebatıyla uyumunu ifade eder. Aday ülke, özellikle ekonomik kapasitesindeki yetersizlikler nedeniyle kendisine AB’ye üyeliği ya da üyelik perspektifini bir gereksinim haline dönüştürebilir. Sonuçta AB, sopa kullanmadan aday ülkede bir reform süreci başlatmış olur. Ayrıca Avrupa Birliği, komşuluk politikası kapsamında, komşu devletlere sinerji yaratmak amacıyla ekonomik desteklerde bulunur ve bu bölgelerde yumuşak güç kullanır. Nitekim AB, dünyada en fazla kalkınma yardımında bulunan kurumdur. AB’nin yoksulluğun yok edilmesine ilişkin kararlılığını ve daha huzurlu ve adil bir dünya yaratılmasına yardım etme istekliliğini gösteren Avrupa Kalkınma Konsensüsü Aralık 2005’te imzalanmıştır.⁵¹² Ancak bu politikaların AB’nin gerçek amaçları arasında yer aldığını söyleyemeyiz. Avrupa geçmişte olduğu gibi günümüzde de güç politikasının önemli bir unsurudur. Yumuşak güç söylemi de onun politikalarının önemli araçlarıdır.

---

⁵¹⁰ Nicola Gnesotto, “AGSP: Sonuçlar ve Beklentiler”, Nicola Nnesotto (ed), *AB Güvenlik ve Savunma Politikası*, Hande Kolçak Köstendil (çev), İstanbul, Tasam Yayınları, 2005, s. 30.

⁵¹¹ Rehn, *Avrupa’nın Gelecek Sınırları*, s. 180.

⁵¹² Rehn, *Avrupa’nın Gelecek Sınırları*, s. 180.

Bu bağlamda Avrupalı liderler bugün uluslararası arenada yumuşak güce çok fazla atıfta bulunmakta, Avrupa'nın uluslararası arenadaki temel rolünden söz etmektedirler. Dış yardımlar için büyük miktarda paralar harcarlar, deniz aşırı bölgelerde askeri görevlere girerken görevlerinin amacının büyük ölçüde barışı korumak olduğunu ima ederler.⁵¹³ Ancak AB'nin dış politika inisiyatifleri kısa ömürlü olmakta ve nadiren ortak politikalarla desteklenmektedir. Kısa ömürlü ve ortak çerçevede desteklenmeyen politikalar, Avrupa'nın yardım bekleyen ülkeler tarafından daha kolay reddedilmesine neden olmaktadır. Örneğin, Avrupa maddi olarak Filistin ve diğer Arap projelerini desteklemeye gittiğinde Arapların sorunların çözümü için destek aradığı ülke hala ABD'dir.

Sonuç olarak AB, dünya üzerindeki etkinliğini, cazibesini üçüncü ülkelere ekonomik yardımlarda bulunarak arttırmaya çalışır. Bu bağlamda Avrupa, yumuşak gücünün Amerikan yumuşak gücünden temel farkı, Avrupa'nın bilinçli olarak doğrudan AB kurumlarınca sürdürülmesinden kaynaklanır. Nitekim Beyaz Saray'ın Amerikan yumuşak gücünü arttırmaya yönelik doğrudan bir faaliyeti mevcut değildir. Amerikan yumuşak gücü daha çok Amerikan kültürünün sonucudur. Bu bağlamda Amerikan beslenme tarzı, müzikler, film yıldızları Amerikan etkisinin direk artmasını sağlarken, Avrupa dünya kamuoyunu onlara yaptığı ekonomik destek programlarıyla etkilemeye çalışır.

II- AVRUPA'DA İŞBİRLİĞİ YOLUYLA GÜÇ ARAYIŞI: AVRUPA GÜCÜNÜN ZAYIFLAMASI VE GÜVENLİK

Avrupa, güç mücadelesinin temel ögesi olarak kabul edilen askeri gücü, onu destekleyecek diğer güç unsurlarına sahip olmasına rağmen, ikinci plana atmıştır. Nitekim AB, 400 milyonluk eğitimli ve üretken nüfusu ve 9 trilyon dolarlık ekonomisiyle, bugün dünya gücü oluşturabilecek bir askeri ordu kurabilmek için gerekli imkanlara sahiptir. Kennedy'e göre de, Avrupalılar, GSMH'sinin oldukça az bir kısmını savunmaya harcarsa ayrılan miktarla dünyanın en büyük askeri güçlerinden birine sahip olabilirler.⁵¹⁴ Avrupa, dünya askeri gücünü oluşturmak için yeterli kapasiteye sahip iken, Avrupa'yı bu güç istencinden uzak tutan Matchpolitik (askeri temelde gerçekleşen güç politikası) anlayışının bilinçli bir reddi midir, Avrupa devletlerinin birbirine hala güvensiz olduğunu mu göstermektedir?

⁵¹³ Kagan, *Cennet ve Güç*, ss. 82-83.

⁵¹⁴ Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükselişleri ve Çöküşleri*, s. 556.

Günümüzde hala dış politikayı belirleyen temel unsur güç ve güç mücadeleleridir. Tarihte genelde çatışma, özelde savaş güç mücadelesinin en önemli aracı iken Avrupa'nın yaşadığı büyük tecrübe bu aracın niteliğini değiştirmiş bu kapsamda çatışma yerine işbirliği süreçleri Avrupa'da etkin olmuştur. Avrupa'da ekonomik entegrasyonu en fazla teşvik eden unsur, Avrupa kıtasının içerisinde değil, Atlantik'in diğer yakasında yaşanan gelişmelerle ilgilidir. İki dünya savaşından sonra Amerikan endüstrisinin hızlı gelişmesi ile Amerikalılar Avrupa'nın büyük ekonomilerinin yerini alarak dünya üzerinde en zengin ulus mertebesine ulaşırken, Avrupa devletleri, ABD karşısında bireysel hareket edemeyecek kadar zayıflamışlardır.⁵¹⁵

Avrupa'da savaş yalnızca askeri gücü yok etmemiştir. Askeri güç ekonomik kaynaklarla arttırıldığından, tüm yatırımlar ordulara nakledilmiş savaşların büyümesiyle Avrupa'daki ekonomi de yerle bir olmuş ve Avrupa'nın, ABD'ye hem ekonomik hem de askeri açıdan bağımlılığı artmıştır. Bu bağlamda, Avrupa'nın eski gücüne gelmesi için güçlerini birleştirmeleri gerekmektedir.

Savaş, kendi başına bir Fransa'yı, Birleşik Devletler'in endüstriyel gücüyle boy ölçüşemez kadar zayıflatmıştı ancak Fransa, Avrupa'nın diğer önemli ekonomileri ile entegre olursa bu yarışa tekrar katılabilir ve aralarındaki çatışma nedenini de sonlandırabilirdi. Aynı durum Avrupa'nın diğer güçleri için de geçerliydi. Bu bağlamda Avrupa'da hakim olan ideoloji artık birlikte çalışmanın birbirine karşı savaşmaktan daha faydalı olduğu şeklindeydi ve bu ideoloji Avrupalılar arasında Avrupa'yı bir arada tutan en güçlü bağ olarak kaldı.⁵¹⁶

Bu bağlamda Avrupa'nın tarihte görülmesi zor bir entegrasyon (daha çok ekonomik) sürecine girmesinin nedenlerini, birbirleriyle ilişkili iki başlık altında ele alabiliriz: Avrupa gücünün zayıflaması ve güvenlik tehdidi algılamaları. Bu başlıklar bir yandan dışarıdan güvenlik tehdidi algılamalarını, öte yandan iki büyük dünya savaşını yaşamış Avrupalıların, birbirlerine karşı güvenlik tehdidi algılamalarını içermektedir. Dışarıdan güvenlik tehdidi algılamasının temel nedeni, Avrupa gücünün zayıflaması ve yükselen Sovyet tehdidir. Gücün

---

⁵¹⁵ Kagan, *Cennet ve Güç*, s. 174.

⁵¹⁶ Rein, *Avrupa Birleşik Devletleri*, s. 71.

azalması Avrupa’da, hem gücün kendi aralarında birleştirilmesi istencine hem de üçüncü devletlerle sıkı ittifak oluşturulmasına neden olmuştur.

Tarihte güvenlik tehdidi algılamasıyla oluşturulan birçok ittifak, blok veya pakt görebiliriz ya da devletler kendilerini güvende hissetmedikleri durumlarda büyük devletlerin egemenlikleri altına girebilmişlerdir. Ancak ilk defa Avrupa’da güvenlik tehdidi algılaması, üstelik kendi bünyesinden tehdit algılaması egemenlik paylaşımı ile güvenlik kavramları arasında doğrudan bir bağlantı kurulmasına sebebiyet vermiştir. Bir başka ifadeyle güvenlik olgusu Avrupa’da supranasyonal nitelikli bir örgütün çıkmasına neden olmuştur. Post modern bir ulus üstü topluluk olan AB, üçüncü ülkeleri tehdit olarak görmekten ziyade iki savaş sonrası dönemden önceki Avrupa’ya daha seçici yaklaşarak bazı unsurlarını ön plana çıkarmakta (demokrasi gibi), bazılarını ise reddetmekte (matcpolitic gibi) ve entegre olmamış Avrupa’yı tehlike olarak görmektedir.⁵¹⁷

Avrupa’da supranasyonal nitelikli bir örgüt, iki büyük dünya savaşı sonrasında askeri yeteneklerin, güvenliği sağlayamadığının ve var olan zenginlikleri yok ettiğinin anlaşılması ile ortaya çıkmıştır. Aşırı milliyetçi akımların etkisiyle ortaya çıkan savaş, Avrupa’ya hiçbir şey katmamıştı. Aksine var olan zenginliklerin askeri harcamalara yönlendirilmesi sonucu Avrupa’daki refahı da yok etmişti. Öyleyse gücün tekrar maksimize edilmesi için, yapılacak şey kavganın kökenini bulmak ve yok etmektir. Artık Avrupa’da şu bilinç oluşmuştu: “İnsanlığın geleceğini belirleyen ekonomik güçler ve ilişkilerdir, savaşlar, antlaşmalar, diplomatik faaliyetler ya da kuruluşlar değildir”.⁵¹⁸ Bu amaçla Avrupa’da öncelikle savaş nedenini oluşturan kömür çelik sektöründe birleşmeye gidilmiştir. Kömür çelik sektöründe başarı kaydedilmesi ve milliyetçiliğin kısmen aşındırılması diğer oluşumlar için de cesaretlendirici bir unsur olmuştur.

Avrupa’nın kömür çelik topluluğunu oluşturduğu sıralarda dünyanın iki ayrı kutba bölünmesi ve Sovyetlerden algılanan tehdit derecesi ve tehdiye ulus-devlet temelinde cevap veremeyecek olmaları, Avrupa’yı ekonomik alanda, işbirlikçi yöntemlere teşvik eden unsurlardan biri olmuştur. Ancak iki kutuplu sistem Avrupa’nın siyasi temelde de entegrasyona gitmesini engellemiştir. Sovyetler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa için

---

⁵¹⁷ Ole Waeber, “Insecurity, Security, and Asecurity in the West European Non-war Community”, Emmanuel Adler and Michael Barnett (der), *Security Communities*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998, ss. 69-118.

⁵¹⁸ Dedeoğlu, *Adım Adım Avrupa Birliği*, s. 20.

çok büyük tehlikeler oluşturmuştur ancak bu dönemde Avrupa güvenliğini NATO kanalıyla gerçekleştirdiği için entegrasyon- askeri güvenlik arasındaki bağlantı göze çarpmamıştır. Bir başka ifadeyle, Soğuk Savaş boyunca Avrupa’da ekonomik entegrasyon ve NATO’ya bağlılık Avrupa ulusları arasında güvenlik tehdidi algılamasını minimize etmiştir. Ancak, Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve NATO’nun misyon değiştirmesi ile Avrupalılar, güvenliklerini tekrar sağlamak ve ekonomik entegrasyondan siyasi entegrasyona geçmek amacıyla Maastricht Antlaşması’nı imzalamışlardır.⁵¹⁹ Bu bağlamda Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve Avrupa’nın güvenlik algısındaki değişimler Avrupa’da farklı alanlarda da entegrasyon sürecinin devam etmesine neden olmuştur.

Ayrıca, 1990’ların başlarında ortaya çıkan Yugoslavya İç Savaşı, Avrupa’daki askeri yetersizlikle, ortak irade yetersizliğini açıkça gözler önüne sererken, 1990’ların sonuna doğru ortaya çıkan Kosova Krizi, Avrupa’nın askeri güç açısından hala yetersiz olduğunu hatta ABD ile arasındaki farkın daha da arttığını kanıtlamıştır. Her iki durum da Avrupa’nın kendi sınırları içerisinde bile barışı sağlayamadığı ve korumayı başaramadığını gözler önüne serdi. Avrupa’nın askeri yetenekleri, ABD’nin askeri görevlerin zorlu bölümlerini tamamladıktan ve durumu kontrol altına aldıktan sonra, barışı sağlayacak güçleri sağlamaktan ibaretti. Gerçekten de Avrupa ile ABD arasındaki ittifak anlayışı Amerikan güçlerinin yemeği hazırlaması Avrupalıların bulaşıkları yıkaması şeklindeydi.⁵²⁰

Avrupalılar askeri gücün güvenliğin temel taşı olduğu yönündeki inançlarını iki büyük dünya savaşından sonra kaybetmişlerdi ancak 11 Eylül olayları sonrasında askeri kapasite-güvenlik arasında çok da bir bağlantı olmadığını farkına vardılar. Nitekim Avrupalılara göre, ABD’nin devasa askeri gücü onu koruyamamıştır. ABD’nin gücü, El Kaide’nin Amerikan topraklarına şimdiye kadar hiçbir devletin verememiş olduğu hasar verici saldırıyı gerçekleştirmesini engelleyememiştir. Ayrıca Avrupalılar, Amerikan askeri gücünün Saddam Hüseyin rejimini devirmede oldukça işe yarar olmasına rağmen bölgede düzeni sağlamak söz konusu olduğunda askeri gücün pek de işe yaramadığının altını çizerek. Avrupalı düşünürlere göre, ABD Irak’ta faturası kan, dolar ve uluslararası saygınlık olan son derece yüksek maliyet ödemişlerdir. Avrupalıların tercihi, dünyaya hükmedebilen ama ağır faturalar ödeyen bir

---

⁵¹⁹ Ole Wæver, “Identity, Integration and Security: Solving the Sovereignty Puzzle in EU Studies”, *Journal of International Affairs*, Cilt 48, No 2, Winter 1995, ss. 398-399.

⁵²⁰ Kagan, *Cennet ve Güç*, s. 32.

süper güç olmak yerine, uluslararası arenada saygınlığı olan, kendine özgü büyük bir sivil güç olmaktadır.⁵²¹

Sonuç olarak, Avrupa'nın uluslararası politika stratejilerinden işbirliğini tercih etmesinin güçle ilişkili iki temel nedeni vardır. Her şeyden önce Avrupa, Amerikan askeri yetersizliklerini görmüştür. Avrupa siyasi entegrasyonunu hızlandıran güvenlik unsuru, değişen uluslararası sistemde yeni tehdit algılamaları ve bu yeni tehditlere karşı ABD'nin ne yapacağı yönündeki belirsizliklerdir. Bir başka ifade ile Soğuk Savaş sonrasında, dünya yeni bir düzene doğru ilerlerken Avrupa, başlangıçtaki güvenlik tehdidi algılamalarından sıyrılmasına rağmen yeni tehditlerle karşı karşıya kalmış ve bu tehditle baş edebilmek için, entegrasyon sürecine hız vermiştir.

III- AVRUPA GÜÇ POLİTİKALARININ AMAÇ, ARAÇ VE STRATEJİLERİ

A- AVRUPA'YI ESKİ GÜCÜNE ULAŞTIRMAK

Bugün Avrupa'nın askeri güç konusunda isteksiz olduğunu kabul etsek bile onun ekonomik güç ve refah konularındaki istekliliği onun uluslararası ilişkilere de gücün önemini kabul ettiğini gösterir. Çünkü uluslararası ilişkilerde güç mücadelesi yalnızca askeri kapasite ve yeteneklerin artırılması ile ilgili değildir. Ekonomi-politiğin, çevresel sorunların önem kazandığı ve küreselleşme trendlerinin hızlandığı dünyamızda ekonomik güce önem vermek, çevresel sorunları gündeme getirmek ve yumuşak gücü arttırmaya yönelik faaliyetlerde bulunmak da güç politikasının önemli unsurlardır. Bu bağlamda küreselleşme sürecine katkıda bulunan ve ekonomi- politik konuların gündeme gelmesinde aktif olan Avrupa'nın, güç mücadelesinin stratejisi ve araçlarında farklılıklar söz konusudur.

Avrupa devletleri, güvenlik temelli işbirliği stratejisi yoluyla askeri gücün kendi aralarındaki ilişkilerinde önemini azaltarak, kendi aralarında yakın ve orta süreçte savaş ihtimalini yok etmiştir. Avrupa entegrasyonu başlangıçta, Avrupa devletlerinin güçlerini bireysel olarak artırmak için çatışma yerine işbirliğini kullanılmasını ifade etmiştir ancak kömür-çeliğin paylaşılması temeline atılan entegrasyonun başarı ile ilerlemesi, devletleri bireysel güç istencinden çıkartıp, ortak güce odaklanmıştır. Bu güç mücadelesi hem kendi

---

⁵²¹ Rein, *Avrupa Birleşik Devletleri*, ss. 264-265.

aralarında hem de üçüncü ülkelerle ekonomik rekabetin ön plana çıkartılmasını gerektirir. Tüm bu politikaların ortak amacı Avrupa'yı eski gücüne ulaştırmaktır.

1- Avrupa Entegrasyonuna Yönelik Faaliyetler

Avrupa Birliği, Kömür Çelik Topluluğundan günümüze kadar geçen sürecin bir yansımasıdır. Bu süreç içerisinde ülkeler arasında çatışma ihtimali ortadan kaldırılmış, ticaretin gelişmesi konusunda ciddi katkılarda bulunulmuş, hem ortak bir Avrupa pazarının oluşması hem de Avrupa para biriminin oluşturulması için ciddi sonuçlar elde etmiştir.⁵²² *Cennet ve Güç (Of Paradise and Power)* adlı eserinde ABD ve Avrupa'nın güce bakış açılarındaki farklılığı ortaya koyan Robert Kagan'a göre, günümüzde Avrupa güce arkasını dönerek, gücün ötesine geçmiş, kanunlarla, kurallarla, ulusal sınırı aşan pazarlıklarla ve işbirliği ile örülmüş, kendine yeten bir dünyaya adım atmıştır.⁵²³ Kagan'ın Avrupa'nın güç bakışına yönelik bu tespiti sadece Avrupa'nın askeri kapasiteye yönelik görüşleri yansıtır. Avrupa'nın askeri güç isteksizliği, İkinci Dünya Savaşı'nın en büyük mirası, hatta bir anlamda refah düzeyinin daha fazla yükseltilebilmesi için bir zorunluluktur. Bugün Avrupa ekonomik gelişime ve siyasi entegrasyona daha çok önem veriyor görünmektedir. Ancak Avrupa'nın ortak askeri güce tamamen arkasını dönmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Eğer Avrupa askeri güce tamamen arkasını dönmüş olsaydı ortak güvenlik ve dış politika başlığı altında ortak güvenliği kapsayan askeri amaçlar edinmezdi.

Ancak, askeri güç her ne kadar bir devletin dış politikasındaki en temel aracı ise de ODGP ve AGSP, Avrupa açısından sadece Avrupa entegrasyonunun askerileşme sürecini ifade etmemektedir. AGSP'nin temel amacı, AB'nin mevcut olan ekonomik, ticari, insani, diplomatik ve askeri kaynaklarını işlevsel hale getirmek ve tutarlı ve etkili bir küresel siyasi aktör olmaktır. Avrupa'nın küresel güvenlik anlayışı terörizmle kitle imha silahlarının yayılmasıyla ve bölgesel çatışmalarla, büyük boyutta organize suçlarla yakından ilişkilidir. AB, küresel güvenlik açısından önemli bir aktördür. Avrupa Birliği Konseyi Genel Sekreteri Solana'ya göre Avrupa Birliği bu küresel güvenlik açısından sorumluluklarının farkında, kendi güvenliğinin üç stratejik amacın başarılmasına bağlı olduğunun bilincindedir. Bu üç amaç şu şekilde ifade edilebilir: Çeşitli tehditlerle yüzleşmek, Birliğe komşu ülkelerde güvenliği

---

⁵²² Mesut Hakkı Çaşın, Uğur Özgöker, *Avrupa Birliği'nin Siyasal ve Ekonomik Temelleri*, İstanbul, Arion Yayınevi, 2008, ss. 99-100.

⁵²³ Kagan, *Cennet ve Güç*, s. 11.

sağlamak, etkili bir çok taraflılığa dayanan uluslararası düzenin savunucusu olmak. Bu amaçlarını gerçekleştirirken AB, güvenilir olmalı, kriz yönetiminde ve engellenmesinde aktif rol almalı, gerekli askeri, siyasi ve teknolojik kapasitesinin geliştirilmesinde daha kararlı üçüncü ülkelere yönelik politikalarında kullanacağı araçları seçmede daha tutarlı davranmak zorundadır.⁵²⁴ Bir başka ifadeyle Avrupa, bugün geline nokta güç unsurlarının tamamına topluluk düzeyinde sahip olmak zorundadır.

ODGP'nin gelişimine baktığımızda, Maastricht Antlaşmasından önce AT uygulamalarında ortak dış politika daha çok diplomasi (hükümetler arası) boyutunda kaldığını ve ortak dış politika ve güvenliğe yönelik herhangi bir antlaşma yapılmadığını görürüz.⁵²⁵ 1970'de dış politikanın nasıl belirlenmesi gerektiği konusunda Lüksemburg Zirvesinde *Davignon Raporu* yayınlanması ile Avrupa Politik İşbirliği (API) oluşturulmuştur. Dış politika konusunda işbirliğinin çekirdeğini oluşturan API (Maastricht Antlaşması ile AGSP olarak ODGP'nin bir parçası olacaktır) oybirliği ile karar alan üye ülke dışişleri bakanlarının bir araya gelmesi ile oluşmuştur. 1980'li yıllara gelindiğinde Sovyetlerin Afganistan'ı işgali ve İran'da meydana gelen devrim dış politika konusunda daha kurumsal olunması gerektiğinin sinyallerini vermiş bu bağlamda ilk defa, API 1987'de kurumsal antlaşmalarda yer edinmiştir.⁵²⁶ Soğuk Savaş sonrası dünya düzeninin Avrupa'yı bir takım politikalara yönlendirmesi Avrupalıları siyasi entegrasyon kapsamında daha somut adımlar atmaya zorlamış, bu kapsamda Avrupalı devletler 1993 Maastricht Antlaşmasını (Avrupa Birliği Antlaşması) imzalamışlardır.

Avrupa'nın derinleşmesi bakımından oldukça fonksiyonel olan Maastricht Antlaşması'yla AB üç sütun üzerine oturtulmuştur. Egemenlik paylaşımının gerçekleştiği supranasyonel nitelikli I. sütun, üç topluluğun, AT-Euratom- AKÇT'nin birleştirilip ekonomik ve parasal birliğin eklenmesi ile oluşmuştur. II. sütun, üye devletler arasında ortak bir dış ve güvenlik politikası üzerinde işbirliğini gerçekleştirmek; III. sütun ise, adalet ve

---

⁵²⁴ Javier Solana, "önsöz", Nicole Gnesotto (ed), *AB Güvenlik ve Savunma Politikası*, Hande Kolçak Köstendil (çev), İstanbul, Tasam Yayınları, 2005, s. 11.

⁵²⁵ Mesut Hakkı Çaşın, Uğur Özgöker, Halil Çolak, *Avrupa Birliği Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi*, İstanbul, Nokta Kitap, 2007, s. 290.

⁵²⁶ Mehmet Özcan, "AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası", <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=18>, erişim tarihi: 16.08.2007.

içişleri konularında üye devletlerarasında işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla oluşturulmuştur.⁵²⁷

Ancak Kosova ve Bosna Krizlerinde Avrupa'nın yanı başındaki Balkanlara müdahale etmede gösterdiği başarısızlık Avrupa'yı yeni hukuki düzenlemelere yöneltmiştir. Bu bağlamda Avrupalı devletler Amsterdam Antlaşmasını imzalamışlardır. Amsterdam Antlaşması, Maastricht'in açık olmayan hedeflerine karşı, güvenlik politikalarının AB'ye mal edilmesini kabul etmiştir. Nitekim Batı Avrupa Birliği (BAB), AB'nin entegral bir parçası olarak kabul edilmekte, NATO'daki mevcut yükümlülükler güvenlik politikasına dahil edilmektedir.⁵²⁸

Amsterdam Antlaşması'nın Avrupa Birleşik Devletleri projesine ulaşması açısından en önemli kilometre taşlarından biri ODGP alanında konseyin oybirliğinden oyçokluğuna geçerek karar verebilme olanağına sahip olabilmesidir. Ayrıca Amsterdam Antlaşması ile birliğin görev alanı genişletilmiş, AB'nin savunma ve güvenlik politikalarına "insani amaçlı barış faaliyetleri", "kriz yönetimi" ve "dış sınırların korunması" gibi yeni hususlar eklenmiştir.⁵²⁹

11 Eylül Olayları sonrasında toplanan Laeken Zirvesinde Avrupalılar, Avrupa'nın kendi sorunlarını üstlenmesi, her türlü şiddete, teröre ve fanatizme karşı kararlılıkla savaşması için bir askeri birlik oluşturmayı planladılar. Planlanan askeri birlik bir Avrupa Ordusu olmaktan ziyade gerektiğinde göreve çağrılacak bir yedek kuvvetten ibaretti. Avrupa Ordusu'nun personeli ve ihtiyaçları var olan ordulardan elde edileceği, toplamda her an göreve hazır 60.000 civarında asker ile üye ülkeler kıyı hareketleri için, 300 savaş uçağı ile çoğunluğu destroyerlerden ya da daha küçük gemilerden oluşan 100 savaş gemisi tedarik edileceği belirtilmiş ancak daha fazla asker ya da daha fazla teçhizat yönünde büyük bir taahhüt söz konusu edilmemiştir.⁵³⁰ Bu şekliyle Avrupa Ordusu'na daha büyük değil ancak daha birleşik bir misyon belirlenmiştir

---

⁵²⁷ Enver Bozkurt, Mehmet Özcan, Arif Köktaş, *Avrupa Birliği Hukuku*, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2004, ss. 29-30.

⁵²⁸ Ayşe Füsün Arsava, *Amsterdam Antlaşması'nın Avrupa Birliği Hukukuna Katkıları*, Ankara, A.Ü. SBF Yayınları No 589, 2000, s. 81.

⁵²⁹ Özcan, "AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası".

⁵³⁰ Rein, *Avrupa Birleşik Devletleri*, s. 256.

2007 Lizbon Reform Antlaşması ise, AB'nin uluslararası alanda bağımsız bir aktör olması yolunda önemli bir adımdır. Buna yönelik olarak, antlaşma, altı aylık dönem başkanlığının, anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle geride kalacağını onun yerine kalıcı bir Avrupa Konseyi başkanı, geniş yetkili bir dış ilişkiler sorumlusu geleceğini ifade etmektedir. Avrupa Komisyonu üye sayısı 27'den 18'e düşmekte, Avrupa Parlamentosu küçülmekte ve 50 politika konusunda ulusal vetolar kaldırılmakta, üye ülkelerin konseydeki oy ağırlıkları yeniden düzenlenmektedir.⁵³¹

Solana, "AB'nin uluslararası alanda inandırıcılığı olması için, minimum sivil ve askeri araçlar ve yeteneklerle var olmayanın yaratılması gerektiğine" inanır. Daha sonra Avrupa bu araçları küresel bir strateji konsepti içinde birleştirmek, AB'nin dünyadaki hareket alanını tanımlayarak genel bir perspektif belirlemek zorundadır.⁵³² Nitekim ortak bir askeri güce sahip olan dış politika da daha etkin sonuçlar elde edecektir. Bu güç Avrupa diplomasisini, barışçıl politikalarını hatta yumuşak gücünü de destekleyebilecektir. Tersine bir durum da geçerlidir. Avrupa'nın uluslararası alanda etkili olma konusunda ortak bir politik iradesi olmadığı sürece ortak Avrupa gücünün de çok büyük bir anlamı olmayacaktır.

Askeri gücü oluşturmak, 27 ülke arasındaki teknik düzenlemeleri içerse de ortak bir siyasal irade meydana getirmek tamamen farklı bir boyuttur. Ulus-devlet egemenliğinin hala etkin olduğu günümüz sisteminde hem teknik düzenlemeleri hem de siyasal iradeyi meydana getirmek kolay olmayacaktır. Waltz'un belirttiği gibi, ekonomik konularda birliğin tamamlanması kolay değildir ancak ekonomik politikalar yanında dış politika ve güvenlik politikalarında ortak etkin bir siyasi yapıyı oluşturmak en zordur.⁵³³ Askeri gücü göz ardı ederek, tek başına kaynak üretimi, ekonomik yeterlilikler Avrupa'nın tarih sahnesine tekrar başat güç olarak çıkması için yeterli olmayacaktır. Avrupalı devletlerin hem dış politika ve hem de askeri güç konularında da entegre olmaları gerekir. Gnesetto'ya göre, ortak askeri güç ya da ortak dış politika Avrupa için birbirini ikame edecek bir şey değil, Birlik dış politikasında önemli araçlardır.⁵³⁴ Bu bağlamda kurumsal açıdan AB'nin ana amacı iken, entegrasyonun tamamlanması ile Avrupa'nın eski gücüne kavuşması Avrupa devletlerinin ana amacıdır.

⁵³¹ "Reform Antlaşmasına Gordonsuz Düşün", Radikal, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=241574&tarih=14/12/2007>, 14. 12.2007.

⁵³² Solana, "önsöz", s. 10

⁵³³ Kenneth Waltz, "Uluslararası Politikanın Değişen Yapısı", *Uluslararası İlişkiler*, Burcu Yavuz (çev), Cilt: 5, Sayı 17, Bahar 2008, s. 29.

⁵³⁴ Gnesotto, "AGSP: Sonuçlar ve Beklentiler", s. 33.

Sonuç olarak, hem ODGP hem de AGSP, değişen uluslararası konjonktüre, Birlik üyelerinin askeri ve politik uyumunu sağlamak amacıyla oluşturulmuş ve birliğin devletleşme sürecini ifade eden girişimlerdir. ODGP ve onun bir uzantısı olan AGSP, günümüz uluslararası sisteminde ekonomik açıdan entegre olmuş Avrupa'yı eski gücüne ulaştırabilecek en önemli araçlar olarak görünmektedir. AB, uluslararası politikada yaşadığı krizlerden sonra açılımlarda bulunduğu bu politikaları Avrupa'nın tek sesliliğini sağlamak ve ortak gücü başarı ile tamamlamak zorundadır. Avrupa'nın tarih sahnesine çıkışında ekonomik entegrasyon oldukça fonksiyonel olsa da birliğin hegemonik güç Avrupa, yolunda attığı en somut adımlar ortak dış politika ve ortak askeri politikalar olacaktır.

2- Üçüncü Ülkelerle İlişkilerdeki Amaçlar

Avrupa devletleri bir yandan kendi içlerinde entegrasyon sürecini ilerletirken diğer yandan, ticaret ve finans konularında sinerji yaratabilmek, çevre ülkelerden gelen tehditleri en aza indirebilmek amacıyla üçüncü ülkelere yönelik çeşitli politikalar yürütmektedirler. Genişleyen AB komşuları ile işbirliğini, Akdeniz için Birlik (Barcelona Süreci), Balkanlar (İstikrar ve İşbirliği Süreci) ve RF, BDT ve diğer Avrupa ülkeleri (Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması) olarak sınıflamaktadır. Bu sınıflama içerisinde, 1995 yılında başlayan, Akdeniz ülkeleri ile AB ülkeleri arasında sıkı işbirliğini ifade eden Barselona Süreci, AB'nin Akdeniz ülkelerine karşı yürütmüş olduğu bir politika iken; Mayıs 2004'ten bu yana devam ettirilen (İyi) Komşuluk Politikası, AB'nin ideolojisini, değerlerini ve güvenlik anlayışındaki değişimleri ortaya koyan bir başka önemli işbirliği uygulamasıdır.

Avrupa- Akdeniz Ortaklığı Anlaşması, tarafı olan ülkeler arasında kısmi ekonomik entegrasyon ve işbirliğine dayalı olarak, karşılıklı güvenliğin geliştirilmesini ve politik, kültürel ve sosyal gelişmelere katkı sağlamasını öngörmektedir. Avrupa- Akdeniz işbirliği Avrupa'nın güneyini çevreleyerek AB'yi güneyden gelecek bir tehlikeye karşı korumaktadır. Barselona Süreci, ABD olmaksızın AB'nin göç, uyuşturucu kaçakçılığı, terörizm gibi ulus-aşan sorunlar karşısında yumuşak gücünü kullanmasını ifade eder. Barselona Süreci bu özelliğinin dışında Hıristiyanlık ve İslam arasında bir köprü niteliğindedir. İki din arasındaki

unutulan temasın tekrar ön plana çıkarılmasını ve ortak bir kültür yaratılmasını öngörmektedir.⁵³⁵

Komşuluk Politikası ise, AB'nin söz konusu fırsatları ve zorunlulukları değerlendirmeye alması sonucunda, Avrupa güvenlik stratejisini destekleyen 12 Mayıs 2004'te "Avrupa Komşuluk Politikası Strateji Belgesi" nin yayınlanması ile resmen başlayan, AB ülkeleri ve AB'ye aday olmayan komşu ülkelerle, AB'nin komşularıyla ilişkisini derinleştirmek, bu bölgelerde istikrar ve güven sağlamaya yönelik politikalaradır.

Komşuluk Politikasının amaçlarına baktığımızda, öncelikli amacın "ortak değerler ve çıkarlar çerçevesinde siyasi işbirliğini geliştirerek, özgürlük ve demokrasinin yayılmasını sağlamak" olduğu görülür. Avrupa bütünleşme süreci, Avrupa üyeleri arasında, kuvvet kullanımının geçmişte kaldığı kendi içerisinde bir "güvenlik toplumu" nun oluşmasına yol açmıştır.⁵³⁶ Bu güvenlik toplumu, Birlik içerisinde siyasi işbirliğinin geliştirilmesi, özgürlük ve demokrasinin yayılmasını ve güçlendirilmesini sağlayarak gelişmiştir. Avrupa, günümüzde benzer politikaları uygulayarak komşusu olan üçüncü ülkelerle güvenlik havzaları yaratma niyetindedir.

Komşuluk Politikasının ikinci amacı, komşu ülkelerle kısmi ekonomik bütünleşme sağlamak ve ekonomik refahın komşu ülkelerde artmasını sağlamaktır. Bu bağlamda AB, ekonomik temelde şekillenen kurumsallaşma ile bir taraftan ekonomik sinerji, ekonomik yardımlarla siyasi etki diğer yandan bilgi akışını sağlayarak ekonomik güvenliğini sağlamlaştırır. Komşuluk politikası çerçevesinde yer alan devletlerin doğal gaz ve petrol konularındaki kapasiteleri ve AB'nin bu enerjilere olan bağımlılığını göz önünde bulundurduğumuzda AB işbirlikçi güç politikası stratejisine uygun veriler sunar.

Komşuluk Politikası'nın üçüncü amacı ise, ODGP'nin devamı olarak, komşu ülkelerde kalkınma, çevre, silahsızlanma ve terörizm konularında ortak çalışmalar yürüterek, Avrupa-Asya-Afrika arasında istikrar ve güvenliği sağlamaktır. Küreselleşen ve sosyo-ekonomik konuların ön plana çıktığı, aktörler arasında çatışmanın niteliğinin değiştiği bir dünyada üçüncü ülkelerle işbirliği yapmak kesinlikle AB'nin çıkarına olacaktır. Özellikle

---

⁵³⁵ Yılmaz, *Güç ve Politika*, s.460.

⁵³⁶ Jean- Yves Haine, "Tarihsel Bir Perspektif", Nicola Nnesotto (ed), *AB Güvenlik ve Savunma Politikası*, Nilay Usta (çev), İstanbul, Tasam Yayınları, 2005, s. 37.

uluslararası terörizmin yuvası kabul edilen Ortadoğu ve eski Doğu Bloğu ülkeleriyle işbirliği AB'nin güvenlik eksenli söylemlerinde fonksiyonel sonuçlar yaratacaktır.

Avrupa Birliği, kontrol altına alınamayan askeri gücün yarattığı sonuçlar ile Avrupa kıtasında halen istikrarsız olan bölgeleri istikrarlaştırma travması ve içgüdüleriyle ortaya çıkmıştır. Bu anlamda birlik, geleneksel bazı yetenekleri sayesinde oluşturduğu kısmen başarılı bu istikrarlı yapıyı, dış dünyaya da taşımak istemektedir. Sopa yerine havucun ön plana çıkartıldığı Komşuluk Politikasında AB, komşu ülkelerle AB normları, standartları ve politikaları zemininde kademeli ve kısmi entegrasyon sağlama niyetini taşımaktadır. AB'nin demokrasi geliştirme projeleri uygulanan strateji ve kullanılan kurumsal araçlar bakımından ABD'den farklıdır. ABD gibi AB de demokrasiyi yayma girişimlerini güvenlik çemberinin bir unsuru olarak görmekte, güvenliğin önemli bir unsuru olarak tanımladığı demokrasiyi yayma rolünü, çevre ülkeleri hedef alan bir coğrafya içerisinde yürütmektedir. AB ile ABD arasındaki en temel stratejik farklardan biri burada ortaya çıkmaktadır. Avrupa kendi güvenliği ve refahı için stratejik gördüğü noktalarla işbirliği arttırarak çıkar sağlamaya çalışırken, ABD üstün askeri gücünü kullanarak bu bölgelerde çatışma politikasına girmekten çekinmemektedir. Neticede, demokrasiyi yayma projelerinin bir kısmı AB'nin genişleme stratejisi içerisinde AB'nin cazibesini arttırarak, daha çok lider konumundaki ülkelerin kendine vazife edindiği bir dış politika stratejisi olarak ele alınmakta, birincisinden farklı olarak birtakım zorlamaları içermemekte böylelikle tarafların karşılıklı memnuniyetini yansıtmaktadır.⁵³⁷

Ancak, Komşuluk Politikası AB'nin çevre ülkelerle iyi ilişkiler kurmasını hedeflese de Komşuluk Politikası kapsamında olup, bu politikadan rahatsız ülkeler de mevcuttur. Özellikle Ukrayna, Moldavya ve Kafkas Ülkeleri, komşuluk politikasını AB'ye tam üyelik karşında bir alternatif olarak değerlendirmekte bu politikayla tam üyeliklerinin önünün kesildiğini düşünmektedir. Ukrayna gibi ülkeler üyelik perspektifi olmayan İsrail ve Arap ülkeleriyle aynı kefeye koyulmanın rahatsızlığını yaşamaktadır.⁵³⁸

---

⁵³⁷ Yılmaz, *Güç ve Politika*, s. 456.

⁵³⁸Klaus Dahmann "AB'nin Yeni Yaklaşımı: Komşuluk Politikası", *Deutsche Welle*, <http://www.dwworld.de/dw/article/0,2144,2525960,00.html>, erişim tarihi: 16.08.2008.

3- Avrupa Birleşik Devletleri Projesinin Karşısındaki Engeller

a-İç Dinamikler Karşısında Avrupa Birleşik Devletleri

AB, ne uluslararası örgüt, ne bir devlet, ne devlet benzeri, ne konfederasyon ne de federasyondur. AB “devlet şekilleri” (forms of state) ya da “extra- national” kavramları ile de ifade edilememektedir.⁵³⁹ AB bir “sui generis” (kendine özgü) yapılanmadır. Bu yapılanmayı hükümetler arası, konfederal bir siyasi yapı olarak tanımlayanlar⁵⁴⁰ mevcut olsa da, kuruluşunun başlarında Adalet Divanı, topluluğun supranasyonal bir örgüt olduğunun kararına varmıştır.⁵⁴¹

Supranasyonal örgütlerin en temel özelliği bünyelerinde oluşturulan kurumlar aracılığı ile üye devletlerin egemenlik yetkilerini devralmalarıdır. Ancak bu kurumları oluşturanlar ulus-devletlerin kendileri oldukları için burada egemenliğin devri değil, paylaşımı söz konusudur. Supranasyonal kurumlar içerisinde geçerli olan “egemenlik paylaşımı” kavramı, egemenliğin başka üst kurumlarla paylaşılması anlamına gelmektedir. Daha açık bir ifade ile egemenlik paylaşımı, üye devletlerin egemenlik yetkilerinden bir kısmını, kendi rızaları ile birliğin işlevselliğini arttırmak amacıyla oluşturdukları üst organa ya da organlara devretme ve orada diğer üyelerle Birlikte paylaşma durumudur. Supranasyonal nitelikte olan örgüt, devraldığı bu egemenlik parçaları ile kendine bir “etki yetki alanı/havuzu” yaratmıştır. Bu yetkiler kullanılarak, tüm üye devletleri doğrudan ve dolaylı biçimde etkileyebilecek bağlayıcı hukuk normları konulmuştur. Bu sisteme uyum sağlamak amacıyla, üye devletlerin tamamı, tam üyelik öncesinde belli konulardaki egemenlik yetkilerini, oluşturulan havuzda paylaşacağını öngören hükümleri anayasalarına koymuşlardır.

Post-modern dünyada egemenlik paylaşımını post-egemenlik diye tanımlayalar da vardır. Bu tanımlamanın sahibi Ole Wæver’e göre, egemenlik kavramı tarih boyunca anlam değişmiştir. Egemenlik günümüzde de anlam değiştirmiştir. Ancak, bu iddia edildiği gibi egemenlik devri gibi bir şey olamaz. Wæver’e göre, egemenlik devredilmişse gitmiştir. Bu durumda egemenlikten söz edilemez. Wæver supranasyonal örgütlerde belli konuların

---

⁵³⁹ J. Wohlfart, “The EEC: Expectations and Realities of Integration”, J. Hayward, R.N. Berki (eds), *State and Society in Contemporary Europe*, Martin Roberts Pub., 1979, s.206 ve K. Lenearts, *Some European Communities and the Rule of Law*, Steven & Sons Publ, 1977, s. 14’den aktaran Kemal Başlar, “AB’nin Normatif Supranasyonelliği”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 30, Sayı 3, Eylül 1997, s. 3.

⁵⁴⁰ Örneğin, J.H.H. Veiler AB’yi bu şekilde tanımlamaktadır. Bkz: Mustafa Erdoğan, “Avrupa- Avrupa Birliği ve Türkiye” *Liberal Düşünce*, Yıl 10, Sayı 45, Güz 225, s. 11.

⁵⁴¹ Başlar, “AB’nin Normatif Supranasyonelliği”, s. 3.

ulusların yetkilerinin dışına çıktığını düşünmektedir. Bu durumda ulus-devlet egemenlik yetkilerini kaybetmeden, supranasyonal örgütte egemenlik yetkilerine sahip olmaktadır.⁵⁴²

Avrupa'daki egemenliğin devredilemez bir nitelikte olduğunun bir diğer göstergesi, paylaşımın "rıza" temelli olmasındadır. Yani Avrupa devletlerinin kendi rızalarıyla egemenlik yetkilerini ortak bir havuzda birleştirmeleri onların egemenliklerini kullanamadıkları ya da egemenlik yetkilerinden tamamen vazgeçtiği anlamına değil, yetkilerini üst bir mekanizmada paylaştıkları anlamına gelmektedir. Egemenlik, Avrupa'da çeşitli dönüşümler geçirmektedir. Çünkü egemenlik sosyal olarak kurgulanan veya inşa edilen bir kurumdur ve artık yalnızca Avrupa'da değil, dünyanın birçok yerinde türlü kurumlar ve aktörler tarafından paylaşılmış ve uluslararası ilişkilerdeki çoğulculuk sayesinde artık sınırlanmış bir kavram haline gelmiştir.⁵⁴³

Rein'e göre de, yeni Avrupa'nın inşası, 27 ülkenin egemen otoritelerini ortak bir merkezi hükümete bıraktıkları yeni bir tür birleşik devlet yapılanmasıdır. Ancak AB gerçek anlamıyla tek bir ülkeyi değil, diğer uluslararası örgütlerden ve/veya ticaret bloklarından çok daha fazla şeyi ifade eden, birçok konuda ülke sınırlarının olmadığı egemenliğin devredilmesinden ziyade paylaşıldığı bir yapılanmayı ifade etmektedir.⁵⁴⁴

Avrupa kurumları arasında devir işlemi yerine paylaşımı söz konusu olmasına rağmen Avrupa entegrasyonunun tamamlanmasındaki en büyük engellerden biri Avrupa uluslarının kendi içinde tarihsel olarak icat ettikleri ve sonrasında siyasal sistemin kuruluş ilkesi seviyesine yükselttikleri ulus-devlet egemenliğinin aşılmasındaki isteksizlik ve kararsızlığın ifadesi olan egemenlik paylaşımı sorunudur. Avrupa entegrasyon süresi boyunca üye ulus devletler meşruiyet ve özel imtiyaz sorunlarıyla karşılaşmışlardır. Avrupa ülkeleri entegrasyon süresi içerisinde ekonomik, ticari ve parasal güçlerinin büyük bölümünü önce toplulukta sonra Birlik içerisinde paylaşmalarına rağmen aynı metotla siyasal, diplomatik ve askeri egemenliğin paylaşımında hatırı sayılır bir ilerleme kaydedememişlerdir. Bugün hala Avrupa, siyasi ve askeri konularda geçmişte nasılsa o şekilde kalmak isteyen egemen ulusların bir toplamı durumundadır.⁵⁴⁵

---

⁵⁴² Ole Wæver, "Identity, Integration and Security: Solving the Sovereignty Puzzle in EU Studies", *Journal of International Affairs*, 48 2, 1995, Winter, New York, ss.389-431.

⁵⁴³ Gökhan Bacık, *Modern Uluslararası Sistem: Köken, Genişleme ve Nedensellik*, Kaktüs Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 119.

⁵⁴⁴ Rein, *Avrupa Birleşik Devletleri*, s. 317.

⁵⁴⁵ Nicola Gnesotto, "AGSP: Sonuçlar ve Beklentiler", Nicola Gnesotto (ed), *AB Güvenlik ve Savunma Politikası*, Hande Kolçak Köstendil (çev), İstanbul, Tasam Yayınları, 2005, s. 22.

Üye ülkelerin ulusal çıkarları birliğin bütünsel çıkarları içerisinde tamamen ortadan kaybolması söz konusu olmadığı halde bugün Avrupa’da demokratik meşruiyet ulusların siyasal çatıları altında gerçekleşmekte dolayısıyla askeri egemenlik gibi konuların uluslar üstü bir Avrupa organına transferi açıkça kabul edilmemektedir. Bu durum dünya üzerindeki hiçbir ülkenin kaybeden tarafa kullanılan bir oy ile vatandaşlarının hayatlarını tehlikeye atmayacağı gerçeği ile de örtüşmektedir.⁵⁴⁶

Ayrıca, Avrupa’da entegrasyon sürecinin başladığı savaş sonrası yıllardan, 2000 yılına kadar federalizm tartışmaları gündeme gelmemiştir ancak Avrupa’nın güvenlik eksenli genişlemeleri Birliğin geleceği konusunda yeni tartışmaların ortaya çıkmasını ve özellikle siyasi ve askeri konularda egemenlik paylaşımına ilişkin isteksizliklerin artmasına neden olmuştur. 2004 genişlemesi ile 25, son genişleme dalgasıyla 27 üyeli olan, gelecek yıllardaki katılımlarla 28-30 civarında üyeye sahip olması beklenen AB, karar alma ve ortak politika yapma süreçlerinde tıkanma yaşanmaması için, kurumsal reformlarla yapısında değişiklikler yapmayı planlamıştır. Kurucu altı ülke için tasarlanmış kurumlar 27 üyeli bu bağlamda 27 farklı ulusal çıkarlı politika taleplerinin üstesinden gelememektedir. Durmuş Hocoğlu’na göre de, bütün supranasyonal yapılanmaların düşmanı ulus-devlet ve milliyetçiliktir. Avrupalılaşmak ve ulus-devlet karşıt kavramlar olarak belirginleşmektedir. Ulus-devlet, ulus üstüculüğü engellemektedir. Bugün AB yolundaki en önemli hukuki engel ulusal egemenlik kavramıdır.⁵⁴⁷

Nitekim Avrupa’da devletlerin egemenliklerini başkalarıyla paylaşmak istememelerinin nedenlerinden biri; milliyetçilik ve egemenliğin eş veya yakın anlamda algılanması ve kullanılmasıdır. Her iki kavram eş zamanlı olarak Avrupa’da gelişmiştir. Birbirlerinin ya nedeni ya da sonucudurlar, ama iç içedirler. Ulus olabilmek hem bir istenci hem de gerekliliği ifade etmektedir. Günümüzde birçok devlet için ulus olabilmek bir meşruiyet kaynağıdır. Günümüz dünyası ulusların dünyasıdır öyle ki ABD gibi federasyonlar bile kendini ulus olarak nitelendirmeye çalışmaktadır. Böylesi bir sistemde devletlerin ulusal yetkilerini başkalarıyla paylaşmak istememeleri doğaldır. Bunu aşabilmenin yolu ulusal-devleti zayıflatmaktır. Ulusal-devlet ve milliyetçiliği zayıflatmanın çeşitli yolları vardır.

⁵⁴⁶ Gnesotto, “AGSP: Sonuçlar ve Beklentiler”, ss. 22-23.

⁵⁴⁷ Deniz Altınbaş Akgül, “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Egemenlik Sorunu”, *Avrasya Dosyası 11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikası*, İlkbahar 2004, Cilt 10, Sayı 1, ss. 147.

Bunlardan biri azınlıklara çeşitli haklar tanımaktır.⁵⁴⁸ Günümüzde birçok Avrupalı devlet azınlıklara haklar tanıyarak milliyetçiliğin ötesine geçmek istemektedir ancak bu konuda bile büyük isteksizlikler ve tartışmalar devam etmektedir. AB ülkeleri azınlıklarına ilişkin sorunları ülkesel sorunları olarak görmeye devam etmektedirler.

Avrupa devletlerinin egemenlik yetkilerini başkalarıyla paylaşmamasının bir başka nedeni birbirlerine duydukları “güvensizlik” olabilir. Devletler, birbirlerine ya da oluşturulacak üst bir kuruma güvenmemektedirler. Nitekim Avrupa’da ODGP söz konusu olduğunda özellikle Fransızlar ve Almanlar, bir zamanlar “Alman Sorunu” olarak bilinen sorunun çözüldüğünden emin değillerdir. Avrupa’daki anayasal düzenlemelere halkın ve iktidarların verdiği tepki de Avrupalı devletler arasında hala bir güven çıkmazı olduğunun göstergesidir. Ancak Avrupalı devletlerin birbirine olan güvensizliklerinin entegrasyon önünde bir engel olarak tanımlamak doğru değildir. Almanya’nın günümüzde bile kendisinden korktuğu bir gerçektir ama aynı zamanda güvensizlik Avrupa entegrasyonunu oluşturan temel öğedir.

Ayrıca, AB üyeleri henüz birlik çıkarı diye bir şey oluşmadığı için ortak havuzda alınmış kararların kendi ulusal çıkarlarına aykırı olabileceğini düşünebilirler. Hiçbir devlet başkalarının da rol oynadığı bir kararın olumsuz sonuçlarını yaşamak istemez. Bu sebeple kendileriyle beraber başkalarını da yönetmek isterler ama başkaları tarafından yönetilmeye tahammül edemezler. Alınan kararlar tüm devletlerin çıkarlarına hizmet ettiği sürece bir sorun yoktur. Ancak bir devletin çıkarlarına aykırı kararların alınması durumunda birlik içerisinde aykırı sesler yükselir ve soruna yönelik alternatifler bulunmak istenir. Bu durumu aşmanın yolu ortak çıkarlar yaratmaktır. Ancak devletlerin sahip oldukları güç, nitelik ve nicelik bakımından farklılık göstermektedir. Ortak bir çıkar ancak bağımlılığın artırılmasıyla sağlanabilir.

Son olarak, Avrupalı devletler, uluslararası arenada oy kullanırken etkinliklerini azaltmamak için de tek bir birim olma düşüncesini bir kenara bırakmaktadırlar. Özellikle AB’nin Birlikte hareket ettiği konular söz konusu olduğunda ABD, Çin, Rusya gibi büyük güçlerin bir oyuna karşın AB’nin oy kullandığı kurum ve birime göre en az birden fazla oyu vardır. Çoğu zaman bu oy yarışından 28 üyesinin oyuyla galip gelir. Birleşik Avrupa projesi

---

⁵⁴⁸ Daha geniş bilgi için bkz: Erol Kurubaş, *Asimilasyondan Tanınmaya*, Ankara, Asil Yayınları, 2004.

oy dağılımını 28'den 1'e düşüreceği için AB, şimdilik böyle bir düzenleme ile ilgilenmemeyi daha uygun bulur.⁵⁴⁹

b- Dışsal Dinamikler Karşında Avrupa: Huzur İçerisinde Amerikan Gücüne Bağ(ım)lılık

ABD, Avrupa'nın iki büyük dünya savaşından sonra birleşmesi için çok önemli iki katkıda bulunmuştur: NATO ve Marshall Yardımları. Marshall Yardımları, kıtanın yeniden inşasının maliyetini öderken, NATO kıtanın doğu sınırındaki etkin karşıt süper güce rağmen, demokrasinin serbest piyasanın Avrupa'da gelişmesini sağlamış, bir anlamda Avrupa için savunma şemsiye görevi görmüş, böylelikle Avrupa devletleri ekonomik ve ticari konularda entegrasyonu sağlayabilmek için önemli bir avantaj elde etmişlerdir.⁵⁵⁰

Ancak, Avrupa'nın NATO şemsiyesinde güvenliğini sağlaması ve NATO'da askeri yeteneklerinin görece az olmasına bağlı olarak ABD'nin etkisinin daha fazla olması, Soğuk Savaş yıllarında yanı başında Sovyetlerden tehdit algılayan Avrupa'yı Amerikan askeri gücü tarafından korunmaya mecbur bırakmıştır. Soğuk Savaş boyunca ABD'nin askeri güdümüne alışan Avrupa, askeri tasarruflarda bulunarak, ekonomik entegrasyona ağırlık vermiştir. Soğuk Savaş dönemi sonrasında da NATO misyon değiştirmesine rağmen AGSP alanında kendinden beklenen başarıyı gösterememiştir.

AGSP'nin alanında Avrupa'nın başarı göstermemesinin temel nedeni üye devletler arasındaki anlaşmazlıklardır. Avrupacı olarak adlandırılan Fransa, Belçika, Lüksemburg gibi ülkeler NATO'dan bağımsız ayrı bir Avrupa gücü oluşturma çabasındadırlar. Buna karşılık Avrupa'da NATO yanlısı olarak adlandırılan İngiltere, Danimarka gibi kimi devletler, NATO'nun Avrupa güvenlik ve sisteminden soyutlanmasını çıkarlarına uygun görmemektedir.⁵⁵¹

---

⁵⁴⁹ Rein, *Avrupa Birleşik Devletleri*, s. 265.

⁵⁵⁰ Rein, *Avrupa Birleşik Devletleri*, s. 260.

⁵⁵¹ Kamuran Reçber, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Sisteminde NATO Dışlanıyor Mu?", *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 5, Temmuz 2005, Yıl 3, s. 99.

Geleneksel İngiliz AB politikasına rağmen, 1998'in sonlarına doğru Tony Blair, Jacques Chirac'a tarihte benzeri görülmemiş bir teklifte bulunmuştur. Bu teklife göre NATO'dan bağımsız bir Avrupa Birliği savunma kapasitesi oluşturulacaktı. İki lider 60.000 kişilik, çok uzak bölgelere gidebilecek ve bir yıla kadar orada kalabilecek şekilde hareketli bir ordu kurulması konusunda Avrupa'dan destek aldılar. Eğer bu proje gerçekleşseydi AB'nin ABD'ye olan askeri bağımlılığı şüphesiz azalacaktı. Bu girişim Avrupa'nın askeri gücünü ve stratejik bağımsızlığını geliştirmek için ortaya atılan diğer tekliflerin öncüsü olmasına rağmen bugün AB bağımsız bir askeri güç oluşturmaya üç yıl öncekinden daha yatkın değildir.⁵⁵²

Nitekim bugün, çoğu Avrupa ülkesi geniş çapta askeri reform yapmakta zorluk çekmekte, yeterince askeri harcama yapılmadığı için Avrupa silahlı kuvvetlerinin fonksiyonları da gelişmemektedir. Bu nedenle AB, şu anda AGSP kapsamında danışmanlık, komuta, kontrol, istihbarat ve lojistik yetenekler konusunda yetersiz görünmektedir. Bu yetersizliklerle BAB'ın, Avrupa'yı korumak adına yakın zamanda NATO'nun alternatifi olması beklenemez.⁵⁵³ Bu durum da ABD'nin askeri eşgüdümünde, entegrasyonun derinleşmesi anlamına gelir.

Amerikan eşgüdümünde entegrasyon, güç politikası stratejisi olarak işbirliğini seçen Avrupa'nın çatışma bölgelerinde yeterince aktif olamamasına neden olmaktadır. Ancak NATO ve AGSP uyumsuzluklar sebebiyle Avrupalılar, çıkarlarına uygun çatışma bölgelerinde yemeği ABD'nin pişirip kendilerinin bulaşıkları yıkamasından rahatsız değildirler.⁵⁵⁴ Bulaşıkları yıkamak onlar için hem yemekten yemek hem de daha az maliyet ödemek anlamına gelir. Ancak uzun vadede sadece bulaşıkları yıkamak, entegrasyonun ilk başlarında birleştirici unsur olsa da yemek yapmayı bilmeyen Avrupa'nın birleşik bir güç olarak tarih sahnesine çıkmasında çok büyük engel olabilir.

Sonuç olarak 1949'dan beri ABD, ulusal çıkarları açısından hayati öneme sahip Avrupa'yı koruma rolünü NATO kanalıyla gerçekleştirmiştir. Atlantik'in iki yakasında 50 yıldan fazla süredir sadece askeri uzmanlaşma sağlanmamakta ancak kültürel paylaşımlar yapılmaktadır. NATO üzerinde etkin konumda olan ABD ile Avrupa Birliği çıkarları çatıştığı

---

⁵⁵² Kagan, *Cennet ve Güç*, ss. 66-67.

⁵⁵³ Chris Donnelly, "Küreselleşme Bağlamında NATO ve Avrupa Birliğinin Gelecekteki Rollerini", *Birinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri İstanbul, 29-30 Mayıs 2003, Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik*, Ankara, SAREM, 2003, s. 134.

⁵⁵⁴ Reid, *Avrupa Birleşik Devletleri*, s. 260.

zaman müttefikliğin nasıl tanımlanacağı, AGSP'deki NATO ile işbirliği düzenlemelerine rağmen, iki aktör açısından da önemli bir sorunken AB'nin kendi içerisinde henüz ortak bir dış politika (tek seslilik) oluşturamaması hem Avrupa için hem de ABD için önemli bir sorunsaldır. Ancak şu anki görünen durumda Avrupa huzur için Amerikan askeri gücüne bağ(ım)lı kalmaya devam etmeyi tercih etmektedir.

B- AVRUPA GÜCÜ BAĞLAMINDA PRAGMATİK KAVRAMLAR: ULUSLARARASI KURUMLAR, DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI

Amerikan gücünü analiz ederken ABD'nin askeri gücünün sonucu olarak tüm devletlere karşı elinde bir çekiç bulundurduğunu bu nedenle bütün sorunları birer çivi gibi gördüğünü ifade etmiştik. Kagan'a göre, eğer ABD gibi devasa bir askeri güce sahip değilseniz, bir çekiciniz olmadığından, hiçbir şeyin çivi olarak görünmesini istemezsiniz.⁵⁵⁵ Kagan'ın çekiç-çivi benzetmesine tornavida benzetmesiyle karşı çıkan Rehn'e göre, AB siyasi, ekonomik, ticari, mali ve askeri bir dizi dış politika aracı geliştirmiştir. Bu araçların her biri, birer tornavidadır. Bu tornavidalar, "uluslararası kurumlar demokrasi, insan hakları ve uluslararası ilişkilerin barış içerisinde yürütülmesi konularında tavizsiz koşulların parçaları olarak her geçen gün daha fazla kullanılmaktadır."⁵⁵⁶

Devletler, uluslararası politikada genel olarak, zayıf olan yönlerini örtecek, güçlü olan yönlerini ön plana çıkaracak dış politika araçları aramaktadırlar. İki büyük dünya savaşı sırasında oluşturulan uluslararası hukuk kuralları ile uluslararası kurumlar bu anlamda Avrupa'nın elinde önemli bir koz olmuştur. İki büyük dünya savaşına ev sahipliği yapan Avrupa, savaşlardan sonra ortaya çıkan statükonun da koruyuculuğunu yapmakta bunu uluslararası hukuk kurallarının dünya genelinde uygulanmasını sağlayarak güçlendirmektedir. Kuşkusuz askeri açıdan ABD'den daha zayıf ancak ticaret ilişkileri açısından onunla rekabet edebilecek güçte olan bir Avrupa, uluslararası ilişkilerinde ekonomiyi bir güç unsuru olarak ön plana çıkaracak, bunu uluslararası hukuk kuralları ve uluslararası toplum düşüncesiyle sağlamlaştırmaktadır.

---

⁵⁵⁵ Kagan, *Cennet, ve Güç*, s. 40.

⁵⁵⁶ Rehn, *Avrupa'nın Gelecek Sınırları*, s. 179.

Avrupa’da, birleşik bir Avrupa kavramının ciddiyetini göstermek amacıyla karşı-güç savı ya da aynı kuvvete karşı koyan güç savı gibi fikir adları kullanılır.⁵⁵⁷ Bu durumun farkındalığı ile yetersiz askeri kapasiteye sahip Avrupalılar, tek yanlı askeri eylemler gerçekleştirebilecek kapasitede olmadıklarından kendisinin gücünün yetmediğine, gücü yetenin yapmasına izin vermek istemez. Avrupalılar büyük birer askeri güç iken askeri gücün gerekliliğine ve görkemine inanıyorlardı. Ancak güç dengesinin, Avrupa’dan ABD’ye kaymasıyla dünyayı daha zayıf ulusların gözüyle görmeye başlamış ve uluslararası hukuku ve ona bağlılığı güç politikasının önemli bir aracı olarak görmeye başlamıştır. Yasallık Avrupalıların fazlasıyla sahip olduklarına inandıkları bir değerdir. Avrupa bu değeri diğer uluslarla giriştiği jeopolitik mücadelede önemli bir avantaj olarak görür. Bu yasallık Avrupa için diğer güç unsurları yerine kullanılabilecek farklı bir güç unsurudur. Kant’ın ifade ettiği ebedi barış projesi ve onun devamında gelen yasallık Avrupa’nın yeni güç unsurudur. Avrupa’da bu yeni güç unsurunun farkındadır. Nitekim Cooper, “gücü kullanmak için yetki tanıma gücü, gücün kendisine sahip olmak kadar önemli” olduğunu düşünmektedir.⁵⁵⁸ Avrupalılar Irak Savaşından sadece 4 yıl önce -1999 Kosova Krizinde- uluslararası yasallığın BM’den geçtiğine inanmamaktaydılar.⁵⁵⁹ Avrupa 4 yıl öncesinde bu şekilde düşünürken Irak krizinde neden meşruluğun temelini BM Güvenlik Konseyi kararında görmesinin nedeni tartışılmaktadır. Irak Savaşında farklı çıkar hesapları mı Avrupa’nın bu şekilde davranmasına neden olmuştur? Yoksa Avrupa 11 Eylül’den ABD, kadar tehdit algılamamıştır? Günümüzde Avrupa’nın Amerikan gücünden çekindiğini görmemek mümkün değildir ve bu çekinmeye rağmen Avrupa Irak pastasından kendisine de pay istemekte, askeri gücü olmadığı için bunu meşruluğun önemli merkezlerinden biri olarak, ABD’ye yetki ver(meye)erek yapmak istemiştir.

Uluslararası kurumlar ile uluslararası hukuk kuralları Avrupa güç mücadelesinin birer aracı iken bir diğer araçlar demokrasi ve insan haklarıdır. Uluslararası hukuk kurallarını ABD gibi güçlü devletlere kullanan Avrupa, zayıf ve orta büyüklükteki devletlere karşı bir başka normatif unsur, demokrasi ve insan hakları araçlarını kullanmaktadır.

Demokrasi ile insan hakları birbirleriyle ilişkili kavramlar olarak görünmektedir. Nitekim demokrasi ile yönetilen ülkelerin, demokratik kurumlar sayesinde insan haklarına da

---

⁵⁵⁷ Reid, *Avrupa Birleşik Devletleri*, s. 12.

⁵⁵⁸ Robert Cooper, *Ulus-Devletin Çöküşü*, Berrin Karahan (çev), İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2005.

⁵⁵⁹ Dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Irak Savaşı BM de gündeme geldiğinde ABD’yi kanunsuz güç kullandığı için kınamıştı. Ama dört yıl önce Annan insancıl nedenleri yasal geleneklerden üstün tutarak hümanist müdahaleyi onaylamıştı. Kofi A. Annan, “Two Concepts of Sovereignty”, *The Economist*, 18 Eylül 1999.

saygılı olacağı düşünülmektedir. Demokratik ülkelerin genel karakteristiklerine baktığımızda bu ülkelerde iç savaşların daha az yaşandığını ve de birbirleriyle genel olarak savaşmadıklarını, savaş yerine diplomatik faaliyetlerle sorunlarını çözmeye çalıştıklarını görürüz. Bu kurumlardaki karar alıcılar, güvenlik söylemleri yerine özgürlük söylemlerini gerçekleştirirler. Ekonomileri liberal çizgidedir ve azınlık haklarına önem verirler. Bu özelliklerin her biri AB için ayrı ayrı önem taşımaktadır. Kuruluşundan bu yana Avrupa Toplulukları, kendi bünyelerine sadece demokratik ülkelerin katılabileceğini kesin bir tavırla belirtmişlerdir.⁵⁶⁰ Merkezi ve Orta Avrupa ülkelerinin adaylıklarının söz konusu olması ile insan haklarına saygı birliğe girmenin ön koşullarından biri olmuştur. Komşuluk Politikası ile de komşu ülkelerinin demokratik yapılanmaya geçmelerine destek olmaya çalışmaktadır.

AB'nin üyelik perspektifinde neden demokratik koşulluk aradığımızı sorduğumuzda öncelikle karşımıza savaş olgusu çıkar. Savaş olgusunun sonlandırılması AB'nin felsefesinde yatan bir olgudur. Kendileri savaş tecrübesini en ağır biçimde yaşamış ve savaş sonrasında başat gücünü kaybetmiş ülkelerdir. Üye olacak ülkelerin de sorunlarını savaşarak değil, diplomasi aracılığı ile çözmelerini beklerler. Çünkü demokratik kurumların birbirleriyle iletişim kurması, demokratik olmayan kurumlarla iletişim kurulmasından daha kolaydır. Çünkü bu ülkelerde hukuk üstünlüğü ilke olarak benimsenmiştir, kurallar şahıs otoritesine bağlı olarak değişemez. Bir entegrasyon sürecinde iletişimin oldukça önemli bir faktör olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda hiç şüphesiz demokratiklik oldukça önemli bir koşul haline gelecektir.

Karar alıcıların güvenlik söylemlerini sık sık dillendirmemeleri ise ülkenin askeri potansiyelden çok ekonomik potansiyeline önem verdiğinin göstergesidir. AB ekonomik nitelikli bir örgüttür ve aday ülkelerden ekonomilerini AB seviyesine yaklaştırmaları beklenir. Günümüzde bu koşulu sağlamak liberal bir ekonomi ile mümkün olur. Diktatörlükle yönetilen ülkelerde liberal ekonomiyi görmek mümkün değildir. Bu ülkeler genelde dışa kapalı bir ekonomik model benimserler. Ayrıca Avrupa Birliğinde şuan “serbest piyasa” supranasyonel niteliktedir. Üye olacak ülkenin serbest piyasaya uyum sağlayabilmesi açısından da ekonomisinin liberal nitelikte olması da önem kazanmaktadır. Kısaca demokrasi söylemi Avrupa için öncelikle güvenlik politikasının bir aracı daha sonrasında ticaret ilişkilerinin gelişimi için önemli bir fonksiyondur.

---

⁵⁶⁰ Tolga Bilener, “AB'nin Azınlık Hakları Anlayışı ve AB'ye Bütünleşme Sürecinde Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri”, Beril Dedeoğlu (der) *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, İstanbul, Boyut Kitapları, 2003, s. 178.

AB'nin bütün ekonomik başarı ve dürtüleri bir yana Avrupa'yı bir arada tutan bir diğer unsur değersel itkilidir. Bu değersel itkilerin başında hümanizm gelmekte idi ve bu nedenle entegrasyonun hem dikey hem de yatay sürecinde ekonomik kriterlerle Birlikte hümanist ikilere oldukça önem verilmiştir. Avrupa entegrasyon sürecinde insan hakları, siyasal bütünleşmeye paralel olarak gelişmiştir. Topluluğa aday olacak ülkeler açısından Kopenhag Kriterleri ile somutlaşan insan hakları ve demokrasi konularının Balkanlarda ortaya çıkan etnik ayrılıkçı hareketlerde ve Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde Sovyet Bloğunun dağılması ile ortaya çıkan milliyetçilik akımlarının etkisinin azaltılmasında işlevsel olması beklenmiştir. Kopenhag Kriterlerinin diğer kanadı olan bir piyasa ekonomisinin ve rekabet gücünün varlığı gibi ekonomik kriterlerle ise bu coğrafya ülkelerinin tekrar komünist ekonomik sisteme dönmeleri engellemek istenmiştir.

Soğuk Savaş dönemi boyunca sınırlı olan Doğu Avrupa ile ilişkiler Soğuk Savaşın sona ermesi ile gelişmeye başlamıştır. Soğuk Savaş döneminde AET üyesi devletler, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile AET-COMECON Ticaret Antlaşmasını geri çevirerek, Sovyetler Birliğinin bölge üzerindeki egemenliğini meşrulaştırmak istememiş, 1980'li yıllardan sonra iki taraf arasındaki ilişkilerde yakınlaşmalar oluşmuştur. Bu dönem boyunca Avrupalı devletler Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile yapılacak ticari antlaşmalara ön koşul olarak insan haklarının ve demokrasinin korunması ve geliştirilmesi koşulunu koymuşlardır.⁵⁶¹

Avrupa Birliğinin üyelik politikasında göz önünde bulundurduğu bir diğer kriter aday ülkenin bünyesinde barındırdığı azınlıklara ne kadar ve ne tür haklar verdiğidir. Birlik ülkeleri azınlıklarına geniş haklar tanıdıkları gibi aday ülkelerden de geniş haklar tanınmasını beklemektedir. AB'nin azınlıklara geniş haklar tanınmasının ön koşul haline gelmesinin dışsal nedeni Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin çok etnili bir yapıya sahip olmasıdır. AB bölgedeki etnik sorunların içine çekilmek istememekte ve azınlık sorunlarını çözmüş ülkelerle müzakerelere başlamak istemektedir.

İçsel neden ise, “egemenlik paylaşımı” ilkesiyle doğrudan ilgilidir. AB'de bir egemenlik paylaşımı sorunu olduğunu ve üye ülkelerin egemenliklerinin bir kısmını üst bir

---

⁵⁶¹ Gaetano Pentassuglia, “The EU and Protection of Minorities: The Case of Eastern Europe”, European Journal of International Law, Cilt 12, No 1, s. 9'dan aktaran, Bilener, “AB'nin Azınlık Hakları Anlayışı ve AB'ye Bütünleşme Sürecinde Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri”, s. 178.

mercide diğ er ülkelerle paylaşma konusunda isteksizdirler. Egemenlik yetkilerini paylaşmak istememelerinin nedeni, bu ülkelerin birçoğ unda hala milli egemenlik kavramının önemli nitelikte olmasıdır. Öyleyse yapılacak şey milli egemenlikleri zayıflatmaktır. Milli egemenlikleri zayıflatmanın en iyi yollarından biri ise, azınlıklara geniş haklar tanınmasıdır.

Her ne kadar teorik olarak azınlık hakları devletin üniter yapısını güçlendiriyormuş gibi görünse de uygulama da bu hakların tanınması devletlerin üniter yapısını zayıflatmaktadır. Avrupa'da azınlıklara haklar tanınarak bu ülkelerin üniter yapıları zayıflatılmak istenmektedir Azınlıklarına geniş haklar tanıyan AB devletlerinin, egemenlik konusundaki kıskançlıkları azalacak ve bu ülkeler arasında ve siyasal bütünleşmeye daha kolay ulaşılacaktır. Ayrıca bu durumda Avrupa kimliği olgusu da güçlenebilecektir. Çünkü azınlıklarına haklar tanımayan Avrupa'da ulusal kimlikler ortaya çıkacak belki de Avrupalılık kimliği oluşamayacaktır. Ancak çok kimlikli bir Avrupa'da bir üst kimlik olarak Avrupa kimliği inşa edilebilecektir.

C- İŞBİRLİKÇİ GÜÇ POLİTİKALARININ STRATEJİLERİ

1-Karşılıklı Bağımlılığın Artırılması

Avrupa'da işbirlikçi güç mücadelesini etkin kılmamanın en önemli stratejisi üye devletler arasında karşılıklı bağımlılığı artırmaktır. Karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisinde devletlerin ulusal egemenliklerini ortak ve işlevsel bir egemenliğ e dönüştürmeleri ve bu çerçevede uluslar üstü bir yapı oluşturmaları gerekir.⁵⁶² Bu bağlamda karşılıklı bağımlılık entegrasyonun ön koşuludur.

Üye devletler arasında ekonomik anlamda karşılıklı bağımlılığı artırmak devletlerin belirli alanlarda uzmanlaşmaya gitmeleri, rekabet politikalarına hız vermeleriyle sağlanabilir. Siyasi olarak bağımlılık ise, artan kurumsallaşma (anlaşmalar), siyasi taahhütler ile sağlanacaktır. Nitekim Avrupa'da karşılıklı bağımlılık ilişkileri Roma Antlaşması ile düzenlenmiş, antlaşma üye devletlerin ortak çıkarlarını tanımlayıp faaliyet alanlarında bir işbirliği kurulmasını öngörmüştür. İlişkiler geliştikçe siyasal ve hukuksal bağımlılıklar da artmıştır. Bu bağlamda üyeler arasında 1987 yılında Tek Senet düzenlenerek bir koordinasyon

⁵⁶² Beril Dedeoğ lu, "Avrupa'da Siyasal Bütünleşme: 'Birlik Modelinin Yeniden Düzenlenmesi'", *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar*, Faruk Sönmezoğ lu (der), İstanbul, DER Yayınları, 1998, s. 355.

sağlanmaya çalışılmış bu şekilde bağımlı ilişkilerin uyumlaşması esas alınmıştır. Karışıklıklı bağımlılık artıkça işbirliğinin derecesi de artmış sonuçta Avrupa Birliği'ini oluşturan Maastricht Antlaşması imza edilmiştir.⁵⁶³

Avrupa devletleri küreselleşen ve karşılıklı bağımlılığın arttığı dünyada, yalnız kendi içlerinde değil üçüncü ülkelerle de bağımlılık ilişkilerini artırma eğilimindedir. Komşuluk politikası karşılıklı bağımlılığın artırıldığı önemli bir alandır. Komşuluk politikası ilişkisinde bulunduğu ülkeler dışında ekonomik ve sosyal kalkınmalarını desteklediği uzak bölgelere de çevrenin korunması ve doğal kaynakların etkin kullanımı konusunda destek olarak bu bölgelerin kendisine bağımlı olmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla Avrupa ülkeleri eski sömürgeleri ile olan tarihsel bağlarını karşılıklı bağımlılığa dönüştürerek bölgeye yönelik güç mücadelelerinde çarpan etkisi yaratmaya çalışmaktadırlar.

Avrupa bu ülkelerle 1963 yılında imzalanan Yaounde ve daha sonra 1975'te başlayarak dönemsel olarak yenilenen Lome Sözleşmeleri ile çevre konularına dikkat çekerek, IV. Lome Sözleşmesinde olduğu gibi, kalkınmaya yönelik ekonomik amaçlar, çevrenin akılcı kullanımı, doğal ve insani kaynakların geliştirilmesi arasında sürdürülebilir bir denge olması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda AB, söz konusu ülkelerle doğal mirası korumaya ilişkin işbirliği ve karşılıklı sorumluluk içerisinde olacağını belirtmiştir. Latin Amerika ülkeleriyle de benzer şekilde “Tropikal Ormanlar için Eylem Programı” hazırlamıştır.⁵⁶⁴

Avrupa'yı bu bölgelerle ilgilenmesini sağlayan tek etken bölgenin kendisine bağımlı kalmasını sağlamak değildir. Bölge ülkelerinin özellikle ekonomik konularda AB'ye ihtiyacı olduğu kadar, AB'nin de bu ülkelere ihtiyacı bir başka ifadeyle bağımlılığı vardır. Çünkü 1990'lı yıllarda AB ve ABD'nin de önem verdiği biyoteknoloji sektörü için temel hammadde bu bölgede bulunmaktadır.⁵⁶⁵ Bu bağlamda bu yüzyılda emperyalist politikaların yerini bağımlılık politikalarının aldığı söyleyebiliriz ancak emperyalizm bağımlılıktan farklı olarak işbirliği süreçlerine değil çatışma süreçlerine katkıda bulunmaktadır.

---

⁵⁶³ Dedeoğlu, “Avrupa’da Siyasal Bütünleşme: Birlik Modelinin Yeniden Düzenlenmesi”, s. 357.

⁵⁶⁴ Selcan Serdaroğlu, “Avrupa Bütünleşmesine Katkıda Bulunan Bir Faktör Olarak Çevre Politikası, Beril Dedeoğlu(der), *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, İstanbul, Boyut Kitapları, 2003, s.319.

⁵⁶⁵ Serdaroğlu, “Avrupa Bütünleşmesine Katkıda Bulunan Bir Faktör Olarak Çevre Politikası”, s. 319.

Avrupa'nın bağımlı olduğu bölgelerde kullandığı en büyük araç ise, ekonomik yardımlardır. Avrupa'nın üçüncü ülkelere karşı yaptığı dış yardımlar diğer büyük güçlerden çok daha etkilidir. Avrupa'nın yaptığı para yardımı hem daha çoktur hem de bu yardımlar oldukça geniş bir alana yayılmıştır. Yardımların iki yüzü vardır: bunlardan biri etki oluşturmak diğeri ise yumuşak güvenlik ağı sağlamaktır. Temel eğilim yardımları eski sömürgelere yöneltmek iken Avrupa devletleri buradaki etkilerini zorlama ile değil ikna ile devam ettirmek isterler. Benzer şekilde Avrupalılar, 2003 yılında üçüncü ülkelere karşı yaklaşık 36,5 milyar dolar yardımda bulunurken bu yaptıkları dış yardımları ulusal savunmanın başka bir şekli olduğunu düşünerek “yumuşak güvenlik” olarak görmüştür. Sonuç olarak yardım almak isteyen ülke, yardımın devamını sağlamak amacıyla, yardım eden ülke belli bir siyasi görüşü kabul ettirmek istediğinde genellikle onun görüşüne kulak vermek zorunda kalırlar,⁵⁶⁶ böylelikle bağımlılık ilişkisi içerisinde bu ülkelerle güvenlik ağı sağlanmış olur.

2- Bir Güç Unsuru Olarak Ortak Kimliğin İnşası

Bir coğrafi ad olarak Avrupa, Hıristiyanlığın Avrupa'da yayılmasıyla ortak bir kimliği inşa etmeye başlamış ancak ulus-devlet olgusunun Avrupa'da yeşermesi ile Avrupalılık kimliği zayıflamıştır. İmparatorluklar döneminde mezhep farklılıklarına istinaden savaşlar yaşanmıştır ancak asıl kırılma ulus-devlet olgusunun ortaya çıkmasıyla meydana gelmiştir. Bu bağlamda ulus-devlet olgusunun ortaya çıktığı 1789 Fransız İhtilali'nden iki büyük dünya savaşına kadar ulus-devlet düzeyinde savaşlar yaşanmış bu süreç içerisinde savaşların ve milliyetçilik akımının etkisiyle İngilizler Fransızlardan, Fransızlar Almanlardan nefret eder olmuştur. İki büyük dünya savaşına neden olan milliyetçilik akımının zararlarının Avrupa'da görülmesiyle, Avrupa'da modern dönem sona erme sürecine girmiştir. Post modern bir yapılanma olan Avrupa Birliği günümüzde ulus-devlet milliyetçiliğinden Avrupa milliyetçiliğine geçiş yapmak istemekte bu bağlamda ortak bir Avrupa kimliğinin inşası için çabalamaktadır.

Ortak kimliğin inşası için bir takım veriler sunulmaktadır. Örneğin Avrupa'daki entegrasyon, Haçlı Savaşlarına kadar dayandırılarak din üzerine vurgu yapılır. Bu bağlamda 27 Avrupa ülkesini bir araya getiren olgu aynı dinin paylaşılmasıdır. Ancak bu tez

---

⁵⁶⁶ Reid, *Avrupa Birleşik Devletleri*, s. 268.

çürütülmeye oldukça elverişlidir. Nitekim Aydınlanma ile Avrupa’da dinin gücünün zayıfladığı ve bu kapsamda mezhep savaşlarının sona erdiği göz ardı edilir. Bir diğer kriter olarak gösterilen toprak ise, Avrupa’nın sınırlarını belirleyen kesin çizgiler (okyanuslar) olmadığı için kimliğin oluşumu etkileyebilecek bir faktör olarak ele alınmamalıdır.

Avrupa’da ortak kimliği sağlayan öge din ve toprak değilken kimliksel bazda bir arada tutan unsur paylaşılan değerlerdir. Avrupa, demokrasinin, insan haklarının savaşın olduğu gibi sürekli barışın doğduğu yerdir. Bu kapsamda olgunlaşmış demokrasilerin birçoğunu merkezinde barındırır. Kendi kimliğinin oluşumunda çoğu zaman, demokrasiye, sürekli barışa ve insan haklarına vurgu yapılır. AB’nin benzerlik ve farklılıklar üzerinden kurduğu kimlik, üçüncü ülkelere karşı farklı ilişkiler kurulmasına neden olmuştur. “AB’nin ürettiği Avrupa kimliği özünde dışlayıcı olan Avrupalılık anlayışı ile özünde kapsayıcı olan demokratik ve kapitalist kimliklerini bir araya getiren melez bir kimliktir.”⁵⁶⁷

Ancak Avrupa’yı bir araya getiren bir diğer unsur ortak çıkarlar ve ortak tehditlerdir. Soğuk Savaş dönemi boyunca Sovyetlerden algılanan tehdit ABD ile ortak kimliğin inşasına neden olmuş ve iki aktör arasında işbirliği sağlanmıştır. Soğuk Savaş sonrasında ise ABD’nin anti barışçıl politikaları bu sefer Avrupa’nın ABD’den uzaklaşmasına ve Amerikalıları ötekileştirmelerine neden olmuştur. Bu bağlamda, Avrupalıların en büyük korkusu ABD üzerindeki kendi kontrollerini kaybetmek dolayısıyla dünya üzerindeki meseleleri yönlendirme becerisinden yoksun kalmaktır. ABD, Avrupa’yı iki büyük dünya savaşından sonra kendisine sistematik olarak bağımlı hale getirmiştir.⁵⁶⁸

Reid’e göre, Avrupa’yı birleştiren en temel unsur ABD karşıtlığıdır. Irak Hareketinden sonra 2003 yazında yapılan kamuoyu yoklamalarına göre, Avrupalıların %70’inden fazlası AB’nin bir süper güç olmasını desteklemektedir. Bu desteklemenin temel nedeni, ABD’ye karşı duyulan hoşnutsuzluktur. Avrupalıların hoşnutsuz olduğu şey, Amerikalıların dış dünyada yaşanan sorunlara karşı oldukça duyarsız olmalarına rağmen, bu ulusun bu dış dünyanın büyük kısmına hükmedebilecek zenginliğe ve güce sahip olmasıdır. Nitekim Fransız Parlamenter Noel Mamere büyük ses getiren kitabında “Güç ile aptallığın bu bileşimi karşısında, düpedüz Amerikan karşıtı olmak yerinde bir tutum” ifadesini kullanmıştır. ABD

---

⁵⁶⁷ Bahar Rumelili, “Avrupa Birliği ve Bölgesel İtilafların Çözümü”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 4, Sayı 16, Kış 2007, s. 52.

⁵⁶⁸ Kagan, *Cennet ve Güç*, ss. 28-29.

ile yaşanan anlaşmazlıklar Avrupalıların birbirine daha da yakınlaşmasına, kendi aralarında daha güçlü bir birlik arayışına teşvik etmiş, ABD'nin artık kıtanın hamisi olmayıp, tam aksine potansiyel bir tehdit olarak algılanmasını sağlamıştır.⁵⁶⁹ Özellikle son dönem Amerikan başkanlarının Ortadoğu'da ve dünyanın diğer geri kalmış bölgelerinde yürüttüğü emperyalist politikalar 11 Eylül sonrasının başlangıcında Atlantik'in iki yakasını bir araya getirmiş gibi görünse de giderek artan Amerikan tek yanlılığı Avrupa'da ortak bir kimlik oluşmasına katkıda bulunmuştur. Ancak Amerikan karşıtlığının geleneksel Fransız politikalarının önemli bir unsuru olduğunu düşündüğümüzde ve Doğu Avrupa'nın Amerikan yanlısı tavırlarını göz önünde bulundurduğumuzda ABD karşıtlığının Avrupa'yı bölen bir unsur olduğunu da söyleyebiliriz. Bu ikilem içerisinde ortak kimlik inşası sürecinin Amerikan karşıtlığının Avrupa'nın tamamını birleştiren bir unsur olduğunu söyleyemeyiz.

Ancak, ortak kimliğin inşası Avrupa'da egemenlik paylaşımı sorununun çözümünün sağlanmasına yardımcı olacaktır. Bu bağlamda Avrupalılar, ortak kimlik inşasını Avrupa Birleşik Devletleri'ne dayanan güç mücadelesinin önemli bir stratejisi olarak işlevsellik kazandırdıkları oranda başarılı olacaklardır. Avrupa entegrasyon süreci devam ettikçe, her bir üye devletin sahip olduğu kimlik de küçülecektir. Ulus devlet kimliklerinin küçülmesi Amerikan karşıtlığı ile değil de Avrupa'da işbirliğinin genişleyip derinleşmesi ile mümkün olabilir. Karşılıklı yaratılan kurumlar, iletişimin artması Avrupa ulus devletleri arasındaki yabancılaşmayı azaltarak ortak kimlik inşasını sağlayabilir. Avrupa'da milli kimlik duygusu hepsinin olmasa bile çoğunluğun Avrupa uğruna canlarını feda edebilecek bir ruhla donatılacak kadar güçlü olduğu zaman Avrupa Birleşik Devletleri gerçek anlamda oluşacaktır.⁵⁷⁰

IV- AVRUPA'DA BÜTÜNLEŞMENİN RASYONELLİĞİ VE GÜÇ ARAYIŞI

Avrupa Birliği kendi deneyimlerini yansıtarak, Avrupa'nın dış siyasetini çok yanlılık ilkesi etrafında, bölgesel ve küresel anlaşma ve kurumlar etrafında inşa etmiştir. Avrupa entegrasyonu, Avrupa'da bir başka savaşı önlemiş ve Avrupa uluslarına dünya sahnesinde yeniden itibar kazandırmıştır.⁵⁷¹ Avrupa'da eski güç politikası sisteminin geçmişte kaldığı ve uluslararası ilişkilerde barışı korumak için yeni bir sistem geliştirilmesi gerektiği yönünde

⁵⁶⁹ Reid, *Avrupa Birleşik Devletleri*, ss. 22,34,41.

⁵⁷⁰ Anthony Smith, *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*, Derya Kömürcü (çev), İstanbul, Everest Yayınları, 2002.

⁵⁷¹ Rein, *Avrupa Birleşik Devletleri*, s. 270.

istençler vardır. Ancak şu anda sistemi çıkarları doğrultusunda oluşturan, geliştiren ve değiştirebilen tek güç ABD'dir ve o içinde askeri gücün en önemli unsur olduğu bir sistemi geliştirmiş, hala başka türlü bir sisteme geçiş yapılamamıştır.

Ayrıca uluslararası arenada askeri gücü görece zayıf olan devlet, diplomasi yeteneğini ön plana çıkararak daha fazla etki elde etmeye çalışır. Ancak askeri açıdan yetersiz olan bir devletin yeteneği, diplomatik başarısının da önüne geçebilir. Nitekim Kosova Krizinde Avrupa ekonomik gücüne ve politik birlik konusunda başardığı birçok şeye rağmen, onun askeri başarısızlığı diplomatik alana da yansımış, nitekim ABD Avrupa'dan çok daha fazla şey elde etmiştir. Bir başka ifadeyle Avrupa'nın refah düzeyi ve yumuşak gücü onun Kosova'da çıkarlarını gerçekleştirmesinde Amerika'nın askeri gücü kadar etkili olamamıştır. Bu açıdan Avrupa'nın askeri gücü tamamen dışlayıp "cennet"te yaşamayı tercih etmesi rasyonel bir politika olarak görünmemektedir.

Ancak Avrupa'da güvenliği sağlayan elementlerin aynı zamanda Avrupa için önemli güç unsuru olduğunu da kabul etmek gerekir. Nitekim Avrupa içerisinde güvenliği sağlamak adına entegrasyonun kendisi başlı başına bir güç unsuru iken, Komşuluk Politikası kapsamında üçüncü ülkelerle gerçekleştirilen işbirliği politikaları da üçüncü ülkelere yönelik geliştirilen ve Avrupa'nın refah içerisinde yaşamasına katkıda bulunan güç politikalarıdır. Bir başka ifade ile Avrupa entegrasyon süreci, kendi güvenlik sistemini oluşturma bakımından güvenlik sorunsalının birinci yönünü oluştururken, Doğu Bloku'nun yıkılışı ile ortaya çıkan yeni komşu devletlerle bütünleşme ile diğer çevre ülkelerle yürütülen komşuluk politikası güvenlik sorunsalına çözümmüş gibi görünmektedir.

Batı Avrupa, güvenlik tehdidine ilişkin sorunlardan dolayı Soğuk Savaş sonlarına doğru doğusunda yer alan Avrupalı komşularının siyasal çözümlerinin maliyetini tek başına karşılama eğilimi göstermiştir. Bu eğilimle doğuyu genellikle sorunlu gören Batı Avrupa'nın bu bölgedeki siyasal, iktisadi ve toplumsal yapıları kendi normlarına ve özelliklerine göre tanımlaması ve uzun vadede bu perspektiften yönlendirerek, AB'ye üye olarak kabul etmesi birçok kişi tarafından eleştirilse de⁵⁷² bu politika AB'nin Avrupa'da güvenlik ve güç ikilemini daha kolay aşmasını sağlayacaktır.

---

⁵⁷² Erban Büyükkakıncı, "Avrupa Birliği- Rusya İlişkilerinde Güvenlik Sorunsalı", Beril Dedeoğlu(der), *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, İstanbul, Boyut Kitapları, 2003, s. 331.

V- AVRUPA'NIN GELECEKTEKİ GÜCÜNÜN NİTELİLİĞİ

Avrupa Topluluğunun geleceği işbirliği teorilerinin geleceği açısından önemli bir test alanıdır. Bugün Avrupa Birliği demek ortak güç, ortak zenginlik ve ortak nüfuz projeksiyonu demektir. Bir başka ifade ile Avrupa'nın entegrasyon politikası, güç politikasının da post-modern çatışmayı dışlayıp işbirliğini ön plana çıkaran post-modern bir stratejidir. Eğer eğilim Avrupa entegrasyonunun zayıflığına ya da tersine bir durumla ilerlerse, neorealist kuramcılarının tezleri doğrulanmış olacaktır. Ancak bu süreç devam ederse neoliberaler görüşlerini destekleyebilmek için bir alana sahip olacaklardır.⁵⁷³

Huntington, Avrupa entegrasyonunun Amerikan hegemonyasına karşı tek ve en önemli hareket olacağını ifade etmektedir.⁵⁷⁴ Ancak Avrupa tarih sahnesine henüz böyle bir güçle çıkmamıştır. Gerçekten Avrupalı devletler ekonomik ve politik alanda mucizeler yarattılar. Nitekim ekonomik entegrasyonunu tamamlamış Avrupa, birinci sınıf bir ekonomik güç olarak ortaya çıktı. Kendini ABD ve Asya ekonomileri ile eşit şartlarda uluslararası finans ve ticaret yapabilir hale getirdi. Eğer Avrupa Ortak Güvenlik ve Dış Politika hedefini başarı ile gerçekleştirseydi/ gerçekleştirirse ya da ABD Soğuk Savaş sonrası sistemde askeri gücü değil de ekonomik gücü ön plana çıkarsaydı Avrupa devletleri günümüz dünyasında en az ABD kadar etkili ve güçlü bir yapıya sahip olabilirdi/ olabilir.⁵⁷⁵ Ancak Soğuk Savaş sonrası beklenenin aksine askeri güç önemini kaybetmedi böylece Avrupalılar da ekonomik gücün hiçbir zaman askeri gücü ikame edemeyeceğini anlamış oldular, tıpkı Sovyetlerin askeri gücün ekonomik gücü ikame edemeyeceğini anladığı gibi. Bu bağlamda bugün ekonomik açıdan, ABD'nin en ciddi rakibi olan Avrupa'nın siyasi açıdan da rakip olabilmesi için güç unsurlarının bütününe ulaşması gerekmektedir. Bunun için, askeri ve siyasi alanlarda da entegrasyonun tamamlanması gerekir.

Avrupa yalnızca BM, çok taraflılık, uluslararası hukuk gibi uluslararası toplum kurallarıyla Irak, Afganistan gibi bölgelerde aktif olamayacağını farkına varmalıdır. Uluslararası toplum düşüncesi her ne kadar meşruiyet kapsamında Avrupa'ya güç kazandırsa da birlik, bu tarz bir politika ile siyasi entegrasyon süresini tamamlayamaz bu nedenle Avrupa özellikle istihbarat paylaşımı, terörizm ve uluslararası suçlarla ilgili kaynak akışının kontrolü

⁵⁷³ Dawid A. Baldwin, "Neoliberalism, Neorealism and World Politics", s. 5.

⁵⁷⁴ Samuel P. Huntington, "The Lonely Superpower" Foreign Affairs 78, Mart Nisan 1999, ss. 35-49'dan aktaran, Kagan, *Cennet ve Güç*, s.30.

⁵⁷⁵ Kagan, *Cennet ve Güç*, s. 31.

ve Avrupa alanı içindeki adli sistemlerin uyumlaştırılması konularında ilerleme sağlamalıdır.⁵⁷⁶

Birleşik ve güçlü bir Avrupa'nın ortaya çıkabilmesi için Avrupa'nın hem askeri hem de ekonomik güç unsurlarına sahip olması gerekmektedir. Solana'ya göre günümüz uluslararası sistemi yapısı gereğiyle dünyadaki krizleri sadece askeri boyutlarıyla ele almak ya da tam tersi bir politikayla çatışma kaynaklarını azaltıp, dünyaya barışı getirmek için sadece ticaret ve ekonomiye yönelmek sonuçsuz yaklaşımlardır.⁵⁷⁷ Ekonomik açıdan zaten dünyanın en gelişmiş aktörlerinden biri olan AB'nin hegemon güç olabilmek için aynı güce dış güvenlik ve savunma alanında sahip olması gerekir.

Bu bağlamda Avrupa devletlerinin askeri güç anlamında nihai amacı NATO ile işbirliği içerisinde ama ABD'den bağımsız bir askeri güç oluşturmaktır. Avrupa bu amaçla ortak dış politika ve güvenlik politikasını uzun dönem stratejileri arasına yerleştirmiştir. Avrupa'nın bu yapılanma ile sadece NATO üyesi devletlerle değil NATO'ya üye olmayan devletler de ilişki içerisinde bulunması beklenen bir durumdur.⁵⁷⁸ Geçtiğimiz yıllarda Avrupa askeri gücü NATO ile beraber bir anlamda ABD'ye bağımlı hareket etmiştir. Bu dönem içerisinde de AB, ABD'nin katılmayacağı askeri operasyonları başarılı şekilde yürütecek kapasiteye sahip olamamıştır. ABD bu dönem içerisinde Balkanlarda olduğu gibi işler yolunda gitmediğinde Avrupa'yı kurtaran bir misyon üstlenmiştir.⁵⁷⁹ Avrupa'ya ABD tarafından biçilen misyon, Avrupa çevresinde çıkacak küçük çatışmalar ile uzak bölgelerde tartışmalara yol açan barış koruma görevlileri gibi ortaya çıkmasını sağlamaktır.⁵⁸⁰

Askeri anlamda Avrupa'nın en büyük askeri dayanağı olan NATO, Soğuk Savaş'tan sonra böyle büyük ve organize olan askeri bir gücün yeni hedefi ne olacak sorusuna yanıt aramaktadır. Avrupa bütünleşmesinin güvenlik ve savunma nüanslarının siyasi amacının tam olarak ne olduğu konusundaki anlaşmazlık ve fikir ayrılıkları, Avrupa askeri açıdan kendine yetebilen bir güç olabilecek mi sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda birleşmiş bir

---

⁵⁷⁶ Gnesotto, "AGSP: Sonuçlar ve Beklentiler", s. 25.

⁵⁷⁷ Solana, "önsöz", s. 11

⁵⁷⁸ AB Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Javier Solana, bir konuşmasında " Bir yandan AB'nin NATO'yla ilişkisinin ne şekilde yerleşeceğini, diğer yandan da AB ile NATO üyesi olmayan diğer ülkeler arasındaki ilişkinin nasıl gelişeceğini göreceğiz" ifadesini kullanarak, Avrupa askeri gücünün yalnızca NATO ile görüşmeler yapmayacağını ima etmiştir. Aktaran, Kissenger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, s. 48.

⁵⁷⁹ Kissenger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, ss. 48-49.

⁵⁸⁰ Kissenger, *Amerika'nın Dış Politika'ya ihtiyacı Var mı?*, s. 49.

Avrupa'nın birleşmiş bir askeri güce de ihtiyacı olduğunu belirtmek, kısmen ekonomik entegrasyonunu tamamlamış küresel etkinlik sağlamaya çalışan AB'nin en önemli ikinci ideali olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu birlikteliği oluşturmaya çalışan AB, BM'nin emri altında Afrika'da ilk bağımsız operasyonunu düzenledi. Aynı zamanda Balkanlarda özellikle Bosna'da sorumluluklarını yerine getirmeye devam ederken 2004'ün ikinci yarısında NATO'nun Bosna'da İstikrar Gücü Operasyonlarını devralmaya hazırlandı. Bütün bu idealist çalışmalar Avrupa'nın ortak güvenlik anlamında kendine yetebilecek bir potansiyele sahip olmaya çalışmasına, yetersiz fakat önem arz eden çalışmalarına verilebilecek birkaç örnektir.

Sonuç olarak, AB'nin genişlemesi, ortak ekonomi ve tarım politikalarının revizyonu, ulus-üstü güce karşı ulusal özerklik sorunu, büyük Avrupa devletleri ile küçükler arasındaki dengesizlik, anayasal sorunlar Avrupa'nın entegrasyon sürecindeki en büyük sorunlardı ve bu sorunların bir kısmını Avrupa aşmayı başarmıştır. Her bir aşılan sorun Avrupa'nın birleşmiş olara güçlenmesi anlamına gelmektedir. Ancak Avrupalılar klasik güç tanımlamalarının en temel unsuru olan askeri yetenek ve kapasite konusunda geçmişlerindeki başarıyı gösterememektedir. Öte yandan Avrupalılar yumuşak güç unsurları açısından oldukça başarılı bir çizgi çizmektedirler. İnsan haklarını, demokrasiyi amaç edinmiş gibi görünen Avrupa, özellikle son dönemlerdeki (ortak) dış politika çıktılarıyla, cazibesini arttırma niyetindedir.

SONUÇ

Bu çalışmada uluslararası politikada güç kavramını ve güce ilişkin alternatif stratejileri ABD ve AB örnekleriyle incelemeye çalıştık. Uluslararası politikanın birçok kişi tarafından güç mücadelesi olarak tanımlanması ve kavramın uluslararası ilişkilerin temel kavramlarından biri olması ancak temel olduğu kadar ne olduğu konusunda tartışmalar yaratması, kavramın disiplin açısından önemini ortaya koymuştur.

Kavrama ilişkin sorunlar mevcut olsa da güç genel olarak, bir devlete aksi taktirde yaptırılmayacağı bir şeyi yaptırabilme yeteneği ve devletin sahip olduğu kapasite toplamı olarak görülmektedir. Uluslararası politikada güce ilişkin temel problemlerden biri, onun unsurları ile aynı şeymiş gibi ele almasından kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada güç ve unsurlarının farklı şeyler olduğunu, gücün bir bütün; unsurlarının ise, o bütünü oluşturan ayrı elemanlar olduğunu belirttik. Bu bağlamda uluslararası arenada bütün aktörler güce sahiptir. Ancak onlar arasında hiyerarşi yaratan şey, sahip oldukları unsurların nitelik ve niceliği ile ilgilidir. Sonuçta kavram, uluslararası politikanın diğer önemli iki kavramı “güvenlik” ve “etki” ile ilgilidir. Bir devletin güvenliğini sağladığı her türlü araç aynı zamanda bir güç unsuruyken benzer şekilde dış politikasında elde ettiği başarılı sonuçlar ve diğer devletlerin davranışlarını değiştirebilme yeteneği de mutlaka sahip olduğu bir güç unsuru (ilişkisel/yapısal, yumuşak/sert) ile ilişkilidir.

Çalışmanın temel amaçlarından biri uluslararası ilişkiler teorilerinde güce ilişkin farklı tanımlamaları ortaya koymaktı. Amacımız doğrultusunda yaptığımız araştırma, uluslararası ilişkiler teorilerinin, güç kavramını farklı tanımlandığını ortaya koymuştur. Çalışmada, yalnızca güç kavramının değil genel olarak bakış açısı anlamına gelen teori kavramın da varsayımlara göre değişebildiği aslında kavramlara yüklenen anlamın teorisyenlerin bakış açısıyla ilgili olduğu sonucuna vardık.

Güç unsurları da uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin dünyayı algılayış biçimine ve sistemin değişimine göre değişmektedir. Nitekim klasik realistler güç olgusundan daha çok askeri gücü ve endüstriyel kapasiteyi algılamaktayken, neorealist teori askeri kapasitenin yanında ekonomik kapasiteye de yer verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde liberaller, normatif unsurlarla açıkladıkları düşüncelerini gücün ileriki yüzyıllarda önemli unsuru olacak meşruiyet kavramını kullanarak dikkat çekmişlerdir. Soğuk Savaş yıllarında

detant döneminden (1960'lı) sonra oluşturulan neoliberalizm ise, Soğuk Savaş'ın yumuşayan koşullarını, klasik liberalizmin temel varsayımlarını da içine alarak gücü açıklamaktadır. 1980-90'lı yıllardan sonra özellikle en önemli temsilcisi Alexander Wendt'le dikkat çeken konstrüktivist teori ise, artan kurumsallaşma ile birlikte devletler arası ilişkilerde etkileşimin (iletişimin) göz ardı edilmemesi gereken bir kavram olduğuna dikkat çekmekte ve çıkarların, kimlikle beraber devletlerin güç mücadelesine şekil vereceğini ifade etmektedir.

Ele aldığımız üç teoriye göre de güç, uluslararası politikada aktör davranışlarını biçimlendirmektedir. Bu bağlamda uluslararası ilişkiler güç mücadelesidir. Uluslararası ilişkilerde gücü, sadece askeri kapasite/yetenekler olarak görenler ya da ekonomik güçle sınırlandıranlar meşruluğun ya da sisteme yön vermenin ya da sahip olunan değerlerin bir güç unsuru olmadığını ifade edebilirler. Ancak dış politikada etkiye dönüşebilen her şeyi güç unsuru olarak görürseniz, gücü bir devletin dış politikasında etki ya da çıkar sağlayacağı her şey olarak tanımlarsınız. Bu bağlamda meşruluk da, sistemi yönlendirmeye yönelik yetenekler de birer güç unsuru olurken gücü dışlıyormuş gibi görünen teorilerin de güç merkezli çalışan birer alan haline dönüştüğü görülür.

Gücün uluslararası ilişkiler çalışmalarının merkezi kavramı olmasının nedeni, uluslararası ilişkiler teorilerinin sistemde etki yaratabilecek nitelikte devletlerle (daha çok hegemon ya da süper güç) ilgileniyor olmasıdır. Bu varsayımdan hareketle bu çalışmada iki sonuca ulaştık. Öncelikle, yalnızca büyük güçler sistemi ve uluslararası ilişkiler teorilerinin içeriğini etkileme yeteneğine sahiptirler. Bu yetenekler mevcut kapasitelerle doğru orantılı olabilir ancak kimi zaman salt somut (maddi-kısmen ölçülebilir) kapasite etkide bulunmak için yeterli olmayabilir. Yumuşak güç tanımlamasında olduğu gibi, soyut unsurlar söz konusu olduğunda devletin söz konusu somut kapasitesi her zaman işe yaramayabilir. Bu bağlamda yumuşak güç her zaman askeri-ekonomik- demografik ve coğrafi güç unsurlarıyla doğru orantılı değildir ancak sistem içerisinde oldukça zayıf bir gücün de yumuşak etki bırakması söz konusu olamaz.

İkinci olarak ulaştığımız sonuç günümüzde güç politikasının ana bileşenlerinden birinin, askeri güç olduğu ancak tek ve en önemli güç bileşeni olmadığıdır. Bu bağlamda güç politikası uygulamak demek askeri güç kullanmak demek değildir. Benzer şekilde uluslararası politikada güce ilişkin tek strateji de çatışma değil aynı zamanda işbirliğidir. Çatışma, uluslararası ilişkilerde devletler arasında uyumsuzluğu, şiddeti ifade eder ancak çatışma her

zaman şiddetle ilişkili bir kavram değildir. Nitekim şiddete varmayan çatışma çeşitleri de söz konusudur. Burada esas alınması gereken, aktörlerin birlerine karşı izledikleri karşıt politikalar olmalıdır.

Devletleri birbirine karşıt politikalar izlemeye yönlendiren bir takım faktörler vardır. Bu faktörlerin başında sistemin anarşik yapısı gelmektedir. Birçok uluslararası ilişkilerciye göre uluslararası sistemde devletleri sınırlayabilecek üstün bir otorite olmadığı için devletler birbirleriyle çatışmaya eğilim gösterirler ancak anarşinin, sistemin temel özelliği olması çatışmacı devletlerin başkalarıyla işbirliği yapmadığını göstermemektedir. Nitekim devletlerin çatışmacı güç politikaları izlerken ittifak arayışlarına girmesi bu varsayımımızı doğrulamıştır.

Sistemin anarşik yapısı, çatışmacı güç politikalarının temel nedeni olmasına rağmen, devletler arasında çatışmaya neden olan faktörler anarşi ile sınırlı değildir. Bu bağlamda iletişimsizlik ve öteki kimliği, ulusal çıkarların niteliği ve liderler ile revizyonizm de devletleri çatışmaya yönlendiren faktörler arasındadır. Çalışmamız, devletler arasında iletişimsizlik sonucunda yaratılan öteki kimliğinin çatışma üzerinde oldukça etkili faktör olduğunu göstermiştir ancak göz ardı edilmemesi gereken bir noktanın da devletler arasında iletişimsizliğin her zaman çatışma ile sonuçlanmayacağı, nitekim iletişimsizliğin aktörler arasında korkunun da nedeni olabileceği bu nedenle aynı zamanda çatışmayı engelleyebileceğidir. Çatışmaya neden olan bir diğer etken çıkar çatışmalarıdır. Bu ise aktörlerin elde edecekleri sonucu hayati önemde görmeleri ve kazanılacak olan şeyi kaybetmek yerine çatışmayı tercih etmek ile ilişkilidir.

Tüm bu faktörler bir yana uluslararası politikada güç ile çatışma ya da işbirliği arasında mutlak bir ilişki vardır. Çatışma, uluslararası politikada güç mücadelesi stratejilerinden biri iken aynı zamanda devletlerin sahip olduğu gücün nitelik ve niceliği de çatışma ile ilişkilidir. Çatışma içersinde şiddet unsuru barındırdığına göre, çatışma açısından ön plana çıkan güç unsuru, askeri kapasite ve yetenekler olacaktır. Nitekim askeri kapasitesi ve yetenekleri yeterli olmayan bir devletin çatışmacı politika izlemesi rasyonel görülmez. Bu bağlamda rasyonel dış politikaya bir devletin mevcut imkanları ile elde ettiği faydadan, maliyetlerinin çıkartılması ile ulaşabileceğimizi söyleyebiliriz. Gelişen teknoloji, karşılıklı bağımlılık, küreselleşme gibi olgular sayesinde işbirliği teorilerinde çatışma politikalarının irrasyonel devlet davranışı olduğu kabul edilir. Ancak günümüz uluslararası sisteminde artan kurumsallaşma ve bilgi gücünü göz önünde bulundurduğumuzda çatışmanın rasyonelliği

ölçen unsur meşruluk olacaktır. Bu bağlamda da her çatışma politikasının irrasyonel olduğunu söylememiz doğru olmayacaktır. Maddi güce dayanan fayda maliyet analizleri ile birlikte devlet çatışma politikasında faaliyetlerini destekleyen meşru alanlar yaratabiliyorsa bu politika rasyoneldir. Bir devletin dış politikasını meşru yollardan inşa etmesi onun yumuşak gücüne hizmet eder. Meşruiyeti göz ardı eden devletlerin aksine dış politikalarını meşru kanallardan inşa eden devletler dünya kamuoyunda cazibelerini arttırmırlar.

Maddi güç unsurlarına ve meşruluğa dayanan stratejiler çatışma ile sınırlı değildir. Uluslararası politikada çatışmanın alternatifi olan işbirliği de, güçle ilişkilidir. Devletler arasında uyumu (ortak çıkar) ifade eden işbirliği, genellikle devletler herhangi bir faaliyetlerini tek başlarına gerçekleştiremedikleri zaman söz konusu olur. Ancak çatışmanın karşıt stratejisi olarak işbirliği, her zaman askeri kapasite ve yeteneklerin yetersiz olması ile ilişkili değildir, nitekim ekonomik, sosyo-politik alanlarda da devletler hem maliyetinin hem de sorunun çözüm olasılığı yüksek olduğu zamanlarda işbirliğine gidebilirler. Nitekim devletler arasında artan karşılıklı bağımlılık olgusu işbirliğini, çatışmadan daha cazip hale getirebilir.

İşbirliğini devletler arası ilişkilerde cazip hale getiren bir diğer faktör, devletler arasında artan kurumsallaşma, iletişim ve bu iki faktör sonucu oluşan biz kimliğidir. Nitekim devletler arasında işbirliğini engelleyen faktörler arasında güvensizlik gelir. Kurumsallaşma ve iletişim ile oluşturulan uluslararası rejimler, artan bilgi gücüyle güvensizliğin nedenlerini ortadan kaldırarak devletlerin işbirliği sonucunda elde edecekleri gücü bir zaman sonra birbirine karşı kullanabilecek olma ihtimallerini ortadan kaldırır, karşılıklı bağımlılığı artırarak devletlerin işbirliği pastasından tatmin edici dilimler yemesini sağlar. İşbirliği sonucu elde edilecek güç, kimi durumlarda tatmin edici olsa da realistler, bu kazanımların görece olduğunu savunurlar. Ancak çatışmanın maliyeti göz önünde bulundurulduğunda işbirliği politikaları güç politikasının önemli bir stratejisi haline gelmektedir.

Çalışmamız, işbirliği ile güç arasındaki en iyi bağlantıyı kurmamızı sağlayan alanın Avrupa Birliği olduğunu göstermiştir. Ancak işbirliği ile yetersiz askeri yetenekler ya da ekonomik kapasite arasında her zaman doğrudan bağlantı yoktur. Nitekim hegemon bir güç de meşruluk kaygısıyla çatışmanın yanında işbirlikçi politikalar yürütebilir. Bu bağlamda çalışmada süper güç olma isteğini entegrasyon ile somutlaştıran Avrupa devletleri işbirlikçi, gücünün kendine verdiği üstünlükle dış politikasında ittifak arayışlarına yanı sıra kuvvet

kullanımına da yer veren Amerika Birleşik Devletleri çatışmacı güç mücadelesine örnek verilmiştir.

Tartışmasız ABD, günümüz uluslararası sisteminin en güçlü devletidir. Bu güçle ABD, dünyanın herhangi iki farklı bölgesinde, uzaklığına bağlı olmaksızın aynı anda çatışabilir, birçok bölgeyi çıkarları doğrultusunda yeniden şekillendirme faaliyetlerinde bulunabilir. Gücünün diğer devletlerden en üstün olduğu - iki dünya savaşı sonrası- dönemde yeni uluslararası oluşumlarda da yer alarak sistemin yeniden oluşumuna birçok katkı sağlamıştır. Bu dönemde ABD'nin hegemon güç olduğuna dair uluslararası ilişkiler çalışanları arasında fikir birliği vardır. Ancak 1970'lerde ortaya çıkan gelişmeler, aktörler arasındaki (ekonomik) güç farkının azalması disiplin içerisinde yeni tartışmaların da önünü açmıştır. Bu bağlamda Wallerstein gibi düşünürler azalan güç farklılıkları ve Amerikan yumuşak gücündeki düşüş nedeniyle Amerikan hegemonyasında ciddi azalmalar olduğunu iddia etmişlerdir. Bu iddialara cevap vermekte geç kalmayan düşünürler ise, Amerikan'ın hala birçok alanda üstün olduğunu iddia ederek "Amerikan gücünün sürekliliği tezini" ortaya atmışlardır.

Amerikan hegemonyasının sürekliliği tezine göre, gücün temel bileşimi olan yapısal güç hala ABD'nin kontrolündedir ve Amerikan hegemonik gücü uluslararası ekonomi politikle ilişkili olarak, güvenlik, üretim, finans ve bilgi yapısındaki üstünlüğe dayanmaktadır. Çalışmada elde ettiğimiz verilere göre, ABD'nin (görece) üstünlüğü ve bunun sonucu olarak kendi kendine yeterliliği Amerikan dış politikasında güç stratejisi olarak (işbirliğinin yanında) çatışmanın ön plana çıkarılmasına neden olmaktadır.

Çalışmamızın varsayımlarından birinin, uluslararası ilişkilerde devletlerin temel amaçlarının zayıf devletler açısından varlığını devam ettirmek, güçlü devletler açısından ise gücünün devamını sağlamak olduğunu belirtmiştik. Bu varsayıma bağlı olarak ABD'nin uluslararası politikasındaki temel amacının gücünün devamını sağlamak olduğunu söyleyebiliriz. Tabi ki büyük devletlerin güç politikasına ilişkin amaçlarında yalnızca kapasite ve yeteneklerini artırımı söz konusu değildir. Büyük güçler aynı zamanda dış politikalarında prestij kazanmak isterler.

Ancak, ortak güvenlik sisteminin oluşumunda oldukça aktif rol oynayan ABD, - özellikle- Soğuk Savaş sonrası dönemde sistemin yapı taşı oluşturulan münferiden kuvvet

kullanımı yasağı sınırlarını aşmış, çoğu durumda kuvvet kullanımı yasağının tek istisnası olan meşru müdafaa kapsamında uluslararası toplumu ikna edememiştir. Uluslararası toplumun Amerikan askeri güç kullanımına yönelik gösterdiği tepkiler, Amerikan güç politikalarında meşruluk krizinin doğmasına neden olmuştur. Bu açıklamadan yola çıkarak çalışmada meşruluğun da tıpkı askeri, ekonomik, demografik güç unsurları gibi etki yaratabildiğini bu bağlamda bu güç unsurunun da değişen uluslararası sistem yapısı gereği bir güç unsuru olarak ele alınması gerektiğini belirttik.

Uluslararası sistemin yapısının değişimi ve neoliberal politikaların özellikle büyük güçlerin dış politikasında işlerlik kazanması Amerikan dış politikası açısından bir sonuç daha çıkarmamıza neden olmuştur. Bu bağlamda ABD'nin demokrasi, insan hakları gibi değerleri ön plana çıkartarak çatışmacı güç politikalarında meşruluk zemini aradığını söyleyebiliriz. Meşruluk, liberalizm temelinde şekillenen ancak sistemin yapısı gereği son derece realiteye uygun bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle çatışmacı Amerikan politikalarının liberalizmin işlevselliği ile şekillendiğini söyleyebiliriz.

Çatışmacı güç politikalarının meşruluğu, uluslararası hukuk kuralları dışında ittifaklar oluşturularak da sağlanabilir. Nitekim Soğuk Savaş dönemi boyunca çatışmacı Amerikan politikaları uluslararası hukuk kurallarına her zaman uymamıştır ancak Batı bloğu içerisinde çoğu zaman tepki de çekmemiştir. Bu varsayımlar doğrultusunda çalışmamız Amerikan çatışmacı güç politikasının temel stratejisinin ittifak arayışları olduğunu göstermiştir.

Amerikan güç politikasında ittifak arayışlarının ne kadar başarılı olduğu tartışmalı bir konudur. Nitekim özellikle yakın tarihlerdeki çatışma politikalarında ABD aradığı desteği bulamamıştır. ABD'nin aradığı desteği bulamaması onun prestij kaybetmesine neden olmuştur. Prestijin güç mücadelesindeki önemini düşündüğümüzde Amerikan dış politikasının rasyonellikten uzak olduğunu söyleyebiliriz.

Son dönem Amerikan politikalarındaki irrasyonel görüntülere rağmen gelecek kısa ve orta zaman içerisinde Amerikan gücünün üstünlüğünün devam edeceğini, gücü tüm kapasite ve yeteneklerin toplamı olarak gördüğümüzde en yakın takipçilerinin ancak uzun bir süreçte ABD'nin seviyesini geçebileceğini belirtebiliriz. Başka bir ifade ile bu tez de ele alınan güç ve güç unsurlarının etki kapasitesi ile Amerikan güç unsurları ve güce yönelik davranışları,

uluslararası sistemdeki diğer aktörlerin kapasiteleri karşılaştırılarak değerlendirildiğinde Amerikan gücünün üstünlüğünün devam edeceğini göstermiştir.

ABD'nin ekonomik kapasite açısından en yakın takipçilerinden biri olan Avrupalı devletler, ekonomik entegrasyon sürecini tamamlamalarına rağmen Amerikan'ın seviyesine henüz ulaşamamışlardır. Birlik düzeyinde ortak askeri güç oluşturul(a)madığı gibi ulus-devlet temelinde de askeri kapasite ve yetenekler yetersizdir. Ancak günümüz dünyasının en gelişmiş işbirliği uygulaması olan AB, entegrasyon sürecinde savaşları hem Birlik içerisinde hem de üçüncü ülkelere karşı minimize ederek, sosyal politikalara ağırlık vermiş böylelikle dünyanın birçok yerinde yumuşak gücünü hissettirmiştir.

Günümüzde sosyal ve kültürel politikalara ağırlık vermesine rağmen Avrupa, dünya tarihinin en kanlı savaşlarına, en büyük insan hakları ihlallerine ve en acımasız diktatörlüklerine ev sahipliği yapmıştır. Aslında Avrupa, günümüzde sıkı sıkıya sarıldığı kavramları, geçmişte kanlı savaşlar sonrasında geliştirmiştir. Çatışmanın fayda getirmediğini iki büyük dünya savaşından sonra açıkça anlayan Avrupa, işbirlikçi güç mücadelesiyle gücünü eski haline getirmeye çalışmaktadır.

Avrupa'yı işbirlikçi güç mücadelesine yönlendiren faktör, gücünün ciddi olarak gerilemesi, ABD'nin yanında geçmişte bir devken, savaş sonrasında ekonomik, siyasi ve askeri açıdan bağımlı kalmasıdır. Avrupa entegrasyonu, Birleşik Devletler'in karşısında durabilmenin bir çözümü olarak görmektedir ancak entegrasyonun siyasi olarak da tamamlanması açısından temelde iki grupta toplanabilecek sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunlar Avrupa'da ulus devletin hala güçlü olduğunu (Egemenlik Paylaşımı Sorunu), demokratik Avrupa devletlerinin demokrasiyi Avrupa Birliği düzeyine taşıyamadıklarını (Halkları Avrupa'sı Sorunu) ve Avrupalıların huzur içinde yaşamak için Amerikan gücüne bağımlı yaşamayı tercih ettiklerini göstermektedir.

Huzur içinde Amerikan gücüne bağımlı kalmayı tercih etse de Avrupa'nın, güvenliğini ve çıkarını sağlamaya yönelik politikası bağımlılık ilişkisi içerisinde ABD'nin şemsiyesi altında kalmak değildir. Avrupa, entegrasyon sürecindeki oldukça pragmatik olan, uluslararası hukuk kurallarını, insan haklarını ve demokrasiyi dış politikasının ve Avrupa entegrasyon sürecinin önemli bir aracı olarak görmektedir. Bu bağlamda uluslararası hukuk kuralları Amerikan gücünü sınırlamanın en iyi aracıken komşuluk politikası ve üyelik

perspektifi kapsamında insan hakları ve demokrasinin çevre ülkelere yayılması Avrupa güvenlik halkalarını oluşturmaktadır.

Bu güvenlik halkalarının yayılmasında küreselleşmenin de etkisi vardır. Küreselleşme doğası gereği, sistem içerisinde aktörler arasında bilginin dolaşım hızını sağlamakta, aktörler bu bilgi aktarımı sayesinde kurumsallaşma süreçlerine daha sıcak bakmaktadırlar. Ayrıca küreselleşme sistem içerisinde alt kimliklerin ön plana çıkmasını sağlayarak ulus-devlet egemenliğini zorlamakta bu da entegrasyon süreçlerinin daha kolay tamamlanmasını sağlamaktadır. Ancak küreselleşmenin onu dış politikasında araç olarak kullananlar adına, en önemli işlevi, sistem düzeyinde bir takım zorunluluklar ortaya çıkararak entegrasyon sürecinde bir dayanak görevi görmesidir. Ayrıca küreselleşme Amerikan enstrümanlarında olduğu gibi, Avrupa refahını, zenginliğini dünyanın geri kalanına yayma işlevini de üstlenmekte bu şekilde Avrupa yumuşak gücünün oluşumuna katkı sağlamaktadır.

Bu çalışma, küreselleşme ile Birlikte artan karşılıklı bağımlılık olgusunun Avrupa işbirlikçi güç mücadelesinin temel stratejisi olduğunu iddia etmektedir. Nitekim hem üye devletler arasında hem de üçüncü ülkelerle bağımlılığın artırılması çatışmanın maliyetini ve devletlerin birbirlerine olan ihtiyaçlarını arttırarak Birlikte hareket etmelerini sağlamaktadır. Küreselleşen ve karşılıklı bağımlılığın arttığı bir coğrafyada ortak kimliğin inşası da daha kolay olacaktır. Bu çalışmanın temel varsayımlarına göre, Avrupa işbirlikçi güç politikasında başarıya ulaşmak istiyorsa Avrupa kimliğini inşa etmek zorundadır. Çünkü ortak kimlik bir ulusta olduğu gibi, bir supranasyonel nitelikli örgütte de birlik beraberlik duygusu yaratacak, amaca ilişkin sorunsallarda çözüme kavuşabilecektir.

Avrupa işbirlikçi güç mücadelesinin, amaç, araç ve stratejileri Avrupa gücü ve uluslararası sistemde meydana gelen gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda Avrupa entegrasyonunun ve üçüncü ülkelerle ilişkilerin rasyonel temele oturtulduğunu söyleyebiliriz. Avrupa'nın gelecekteki gücüne ilişkin olarak ise, yakın bir zamanda Avrupa Birleşik Devletleri projesinin gerçekleşmeyeceğini bu nedenle Avrupa'nın süper güç olarak uluslararası sisteme dahil olamayacağını söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Anderson, Benedict, *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, İskender Savaşır (çev), İstanbul, Metis Yayınları, 2007.

Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.

Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004.

Arıboğan, Deniz Ülke, *Globalleşme Senaryosunun Aktörleri*, İstanbul, DER Yayınları, 2001.

Arsava, Ayşe Füsün, *Amsterdam Antlaşması'nın Avrupa Birliği Hukukuna Katkıları*, Ankara, A.Ü. SBF Yayınları No 589, 2000.

Ayman, Gülden, *Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası Yunan Dış Politikası Güç, Tehdit ve İttifaklar*, SAEMK, Ankara, 2001.

Bacık, Gökhan, *Modern Uluslararası Sistem Köken, Genişleme, Nedensellik, Kaktüs* Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Bostanoğlu, Burcu, *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*, Ankara, İMGE Kitabevi Yayınları, 2008.

Bozkurt, Enver, Mehmet Özcan, Arif Köktaş, *Avrupa Birliği Hukuku*, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2004.

Bozkurt, Veysel, *Küreselleşme Kavramı, Gelişimi ve Yaklaşımlar*, Küreselleşmenin İnsani Yüzü, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.

Bull, Hedley, *The Anarchical Society A Study of Order in World Politics*, Londra, Macmillan Press, 1995.

Brzezinski, Zbigniew, *Büyük Satranç Tahtası*, Yelda Türedi (çev), İstanbul, İnkılap Yayınevi, 2005.

Brzezinski, Zbigniew, *Tercih Küresel Hakimiyet mi Küresel Liderlik Mi?* Cem Küçük (çev), İstanbul, İnkılap Yayınları, 2005.

Brown, Chris, ve Ainley, Kirsten, *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, Arzu Oyacıoğlu (çev), İstanbul, Yayın Odası, 2007.

Brownlie, Ian, *International Law and Use of Force by States*, Oxford University Press, New York, 1963.

Buzan, Barry, *People, States and Fear*, Boulder, CORienner, 1991.

Calleo, David, *Beyond American Hegemony The Future of Western Alliance*, New York, Basic Books, 1987.

Carr, Edward H., *The Twenty Years Crisis 1919–1930*, Macmillan St Martins Press, , New York, 1956.

Chomsky, Noam, *Amerikan Müdahaleciliği*, Taylan Doğan, Barış Zeren(çev), Aram Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Claude, Inis L., *Power and International Politics*, Random House, New York, 1964.

Cooper, Robert, *Ulus Devletin Çöküşü*, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Çaşın, Mesut Hakkı, Uğur Özgöker, *Avrupa Birliği'nin Siyasal ve Ekonomik Temelleri*, İstanbul, Arion Yayınevi, 2008.

Çaşın, Mesut Hakkı, Özgöker, Uğur, Çolak, Halil, *Avrupa Birliği Küreselleşmenin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi*, İstanbul, Nokta Kitap, 2007.

Çelebi, Aykut, *Avrupa Hakların Siyasal Birliği*, Metis Yayınları, İstanbul, 2002.

Davutoğlu, Ahmet, *Stratejik Derinlik*, İstanbul, Küre Yayınları, 2000.

Dedeoğlu, Beril, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Derin Yayınları, İstanbul, 2003.

Dedeoğlu, Beril, *Adım Adım Avrupa Birliği*, İstanbul, Okumuş Adam Yayınları, 2006.

Deutsch, Karl W., *The Analysis of International Relations*, New Jerwes, 1988.

Donnelly, Jack, *Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları*, Mustafa Erdoğan- Levent Korkut (çev), Yetkin Yayınları, Ankara, 1995.

Dougherty James E, ve Robert L. Pfaltzgraff, *Contending Theories of International Relations A Comprehensive Survey*, Harper Collins, New York, 1990.

Frankel, Joseph, *International Politics Conflict and Harmony*, Penguin Books, London, 1976.

Gilpin, Robert, *War & Change in World Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1981.

Gleick, James, *Kaos*, Evrim Yayınevi, Bilim Dizisi 1, İstanbul.

Gönlübol, Mehmet, *Uluslararası Politika*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2000.

Hartmann, Frederick, *The Relations of Nation*, Macmillan Publishing Co., New York, 1978.

Henderson, Conway, *International Relations Conflict and Cooperation at the Turn of the 21st Century*, Boston, McGraawHill, 1998.

- Heywood, Andrew, *Political Theory*, London, Palgrave Macmillan, 2005.
- Heywood, Andrew, *Siyaset*, Buğra Kalkan (çev), Ankara, Liberte Yayınları, 2006.
- Holsti, Kal J., *International Politics A Framework for Analysis*, Prentice-Hall, Englewood Cliff, NJ, 1983.
- Kagan, Robert, *Cennet ve Güç Yeni Dünya Düzeninde Amerika ve Avrupa*, Selim Yeniçeri(çev), İstanbul, Koridor Yayıncılık, 2005.
- Karakaş, Yusuf, *Avrupa Birliği'nde Siyasal Entegrasyon*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2002.
- Kazgan, Gülten, *Küreselleşme ve Ulus-Devlet Yeni Ekonomik Düzen*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.
- Kennedy, Paul, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, Birtane Karanakçı (çev), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2005.
- Keohane, O. Robert, *After Hegemony Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Oxford, Priceton University Press, 2005.
- Keohane, O. Robert, Joseph S Nye, *Power and Interdependence*, Boston, Scott, Foresman and Company, 1989.
- Keohane, O. Robert ve Joseph S Nye, *Transnational Relations and World Politics*, Harward University Press, Cambridge, 1971.
- Knutsen, Tarbjon L, *Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi*, Mehmet Özay(çev), Açılım Kitap, İstanbul, 2006.
- Kocadölu, Mehmet, *Uluslararası İlişkiler*, Ankara, 1993.
- Köni, Hasan, *Amerika'nın Uluslararası Politikası*, İstanbul, Ekim Yayınları, 2007.
- Kurubaş, Erol, *Asimilasyondan Tanınmaya*, Ankara, Asil Yayınları, 2004.
- Lacoste, Yves, *Büyük Oyunu Anlamak*, İsmet Akça (çev), İstanbul, NTV Yayınları, 2007.
- Lefebvre, Maxime, *Amerika'nın Dış Politikası*, İsmail Yerguz (çev), İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.
- Morgenthau, Hans, *Uluslararası Politika*, Baskın Oran ve Ünal Oskay (çev.), Ankara, Yirmibirinci Yayın, 1970.
- Nicholson, Michael, *Rationality and The Analysis of International Conflict*, Cambridge, Cambridge University Press, 1992.
- Niebuhr, Reinhold, *The Nature and Destiny of Man*, Charles Scribner's Sons, New York, 1953.

Nye, Joseph, *Bound to Lead The Changing Nature of American Power*, New York, Basic Books, 1990.

Nye, Joseph S. *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Gürol Koca (çev), Literatür Yayınları, İstanbul, 2003.

Nye, Joseph S., *Yumuşak Güç*, Rayhan İnan Aydın (çev), Elips Kitap, Ankara, 2005.

Reid, Olli, T.R, *Avrupa Birleşik Devletleri*, Nur Küçük (çev), İstanbul, Salyongaz Yayınları, 2007.

Order, Bertil Emrah, *Avrupa Birliğinde Anayasa ve Anayasacılık*, Anahtar Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004.

Rehn, *Avrupa'nın Gelecek Sınırları*, Onur Şen, Hasan Kaya (çev), İstanbul, 1001 Kitap, 2007.

Smith, Anthony, *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*, Derya Kömürcü (çev), İstanbul, Everest Yayınları, 2002.

Smith, Anthony D, *Milli Kimlik*, Bahadır Sina Şener (çev), İletişim Yayınları, 2004.

Sönmezoğlu, Faruk, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000.

Strage, Susan, *States and Markets*, London, Pinter, 1994.

Sullivan, Michael P., *Power in Contemporary International Politics*, University of South Carolina Press, Columbia, 1990.

Tezkan, Yılmaz, *Jeopolitikten Milli Güvenliğe*, İstanbul, Ülke Kitapları, 2005.

Türkmen, Füsun, *İnsan Haklarının Yeni Boyutu İnsancıl Müdahale*, Okumuş Adam, İstanbul, 2006.

Vasques, John A., *Power of Power Politics From Classical Realism to Neotraditioanalism*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998.

Veysal, Çetin, *Savaşın Felsefesi*, İstanbul, Etik Yayınları, 2006.

Wallerstein, Immanuel, *Liberalizmden Sonra*, Erol Öz (çev), İstanbul, Metis Yayınları, 2003.

Wallerstain, Immanuel, *Amerikan Gücünün Gerileyişi*, Tuncay Birkan (çev), İstanbul, Metis Yayınevi, 2004.

Walt, Stephan, *Taming Amerikan Power*, New York, Cornell University Press, 2005.

Waltz, Kenneth N, *Uluslararası İlişkiler Kuramı*, Ersin Onulduran (çev), Ankara, 1982.

Waltz, Kenneth N., *Man, the State and War*, New York, Columbia University Press, 1959.

Waltz, Kenneth N., *Theory of International Politics*, New York, Random House, 1979.

Wendt, Alexander, *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.

Yalçinkaya, Haldun, *Savaş, Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı*, Ankara, İmge Yayınevi, 2008.

Yılmaz, Sait, *Güç ve Politika*, İstanbul, ALFA Yayınları, 2008.

Makaleler

Akgül, Deniz Altınbaş, “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Egemenlik Sorunu”, *Avrasya Dosyası 11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikası*, İlkbahar 2004, Cilt 10, Sayı 1, ss. 137-163.

Annan, Kofi A., “Two Concepts of Sovereignty”, *The Economist*, 18 Eylül 1999

Arsava, Ayşe Füsün, “Anayasallaşma Sürecinde AB Kamuoyu”, *Avrasya Dosyası Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*, Cilt 11, Sayı 1, 2005, ss. 43-52.

Arsava, Ayşe Füsün, “AB İçin Bir Anayasa Avrupa Bütünleşmesi İçin Bir Son Mu, Yoksa Yeni Bir Başlangıç Mı?”, *Stratejik Araştırmalar*, Sayı 3, Yıl 2, Şubat 2004, ss. 65-80.

Art, Robert, “The Four Functions of Force”, *International Politics Enduring Concepts Contemporary Issues*, Robert Art ve Robert Jervis (ed), Pearson Longman, London, 2007, ss.141-148.

Ashley, Richard, “The Poverty of Neorealism”, Robert Keohane (ed), *Neorealism and It's Critics*, New York, Columbia University Press, 1986, ss. 47-52.

Ataman, Muhittin, “Uluslararası Ekonomi Politik Güç Siyasetinin Ötesi”, *Uluslararası Politikayı Anlamak Ulus Devletten Küreselleşmeye*, Zeynep Dağı(der), Alfa Basım Yayım Evi, İstanbul, 2007, ss.446-508.

Aydın, Mustafa, “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 51, Ayrı Baskı, Sayı 1-4, Ocak-Aralık 1996.

Bachrach, Peter ve Morton S Baratz, “Two Faces of Power”, *The American Political Science Review*, Cilt 56, Numara 4, Aralık 1962, ss. 947-952.

Baldwin, David, “Neoliberalism, Neorealism and World Politics”, *Neorealism and Neoliberalism*, New York, Colombia University Press, 1993, ss. 3-28.

Baldwin, David A., “Güvenlik Kavramı”, *Avrasya Dosyası*, Güvenlik Bilimleri Özel, YAZ 2003, Cilt 9, Sayı 2, ss. 5-35.

Başlar, Kemal, “AB'nin Normatif Supranasyonelliği”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt30, Sayı3, Eylül 1997, ss.3-19.

Bilgin, Pınar, “Uluslararası İlişkiler Çalışmalarında “Merkez Çevre” Türkiye Nerede?”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 2, Sayı 6, Yaz 2005, ss. 3-12.

Bilener, Tolga, “AB'nin Azınlık Hakları Anlayışı ve AB'ye Bütünleşme Sürecinde Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri”, Beril Dedeoğlu (der) *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, İstanbul, Boyut Kitapları, 2003, ss. 201- 246.

Bozdağlıoğlu, Yücel ve Çınar Özen, “Liberalizm'den Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 4, Kış 2004, 59-79.

Bull, Hedley, "Society and Anarchy in International Relations", Andrew Linklater(ed), *International Relations Critical Concepts in Political Science*, Volume II, Routledge, New York, 2000, ss. 601-614.

Burchill, Scott, "Liberalism" *Theories of International Relations*, Scott Burchill, (ed), Palgrave Macmillan, New York, 2005, ss. 55-83.

Büyükakıncı, Erhan, "Avrupa Birliği- Rusya İlişkilerinde Güvenlik Sorunsalı", Beril Dedeoğlu(der), *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, İstanbul, Boyut Kitapları, 2003, ss.329-362.

Cosnard, Michael, "Egemen Eşitlik Wimbledon yoluna devam ediyor" Michael Byers ve Georg Nolte (ed), *ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri*, Erdem Denk (çev.ed.), Ankara, Phoenix, 2007, ss. 133- 152.

Cox, Robert, "Gramsci, Hegemony and International Relations An essay in Method", Stephen Gill(ed), *Gramsci, Historical Materialism and International Relations* Cambridge University Press, Cambridge, 1993, ss. 49-66.

Dahmann, Klaus "AB'nin Yeni Yaklaşımı Komşuluk Politikası", *Deutsche Welle*, <http://www.dwworld.de/dw/article/0,2144,2525960,00.html>, erişim tarihi 16.08.2008.

Dağı, İhsan D., " Normatif Yaklaşımlar Adalet, Eşitlik ve İnsan Hakları", *Devlet, Sistem ve Kimlik*, Atilla Eralp (der), İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, ss. 185-226.

Dedeoğlu, Beril, "Yeniden Güvenlik Topluluğu Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine", *Uluslararası İlişkiler*, Sayı 1, ss. 1-22.

Dedeoğlu, Beril, "Avrupa'da Siyasal Bütünleşme Birlik Modelinin Yeniden Düzenlenmesi", *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar*, Faruk Sönmezoğlu (der), İstanbul, DER Yayınları, 1998, ss. 355-378.

Demirtaş, Coşkun, "Kitap İncelemesi Alexander Wendt, Social Theory of International Relations", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 2, Sayı 7, Güz 2005.

Deutsch, Karl W., "On the Concepts of Politics and Power", *International Politics and Foreign Policy*, James N. Rosenau (ed), Free Press, 1969, ss. 257-260.

Donnelly, Chris, "Küreselleşme Bağlamında NATO ve Avrupa Birliğinin Gelecekteki Rollerini", *Birinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri İstanbul, 29-30 Mayıs 2003, Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik*, Ankara, SAREM, 2003.

Doyle, Michael W., "Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs" , *International Politics Enduring Concepts and Contemporary Issues*, Robert J. Art, Rober Jervis(der), Longman, London, 2006, ss. 83-95.

Eralp, Atilla, "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu İdealizm-Realizm Tartışması", *Devlet Sistem ve Kimlik*, Atilla Eralp (der), London, İletişim Yayınları, 2003, ss. 57-88.

Eralp, Atilla, “Sistem”, *Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, Atilla Eralp(der), İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, ss. 125- 154.

Erçandırılı, Yelda, “İspanyol-Fransız İlişkilerinde ETA Sorunu”, *USAK Stratejik Gündem*, <http://www.usakgundem.com/makale.php?id=302>, erişim tarihi: 28.10.2007.

Erdoğan, Mustafa, “Avrupa- Avrupa Birliği ve Türkiye” *Liberal Düşünce*, Yıl 10, Sayı 45, Güz 225, ss. 5-20.

Fox, “EH Carr and Political Realism Vision and Revision”, *Review of International Relations*, No 11, 1985, ss. 1-16.

Freedman, Lawrence, “Uluslararası Güvenlik Değişen Hedefler”, *Foreign Policy*, Bahar 1998, ss. 30-43.

Genç, Mehmet, “AB üzerine Bir Çözümleme”, *Stratejik Araştırmalar*, Sayı 4, Yıl 2, Aralık 2004, s. 1-12.

Gnesotto, Nichola, “AGSP Sonuçlar ve Beklentiler”, Nicola Nnesotto (ed), *AB Güvenlik ve Savunma Politikası*, Hande Kolçak Köstendil (çev), İstanbul, Tasam Yayınları, 2005.

Gürses, Emin, “Uluslararası İlişkilerde Paradigmalar”, *İktisat Dergisi*, Şubat 1997, ss. 48-64.

Haine, Jean- Yves , “Tarihsel Bir Perspektif”, Nicola Nnesotto (ed), *AB Güvenlik ve Savunma Politikası*, Nilay Usta (çev), İstanbul, Tasam Yayınları, 2005.

Held, David, “The Development of The Modern State” Stuart Hall and Bram Gieben (eds), *Formation of Modernity*, The Open University, Cambridge, 1992, ss.71-126.

Henkin, Louis, “Use of Force Law and US Policy”, Right versus Might, Louis Henkin, Stanley Hoffmann, Jeane Kirkpatrick, Alan Gerson, William D. Rogers, David J. Scheffer (der), Council on Foreign Relation Press, New York, 1991, ss. 37-70.

Hobbes, Thomes, “Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletlerinin İçeriği, Biçimleri, Kudreti”, Howard Williams, Moorhead Wright, Tony Evans, *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, ss.135-148.

Hoffmann, Stanley, “Theory and International Relations”, James N. Rosenau (ed), *International Politics and Foreign Policy A Reader in Research and Theory*, Free Press, 2ed, 1969, ss. 30-40.

Hunter, James Davison ve Yates, Joshua, “Küreselleşmeye Öncülük”, Peter L. Berger, Samuel P. Huntington (ed), *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, Ayla Ortaç (çev), İstanbul, Kitapyayinevi, 2003.

İzci, Rana, “Uluslararası Güvenlik ve Çevre”, Faruk Sönmezoğlu (der), *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Yeni Bakışlar*, DER Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 403- 424.

Kant, Immanuel, “Ebedi Barış”, Howard Williams, Moorhead Wright, Tony Evans, *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, ss.165-178.

Kalaycı, Hüseyin, “Birlik Hayalinden, Ulus-Devlet Gerçeğine”, *Stratejik Analiz*, Cilt 6, Sayı 63, Temmuz 2005, ss. 49-56.

Kardaş, Tuncay, “Güvenlik Kimin İkilemi” Zeynep Dağı, *Uluslararası Politikayı Anlamak*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007, ss.125-152.

Kegley, Charles, “Neoliberal Moment in International Studies? Realist Myths and the New International Realities”, *International Studies Quarterly*, Cilt 37, No 2.

Keohane, Robert, “International Institutions: Can Interdependence Work?”, *Foreign Policy*, Spring 1998, ss. 82-96.

Keohane, Robert, “Governance in a Partially Globalized World”, *American Science Review*, Cilt 95, No 1, March 2001, ss.1-13.

Kohen, Marcelo G., “ABD’nin Soğuk Savaş Sonrasında Kuvvet Kullanması ve Bunun Uluslararası Hukuka Etkisi”, Michael Byers ve Georg Nolte (der), *ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri*, Erdem Denk (çev.ed), Ankara, Phoenix, 2007, ss. 221-258.

Krasner, Stephan, “Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables”, *International Organization*, Cilt 36, No 2, ss. 185-205.

Kwakka, Edward, “Uluslararası Topluluk, uluslararası hukuk ve ABD üçü bir arada, İkisi birine karşı ya da hepsi de bir?” Michael Byers ve Georg Nolte (ed), *ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri*, Erdek Denk (çev.ed.), Ankara, Phoenix, 2007, ss. 29-64.

Lamy, Stevan L., “Contemporary Mainstream Approaches Neo-realism and neo-liberalism”, John Baylis ve Steve Smith (ed), *The Globalization of World Politics*, Oxford University Press, Oxford, 2006, ss. 205-224.

Layne, Christopher, “Kant or Cant The Myth of the Democratic Peace,” Andrew Linklater (ed), *International Relations Critical Concepts in Political Science*, Cilt III, Routledge, London, 2000, ss.961-1000.

Majeski, Stephan, Shane Fricks, “Conflict and Cooperation in International Relations”, *Journal of Conflict Resolution*, Cilt 39, No 4, December 1995, s. 622-645.

Mearsheimer, John J., “Anarchy and the Struggle for Power”, içinde, *International Politics Enduring Concepts and Contemporary Issues*, Robert J. Art, Rober Jervis(der), Longman, London, 2006, ss. 50-61.

Milner, Helen, “The Assumption of Anarchy in International Relations Theory: A Critique” *Review of International Studies*, Cilt 17, Sayı 1, ss.65-81.

Nye, Joseph, “What New World Order”, *Foreign Affairs*, Spring, 1992, ss. 83-96.

Nye, Joseph, "The Changing Nature of World Power", *The Global Agenda*, Charles W.Kegley, Eugene R. Wittkopf (ed), New York, McGRAW-HILL,INC., 1992, ss. 177-192.

Nye, Joseph, "Yumuşak Hegemonya", *Foreign Policy*, Aralık 2003 Özel Sayısı.

Oye, Kenneth, "Explaining Cooperation under Anarchy: Hypotheses and Strategies", *World Politics* Sayı 38, ss. 1-24.

Özcan, Numan, "21. Yüzyılda Uluslararası politik Ekonomik İlişkiler Hegomonsuz Bir Dünyada İşbirliği ve Çatışma İhtimalleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2002.

Özcan, Mehmet, "AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası", <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=18>, erişim tarihi 16.08.2007.

Özdemir, Haluk, "Nationalism and Supranationalism in Western Europe", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Southwest Texas State University, Texas, 1996

Özdemir, Haluk, "11 Eylül Post-Modern Savaşın Miladı Ya da Dış Politika", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, 2002, ss.153-173.

Özdemir, Haluk, "Uluslararası İlişkilerin Disiplinlerarası Niteliği", Haydar Çakmak (ed.), *Uluslararası İlişkiler, Giriş, Kavram ve Teoriler*, Ankara Platin, 2006, ss. 76-83

Özdemir, Haluk, "Demokratik Barış Teorisi", Haydar Çakmak, *Uluslararası İlişkiler, Giriş, Kavram ve Teoriler*, Ankara, Platin, 2006, ss. 204-219.

Özkan, Ayşe, "Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler ve Afganistan Operasyonu", *Avrasya Dosyası BM Özel*, İlkbahar 2002, ss.238-258.

Reçber, Kamuran, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Sisteminde NATO Dışlanıyor Mu?", *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 5, Temmuz 2005, Yıl 3, ss. 91-102.

Rousseau, Jean-Jacques, "Avrupa Federasyonu ile Daimi Barış," Howard Williams, Moorhead Wright, Tony Evans, *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, ss.149-164.

John G. Ruggie, "Continuity and Transformation in the World Politiy: Towards a Neo-realist Synthesis", Robert O. Keohane (der), *Neorealism and its Critics*, New York, Columbia University Press, 1986, ss. 261-285.

Reform Antlaşmasına Gordonsuz Düşün", Radikal, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=241574&tarikh=14/12/2007>, erişim tarihi:14.12.2007.

Rumelili, Bahar, "Avrupa Birliği ve Bölgesel İhtilafların Çözümü", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 4, Sayı 16, Kış 2007, ss.51-78.

Serdaroğlu, Selcan, “Avrupa Bütünleşmesine Katkıda Bulunan Bir Faktör Olarak Çevre Politikası, Beril Dedeoğlu(der), *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, İstanbul, Boyut Kitapları, 2003, ss. 281-326.

Soner, Ali, “Uluslararası Sistem Karmaşasının Uyumu”, Zeynep Dağı(der), *Uluslararası Politikayı Anlamak*, Alfa, İstanbul, 2007, ss. 43-77.

Stein, Arthur, “Coordination and Collaboration Regimes in an Anarchic World”, *Neorealism and Neoliberalism*, David A. Baldwin (ed), New York, Columbia University Press, ss. 85-115.

Stoll, Richard J. ve Ward, Michael D., “Grist for the Mill”, *Power in World Politics*, Richard Stoll ve Michael D. Ward (ed), Lynne Rienner Publishers, Boulder ve Londra, 1989, ss.1-10.

Strange, Susan “The Persistence Myth of Lost Hegemony”, *International Organization*, Autumn 1987, ss. 551-574.

Snyder, Jack, “Bir Dünya, Rakip Teoriler”, *Foreign Policy*, Ocak-Şubat 2005, ss. 41-40.

Solana, Javier, “önsöz”, Nicole Gnesotto (ed), *AB Güvenlik ve Savunma Politikası*, Hande Kolçak Köstendil (çev), İstanbul, Tasam Yayınları, 2005.

Tanrısever, Oktay F., “Güç”, *Devlet ve Ötesi*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, ss. 53-72.

Tanrısever, Oktay, “Güvenlik”, *Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, Atilla Eralp (der), İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, ss. 107-124.

Thompson Janice E. ve Krasner, Stephen D., “Global Transaction and the Consolidation on Sovereignty”, *Global Changes and Theoretical Challenges*, Ernst- Otto Czempiel, Londra, Cambridge University Press, 1992.

Tosun, Tansu, “Devlet Nereden Nereye”, Zeynep Dağı, *Uluslararası Politikayı Anlamak Ulus Devletten Küreselleşmeye*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2007, ss. 1-42.

Uzgel, İlhan, “Hegemonik Güç Kutusu”, Baskın Oran (ed), *Türk Dış Politikası*, Cilt 1, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 31.

Uzgel, İlhan, “Uluslararası Toplum”, Fikret Başkaya (ed), *Kavram Sözlüğü II Söylem ve Gerçek*, Ankara, Özgür Üniversite Yayınları, 2006, ss. 561-568.

Wallace, William, “Kurtuluş mu, Geri Çekilme mi? Batı Avrupa’da Ulus Devlet, 1945-93” *Avrupa Sorunu*, Peter Gowan, Pery Anderson (der), Ali Çakıroğlu (çev), İstanbul, Aykırı Yayıncılık, 2005, ss. 31-76.

Waeber, Ole, “Identity, Integration and Security Solving the Sovereignty Puzzle in EU Studies”, *Journal of International Affairs*, Cilt 48, No 2, Winter 1999, ss. 389-431.

Waltz, Kenneth N, “Political Structures” Robert Keohane(ed), *Neorealism and its Critics*, New York, Columbia University Press, 1986, ss. 70-130.

Waltz, Kenneth N., "Globalization and Governance" *Political Science and Politics*, Cilt 32, No 4, Aralık, 1999, ss. 693-700.

Waltz, Kenneth N., "Realist Thought and Neorealist Theory", *International Relations Critical Concepts in Political Science IV*, Andrew Linklater (der), New York, Typeset in Times Press, 2000, ss. 1521-1536.

Walt, Stephen M., "Uluslararası İlişkiler Bir Dünya Binbir Kuram", *Foreign Policy*, Bahar 1998, ss. 14-29.

Weldes, Jutto, "Construction National Interests" *European Journal of International Relations*, Cilt 2, No 3, 1996, ss. 563-587.

Wendt, Alexander, "Collective Identity Formation and the International State", *American Political Science Review*, Cilt 88, No 2, 1994, ss. 384-396.

Wendt, Alaxander, "Anarchy is What State Make of it", *International Politics*, Robert J. Art, Robert Jervis, London, Pearson Longman, 2006, ss. 61-68.

Williams, Howard, Moorhead Wright, Tony Evans, "Rousseau", *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, ss.149-163.

Wolfers, Arnold, "The Pole of Power and Pole of Indifference", *International Politics and Foreign Policy*, James N Rosenau(ed), Free Press, 1969, ss. 175-181.

Yalvaç, Faruk, "Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar", *Devlet, Sistem ve Kimlik*, Atilla Eralp (der), İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, ss.131-184.

Yurdusev, Nuri, "Uluslararası İlişkiler Öncesi", *Devlet, Sistem ve Kimlik*, Atilla Eralp(der), İstanbul, İletişim Yayınları, 2003,ss.15-55.

Yurdusev, Nuri, "Uluslararası İlişkilere Teorik Bakmak", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 2, Sayı 6, Yaz 2005, ss.157-163.